SKANDIA.

TIDSKRIFT
FÖR
VETENSKAP OCH KONST.

UTGIFVEN

AF

Swenska Litteratur-Föreningen.

FÖRSTA BANDET.

UPSALA,
PALMBLAD & C.

1833.

Skandia.

FÖRSTA BANDET.

FÖRSTA HÄFTET.

OM

LAG-COMMITTEENS FÖRSLAG TILL ALLMÄN CRIMINAL-LAG.

BETÄNKANDE, AFGIFVET AF JURIDISKA FACULTETEN SAMT PHILOSOPHIAE PROFESSORERNE VID UPSALA UNIVERSITET *a*).

Genom Kongl. Maj:ts till H. K. H. Kronprinsen, såsom Upsala Academies Canzler, den 2 sistl. Jun. aflåtne Nådiga Skrifvelse, hvilken genom H. K. H:s Nådiga Bref till Consistorium Academicum af d. 28 i samma Månad blifvit oss meddelad, har det blifvit undertecknade anbefalldt att företaga granskning af det af LagCommiteen utarbetade och af trycket utgifna Förslag till allmän Criminal-Lag. Djupt känne vi hela vigten af det Nådiga förtroende, som härigenom blifvit oss lemnadt; och vi skulle mera önska, än vi våga hoppas, att på ett i alla hänseenden tillfredsställande sätt kunna motsvara detsamma. Frågan rör ej något af dagens tillfäl-

---

a) Då detta Betänkande rör ett ämne af stort och allmänt nationellt interesse, samt genom sättet af detta ämnes behandling närmar sig intill charakteren af en rent vetenskaplig undersökning; har man trott det icke olämpligen kunna i en vetenskaplig Tidskrift införas.

liga, blott af särskilda omständigheter eller interessen framkallade, och blott för ögonblicket mer eller mindre vigtiga tvistämnen: den angår ett ämne af oberäkneligt inflytande på hela Samhällets väl, af lika vigt för alla dess medlemmar, och för kommande generationer som för det närvarande Slägtet. Redan vid en flyktig genomläsning af det nya Förslaget röjer det sig, att det icke innehåller blott vissa partiella förändringar af vår hittills gällande Brottmåls-Lag, utan en nästan total omskapning deraf, en i sjelfva verket ny Criminal-Lag, utarbetad med anledning, så väl af den vetenskapliga forskningens under en sednare tid vundna utbildning, som af de förbättrade Criminal-lagstiftningar, hvilka under denna tid blifvit, till afhjelpande af ett redan länge kändt behof, hos åtskilliga Folk införde. För att företaga en fullständig granskning af detta Lagförslag, betraktadt såsom ett resultat af Committeens mångåriga undersökningar, skulle vi önskat att hafva kunnat odeladt deråt egna en icke alltför inskränkt tid. Då det likväl ej varit oss möjligt, att på detta ämne använda mera än de mellanstunder, hvilka en trägen tjenstgöring såsom Universitets-lärare lemnat oss öfriga, har vår granskning icke kunnat undgå att blifva till en viss grad ofullständig. Den har hufvudsakligen måst rigtas på de allmännare och vigtigare frågor, på hvilka vi ansett det åligga oss såsom Vetenskapsmän att företrädesvis fästa vår uppmärksamhet; men den har deremot icke med lika utförlighet kunnat omfatta alla det nya Förslagets speciella Stadganden, hvilkas pröfning, ehuru visserligen ej främmande äfven för den egentlige Vetenskapsidkaren, likväl ännu närmare synes tillhöra den practiske Juristen.

Då vi i följd häraf trott oss böra hufvudsakligen granska det nya Förslaget i dess helhet; har det icke

kunnat undfalla oss, att det gifves tvenne väsendtligt olika synpunkter, ur hvilka hvarje positif Lagstiftning kan betraktas, eller att det gifves tvenne hufvudfrågor, på hvilka man vid dess bedömmande bör göra ett förenadt afseende. För att kortast och enklast angifva dessa båda synpunkter, kan man kalla den ena den philosophiska eller rent vetenskapliga, den andra åter den politiska. Då nemligen all, vare sig civil eller criminell, Lagstiftning i en Stat är ämnad att utgöra en tillämpning af den allmänna, i förnuftet grundade Rättsideen på vissa i verkligheten gifna, eller hos ett visst Folk gällande förhållanden; så uppkomma i hänseende till hvarje för en bestämd Stat uppgjordt Lagstiftningsförsök de tvenne frågorna: 1:o Huruvida det grundar sig på en philosophiskt riktig princip, det vill säga, på en ren och trogen uppfattning af Rättens Idé, samt huruvida det i alla sina speciella delar utgör en med full logisk conseqvens genomförd tillämpning af denna Idé, och 2:o Huruvida det utgör en sådan tillämpning af denna Idé, vid hvilken ett tillbörligt afseende blifvit gjordt på alla de hos detta bestämda Folk i närvarande tidpunkt gällande förhållanden; eller med andra ord: huruvida det ifrågavarande Förslaget är sådant, att dess antagande i sjelfva verket skulle leda till den fullkomligaste realisation af Rättens Idé, som hos detta Folk i denna tidpunkt vore möjlig. Den förra af dessa frågor är, såsom man genast finner, rent vetenskaplig eller philosophisk, och måste genom en blott vetenskaplig undersökning besvaras. Denna fråga är ock enligt sakens natur den första, eller den, från hvilken man i sin granskning måste utgå, emedan den handlar om de allmänna grunder, på hvilka alla särskilda Lagstiftningar måste byggas. I denna undersökning är ännu icke frågan om de speciella omständigheter och förhållanden, ge-

nom hvilka Lagstiftningen hos hvarje särskildt Folk måste få en egen och särskild charakter, utan endast en det, som måste betraktas såsom för alla Folks Lagstiftningar gemensamt, eller som utgör Lagstiftningens philosophiska, allmänna och nödvändiga element. Men med besvarandet af denna rent vetenskapliga fråga är dock granskningen af ett nytt Lagförslag för ingen del fullständad, utan dertill fordras vidare ett grundeligt svar äfven på den andra fråga: huruvida Lagförslaget är uppgjordt med ett sådant afseende på alla de hos ett visst Folk gällande förhållanden, att dess verkliga antagande hos detta bestämda Folk i denna bestämda tidpunkt vore rådligt och lämpligt. Om den förra frågan är i theoretiskt hänseende den vigtigaste; så är den sednare deremot af en mera omedelbart praktisk vigt, emedan den handlar om Rättsideens realisation hos ett bestämdt Folk, under vissa i verkligheten gifna locala och temporära vilkor, genom hvilka dess speciella tillämpning i alla särskilda fall måste modificeras. Det är klart, att denna undersökning, ehuru den förutsätter den förra, och ytterst grundar sig på den, likväl i många hänseenden måste åtskilja sig ifrån den; ty då, i den förra, frågan endast är om hvad som är det i Ideen rätta och förnuftsenliga; så blir deremot i den sednare den egentliga frågan den: huru mycket af detta i Ideen rätta och förnuftsenliga låter hos ett visst Folk i en bestämd tidpunkt realisera sig; eller med andra ord, för hvilka förändringar och reformer af dess Lagstiftning detta Folk i närvarande ögonblick i sjelfva verket är tillräckligen förberedt. Denna fråga rör hvad man kan kalla Lagstiftningens politiska element: man skulle äfven kunna kalla det Lagstiftningens historiska element, emedan man, för att rätt besvara frågan, för hvilka reformer ett Folk i en viss tidpunkt är moget, hufvudsakligen måste göra af-

seende, så väl på detta Folks ursprungliga nationella individualitet, som ock på den genom seklerna fortgående utbildning, hvilken denna vunnit genom hela utvecklingen af Nationens historiska lif, då man uti detta uttryck sammanfattar på en gång dess inre och dess yttre lif, det vill säga, på en gång dess intellectuella, moraliska och religiösa odling, och tillika den successiva utvecklingen af dess materiella och industriella verksamhet, dess politiska Författning o. s. v. Man måste göra sig reda för huru en Nations hittills gällande Lagstiftning uppväxt och successift utbildat sig, i sammanhang med denna fortgående utveckling af dess inre och yttre lif; och man måste med denna historiska kännedom af det förflutna förena en lika noggrann kännedom af Nationens hela närvarande tillstånd, dess odlingsgrad, seder, charakter, politiska och ekonomiska ställning o. s. v.: endast genom denna förenade kännedom af det förflutna och det närvarande blir man i stånd att med full säkerhet bedömma, hvilka förändringar af den hittills gällande Lagstiftningen hos ett visst Folk i närvarande ögonblick lämpligen kunna vidtagas, och hvilka åter torde böra uppskjutas till en kommande tid, då Folket genom en högre odlingsgrad, eller förändrade politiska och industriella förhållanden m. m., hunnit blifva tillräckligen förberedt till deras emottagande.

De här nämnda tvenne hufvudfrågor, hvilka i hänseende till Lagstiftningen hos ett Folk kunna väckas, måste utan tvifvel båda erkännas för lika vigtiga och väsendtliga: på båda måste derföre, så väl vid utarbetandet af ett nytt Lagförslag, som vid en grundelig och fullständig granskning af dess värde, lika mycket afseende göras. Deraf följer, att det vid en sådan, vare sig utarbetning eller granskning, kan gifvas tvenne motsatta

ensidigheter, hvilka uppkomma genom ett uteslutande, eller åtminstone öfvervägande, afseende på den ena eller den andra af de nämnda båda synpunkterna. Dessa tvenne ensidigheter äro desamma, som i nyare tider, i synnerhet i Tyskland, framträdt och med ännu oafgjord framgång sträfvat att göra sig gällande, i striden mellan tvenne Juridiska Skolor, den rationella och den historiska. Hvardera af dessa Skolor har med förkärlek omfattat ettdera af Lagstiftningens nyssnämnda hufvudelementer; men ingendera har fullkomligen förenat och concilierat båda med hvarandra; hvaraf följden varit, att bådas åsigter väl på ena sidan innehållit något sannt, men likväl, genom det uteslutna afseendet på ett annat lika vigtigt moment, blifvit ensidiga och ofullkomliga.

Äfven närvarande Förslag till en ny Criminallag torde komma att af särskilda Granskare betraktas antingen endast ur den ena, eller endast ur den andra af dessa synpunkter; och det skall sannolikt derigenom blifva ett föremål för ganska stridiga omdömen. De som endast betrakta det ur den vetenskapliga synpunkten, skola, om de ock finna sig befogade till åtskilliga mer eller mindre vigtiga anmärkningar, likväl troligen göra rättvisa åt Herrar Committerades bemödande att lämpa det nya Förslaget efter Criminal-vetenskapens i en sednare tid uppnådda utbildning, och att motsvara tidens härigenom stegrade fordringar af Lagstiftningens principenlighet, conseqvens och fullständighet, samt af ämnenas systematiska anordning. De deremot, som hufvudsakligen betrakta Arbetet ur den sednare synpunkten, skola måhända icke deröfver fälla ett i lika grad gillande omdöme. De skola sannolikt anmärka, att frågan här mindre är om upplösningen af ett vetenskapligt problem, än af en omedelbart praktisk uppgift; och de skola med afseende der-

på måhända finna det betänkligt att i närvarande ögonblick tillstyrka antagandet af ett Förslag, som i så hufvudsakliga punkter åtskiljer sig från den hittills i vårt Land gällande, samt med Folkets föreställningssätt, vanor och seder införlifvade Lagstiftningen. De skola måhända yrka, att Herrar Committerade bort förstå det af Kongl. Maj:t dem gifna nådiga uppdrag såsom en befallning, icke att utarbeta ett helt och hållet nytt Lagförslag, utan endast att i den hittills gällande Lagstiftningen föreslå de förbättringar, som af den närvarande tidens behof kunde synas oundgängligen påkallade. De skola tro sig böra höja en varnande röst emot all omskapning af det genom ålderdomens auctoritet helgade, hvilket, redan genom sitt långvariga bestånd, äger, i deras tanka, en säkrare borgen för sin duglighet, än de nya åsigter, hvilkas praktiska användbarhet ännu ingen sådan längre tids erfarenhet på ett ojäfaktigt sätt ådagalagt. De skola, med ett ord, anmärka vådligheten af ett experiment, som, enligt deras omdöme, sätter den närvarande generationens rättssäkerhet på spel, af öfverdrifvet förtroende för en ännu oförsökt Theori.

Förutseende dessa stridiga omdömen, tilltro vi oss dock ej att på ett fullt afgörande sätt slita tvisten. På ena sidan kunne vi såsom Vetenskapsidkare ej undgå att med lifligt deltagande möta hvarje försök att i Lagstiftningen uppfylla Vetenskapens fordringar, och att afhjelpa de ofullkomligheter, hvilka man, under fullt medgifvande af allt det goda och förtjenstfulla i vår hittills gällande Lag, likväl i theoretiskt hänseende uti den kan tro sig finna. Men på den andra måste vi ock anse det för en lika helig och oeftergiflig pligt, att yrka all möjlig varsamhet vid en så ömtålig och grannlaga fråga, som den om införandet af en helt ny Lagbok. För att med full

säkerhet här träffa det rätta medium mellan den lättsinniga omskapningsifver, som uppoffrar allt det af erfarenheten bepröfvade, för att i dess ställe sätta resultaterna af en möjligtvis oriktig eller halfsann Theori, och den öfverdrifna betänksamhet, som ser faror i hvarje förändring, och lägger hinder i vägen för hvarje förbättring af det närvarande, skulle erfordras en noggrann och fullständig kännedom af det Svenska Folkets hela närvarande odlingsgrad och tillstånd, af alla de mångfaldiga speciella omständigheter och förhållanden, som böra tagas i beräkning vid frågan om detta Lagförslags lämplighet eller olämplighet för detta Folk i närvarande tidpunkt. En sådan noggrann och fullständig kännedom vinnes åter endast derigenom, att man lefver i oupphörlig beröring med Folket: den kan med skäl väntas af den praktiske Embetsmannen eller Domaren, som genom hela sin embetsmannaverksamhet blifvit i stånd att förvärfva en på egen omedelbar åskådning grundad erfarenhet af Folkets föreställningssätt, lynne och seder, likasom af dess ekonomiska belägenhet o. s. v. Men den kan ej billigtvis, åtminstone ej i samma grad af tillförlitlighet och fullständighet, fordras af den Academiske Läraren, som hufvudsakligen egnat sin tid och sin verksamhet åt rent vetenskapliga forskningar, och i följd deraf icke kunnat lefva i en sådan oupphörlig närmare beröring med den talrikaste delen af Nationen, eller med de särskilda Folkklasser, på hvilkas odlingsgrad och tillstånd Lagstiftningen närmast bör vara beräknad. Deremot kan man vid frågan om ett nytt Lagförslag med mera skäl af den Academiske Läraren fordra en sorgfällig och grundelig pröfning af dess vetenskapliga värde. Deröfver åligger det honom att vara en behörig Domare: det åligger honom att inför Nationen föra Vetenskapens talan, och att undersöka huruvida dess fordringar i det nya lagstiftnings-

försöket blifvit mer eller mindre fullkomligt uppfylld. Det här anförda bestämmer den rigtning, hvilken vi trott oss böra gifva åt närvarande granskning. Vi hafve visserligen icke trott oss böra lemna ur sigte frågan om lämpligheten af det nya Lagförslagets antagande under nuvarande omständigheter och förhållanden. Men vi hafve dock derom endast vågat yttra oss på ett tvekande sätt, och mera framställt några tvifvelsmål till närmare begrundande, än egentligt afgörande omdömen. Deremot hafve vi ansett det tillhöra oss att företrädesvis betrakta Lagförslaget ur den vetenskapliga synpunkten, och att således öppet och redligt tillkännagifva, i hvad mån det synes oss motsvara de fordringar, som i detta hänseende billigtvis kunna göras. Så väl tidens korthet, som det inskränkta utrymmet af ett Utlåtande, sådant som detta, har emedlertid förbudit oss att åt denna granskning gifva den utförlighet, hvilken ämnets vigt visserligen kunde tyckas påkalla.

Till ledning för ett sådant bedömmande af det ifrågavarande Lagförslagets värde, erbjuda sig genast de bifogade Motiverna, i hvilka grunderna till hvarje särskildt Stadgande finnas i korthet uppgifna. Onekligen är denna framställning af Lagbudens Motiver utarbetad med redighet och sorgfällighet: likväl skulle man i vår tanka med skäl kunnat önska en något fullständigare utveckling, så väl af de allmänna principer, på hvilka det nya Lagförslaget i sin helhet hvilar, som af de speciella tillämpningarne af dessa principer. Den nya Bayerska Criminallagen åtföljdes, då den år 1813 utgafs och till efterlefnad anbefalltes, af en sådan fullständig utveckling af dess grunder, hvarigenom man sättes i stånd att öfverskåda detta Lagstiftningssystem i hela dess sammanhang. Derigenom uppfylldes ej blott en vetenskaplig för-

dran, utan äfven ett ganska vigtigt praktiskt behof; ty Regeringen förordnade, att denna fortgående Commentarius öfver den nya Criminallagen skulle äga samma lagliga gilltighet som sjelfva Texten, och således, i alla förekommande, möjligtvis tvifvelaktiga fall, tjena att gifva Domaren en bestämd och tillförlitlig upplysning om Lagens rätta anda och mening. Den som känner, huru svårt eller nästan omöjligt det är, att åt sjelfva Lagens Stadganden, utan alltför stor vidlyftighet och mångordighet, gifva en så fullkomlig grad af tydlighet, att aldrig något tvifvelsmål om deras rätta mening kan uppkomma, skall ej kunna undgå att erkänna behofvet af en sådan utförlig och sanctionerad Commentarius öfver ett nytt Lagverk. Det hade derföre varit önskligt, att det Svenska Lagförslagets Författare, som i många särskilda punkter följt det Bayerska, äfven i detta hänseende följt det gifna efterdömet, och derigenom på förhand undanröjt alla anledningar till de tvister, som till äfventyrs torde uppkomma, i fall det nya Lagförslaget en gång blifver antaget. I sitt närvarande skick lemna Motiverna, oaktadt det onekligen förtjenstfulla i deras framställning, likväl icke ett klart och tillfredsställande svar på en del af de frågor, hvilka man till äfventyrs kunde vänta att här finna besvarade.

Ibland dessa frågor, hvilka vid granskningen af ett Förslag till en ny Criminallag naturligen väckas, är den första och, åtminstone i vetenskapligt hänseende, vigtigaste utan tvifvel den om sjelfva den yttersta grunden till Statens straffrätt. Det fullständiga utredandet af denna i sednare tider så ofta omtvistade fråga tillhör visserligen blott den vetenskapliga forskningen; och man skulle derföre möjligtvis kunna tro, att frågan för den egentlige Lagstiftaren icke vore af någon omedel-

har praktisk vigt. Denna tanka vore likväl i sjelfva verket ganska falsk. Ty af svaret på denna fråga bestämmes den synpunkt, ur hvilken man har att betrakta hela Criminal-lagstiftningen; och då Strafflagens hela System ej bör utgöra något annat än en conseqvent och, så vidt möjligt är, fullständig tillämpning af den allmänna princip, som uttrycker Lagstiftarens åsigt af Straffrättens grund och väsende; så är klart, att sjelfva denna åsigts riktighet eller oriktighet måste komma att äga ett betydligt inflytande på Systemets utbildning i alla dess delar. Committeens svar på denna hufvudfråga innehålles egentligen i följande ord (Mot. sid. 8.): "Ehuru skiljaktige de af Vetenskapsmän i sednare tider uppställda theorier för Straffrätten än äro, kan dock den positiva Lagstiftningen med säkerhet antaga den i förnuftet djupt grundade föreställning, att lagen hotar förbrytaren med straff, i det hufvudsakliga ändamål, att, genom sådan varning, förekomma brott. De för detta ändamål mest verksamma straff böra således väljas. Men då lagstiftningen omöjligen kan påräkna att genom sjelfva straffhotet tillvägabringa allmän laglydnad och utrota hvarje brott, så att all tillämpning af strafflagarne af sig sjelf förfölle, måste den tillika, vid valet af straff, synnerligen afse förbättringen af sådana brottslingar, som, genom straffets verkställighet å någon tid skilde ifrån Samhället, efter straffets undergående åter deri inträda. Brottslingars förbättring är alltså ett annat vigtigt ändamål, som lagstiftningen bör genom straffet befordra."

Utan tvifvel innehåller denna åsigt i det hänseende något sannt, att den uppgifver tvenne ganska vigtiga ändamål, på hvilka båda Staten vid utöfningen af sin straffmakt alltid har att göra ett hufvudsakligt afseende. Men betraktad såsom en förklaring af Straffrättens yttersta

grund och väsende, är den, enligt vår öfvertygelse, icke nog djupt fattad. Ehuru vanligt det varit, att man på detta sätt betraktat Straffet endast såsom ett medel för något yttre ändamål, och att man grundat Statens straffrätt endast på detta medels tjenlighet eller oumbärlighet för det uppgifna ändamålets uppnående; kan dock en sådan blott relatif Strafftheori inför den djupare forskningens domstol svårligen erkännas för fullt tillfredsställande. Den håller sig i sin förklaring af Straffrätten blott på sakens yta, utan att intränga till dess inre väsende. För att angifva detta, eller för att utreda Straffrättens yttersta grund, måste man, i vår tanka, gå något längre tillbaka. För att härom öfvertyga sig, behöfver man blott göra sig den enkla frågan: Om det vore afgjordt, att det borgerliga straffet aldrig verkade något, hvarken till att afhålla ifrån brott, eller till förbrytarnes förbättring, skulle det i allt fall vara rätt och förnuftsenligt, att förbrytaren lemnades af Staten i ostördt åtnjutande af samma rättigheter, som tillhöra den laglydige Statsborgaren? Skulle det i allt fall vara rätt och förnuftsenligt, att mördaren, rånaren, bedragaren af Staten behandlades på alldeles samma sätt, som den, hvilken ej med något brott befläckat sig? I fall man känner sig nödgad att på ett nekande sätt besvara denna fråga; så måste man deraf finna sig uppmanad att söka Straffrättens egentliga grund i något högre, än straffets tjenlighet eller oumbärlighet för vissa yttre ändamål. Man skall då ej kunna finna denna grund i något annat, än den inre förnuftsenligheten och nödvändigheten af Straffet, såsom ett återställande af den genom Brottet rubbade Rätten, hvars integritet det åligger Staten att vårda och upprätthålla. Med andra ord: man måste uppvisa den i sjelfva Rättvisans Idé liggande nödvändiga förnuftsfordran, att Statsborga-

rens enskilda, i opposition mot det Hela trädande vilja skall genom en motsatt, aldrig uteblifvande reaction upphäfvas, hvarigenom den brottslige individen kommer att i samma mån erfara en förlust eller mindskning af de rättigheter, hvilka Staten tillerkänner sina laglydige medlemmar, som han sjelf förnärmat Statens eller någon under dess beskydd stående individs rätt. Endast härigenom erhåller man en säker grund för Statens rätt att straffa, och en insigt i sjelfva Straffets rättmätighet. Men sedan man på detta sätt uppvisat Statens Straffrätt, såsom grundad på en nödvändig förnuftsfordran, och således såsom i sin grund oberoende af yttre ändamål; måste man vidare göra sig reda för huru Staten, genom uppfyllandet af denna förnuftsfordran, eller genom den verkliga utöfningen af sin straffrätt, tillika kan och bör söka uppnå de tvenne yttre ändamålen, att dels genom sina Strafflagar afhålla ifrån brott (hvilket åter kan ske både genom straffets physiskt præventiva, och genom dess psychologiskt deterrerande charakter), och dels genom valet af straffarter och sättet af straffens verkställande, så vidt möjligt är, befrämja den brottsliges förbättring. Den af yttre ändamål oberoende förnuftsfordran, i hvilken man har att söka den egentliga grunden till Statens straffrätt, utgör väl det första, hvarpå man vid sin reflexion öfver den borgerliga Straffmakten har att fästa sin uppmärksamhet, men dock icke det enda; ty den innehåller icke ensam en tillräcklig bestämning af Straffens qvalitativa beskaffenhet. För att erhålla en sådan bestämning, måste man derföre tillika göra afseende på de nyssnämnda yttre ändamålen. De båda frågorna: om Staten bör straffa, och hvad den bör straffa, kunna och böra, oberoende af yttre ändamål, besvaras ur en högre grund. Men det gifves ännu en tredje fråga, som i hänseende till utöf-

ningen af Statens Straffmakt måste väckas, nemligen frågan: huru Staten bör straffa, eller af hvilka Straff-arter den bör begagna sig, och på hvad sätt den vid hvarje särskildt slag af brott bör använda dem; och det är egentligen vid denna frågas besvarande, som man har att göra afseende på de nämnda tvenne yttre ändamålen. Detta antyder i få ord den synpunkt, ur hvilken Statens straffrätt i vår tanka bör betraktas. En fullständigare utveckling af denna åsigt skulle här måhända vara mindre lämplig *b*). Det följande torde komma att visa, huruvida den skiljaktighet, som i hänseende till denna hufvudfråga äger rum mellan vår åsigt och Committeens, är af blott theoretisk betydelse, eller huruvida den äfven leder till några i praktiskt hänseende mer eller mindre vigtiga följder.

Sedan man gjort sig reda för den yttersta grunden för Statens straffrätt, och derigenom fastställt den princip, på hvilken all Strafflag bör stödja sig, blir nästa frågan om ett noggrannt bestämmande af de ämnen, som tillhöra den egentliga Criminallagstiftningen, och om utstakandet af en skarp åtskillnad mellan denna och andra lagstiftningsgrenar. Committeen har (Mot. s. 1.) sökt att uppdraga en sådan gränslinea mellan Criminal-justicens och Criminal-policens områden, och till det förra hänfört alla egentliga rättskränkningar, "utan att, såsom i en del främmande Lagstiftningar är antaget, fästa ett så uteslutande afseende å straffbarhetsgraden af en gerning, att den, ehuru kränkande en gifven allmännelig rätt, skulle

b) En sådan skall deremot kanhända blifva framställd i något af denna Tidskrifts efterföljande Häften, genom en särskild Afhandling rörande Criminal-lagstiftningens philosophiska grunder.

(Anmärkning, tillagd vid tryckningen.)

hänföras till Policegebietet, då rättskränkningen vore, i hänsigt till både den kränkta rättens mindre betydenhet och gerningens öfriga beskaffenhet, så ringa, att den ej borde beläggas med svårare eller annat ansvar, än för egentliga Policeförseelser anses äga rum." Då Committeen vidare ej funnit skäl att i den Svenska Criminallagen upptaga den i vissa andra Lagstiftningar stadgade åtskillnaden mellan Crimina och Delicta; så bortfaller i närvarande Lagförslag den classification af lagstridiga handlingar, enligt hvilken de i Tyska Lagstiftningar blifvit delade i Verbrechen, Vergehen och Polizeyübertretungen, samt i den Franska i Crimes, Delits och Contraventions. Hvarken i theoretiskt eller praktiskt hänseende hafve vi något att häremot erinra. Mera delade torde meningarne deremot blifva rörande lämpligheten af den skarpa afsöndring, medelst hvilken Committeen från hvarandra åtskilt den processuella Lagstiftningens båda hufvuddelar, den civila och den criminella, under namn af Rättegångsbalkens förra och sednare del. I vetenskapligt hänseende låter denna afsöndring visserligen försvara sig, och i de länder, i hvilka särskilda Domstolar finnas för civila och criminella rättegångsmål, är redan derigenom en anledning gifven att äfven i Lagens framställning från hvarandra åtskilja de Stadganden, som röra dessa båda slag af rättegång. Mera kan det deremot sättas i fråga, huruvida en sådan, i vår hittills gällande Lag icke antagen yttre afsöndring är behöflig, der båda dessa slag af rättegång höra under samma Domstol: det kan sättas i fråga, huruvida vinsten af en något mera systematisk framställning är nog betydande, för att uppväga eller öfverväga olägenheten af de oupphörliga citationer, genom hvilka man i Rättegångsbalkens sednare del hänvisas till den förra, vid alla de äm-

nen, som äro för båda afdelningarne gemensamma. Dessa så ofta återkommande hänvisningar skola utan tvifvel synas tröttsamma för hvarje läsare: men ej nog dermed; de torde äfven hafva den vigtigare och mera betänkliga verkan, att försvåra Lagbokens rådfrågande för menige man: de skola troligen i sin mån bidraga att beröfva den nya Lagboken den allmänna tillgänglighet och den fattlighet äfven för andra än egentliga Jurister, hvilken utgör en af de utmärkande egenskaperna i vår hittills gällande Lag, och ger den ett företräde framför många andra Lagstiftningar. Detta är för öfrigt en anmärkning, som äfven i åtskilliga andra hänseenden synes kunna göras mot det nya Lagförslaget. Det har i allmänhet genom sitt framställningssätt och sitt språk en mindre grad af fattlighet för den egentliga Menigheten, än den hittills gällande Lagen. Vi kunne ej undgå att anse detta för en vigtig punkt, i samma mån, som vi erkänne det för en betydande förtjenst i ett Folks Lagstiftning och Lagskipning, då den har den grad af enkelhet, att hvarje medborgare, åtminstone i vanligare mål, kan, utan biträde af någon egentlig Jurist, sjelf inför en Domstol utföra sin talan. Lagen bör ej finnas blott i en B o k, tillgänglig endast för den Lärde, men sluten för massan af Folket. Den bör lefva i Folkets sinne: den bör, i likhet med den antagna Religionen, vara till sitt egentliga och väsendtliga innehåll känd af hvarje Statsborgare, emedan den skall utgöra rättesnöret för hela hans borgerliga lif. Emedlertid måste det ock medgifvas, att denna fordran af popularitet och allmän fattlighet är svår att förena med den i en tid af stigande odling lika naturliga fordran af vetenskaplig noggrannhet och systematisk enhet i Lagens framställning. Om det närvarande Lagförslaget icke i alla hänseenden lyckats att förena dessa båda fordringar, och att, utan allt uppoffrande af den

förra, uppfylla den sednare; så måste man dock, för att vara rättvis, erkänna, att denna förening visserligen icke lyckats bättre i åtskilliga andra Folks Lagstiftningar. Det synes i sjelfva verket vara ett ännu oupplöst problem, att gifva en sådan framställning af Lagen, som på en gång och lika fullkomligt tillfredsställer Vetenskapsmannens fordran af System, och Folkets behof af popularitet. Förhastadt vore det dock måhända, att betrakta detta problem såsom helt och hållet oupplösligt: det uttrycker ett mål, till hvilket man torde böra hoppas, att Lagstiftningen åtminstone under tidernas lopp allt mera skall närma sig; och dess uppnående skall småningom lättas, i den mån det allmännare utbredandet af en sann medborgerlig bildning förminskar det ännu alltför stora afståndet mellan den Lärde och Folket.

Efter afskiljande af allt det, som tillhör den processuella Lagstiftningen, är det återstående innehållet af Straffbalken i vår hittills gällande Lag icke af tillräcklig betydenhet och vidd, att utgöra föremålet för en särskild hufvudafdelning af Criminal-lagen. Committeen har derföre trott sig böra förena detta med innehållet af den hittills gällande Lagens Missgerningsbalk, och för båda tillsammans, såsom utgörande den egentliga constitutiva delen af Criminal-lagen, valt benämningen Straffbalk. Väl skulle man här kunna tveka vid valet mellan de båda benämningarne Missgernings- och Straffbalk, då båda begreppen af Brott och Straff äro för en Criminal-lag lika väsendtliga, och båda derföre tyckas äga lika gilltigt anspråk att i sjelfva dess benämning uttryckas. Emedlertid, då Brotten egentligen blott derigenom blifva föremål för Criminal-lagen, att Staten nödgas belägga dem med Straff, och således Statens function i dess criminella Lagstiftning just består

uti att stadga det Straff, hvarmed hvarje särskild art af Brott skall beläggas; torde det ej böra ogillas, att Committeen, i sitt val af benämning, närmast och hufvudsakligen uttryckt sjelfva Straffbegreppet, hvilket ock öfverensstämmer med det språkbruk, enligt hvilket man *ofta* kallar denna del af Lagen för Strafflag. I det ej mindre vanliga uttrycket Criminal-lag, likasom i vårt gamla uttryck Missgerningsbalk, fästes deremot uppmärksamheten närmast på begreppet af det Brott, som påkallar Straffet. Båda benämningarne kunna i det närmaste vara lika lämpliga.

Denna Straffbalk, eller om man heldre så vill uttrycka det, denna förenade Missgernings- och Straffbalk, har Committeen, i likhet med hvad i andra nyare Lagstiftningar skett, indelat i tvenne Afdelningar, af hvilka den ena innefattar de allmänna bestämmelserna, den andra åter de särskilda Brotten och deras bestraffning. Den som till äfventyrs yrkar, att Committeen, i stället för att utarbeta ett Förslag till en egentligt ny Criminal-lag, bort åtnöja sig med att öfverse och förbättra den hittills gällande, skall troligen ogilla den betydliga skiljaktighet, som genom detta afsöndrande af de allmänna bestämmelserna uppkommit mellan formen och framställningen af Committeens Arbete och den gamla Missgerningsbalken. Under den förutsättning åter, att en ny Criminal-lag borde utarbetas, låter den nämnda afsöndringen visserligen i vetenskapligt hänseende rättfärdiga sig. Likväl måste här den anmärkningen upprepas, att Lagförslaget förlorat något i popularitet genom sträfvandet att uppfylla Vetenskapens fordringar; ty det måste utan tvifvel erkännas, att då det nya Lagförslaget t. ex. i allmänhet bestämmer straffet för ett Försök till brott, i förhållande till straffet för det fullbor-

dade brottet, och derigenom uppställer en allmän regel, som i hvarje särskildt fall bör tillämpas, ger detta menige man en mindre klar och åskådlig föreställning, än om det vid hvarje särskild art af brott särskildt och uttryckeligen vore nämndt, med hvad straff försöket till ett brott af denna art är belagdt. I detta fall såge den, som vore frestad till en sådan förbrytelse, genast och omedelbart det ansvar, hvilket han derigenom underkastar sig, hvilket deremot icke lika omedelbart röjer sig för honom, då det blott är antydt genom en allmän, abstract regel, som på en gång omfattar alla slags Försök till Brott, och hvars tillämpning till hvarje särskildt fall åtminstone icke ligger lika klar och öppen för den mindre bildades fattningsgåfva. Detsamma gäller äfven om de öfriga allmänna bestämmelser, hvilka denna afdelning af Straffbalken innehåller. De äro mer eller mindre tillfredsställande för den egentlige Juristen och i allmänhet för den mera bildade läsaren; men det torde kunna sättas i fråga, huruvida de skola rätt förstås och uppfattas af den stora massan af Folket.

Efter dessa allmänna anmärkningar öfvergå vi till ett närmare betraktande af de särskilda Capitel, i hvilka hvardera af Straffbalkens båda afdelningar blifvit fördelad.

1 Cap.

I hänseende till de i detta Capitel gifna bestämningarne rörande dem, som Svensk straffrätt underkastade äro, har hufvudsakligen en anmärkning synts oss med något skäl kunna göras. Det är nemligen otvifvelaktigt, att inländsk man bör efter Sveriges Lag och vid Svensk domstol dömmas för brott, som han föröfvat i Sverige, eller på Svenskt fartyg, samt att utländsk

man, som här i Riket finnes, bör efter Sveriges Lag och vid Svensk domstol dömmas för brott, hvartill han inom Sverige gjort sig skyldig, eller som han utom de förenade Rikena Sverige och Norrige föröfvat emot Sverige eller Svensk man, eller ock å Svenskt fartyg emot utländsk man. Lika klart är ock, att utländsk man icke är Svensk straffrätt underkastad för de brott, som han utom Sverige, och utan att befinna sig på Svenskt fartyg, begått mot en främmande Stat eller utländsk man. Deremot är det något mera tvifvelaktigt, huruvida, såsom i §. 1. utan någon tillagd inskränkning stadgas, inländsk man bör vara Svensk straffrätt underkastad för alla de brott, som han begått utom de förenade Rikena Sverige och Norrige, och för hvilka han ej, enligt hvad i 3 §. omförmäles, redan å annan ort blifvit straffad. Man måste nemligen här göra skillnad mellan tvenne väsendtligt olika fall, det ena, då brottet är begånget mot Svenska Staten eller inländsk man, och det andra, då det är begånget mot en främmande Stat eller utländsk man. I det förra fallet är det ej något tvifvelsmål underkastadt, att ju förbrytaren måste lyda under Svensk straffrätt. Men i det sednare fallet torde man ej utan någon ytterligare och närmare bestämning böra stadga, att hans brott skall af Svensk Domstol upptagas och bestraffas. Om man nemligen ock må medgifva riktigheten af Committeens yttrande (Mot. sid. 6.) att "då hvarje Stat för upprätthållandet af rättstillståndet hos sig, är interesserad deri, att utländningar ej må, för brott, som de inom Statens område föröfvat, vara straffrie, om det lyckats dem, att der undgå bestraffning; måste ock Staten, å sin sida, ej skydda egna medlemmar emot ansvar för brott begångna i ett främmande land;" så synes man dock deraf ej med fullt skäl kunna draga någon annan slutsats, än att inländsk man, som lyckats

att undgå bestraffning för ett i främmande land begånget brott, bör vid Svensk Domstol och efter Svensk Lag dömmas för detta brott, så vida den förnärmade, vare sig Staten eller individen, det åklagar, och således mot den brottslige uppkallar Statens straffande rättvisa. Deremot, om det i främmande land begångna brottet icke af den förnärmade Staten eller individen åklagas, synes det icke i annat fall böra blifva ett föremål för Svensk Domstols pröfning, än så vida brottet är af den grofva och för Staten eller den allmänna säkerheten farliga art, att Staten måste finna det för sig sjelf vådligt att inom sitt område såsom ostraffad hysa den, som, äfven utom dess gebiet, ett sådant brott föröfvat. Om åter brottet icke är af denna allmänt farliga art, synes Staten icke äga något gilltigt skäl att till pröfning upptaga det, då det icke af den förnärmade Staten eller individen åklagas. Någon häremot svarande restriction tyckes således böra i Lagen uttryckas, för att förekomma en obehörig utvidgning af Statens domsrätt. En sådan närmare bestämning torde ock vara behöflig, för att besvara frågan, huruvida den, som under vistelsen i ett främmande land företagit en handling, hvilken efter samma lands Lagar icke är straffbar, men af Svensk Lag är förbuden, skall efter hemkomsten till Fäderneslandet för denna handling ansvara inför Svensk Domstol. Ett exempel af denna art, taget af den händelse, att Svensk undersåte för eget behof begagnar, samt i sådant ändamål köper eller säljer slafvar inom det land, der ägande rätt öfver slafvar är, efter landets Lag, gällande, omtalas (Mot. sid. 62.) såsom föremål för en särskild undantagslag: måhända skulle man dock kunna uppgifva långt flera sådana exempel, i synnerhet af ringare förbrytelser, för hvilka något bestämdt Stadgande skulle erfordras.

2 Cap.

I detta Capitel bestämmas de **Straffarter**, hvilka, enligt det nya Lagförslaget, böra användas, hvarjemte nödiga föreskrifter meddelas om deras **verkställande**. Denna fråga, rörande valet af de lämpligaste straffarter för alla särskilda brott, är utan tvifvel en af de vigtigaste, som inom Criminal-rättens område förekomma, och har derföre, såsom bekant är, i nyare tider äfven varit en af de mest omtvistade. Det är onekligen ett lika maktpåliggande, som svårt problem, att bestämma straffen på ett sätt, som på en gång uppfyller rättvisans och mensklighetens fordringar, förenar afseendet på Statens och dess medlemmars säkerhet med omsorgen om den brottsliges förbättring, och derjemte ej öfverskrider Statens financiella tillgångar. I hvad mån närvarande Lagförslag lyckats att lösa denna uppgift, måste således med all sorgfällighet undersökas. För att emedlertid undvika en alltför stor vidlyftighet, inskränke vi oss här till följande anmärkningar.

Det är onekligt, att de flesta Folks Strafflagar i valet af straffarter länge röjt en charakter af råhet och barbari, hvilken i många Nationers Lagstiftning ännu på långt när icke är fullkomligt utplånad. Ännu har man icke öfverallt afskaffat dessa grymma och plågande straff, i hvilka Staten visar sig såsom utöfvande, mindre en act af **rättvisa**, än af **hämd**: ännu qvarstår det stundom nog ymniga bruket af Böter, såsom en lemning från den tid, då man förvexlade Straffet med Skadeståndet åt den för[illegible]ade individen, och i brottet såg mindre en kränkning [illegible] Statens, än af den enskildes rätt. Den nyare tidens bemödanden att förbättra Criminal-lagstiftningen hafva hufvudsakligen haft till föremål, dels dess **mild-**

dring, i öfverensstämmelse med Folkens mildrade och förfinade seder, och dels dess förenklande, derigenom att man afskaffat en mängd af fordom brukliga straff, såsom i ett eller annat hänseende olämpliga, och följakteligen allt mera inskränkt straffarternas antal, så att man hos en del Folk börjat göra frihets-straffen till de egentliga hufvudstraffen, och endast i jemförelsevis få fall bibehållit någon annan art af bestraffning. Äfven i närvarande Lagförslag röjer sig omisskänneligen detta sträfvande, så väl till Straffarternas förenklande, som till deras mildring. I och för sig sjelft är detta sträfvande visserligen berömvärdt; men det fordras likväl, om det ej skall leda till skadliga följder, i stället för välgörande, att det hålles inom sina tillbörliga gränser, och att i synnerhet öfvergången ifrån ett strängare och mera complliceradt Straffsystem till ett mildare och enklare sker med tillbörlig varsamhet, och med iakttagen beräkning af ännu gällande förhållanden, hvilka icke på en gång kunna upphäfvas eller omskapas. Man måste ej glömma, att i samma mån straffarternas antal inskränkes, blir det ock svårare att, inom kretsen af de få bibehållna, så nuancera straffen, att de fullt motsvara hela mångfalden af möjliga brott, så att ej brott af olika art och straffbarhetsgrad komma att beläggas med alldeles lika straff. Ej mindre angeläget är det, att man sorgfälligt undviker en sådan alltför långt drifven mildhet, genom hvilken straffens varnande eller afskräckande charakter skulle utplånas, eller åtminstone i alltför betydlig grad försvagas. Det måste undersökas, hurnvida närvarande Lagförslag i dessa båda hänseenden uppfyller allt, hvad man möjligtvis kan fordra eller önska.

Lagförslaget antager ej flera egentliga Straffarter än de följande: 1:o Lifsstraff, 2:o Straffarbete i fem

grader, åtskilde genom strafftidens längd, 3:o Fängelse, antingen såsom enkelt fängelse, ensligt fängelse, eller fängelse vid vatten och bröd, samt 4:o Böter; hvartill vidare kommer, icke såsom sjelfständigt straff, men såsom en med något annat straff förenad påföljd af brott, förlust af medborgerligt förtroende, antingen för alltid eller för viss tid, samt, såsom särskildt straff för Embetsmän, Embetets förlust, under tvenne modificationer, af hvilka man kallat den ena Afsättning, den andra åter Mistning af Embete.

Hvad först och främst Lifsstraffet beträffar, så har Committeen blott tvekande, och likasom emot sin vilja, trott sig böra tills vidare bibehålla det för några få brott. Committeen tyckes, i öfverensstämmelse med en af många nyare Criminalister antagen mening, tvifla både om rättmätigheten och ändamålsenligheten af detta Straff. Committeen anser (Mot. sid. 10.) "detta straff ej kunna inför förnuftets och rättvisans Domstol försvaras, på annan grund, än att det pröfvas nödigt för, och bidragande till, samhällsinrättningens bestånd och ändamål. Men denna dess nödvändighet och ändamålsenlighet äro", i Committeens tanka, "tvifvel underkastade". "Committeen är öfvertygad, att tillväxt i bildning och mildrade seder hos Samhällets medlemmar skola hafva till påföljd dödsstraffens upphörande." Emedlertid, "då Committeen ej gör sig försäkrad, det man anser denna bildningsgrad ännu vara i Sverige nog allmänt uppnådd, och en total reform af lagstiftningen, medelst dödsstraffens afskaffande för alla brott, således kunde finnas äfventyrlig; har den trott sig böra framställa tvenne förslag, ett med bibehållande af nämnda straff, och det andra med antagande af frihetsstraff på lifstid, i dess ställe."

Så vida Committeen på detta sätt icke för det närvarande ovilkorligen yrkat dödsstraffets afskaffande, hafve vi visserligen i detta hänseende ingen anmärkning att göra, då vi, hvad den verkliga användningen af detta Straff beträffar, i likhet med Committeen, tro det böra nyttjas med all möjlig sparsamhet. Men för sjelfva principens skull tro vi oss dock böra yttra vår ifrån Committeens afvikande tanka, rörande detta Straffs rättmätighet, ehuru utrymmet ej medgifver att här ingå i någon utförligare undersökning om detta i nyare tider så ofta omtvistade ämne. Att de grunder, i stöd af hvilka Beccaria, och många andra efter honom, helt och hållet bestridt Statens rättighet att använda dödsstraff, äro ytliga och otillfredsställande, har redan mer än en gång blifvit af djupare tänkare ådagalagdt. Dessa argumentationer, hufvudsakligen hvilande på den grundtanken, att Statsborgaren, vid samhällsfördragets ingående, icke kunnat åt Staten öfverlåta någon makt öfver sitt lif, emedan han sjelf ej äger en sådan makt, eller, såsom man äfven uttryckt det, emedan detta öfverlåtande skulle utgöra ett bortgifvande af en oförytterlig rättighet, sammanhänga med en inskränkt och ensidig åsigt af så väl Statens som Straffrättens väsende, och förlora sin gilltighet genom en djupare uppfattning af bådas Idé. De bortfalla, om man betraktar Staten, icke blott såsom ett tillfälligt Bolag, ingånget endast till skyddande af Bolagsmännens personer och egendom, utan såsom en af förnuftet med nödvändighet fordrad organisk förening af ett Folks medlemmar, åsyftande att inom detta Folk bereda och främja den fullkomligaste möjliga realisation af Mensklighetens Idé; och om man, i öfverensstämmelse dermed, tänker sig Statens Straffrätt, såsom grundad på den redan i det föregående nämnda förnuftsfordran af den kränkta Rättens återställande eller bibehållande. Onekligen gifves

det vissa brott, som å den brottsliges sida innebära ett så totalt förnekande eller upphäfvande af sjelfva Rättens Idé, att förbrytaren genom dem måste inför förnuftets och rättvisans Domstol anses hafva förverkat äfven rättigheten till sitt lif, eller att han inför sitt eget samvete måste finna det rättvist, om han straffas med lifvets förlust. Statens rättighet att i ett sådant fall straffa honom till lifvet grundar sig icke endast på ett med honom vid hans inträde i Samhället ingånget fördrag: den grundar sig på något högre, på en auctorisation, omedelbart gifven genom sjelfva Rättens Idé, af hvilken Staten, i Juridiskt hänseende, eller såsom Rättsanstalt betraktad, skall utgöra en yttre framställning; och om man visserligen med fullt skäl kan säga, att äfven den enskilde Statsborgaren, genom sitt inträde i Staten, och sitt uttryckliga eller stillatigande samtycke till dess lagstiftning, på förhand underkastat sig att lida det genom Lagen bestämda dödsstraffet, i fall han begår ett dermed belagdt brott; så innebär detta likväl icke på hans sida ett godtyckligt bortgifvande af makten öfver sitt lif, utan endast ett medgifvande att underkasta sig en nödvändig förnuftsfordran, äfven i det fall, att den kräfver uppoffringen af hans lif, ungefär på samma sätt, som han genom sitt inträde i Staten förbundit sig att åt upprätthållandet af Statens sjelfständighet, åt dess försvar mot inre eller yttre fiender, om så erfordras, villigt offra hela sin personliga kraft och sitt lif. Då man härtill lägger det nödiga afseendet på Statens säkerhet, dess behof af sjelfförsvar mot en förhärdad, oförbättrelig brottsling, mot hvilken den kan sägas befinna sig i ett slags krigstillstånd, sedan han genom sitt brott slitit alla de band, som förenade honom med Samhället, och oumbärligheten af ett kraftigt varnande straff, såsom medel att afhålla från de för Samhällets bestånd och stats-

borgarnes rättssäkerhet farligaste brott; så kan Statens rättighet att i vissa fall använda dödsstraff så mycket mindre dragas i tvifvelsmål. Ej heller kan den anmärkningen gälla såsom ett skäl emot denna rättighet, att man här åsidosätter allt afseende på den brottsliges förbättring; ty detta sträfvande att befrämja den brottsliges förbättring, ehuru onekligen ganska vigtigt och sammanhängande med Statens ethiska väsende, är dock något, som vid utöfningen af dess Straffrätt icke får nämnas i främsta rummet, utan endast i det andra, eller rättare i det tredje: det kan ej, utan en förvexling af den till Statens Idé hörande Juridiska åsigten af straff med den inom Familjen gilltiga Pædagogiska, tagas i betraktande annorlunda, än så vidt det låter förena sig med Rättvisans fordran, eller förnuftets fordran af den kränkta Rättsideens återställande, såsom det första, och nödvändigheten att afhålla ifrån brott, såsom det andra moment, som vid användningen af Statens straffmakt bör komma i fråga. Dem åter, som hufvudsakligen af mildhet mot den brottslige yrka dödsstraffens fullkomliga afskaffande, skulle man måhända kunna fråga, huruvida man i sjelfva verket mot förbrytaren utöfvar någon sann mildhet derigenom, att man låter honom, utesluten från Samhället, i en lång följd af år framsläpa ett ömkeligt lif, under det dagliga, qväljande medvetandet af en outplånad blodskuld, och om det ej, åtminstone i vissa fall, vore för honom sjelf bättre, att utan detta mångåriga qval få på en gång utstå sitt straff, och skiljas från lifvet, så vidt möjligt vore, genom sin död återförsonad med menskligheten och Samhället. Kanhända skulle väl den helt och hållet förvildade brottslingen, om valet mellan dessa tvenne alternativer lemnades honom öppet, i de flesta fall föredraga det förra af dem; men den, hos hvilken den sedliga kän-

slan ej blifvit genom vanan vid brott fullkomligt qväfd, skulle troligen välja det sednare. Betraktar man saken ur denna synpunkt, så torde man finna, att dödsstraffets fullkomliga afskaffande och utbytande mot straffarbete på lifstid, likasom det på ena sidan, i hänseende till den förhärdade brottslingen, måhända skulle försvaga straffhotelsens oumbärliga afskräckande verkan, äfvenså mot den mindre förhärdade någon gång skulle innebära en verklig hårdhet, genom ett ändamålslöst förlängande af hans qval. Vigtigare är det skäl emot dödsstraffets användande, som hemtas af dess egenskap att för den som straffas utgöra ett irreparabelt lidande. Då den Juridiska bevisningen af den anklagades brottslighet, i likhet med all bevisning af ett i den sinnliga verkligheten gifvet factum, enligt sin natur aldrig kan medföra en sträng, apodiktisk visshet, som utesluter all möjlighet af ett misstag; så kan man sätta i fråga, huruvida Staten bör tillfoga någon anklagad ett lidande, som i den möjliga händelsen af hans framdeles ådagalagda oskuld, icke mera kan afhjelpas eller godtgöras. Emedlertid kan man dock häraf rätteligen ej draga någon annan slutsats, än att dödsstraff böra användas med yttersta varsamhet, endast för de gröfsta brott, samt endast i följd af den fullkomligaste bevisning, som i detta slags mål möjligen kan uppnås. Denna största möjliga sparsamhet och försiktighet i dödsstraffets användning påkallas ock ovilkorligen, ej blott af detta, utan äfven af åtskilliga andra, på en gång juridiska, moraliska och politiska skäl. Också är det obestridligt, att antalet af de brott, som i en Stat med dödsstraff böra beläggas, hufvudsakligen beror af Folkets bildningsgrad, charakter och seder, och att dess användning således, genom en stigande odling och mildrade seder, småningom bör kunna inskränkas inom allt trångare gränser. Men att det

någonsin ur lagstiftningen bör helt och hållet försvinna, torde det oaktadt kunna betviflas: det torde böra qvarstå i Lagen, såsom uttryckande ett till den fullständiga framställningen af Straffmaktens Idé hörande maximum af straff, ehuru man möjligen skulle kunna tänka sig ett Folk en gång hunnet till den grad af sedlig odling och förädling, att det i Lagen utsatta dödsstraffet sällan eller aldrig komme att i verkligheten tillämpas, emedan de få med detta straff belagda brott nästan aldrig inom Nationen förekomme. Det vore för öfrigt i afseende på denna fråga af vigt, att man, genom fullt noggranna och tillförlitliga uppgifter, sattes i stånd att med säkerhet bedömma verkningarne af dödsstraffets afskaffande i de länder, der det blifvit försökt. Bekant är, att det försök, hvilket JOSEPH den 2:dre gjorde inom den Österrikiska Monarkien, icke lyckades, och att man här genom det ökade antalet af de brott, som förut med detta straff varit belagde, snart såg sig tvungen till dess återinförande. Emedlertid bör man dock äfven taga sig till vara att af ett eller flera sådana försök draga någon förhastad slutsats: verkningarne af dödsstraffets afskaffande, eller åtminstone af dess största möjliga inskränkande, skulle till äfventyrs hos ett Folk kunna blifva andra, än de varit hos ett annat, som åtskiljer sig från det förra genom sin ursprungliga sinnesart, sin uppnådda odlingsgrad, sin olika yttre belägenhet o. s. v.

Så vida dödsstraffet för vissa brott bibehålles, är det utan tvifvel en mensklighetens fordran, att det, utan något tillagdt kroppsligt lidande, verkställes på ett säkert och hastigt dödande sätt. Man kan derföre ej annat än gilla Committeens förslag (2 Cap. 2 §.), att det alltid må verkställas genom halshuggning med fallbila, hvarigenom således de i vår Lag för några brott stadgade

dödsstraff af annan art, äfvensom den i vissa fall förut-gående afhuggningen af högra handen skulle försvinna. Emedlertid torde det likväl kunna sättas i fråga, huruvida, enligt hvad Committeen föreslagit, all slags skärpning eller qvalification af dödsstraffet bör afskaffas. Det synes hvarken öfverensstämmande med rättvisans fordran, som kräfver, att straffets storhet, så vidt möjligt är, må motsvara brottets, eller fullt förenligt med dèt åsyftade ändamålet att afskräcka ifrån brott, att belägga ett med kall blod och öfverlagd grymhet begånget fadermord med alldeles samma straff, som åtskilliga andra brott, för hvilka Lagförslaget med rätta stadgar lifsstraff, t. ex. det i 16 Cap. 2 §. omtalade, då man gifvit någon gift eller annat lifsfarligt ämne, ej i uppsåt att döda, utan endast att skada honom, men hvaraf han likväl dör. Någon åtskillnad i straff synes här både af rättvisan påkallad, och derjemte nödig för att i Folkets sinnen väcka och underhålla en liflig afsky, i synnerhet för de gröfsta och straffbaraste brott. För dessa slags brott torde således behöfvas någon sådan till lifsstraffet tillagd skärpning, som, utan att öka den brottsliges kroppsliga lidande, likväl tjenar att hos Folket höja det varnande och afskräckande intrycket. Så stadgar t. ex. den Bayerska Lagen, (Art. 6.) att i de fall, då ett skärpt dödsstraff erfordras, delinqventen skall, klädd i en egen drägt, före sin afrättning en half timme schavottera, att i vissa fall en skampåle skall uppsättas på hans graf, och hans Familj taga ett annat namn o. s. v. Antingen på detta sätt, eller genom vissa andra med afrättningen förenade symboliska handlingar, t. ex. den döda kroppens förbränning o. s. v, synes Lagen böra antyda en åtskillnad mellan straffet för de svåraste och de jemförelsevis mindre svåra af de med dödsstraff belagda brotten. Man skulle betrakta dessa i synnerhet efter döden tillagda qvalifica-

tioner ur en alldeles oriktig synpunkt, om man ansåge dem såsom ett slags grym och ändamålslös hämd, utöfvad på den döda kroppen: de äga sin betydelse genom sin psychologiska verkan, genom det lifligare intryck, som den väckta föreställningen om straffets neslighet, såsom motsvarande brottets låghet eller afskyvärdhet, bör göra i synnerhet på den mindre bildade delen af ett Folk.

För de flesta brott, nemligen för alla dem, som icke äro af den grofva art, att de böra beläggas med dödsstraff, men likväl äro för svåra att blott bestraffas med böter, stadgar det nya Lagförslaget Frihetsstraff, under de tvenne hufvudmodificationerna af Straffarbete och Fängelse. Här, likasom i åtskilliga andra nyare Lagstiftningar, blifva således Frihetsstraffen, med eller utan Tvångsarbete, de hufvudsakligaste och oftast använda bestraffningsmedlen. I principen synes detta visserligen icke böra ogillas. Då brotten i allmänhet utgöra ett missbruk af friheten, synes ingenting på en gång rättmätigare och naturligare, än att den brottslige blir beröfvad sin frihet, antingen för alltid, eller intill dess den utan fara för Samhället kan honom återgifvas. Genom de många modificationer och nuancer, under hvilka Frihetsstraffet kan förekomma, kan det ock bättre än de flesta andra straff lämpas efter brottens olika storhet; och det medgifver ändteligen, i högre grad än andra straff, en möjlighet att, genom sättet af dess verkställande, tillika arbeta på den brottsliges förbättring. Detta oaktadt torde likväl åtskilliga grundade anmärkningar kunna göras mot den tillämpning och det ymniga bruk, man i närvarande Lagförslag gjort af denna straffart.

Först och främst torde det med skäl kunna sättas i fråga, huruvida detta straff, åtminstone sådant det i

närvarande Lagförslag förekommer, är af en nog kraftig psychologisk verksamhet, för att tillräckligen afhålla ifrån brott, särdeles ifrån sådana, som röja en högre grad af sinnesartens förvildning och sedlig depravation. Utan att försvara de physiskt afflictiva straffen i och för sig sjelfva, eller glömma allt det, som med skäl emot dem kan anföras, och redan ofta blifvit anfördt, torde man dock kunna tvifla, huruvida det vore rådligt, att hos ett Folk, i hvars Lagstiftning de hittills vid ganska många förbrytelser blifvit använde, på en gång helt och hållet afskaffa dem, och utbyta dem emot frihetsstraff. Det synes ligga i sakens natur, att ett kroppsstraff, som genom en omedelbart närvarande physisk smärta gör ett starkt och skakande sinnligt intryck, måste vara i högre grad och mera allmänt afskräckande, än ett frihetsstraff, vid hvilket lidandet ej är momentant, utan successift, samt ej heller undergås offentligen, inför samma Allmänhet, som sett brottet föröfvas, och hvilket således mera talar till reflexionen, än till den sinnliga känslan. Ännu mera försvagas den afskräckande charakteren af detta straff, om det verkställes med den, för öfrigt visserligen ganska aktningsvärda, mildhet, som i närvarande Lagförslag påbjudes. Ett straff, som försäkrar förbrytaren om helsosam boning, sund och nödtorftig kost, så ock annan förnödenhet, eget sofrum, samt upptuktelse och undervisning, om han är ung, månne det väl genom den blotta förlusten af yttre frihet, äfven med det tillagda tvånget att förrätta ett efter förbrytarens kön, ålder och krafter lämpadt arbete, skulle innehålla något särdeles strängt verkande psychologiskt motif att afhålla sig ifrån brott för den klass af Nationen, från hvilken de fleste förbrytare utgå. Om det måste medgifvas, att friheten är dyrbar i samma mån, som den kan på högre föremål och en mera

omfattande verksamhet användas; så är dess förlust, äfven i förening med ett måttligt tvångsarbete, mindre känbar för den, som, i hänseende till föda, boning m. m., icke försättes i en sämre belägenhet, än den, vid hvilken han redan är vand, eller måhända äfven kommer i en bättre. Man torde i följd häraf med skäl kunna finna det betänkligt att på en gång utbyta de hos oss hittills vanliga physiskt afflictiva straffen, vid alla de brott, för hvilka de i vår Lag finnas utsatte, mot de mindre afskräckande frihetsstraffen. Försiktigheten torde fordra, att en så betydande reform af Lagstiftningen verkställes successift, så att det ifrågavarande utbytet till en början blott äger rum i hänseende till mindre grofva brott, och endast småningom utsträckes äfven till gröfre, i den mån massan af Folket genom stigande odling och mildrade seder hinner till denna förändring beredas. Åtminstone torde med skäl kunna önskas, att man, innan förändringen vidtages i hela den vidd, i hvilken den af Committeen blifvit föreslagen, må noga öfverväga dess rådlighet, och genom inhemtade tillförlitliga uppgifter söka att förvissa sig om de verkningar den haft hos de Folk, bland hvilka den redan blifvit mer eller mindre fullständigt utförd.

Men äfven om det skulle befinnas rådligt att i närvarande tidpunkt hos oss göra en så vidsträckt användning af Frihetsstraffen, torde det likväl vara nödigt att mera nuancera och genom bestämdare åtskillnader från hvarandra afsöndra de olika gradationerna af dessa straff, än i närvarande Lagförslag skett. Denna anmärkning gäller i synnerhet om den svårare, eller med tvångsarbete förenade, modificationen af Frihetsstraff. I fall Straffarbete skall kunna blifva ett lämpligt straff för så många både till art och straffbarhetsgrad olika

brott, som Committeen föreslagit, synes det nödigt, att de olika graderna deraf åtskiljas från hvarandra, icke blott genom straff tidens olika längd, utan äfven genom några qvalitativa olikheter, som höja eller mildra straffets intensitet. Den enda åtskillnad af denna art, vi i närvarande Lagförslag funnit antydd, består deruti (§. 6.), att endast den Fånge, som undergår Straffarbete i första graden, och tillika blifvit dömd medborgerligt förtroende för alltid förlutig, må brukas till arbete utom straffinrättningens område, hvaremot alla andra blott böra användas till arbete inom straffinrättningen. Utan tvifvel är detta Stadgande ganska ändamålsenligt; men detta bör dock ej utgöra den enda qvalitativa åtskillnaden mellan de olika graderna af Straffarbete. Om man i afseende på denna punkt jemför närvarande Lagförslag med den Bayerska Criminal-lagen, finner man i den sednare betydligt flera nuancer och modificationer af Straffarbete. Denna Lagstiftning antager nemligen trenne, ej blott till tidslängden, utan i hänseende till straffets intensitet, åtskilda arter af Straffarbete, under namn af Kedjestraff (Kettenstrafe), Tukthusstraff (Zuchthaus) och Straffarbete i inskränkt eller lindrigare bemärkelse (Strafarbeitshaus), och inom dessa arter antager den åter nya gradationer, bestämde genom strafftidens olika längd. Den svåraste arten af detta slags straff, eller det för hela lifstiden ådömda, är Kedjestraffet (Art. 7—9). Den till detta straff dömde är borgerligen död: hans förmögenhet tillfaller hans arfvingar, som deraf måste gifva honom nödigt uppehälle: han kan ej mer äga eller förvärfva något: han kan ej uppträda inför Domstol, hvarken såsom kärande eller svarande, ej heller vara vittne, hvarken inför Domstol, eller vid andra tillfällen: han kan ej ingå äktenskap, och hans förut ingångna äktenskap

anses såsom upplöst: han brukas till offentliga arbeten (likväl med undantag af qvinnor, bräckliga personer, och ålderstigne öfver sextio år, hvilka förskonas från offentligt arbete, och i stället sysselsättas med arbete inom straffinrättningen): han är fängslad med en kedja om fötterna, vid hvilken en tung jernkula är fästad: han hålles strängt afsöndrad ifrån andra slags förbrytare: han blir, innan han till strafforten afföres, på det ställe, der brottet är begånget, en half timme offentligen utställd att skämmas: ändteligen har han ej samma förhoppning, som andra förbrytare, att efter en längre tids fortsatt godt uppförande blifva benådad. Den andra hufvudmodificationen af det med Tvångsarbete förenade frihetsstraffet utgöres af Tukthusstraffet (Art. 10—14.). Den som är dömd till detta straff, blir ej borgerligen död: han får behålla sin egendom, och kan förvärfva nya rättigheter: dock kan han ej under sin strafftid genom gåfva eller testamente disponera öfver sin egendom: han brukas endast till arbete inom straffinrättningen: han hålles fängslad blott med en lättare kedja om fötterna, så vida ej en hårdare fängsling blir nödvändig genom hans ådagalagda större farlighet. Tukthusstraffet ådömmes ej för lifstid, utan antingen för obestämd tid, eller för en bestämd tid, ifrån mindst åtta till högst tjugu år. I båda fallen kan förbrytaren hoppas att genom ådagalagd förbättring få strafftiden förkortad medelst benådning, nemligen i det förra fallet, efter mindst sexton års strafftid, och i det sednare, sedan trefjerdedelar af strafftiden tilländalupit. Närmast under detta straff står vidare Straffarbete i ordets inskränktare bemärkelse (Art. 15—17.). Straffarbetshuset är en ifrån Tukthuset alldeles afsöndrad inrättning. Den till detta straff dömde behåller alla sina privata rättigheter, samt makten att genom gåfva eller testamente disponera öfver sin egendom.

Han hålles till arbete inom Straffinrättningen, bär en annan drägt än Tukthusfångar, och hålles ej fängslad, så vida det ej nödvändigt erfordras för att afhålla honom ifrån rymningsförsök. Straffet ådömmes för mindst ett, och högst åtta år. Sedan trefjerdedelar af strafftiden gått till ända, kan förbrytaren genom ådagalagd förbättring hoppas benådning. I hänseende till Tukthusstraffet och Straffarbetet i inskränkt bemärkelse, kan vidare äfven en skärpning äga rum, genom vissa dertill föreskrifna medel. Utom dessa trenne hufvudmodificationer af Straffarbete i ordets vidsträcktare bemärkelse, antager Bayerska Lagen ännu ett med dem coordineradt eller parallelt gående straff, under namn af Fästningsstraff (Festungsstrafe, Art 19—21), ämnadt att användas mot sådana förbrytare, för hvilka, med afseende på deras Familj, eller andra omständigheter, det egentliga Straffarbetet skulle vara mindre lämpligt; och den stadger trenne hufvudgrader af detta Fästningsstraff, svarande, i hänseende till strafftidens längd m. m., emot Kedjestraffet, Tukthusstraffet och Straffarbete i inskränkt bemärkelse. — Vi vilje ej påstå, att dessa den Bayerska Lagens Stadganden äro i allt utan undantag fullt ändamålsenliga, och att ej någon grundad anmärkning mot en eller annan punkt skulle kunna göras. Men i det Hela synas de dock äga ett icke obetydligt företräde framför det Svenska Lagförslagets föreskrifter. Först och främst är det nemligen klart, att den Bayerska Lagens Stadganden, i högre grad än det Svenska Lagförslagets, göra det möjligt att nuancera straffen, i hänseende äfven till deras intensiva storhet, och att derigenom noggrannare afpassa dem efter brottens olika art och straffbarhetsgrad. Vidare leder den skarpa åtskillnaden mellan Kedjestraff, Tukthusstraff och Straffarbete i inskränkt bemärkelse naturligen till det, äfven uttryckligen framställda

Stadgande, att de, som undergå dessa trenne arter af straff, skola hållas i sträng afsöndring från hvarandra: derigenom åter förekommes den sammanblandning af gröfre och mindre grofva förbrytare, hvilken vanligtvis är af så förderfligt inflytande på de sednare; hvaremot det Svenska Lagförslaget icke lika bestämdt stadgar, att de, som äro dömde till särskilda grader af Straffarbete, skola förvaras i särskilda straffinrättningar, och hållas fullkomligt afsöndrade ifrån hvarandra. I allmänhet hafva ock det Svenska Lagförslagets Stadganden rörande de särskilda graderna af Straffarbete, i jemförelse med de motsvarande Bayerska, en måhända alltför långt drifven charakter af mildhet, i förhållande till storheten af de brott, som med dessa straff beläggas, och den sedliga råhet eller vildhet, de till en stor del hos förbrytaren förutsätta. Så saknas i det Svenska Lagförslaget, i hänseende till den, som är dömd till straffarbete i första graden, det Stadgande, att han bör anses såsom borgerligen död, hvilket likväl bestämdt borde uttryckas, så vida detta straff skall, såsom ådömdt för lifstiden, tänkas vara ett sådant, genom hvilket man är för alltid utesluten från Samhället. Sannt är dock, att genom den förhoppning, Lagförslaget lemnar förbrytaren, att genom fortsatt godt uppförande, efter tillryggalagda femton år kunna vinna benådning, förlorar detta straff charakteren af ett egentligt lifstidsstraff, och nedsjunker till ett blott temporärt Straffarbete, närmast jemförligt med det Bayerska Tukthusstraffet för obestämd tid, vid hvilket förbrytaren, i händelse af ådagalagd förbättring, kan efter sexton år hoppas benådning, hvaremot han, i fall han ej röjer någon förbättring, kan komma att för lifstiden i straffinrättningen qvarhållas. Men så vida man på detta sätt har att betrakta äfven Straffarbete i första graden såsom ett blott temporärt straff; så blir frågan, om det

ej är för lindrigt att utgöra det närmaste intill dödsstraffet, och om det är fullt svarande emot de grofva brott, hvilka i närvarande Lagförslag finnas med detta straff belagde. En dylik nog långt drifven mildhet röjer sig äfven vid de öfriga gradationerna af Straffarbete, derigenom att den kortaste strafftiden utsättes till e t t h a l f t år, och den längsta till t o l f år, då den Bayerska Lagen deremot bestämmer e t t år till minimum, och t j u g u till maximum. Då, under förutsättning af straffångarnes här föreskrifna lindriga och till deras förbättring syftande behandling, det, om ej enda, åtminstone hufvudsakliga, straffet kommer att bestå i sjelfva frihetsförlusten; så måste denna utan tvifvel tänkas någorlunda långvarig, om ej straffet skall förlora hela sin afskräckande verkan. Gerna må det på ena sidan medgifvas, att Strafflagarnes öfverdrifna stränghet i längden förhärdar ett Folk, och derigenom snarare motverkar än befrämjar det dermed åsyftade ändamålet, att afhålla ifrån brott. Men ej mindre obestridligt är det på den andra, att deras öfverdrifna mildhet, genom hvilken det afskräckande momentet för mycket försvagas, innebär en verklig orättvisa mot Samhällets laglydige medlemmar, hvilka derigenom beröfvas det skydd och den rättssäkerhet, de genom samhällsföreningen borde kunna påräkna, och hvilken, om den ock icke utgör Statens egentliga och h ö g s t a ä n d a m å l, likväl åtminstone utgör ett o u n d g ä n g l i g t v i l k o r för uppnåendet af dess högsta bestämmelse.

Men om det Svenska Lagförslaget i det här nämnda hänseendet tilläfventyrs är alltför mildt, så kan man deremot sätta i fråga, huruvida det ej i ett annat hänseende öfvergår till en viss h å r d h e t, nemligen derigenom, att det alldeles icke antager något motsvarande mot det Bayerska Fästningsstraffet, ett med det egentliga Straff-

arbetet parallelt gående straff, ämnadt att användas, der detta, i följd af särskilda förhållanden, vore mindre lämpligt. Måhända skall man i antagandet af ett sådant straffsätt vilja se en viss aristokratisk tendens, och det må gerna medgifvas, att en öfverdrifven användning deraf skulle kunna leda till betänkliga följder. Emedlertid, och ehuru mycket skäl man må äga att i allmänhet yrka allas likhet inför Lagen, skulle man dock göra en falsk tillämpning af denna grundsats, om man ville förstå den på det sätt, att den vid bestämmandet af ett straff skulle utesluta allt slags afseende på särskilda förbrytares olika individualitet. Också röjer sig ett sådant af menskligbet och rättvisa påkalladt afseende i närvarande Lagförslag uti det Stadgande, att vid Straffarbetet förbrytarens sysselsättning skall lämpas efter dess kön, ålder och arbetsförmåga. Skulle man ej då kunna gå ännu ett steg längre, och äfven vid valet af sjelfva straffarten göra något, ehuru ej alltför stort, afseende på hans bildning, uppfostran m. m.? Onekligen kan en och samma straffart för särskilda individer vara i ganska olika grad smärtsam, och således, oaktadt dess yttre, objectiva likhet, likväl i subjectift hänseende, eller i hänseende till förbrytarens verkliga inre lidande, i det ena fallet utgöra ett långt svårare straff, än i det andra. Straffarbete, i sällskap med en mängd af råa, förvildade brottslingar, skulle för en förbrytare af högre bildning och mera vårdad uppfostran utgöra ett ojemförligen strängare straff, än för den helt och hållet obildade. Härpå skulle man väl kunna svara, att äfven den mera bildade, genom föröfvandet af ett lågt och nedrigt brott, gjort sig förtjent af detta kamratskap med den råare förbrytaren. Men i vissa fall gäller icke denna anmärkning, t. ex. vid politiska förbrytelser, hvilkas straffbarhet stundom är af en temmeligen tvetydig charakter, då det ofta, vid en

Statshvälfning, eller en strid mellan motsatta partier, blott är utgången, som afgör, huruvida en handling blir bedömd såsom brottslig, eller ej. Åtminstone för dessa fall torde det vara nödigt att äga något sådant, som det Bayerska Fästningsstraffet, att använda i stället för det egentliga Straffarbetet.

Ett af de hufvudsakligaste företräden, hvilka man vanligtvis tillägger Frihetsstraffen, utgöres af deras användbarhet såsom medel för den brottsliges förbättring. Att detta afseende på den brottsliges förbättring, så vida det icke göres till straffets hufvudändamål, utan hålles inom sina tillbörliga gränser, är af ganska stor vigt, har redan i det föregående blifvit erkändt. De förhoppningar, man för detta ändamåls uppnående gjort sig af Straffarbetet, tänkt såsom correctionsmedel, hafva dock på långt när icke alltid blifvit af erfarenheten bekräftade: de torde något nedsättas, om man läser och öfverväger, hvad åtskillige sakkunnige Domare, äfven ibland Penitenssystemets varmaste vänner, t. ex. Rossi, (uti dess Traité de Droit Penal, Tome 3 p. 174 med följ.) yttrat, angående de moraliska verkningarne af fängelsestraffen efter denna method. Emedlertid måste det dock medgifvas, att dessa verkningar till sin mer eller mindre välgörande beskaffenhet i hufvudsaklig mån bero af Straffinrättningens organisation och förvaltning. Men just derföre synes ock detta Straffsystems användande, i hela dess genom närvarande Lagförslag antagna utsträckning, i vårt Land, åtminstone för det närvarande, möta ett kanhända oöfvervinnerligt hinder i de utomordentliga kostnader, som skulle erfordras till anläggandet och underhållandet af sådana straffinrättningar, till ett mot ändamålet svarande antal, i ett så vidsträckt, glest befolkadt och fattigt Land som Sverige. Då man öfver-

väger allt hvad som i sjelfva verket väsendtligen erfordras *till* en fullt ändamålsenlig straffinrättning af detta slag, t. ex. en noggrann classification af förbrytarne, med afseende på de olika arterna och graderna af deras brottslighet: en skarp afsöndring af de särskilda klasserna, på det att de mera öfvade och förhärdade ej må genom samtal och omgänge förderfva de öfriga: en efter de olika brottslighetsgraderna väl beräknad olika behandling af dem, under en oupphörlig, noggrann uppsigt, en uppsigt, som måste ledas af helt andra personer, än våra vanliga fångvaktare, och som till sitt biträde utan tvifvel behöfde en temmeligen talrik militärbevakning: kostnaden af fångarnes tarfliga underhåll, med allt hvad dertill hörer, såsom föda, kläder, ljus, ved, särskilda sofrum o. s. v.; anskaffandet af medel till deras sysselsättande med olika, efter deras kön, ålder och krafter afpassade arbeten: inrättandet af särskilda ensliga och mörka fängelserum, för att i särskilda fall nyttjas såsom correctionsmedel m. m.; så kan man ej undgå att fråga sig; hvarifrån skola de millioner tagas, som utan tvifvel skulle åtgå, för att i alla Sveriges Län anlägga och framgent underhålla ett tillräckligt antal af sådana straffinrättningar? Hvad förhoppning kan man äga, att Nationen skulle åtaga sig en sådan omkostnad, i en tid, då nödiga medel ännu saknas för en ändamålsenlig organisation af sådana Inrättningar, som närmast åsyfta, antingen tryggandet af Statens politiska sjelfständighet, eller dess medlemmars intellectuella och moraliska förädling? Och skulle man, under sådana förhållanden, med rättvisa eller billighet kunna af Samhällets laglydiga medlemmar kräfva en så stor uppoffring till fördel för de brottslige? Om man åter vill afpruta något af dessa fordringar, och åtnöja sig med mindre väl organiserade och förvaltade Straffinrättningar; så måste man befara, att äfven

dessa komma att förblifva, hvad de flesta förvaringsställen för brottslingar hittills varit, snarare ett slags Vexelundervisningsskolor för brott, än Förbättringsanstalter. Man behöfver blott äga någon kännedom af Straffinrättningarnes beskaffenhet i de flesta länder, för att veta, att det införda Straffarbetet blott på ganska få ställen utgör ett verkligt medel till de brottsliges förbättring: i ganska många fall utgår förbrytaren ur straffinrättningen merá förderfvad, än han i densamma inträdde. Det är derföre endast under vilkor af straffinrättningarnes fullt ändamålsenliga organisation, och således under förutsättning af de dertill erforderliga tillgångar, som Straffarbetet kan erkännas såsom ett förbättringsmedel. Med skäl skulle man ock kunna tillägga ännu ett icke lätt uppfylldt, och likväl oeftergifligt vilkor för detta Straffsystems användning, nemligen att Staten icke borde lemna förbrytaren, då han, efter öfverståndet straff, ur Inrättningen utsläpptes, helt och hållet åt sig sjelf, utan åt honom bereda en säker utväg att genom arbete förtjena sitt uppehälle, på det ej nöden må störta honom i nya brott. I annat fall torde böra befaras, att den, som tillbragt några år i en straffinrättning, lössliten från sin familj, sitt näringsfång, och sina vanliga lefnadsförhållanden, då han, vid utgången derur, mötes af brist och nöd och det allmänna misstroendet till hans ännu opröfvade förbättring, snart till Straffanstalten återkommer, måhända för att för alltid der qvarstadna. Man besinne derjemte, huru många hundrade familjer skulle på detta sätt, medan husfadren underginge sitt straff, under en lång följd af år blifva öfverlemnade åt nöd och elände, eller falla den allmänna fattigvården till last. De hos oss hittills brukliga physiskt afflictiva straffen medföra, oaktadt allt hvad för öfrigt emot dem med skäl kan anmärkas, åtminstone icke den olägenheten, att brottslingen för en lång tid

ryckes ifrån sin familj, sitt yrke, och sina vanliga lefnadsförhållanden.

Till undvikande af allt missförstånd tro vi oss ännu en gång böra upprepa, att vi med dessa anmärkningar icke åsyftat ett ogillande af den här ifrågavarande straffarten: vi misskänne ej dess många och stora fördelar: vi tvifle blott, att den för det närvarande låter i Sverige använda sig i så stor scala och vid så många slags brott, som Committeen yrkat.

I hänseende till den andra i Lagförslaget antagna hufvudmodificationen af Frihetsstraff, nemligen Fängelse utan tvångsarbete, synes den anmärkning kunna göras, att det här utsatta maximum af ett hundrade åttatio dagar torde vara för litet: Bayerska Lagen utsträcker det ända till två år. Äfvenså torde kunna betviflas, huruvida Fängelse vid vatten och bröd, sådant det i närvarande Lagförslag stadgas, skulle blifva något särdeles afskräckande straff för den fattigare, vid en knapp föda redan förut vanda folkklassen.

En annan hufvudart af Frihetsstraff är ur Lagförslaget helt och hållet utesluten, nemligen Förvisningsstraffet. Att den ena modificationen deraf, nemligen Deportation, här icke blifvit nämnd, må, oaktadt den obestridliga lämpligheten och ändamålsenligheten af detta Straff vid vissa slags förbrytelser, hafva ett gilltigt skäl i saknaden af en tjenlig Deportationsort, ehuru det måhända skulle kunna sättas i fråga, huruvida ej Staten skulle kunna förskaffa sig en sådan med mindre kostnad, än den, som erfordrades till anläggandet och underhållandet af en stor mängd af Straffarbetsanstalter inom Rikets gränser. Men om ock detta ej skulle medgifvas,

så torde det likväl förtjena att öfverväga, huruvida det egentliga Landsförvisningsstraffet är så helt och hållet förkastligt, som Committeen antagit. Vid första påseende tyckes detta straff vara ganska lämpligt: det synes nemligen vara ganska naturligt och rättvist, att den, som genom ett brott förverkat sin medborgarerätt, förklaras densamma förlustig, och följakteligen äfven förlorar rättigheten att vistas inom Statens område. Emedlertid har man emot detta straff anmärkt, dels att det, åtminstone så vida det icke tillika är förenadt med confiscation af förbrytarens egendom, ofta med ganska olika tyngd drabbar särskilda personer af måhända lika brottslighet, och för den ena utgör ett ganska svårt, för den andra åter ett ganska lindrigt straff; och dels att användningen af detta straff i visst hänseende kan sägas innebära ett slags ömsesidigt utbyte af brottslingar mellan Staterna, hvilket icke väl låter förena sig med det rättsenliga förhållandet dem emellan. I allmänhet torde man böra erkänna gilltigheten af dessa anmärkningar: likväl gifves det några förbrytelser, vid hvilka Landsförvisning måhända är det lämpligaste straffet. Detta synes gälla om vissa politiska brott, äfvensom vissa Tryckfrihetsbrott o. s. v. Den som t. ex. i religiösa ämnen söker göra gällande en lära, i sjelfva verket oförenlig med Samhällets lugn, kan måhända dermed blott yttra sin verkliga öfvertygelse: Statens rättighet att belägga honom med något egentligt positift straff kan i sådant fall med skäl synas något tvetydig, emedan Staten, genom användningen af ett sådant, skulle tyckas tillvälla sig en domsrätt öfver den fria tanken och dess yttringar. Snarare kan deremot Staten tillåta sig den förklaring, att utspridaren af en sådan samhällsförstörande lära upphör att vara en medlem af denna Stat: dess rättighet till en sådan förklaring måste utan tvifvel erkännas, under det för-

behåll, att den ej utan en verklig och trängande nödvändighet utöfvas. Det skäl emot Landsförvisningsstraffet, som hemtas af det folkrättliga förhållandet mellan Staterna, förlorar sin vigt, då straffet på detta sätt blott i några få bestämda fall användes. Ty hvarje annan Stat, inom hvilken den förviste önskar nedsätta sig, har sjelf i sin makt att afgöra, huruvida den vill emottaga honom, eller icke: i vissa fall kan t. ex. en politisk förbrytelse vara af den beskaffenhet, att förbrytaren, oaktadt den Stat, mot hvilken brottet är begånget, ej mer skulle kunna, utan fara för sin säkerhet, låta honom bibehålla sin medborgarerätt, likväl kan blifva ganska oskadlig i ett annat land, der han lefver under andra förhållanden, och lösryckt från de politiska förbindelser, hvilka i den förra Staten gjorde honom farlig.

Af Hedersstraffen bibehåller det nya Lagförslaget endast ett, nemligen den vid vissa brott till det egentliga straffet tillagda påföljd (§. 40—42.), att förklaras medborgerligt förtroende förlustig, antingen för alltid, eller för viss tid. Så vida den totala ärelösheten skulle anses innebära ännu något mera, än hvad här blifvit kalladt förlust af medborgerligt förtroende, vore den visserligen ej lämplig, hvarken såsom sjelfständigt straff, eller såsom förenad med något annat af de straff, genom hvilka förbrytaren ej helt och hållet uteslutes från Samhället: endast såsom qvalification af dödsstraffet skulle den måhända vid vissa till sin natur i hög grad infamerande brott böra bibehållas, för att höja det afskräckande och afskyväckande intrycket. Men deremot torde det med något skäl kunna betvifias, huruvida man med rätta uteslutit alla blott förödinjukande straff, t. ex. Afbön. Vid de brott, som bestå i kränkning af en annans heder, synes detta straff vara så naturligen påkalladt af förbrytelsens art,

att det måhända ej bort upphäfvas. Den af Committeen (Mot. sid. 10) omnämnda svårigheten att genom tvångsmedel kunna förmå den brottslige till detta straffs undergående, och de förargeliga uppträden inför Rätta, hvilka af den skyldiges treska och motvilja kunna åstadkommas, torde låta undanrödja sig, i fall vägran att undergå straffet, eller dess undergående på ett sätt, som röjer sidvördnad emot Rätten, behandlas såsom hvad det i sjelfva verket är, en uppstudsighet emot den offentliga Myndigheten, d. v. s. ett särskildt brott, hvilket ådrager förbrytaren en särskild lämplig bestraffning. — Mindre torde det böra ogillas, att Kyrkoplikt ej blifvit bibehållen, såsom påföljd af vissa brott, då denna numera förlorat sin ursprungliga betydelse. Äfven Stockstraffet må tilläfventyrs, såsom mindre lämpligt, försvinna; hvaremot brottslings utställande vid påle att skämmas kunde bibehållas, såsom tillagdt skärpningsmedel, för vissa af de brott, som bestraffas med lifvets förlust, eller straffarbete för lifstid, d. v. s. i förening med de straff, genom hvilka den brottslige i egentlig mening ifrån Samhället utestutes, och måhända äfven vid en del af de öfriga brott, som medföra förlust af medborgerligt förtroende för alltid.

Af Egendomsstraffen har närvarande Lagförslag bibehållit Böter. Mot lämpligheten af detta straff kan utan tvifvel den grundade anmärkning göras, att det, så vida man ej kan utfinna något sätt att bestämma Böternas belopp i förhållande till den brottsliges förmögenhet, alltid blir ett ganska ojemnt straff, då det Bötesbelopp, som för den fattige är i hög grad tryckande, för den rike nedsjunker snart sagdt till intet, en olägenhet, hvilken blott i ringa mån afhjelpes genom den i närvarande Lagförslag (6 Cap. 6 §.) gifna föreskriften, att vid

bestämmande af Böter afseende skall göras å gernings-mannens större eller mindre förmögenhet, efter hvad derom allmänt kunnigt är, då det utsatta maximum för Böternas belopp i allt fall är alltför lågt, för att göra straffet särdeles känbart för den rike. Användt på den fattige, medför åter detta straff den olägenheten, att det förökar hans torftighet, hvilken sjelf är en af de vanligaste anledningarne till den lägre folkklassens brott. Svårigheten att påfinna ett lämpligt surrogat för detta slags straff torde emedlertid få gälla såsom ett skäl för dess bibehållande; men önskligt vore dock, att det åtminstone användes något mera sparsamt, än i närvarande Lagförslag. På många af de ställen, vid hvilka det nya Förslaget alternatift utsätter fängelse eller böter, skulle måhända det sednare alternativet kunna lämpligen uteslutas. I afseende på den i §. 29 stadgade förvandlingen af Böter till Fängelse, då hos den, som till Böter blifvit fälld, tillgång saknas till deras gäldande, må anmärkas, att den Bayerska Lagen påbjuder denna förvandling, ej blott i händelse af bristande tillgång hos den, som till Böter blifvit fälld, utan äfven om förbrytaren är under sexton år, eller om han är för slöseri ställd under förmyndare. I det förra fallet skulle nemligen straffet eljest komma att egentligen drabba den unge förbrytarens föräldrar, och äfven i det sednare förfelade straffhotelsen troligen all afskräckande verkan. Äfven i det Svenska Lagförslaget hade detta måhända bort iakttagas.

Confiscation är i det nya Lagförslaget ej särskildt nämnd vid den allmänna enumerationen af de använda straffarterna och af de med dem förenade påföljder. Såsom en sådan särskild påföljd af brott förekom-

mer den likväl i 17 Cap. 3 §. vid förbudet mot slafhandel. Troligen är det ej heller Committeens mening att ogilla detta straff i vissa andra fall, i hvilka det, likasom i det nyssnämnda, blott utgör en genom brottets natur omedelbart påkallad confiscation af ett visst slags egendom, t. ex. vid ett lurendrejeribrott, af den olofligen införda varan, vid ett eftertrycksbrott eller vissa andra tryckfrihetsbrott, af den eftertryckta eller brottsliga Skriften o. s. v., ehuru dessa brott, såsom förbudne genom särskilda Författningar, icke blifvit i allmänna Lagen upptagne. Utom denna egentligen så kallade confiscation af en viss egendom, gifves det ännu ett slags bestraffning, som med densamma har någon likhet, nemligen förlusten af en vinstgifvande rättighet, hvilken genom dess missbruk blifvit förverkad. Så kan t. ex. en om oredlighet öfverbevisad Fullmäktig dömmas förlustig rättigheten att vidare inför Domstol föra andras talan: en handlande eller näringsidkare, som säljer förfalskade, för menniskors helsa farliga lifsmedel, kan mista sin näringsrättighet o. s. v. Äfven detta slags bestraffningar hafva i närvarande Lagförslag med rätta blifvit använde (24 Cap. 7. 8. 24. §. §.). För fullständighetens skull hade de måhända, vid den i 2:dra Capitlet lemnade allmänna öfversigten af Straffarterna, bort nämnas bland de särskilda påföljderna vid vissa brott.

Den totala Egendoms-confiscationen har i nyare tider hos åtskilliga Folk ej blott såsom straffart försvunnit ur Criminal-lagstiftningen, utan äfven blifvit genom Grundlagen uttryckligen förbuden. Det våldsamma och orättmätiga bruk, som så ofta, i synnerhet vid Statsbrott, blifvit gjordt af detta straff, har härtill gifvit anledning. Ännu äro dock meningarne rörande detta ämne i någon mån delade: de gifvas, som yrka, att sjelfva afseendet

på det lidande, som genom egendoms-confiscationen skulle komma att öfvergå den brottsliges Familj, bör påräknas såsom ett verksamt motif att afhålla från vissa för Samhället i hög grad farliga brott. Flere äro dock de, som tro, att denna fördel måste uppoffras för den högre fordran att ej låta straffet drabba någon oskyldig jemte den skyldige. Emedlertid, om man ock gillar denna sednare tanka, och man i följd deraf låter den brottsliges egendom, äfven då han straffas med lifvets förlust, tillfalla hans lagliga arfvingar, synes man dock åtminstone böra stadga, att förbrytaren, i de fall, då hans brott är belagdt, antingen med lifstraff, eller straffarbete för lifstid, måste anses hafva f ö r s i n p e r s o n förverkat all rätt till sin egendom, och således äfven rättigheten att genom gåfva eller testamente öfver densamma disponera. I den händelse åter, att Landsförvisning bibehålles såsom straff för vissa slägs brott, kan det äfven blifva en särskild fråga, huruvida den, som förverkat sin medborgarerätt, ej dermed tillika, åtminstone i vissa fall, bör anses hafva förverkat rättigheten till sin inom Statens område befintliga egendom.

Utom de i närvarande Lagförslag upptagna särskilda påföljder af brott, gifves det ännu en, hvilken i åtskilliga främmande Lagstiftningar förekommer, men hvilken vi här ej funnit använd, nemligen att den, som antingen blifvit dömd medborgerligt förtroende förlustig, eller ock genom något f ö r s ö k till ett gröfre brott ådragit sig skälig misstanka för brottsliga afsigter, för framtiden ställes under s p e c i e l l P o l i c e u p p s i g t, till dess han, genom fortvarande godt uppförande, gjort sig förtjent att derifrån befrias. Äfven denna påföljd vid vissa brott torde icke helt och hållet böra uteslutas.

Dessa äro de förnämsta anmärkningar, till hvilka närvarande Lagförslags allmänna Stadganden, rörande de Straffarter, som i särskilda fall böra användas, synts oss gifva anledning. Ämnets stora vigt, och nödvändigheten att endast med varsamhet, och efter den noggrannaste pröfning af alla omständigheter, vidtaga en så hufvudsaklig och genomgripande förändring af vår hittills gällande Criminal-lagstiftning, har gjort det till en pligt för oss, att så utförligt, som det närvarande tillfället medgifvit, framställa vår åsigt. Rörande Lagförslagets öfriga delar tro vi oss deremot kunna i större korthet yttra våra tankar.

3 Cap.

Lagförslagets tredje Capitel handlar om Försök till Brott; det fjerde om Vållande; och det femte om Delaktighet i Brott. Om dessa Capitel kan först och främst den allmänna anmärkningen göras, att de äro något ofullständiga, och derföre synas till sitt innehåll böra utvidgas, så att det första af dem komme att handla om fullbordadt Brott, så ock om Försök till Brott, det andra om Uppsåt och Vållande, samt det tredje om Upphofsman till Brott, så ock om Delaktighet i Brott. Det förstnämnda af dessa Capitel borde således, såsom det synes, i sin första §. gifva en allmän bestämning af begreppet om fullbordadt Brott: derpå borde följa en dylik allmän bestämning af begreppet om Försök; hvarifrån man vidare hade att öfvergå till särskilda Stadganden rörande de tvenne hufvudarterna af Försök, det ofulländade och det fulländade. — Då ett fulländadt försök, hvarom §. 2 handlar, endast är ett sådant, vid hvilket gerningsmannen gjort allt hvad å hans sida till det åsyftade brottet nödigt var, utan att likväl den åsyftade yttre effecten inträffat; hade det kanhända bort bestämdt tillkän-

nagifvas, till förekommande af ett eljest möjligt missförstånd, att ett sådant fulländadt Försök (crimen perfectum), såsom åtskildt från det fullbordade Brottet (crimen consummatum), endast kan förekomma i hänseende till de Brott, till hvilkas fullständiga begrepp, enligt den i Lagen gifna bestämningen, erfordras en viss redan inträffad yttre effect af den företagna brottsliga handlingen; men ej vid dem, till hvilkas fullständiga begrepp en sådan yttre effect icke förutsättes. — Då vidare det icke gifves några grader af fulländadt Försök, emedan ett sådant blott äger rum, då gerningsmannen gjort allt hvad å hans sida erfordrades till brottets fullbordande; så tyckas ej heller några gradationer böra antagas uti bestraffningen af ett sådant försök, betraktadt i dess förhållande till det fullbordade brottet. Då således i §. 2 stadgas, att gerningsmannen vid ett fulländadt försök skall fällas "högst till den straffart, som är närmast lindrigare, än den, hvarmed brottet, der det fullbordadt blifvit, belagdt är, och om flere straffarter derföre satte äro, högst till den, som efter den svåraste närmast är;" torde ordet högst böra alldelès utgå, såsom förvilande, eller ledande till en alltför stor godtycklighet i straffbestämmelsen. Af detta uttryck skulle nemligen följden kunna blifva, att det fulländade försöket till ett och samma brott af särskilda Domare belades med ganska olika straff, så att t. ex. fulländadt försök till mord genom förgiftning af den ene Domaren bestraffades med straffarbete i första grad, såsom närmaste straffarten intill lifsstraff, men af en annan blott med straffarbete i andra eller tredje grad. Denna godtycklighet vore förebygd, om det i allmänhet stadgades, att vid ett fulländadt försök gerningsmannen skall fällas till den straffart, som är närmast lindrigare, än den, hvarmed brottet, der det fullbordadt blifvit, är belagdt, och om flere straffarter

derföre äro satte, till den, som är närmast lindrigare, än den, med hvilken det fullbordade brottet i detta bestämda fall, (enligt den åt Domaren öfverlemnade straffmätningen, inom de för densamma utstakade gränser) hade skolat beläggas. — Då deremot det ofulländade försöket medgifver många olika gradationer, genom hvilka det mer eller mindre närmar sig intill fulländadt försök; så kan det ej annat än gillas, att §. 3 lemnar Domaren erforderlig latitude, för att lämpa straffet efter dessa gradationers olika straffbarhet. Att åter, enligt hvad §. 4 stadgar, försök till brott skall vara helt och hållet strafflöst, der brottet ej svårare är, än att det endast med böter i Lagen beläggés, tyckes vara en alltför långt drifven mildhet. Det verkliga försöket till ett brott, såsom alltid ådagaläggande en enskild vilja, som sätter sig i opposition mot den allmänna, synes aldrig böra lemnas fullkomligt ostraffadt, då här alltid finnes en subjectif straffbarhet i sjelfva den i handlingen ådagalagda lagstridiga viljan, om ock den objectiva straffbarheten genom den åsyftade effectens uteblifvande saknas. Riktigare, och mera öfverensstämmande med förhållandet mellan försök och fullbordadt brott, vore det således, om det stadgades, att i de fall, då det fullbordade brottet blott straffas med böter, skall ett försök straffas med ett mindre bötesbelopp, t. ex. med halfva böterna, om det är fulländadt försök, och eljest med mindre, efter försökets större eller mindre afstånd ifrån fulländningen.

En §. torde näst efter den 4:de böra tilläggas, rörande sammansatt eller qvalificeradt försök. Bayerska Lagen (hvilken vi här ofta tro oss böra åberopa, såsom i hög grad noggrann och fullständig *c*) stadgar derom med

c) Ibland den sednast förflutna tidens förbättrade Criminal-lagstiftningar gifves det knappt någon, som i vetenskapligt

rätta (Art. 63.), att om försöket till ett brott består af en handling, som sjelf utgör ett fullbordadt brott af annat slag, skall det å försöket utsatta straffet skärpas, så vida ej straffet för det särskilda brott, hvilket försöket uti sig innehåller, redan i sig sjelft är svårare, i hvilket fall detta sistnämnda skall med skärpning användas.

I §. 5 hade den straffmildring, som bör äga rum, då någon vid ett försök till brott betjent sig af ett antingen absolut eller relatift otjenligt medel, måhända kunnat något närmare bestämmas. Det i Motiverna (Sid. 21.) nämnda undantaget, att gerningen icke må tillräknas, och således icke heller straffas, om någon genom vidskepelse, besvärjning, eller på annat dylikt sätt, som vittnar om hög grad af oförstånd, söker skada menniskor till lif eller helsa, eller förgöra kreatur o. s. v., tyckes hafva bort i sjelfva Lagens text upptagas; ty eljest kan Domaren ej gerna undgå att äfven i detta fall tilllämpa det allmänna, utan någon tillagd inskränkning uttryckta Stadgandet: "har någon vid försök till brott nyttjat medel, hvarmed brottet ej verkställas kunde, men hvilket han dock för tjenligt dertill ansåg; vare ej förty

---

hänseende öfverträffar denna. Den är ett verk af några bland Tysklands utmärktaste Criminalister. Första utkastet till densamma uppsattes af KLEINSCHROD: detta omarbetades af FEUERBACH, och dennes Arbete undergick en ytterligare, sorgfällig granskning, innan det, med betydliga modificationer, af Regeringen sanctionerades. Man har derföre i närvarande Betänkande funnit det lämpligt att, i synnerhet vid frågan om de allmänna bestämmelserna, anställa en fortgående jemförelse mellan denna Bayerska Lag och det nya Svenska Lagförslaget, samt att uppgifva de punkter, vid hvilka den förra synes i vetenskaplig noggrannhet äga ett företräde framför det sednare.

(Anmärkning, tillagd vid tryckningen.)

från straff för försöket fri;" helst ingen af de i 7:de Capitlet nämnda grunder, som utesluta eller upphäfva straffbarhet, är af den beskaffenhet, att den utan en alltför extensif tydning här skulle kunna tillämpas. — Ett Stadgande tyckes ock böra tilläggas rörande de händelser, då ett försök till brott blifvit utan verkan, icke i följd af det använda **medlets** otjenlighet, utan i följd af den **Persons** eller det **Föremåls** beskaffenhet, hvarpå försöket gjordes; t. ex. om någon sårar en redan död person, i den tanka, att han ännu lefver; om man ger abortiv åt en qvinna, som ej i sjelfva verket är hafvande; stjäl från en annan en sedel, som sedan befinnes vara falsk o. s. v.

Vid §. 6, som handlar om strafflöshet för den, som af egen fri vilja afstått från fulländandet af ett påbörjadt försök, hade måhända, likasom i Bayerska Lagen (Art. 58, 59) för fullständighetens skull bort tilläggas, dels att den, som väl frivilligt afstått ifrån fulländandet af ett försök, men likväl så, att det tydeligen skett i afsigt att på en annan tid eller ort, eller mot en annan person, eller på ett annat sätt, utföra brottet, måste straffas så, som hade han genom någon yttre orsak blifvit mot sin vilja hindrad från brottets fullbordande; och dels att försök till vissa gröfre och med svårare straff belagda brott, äfven om de, såsom frivilligt afbrutne, blifva strafflöse, likväl medföra den följd för den handlande, att han blir ställd under speciell Policeuppsigt, till dess han genom fortvarande laglydigt uppförande återvunnit Statens fulla förtroende.

Näst efter §. 6 borde, i vår tanka, ett Stadgande tilläggas, rörande det i närvarande Lagförslag förbigångna, men likväl lätt tänkbara fall, då någon, efter att

redan hafva fulländat ett försök, innan den åsyftade effecten hunnit inträffa, sjelf, genom en motsatt handling, förhindrar denna effect, och derigenom afböjer brottets fullbordande; t. ex. om den, som gifvit någon gift, eller tillfogat honom annan lifsfarlig skada, intagen af ånger öfver sitt brott, genom ett motgift, eller andra använda räddningsmedel, förhindrar brottets fullbordande. Att i ett sådant fall straffa honom enligt §. 2, såsom för fulländadt försök, och således lika med den, som ej genom någon motsatt handling sjelf förhindrat verkan af sitt försök, vore utan tvifvel alltför hårdt: att åter, enligt §. 6, lemna honom helt och hållet strafflös, vore alltför lindrigt, med afseende på den stora farligheten af ett sådant försök, (då det visserligen icke alltid kan stå i den handlandes makt, att, äfven om han ångrar sig, genom en motsatt handling förhindra effecten af ett redan fulländadt försök) och skulle ej heller öfverensstämma med den bokstafliga lydelsen af denna §., som endast handlar om de fall, då någon af fri vilja afstått ifrån ett påbörjadt försök, innan det, såsom försök betraktadt, blifvit fulländadt. Ej heller kan det ifrågavarande fallet lämpligen subsumeras under den 3:dje §., som endast handlar om sådana ofulländade försök, som genom en yttre, af den handlandes vilja oberoende orsak blifvit afbrutne. Således synes ett särskildt Stadgande här erfordras, på det att Domaren ej må lemnas i villrådighet om det rätta.

4 Cap.

I afseende på detta Capitel torde först och främst böra anmärkas, att här saknas all närmare bestämning af begreppen om uppsåt och vållande, samt af den ofta nog fina och tvetydiga gränsen dem emellan;

äfvensom åtskillnaden mellan bestämdt och obestämdt uppsåt, samt mellan det alternativa och eventuella obestämda uppsåtet ej med något ord antydes. I stället för allt detta, säger §. 1 helt kort: "Om brott skett af uppsåt, eller af vållande, genom vårdslöshet, oförsiktighet eller försummelse, skall af omständigheterna bedömmas." Att på detta sätt, med förbigående af alla de svårigheter, hvilka möta vid detta ämnes utredande, och hvilka gjort Rättslärarne så mycket bryderi, lemna alltsammans åt en ofta måhända mindre öfvad Domares godtyckliga pröfning, torde vara mindre välbetänkt. Man jemföre härmed åter den sorgfällighet och noggrannhet, med hvilken den Bayerska Lagen (Art. 39—44.) sökt bestämma, i hvilka fall ett brott skall anses såsom af uppsåt begånget. Denna Lag stadgar först och främst i allmänhet (Art. 39.), att ett brott skall anses såsom med uppsåt begånget, då den handlande åsyftat frambringandet af det genom dess handling uppkomna brottet, och dervid haft medvetande af rättsstridigheten och straffbarheten af detta beslut. Den tillägger vidare, för att närmare bestämma begreppet om uppsåt, och undanrödja alla anledningar till missförstånd, att uppsåtligheten af ett begånget brott hvarken upphäfves genom förbrytarens möjliga föreställning, att den af den borgerliga Lagen förbudna handlingen är enligt samvetet eller Religionen tillåten, eller genom hans villfarelse eller okunnighet rörande straffets art och storhet, eller genom beskaffenheten af det ändamål och den bevekelsegrund, för hvars skull han fattat sitt beslut om brottets begående; vidare (Art. 40.), att den, som, för att utföra ett brott, med afsigt försatt sig i ett tillstånd af medvetslöshet (t. ex. rus o. s. v.), och i detta tillstånd begått det åsyftade brottet, men ej något annat, skall anses hafva af uppsåt detsamma begått; att den (Art. 41.), som i upp-

såt att utföra ett brott, företagit en handling, genom hvilken lika lätt ett svårare som ett ringare brott kunde åstadkommas, måste betraktas såsom uppsåtlig förbrytare, äfven i hänseende till det genom hans handling uppkomna svårare brottet, utan afseende på den invändningen, att han blott åsyftat det ringare: att vidare (Art. 42.) om en uppsåtlig förbrytare, som, af villfarelse eller okunnighet om vissa omständigheter, icke känt den egenskap af handlingen, som ökar dess straffbarhet, i följd deraf föröfvat ett svårare brott, än han velat begå; så måste handlingen blott så vida tillräknas honom såsom uppsåtlig, som den var grundad i hans afsigt: att (Art. 43.) då en Person är öfverbevisad om en lagstridig handling, måste det antagas, att han uppsåtligen begått den, så vida ej af omständigheterna med visshet eller sannolikhet kan slutas till motsatsen: samt ändteligen (Art. 44.), att då någon bevisligen med afsigt företagit en handling, genom hvilken, enligt allmänt bekant erfarenhet, en bestämd lagstridig verkan omedelbart och nödvändigt plägar uppkomma; så måste det antagas såsom bevisadt, att denna verkan af handlingen äfven varit åsyftad, så vida ej motsatsen kan genom klara bevis ådagaläggas. En eller annan af dessa bestämningar rörande begreppet om uppsåt kan måhända kräfva en ytterligare pröfning, eller kunde till äfventyrs ännu något noggrannare uttryckas; men att ur detta skäl helt och hållet förbigå dem alla, torde ej vara det rätta.

§. 3 uppräknar de fall, då groft vållande äger rum. En och annan punkt hade måhända bort något noggrannare uttryckas. Då det t. ex. i 2:dra punkten säges: "om faran af handlingen så uppenbar var, att lätteligen inses kunde, att skada deraf följa skulle", tyckes ordet skulle, som innebär den rättstridiga verkningens nödvändighet, för

mycket inskränka begreppet af groft vållande. Ett sådant är redan förhanden, så snart den handlande, vid någon uppmärksamhet på sin handling, bort inse, att en skada af densamma lätteligen *kunde* uppkomma.

Då Lagförslaget uppräknar de fall, i hvilka *groft* vållande äger rum, hade ett dylikt uppräknande måhända, för conseqventsens och fullständighetens skull, erfordrats äfven i hänseende till det *ringare* vållandet. Man kan väl i allmänhet säga, att då man angifvit de händelser, i hvilka vållandet skall anses såsom groft, måste det i alla andra fall räknas för ringare. Men om Domaren behöfver en genom uttrycklig Lag gifven ledning för bedömmandet af åtskillnaden mellan gröfre och ringare vållande, månne han ej lika väl skulle behöfva en sådan ledning, för att redigt åtskilja det ringare vållandet ifrån *våda*, då gränsen mellan dessa båda ofta är lika fin, som mellan gröfre och ringare vållande? Den Bayerska Lagen uppgifver (Art. 68.) följande fall, då ringare vållande äger rum: 1:o då den lagstridiga effecten blott stod i aflägsnare sammanhang med den oförsiktiga handlingen, och väl kunde förutses såsom en möjlig, men dock blott såsom en ovanlig och osannolik verkan af densamma: 2:o då handlingen väl var i högre grad farlig, men den handlande, i följd antingen af förståndssvaghet, eller af ett oförvålladt, uppmärksamheten störande sinnestillstånd, eller af missgynnande yttre omständigheter, icke lätt kunde inse handlingens stora farlighet, eller icke utan stor ansträngning af själens eller kroppens krafter kunnat förhindra dess skadliga verkan: 3:o då den handlande genom trängande omständigheter var utan sitt förvållande föranledd till ett hastigt beslut; och 4:o då den farliga handlingen skett i utöfningen af en Embetspligt, eller annan förbindelse, blott af ett för långt drifvet nit

i dess uppfyllande. Till uppräknandet af dessa momenter skulle för säkerhets skull ännu kunna i Lagen tilläggas, att äfven vid de fall, der ej någondera af de här nämnda grunder låter tillämpa sig, må Domaren pröfva, huruvida gerningen skall anses uppkommen genom gröfre eller ringare vållande, eller af ren våda; samt att Domaren äfvenledes äger att pröfva, när en handlandes okunnighet om handlingens straffbarhet må anses upphäfva vållandet eller icke.

Ändteligen hade i detta Capitel måhända något Stadgande bort tilläggas, rörande den så kallade culpa dolo determinata, eller åtminstone en hänvisning gifvas till det lagrum, enligt hvilket en sådan måste bedömmas.

3 Cap.

Detta Capitel borde måhända, för större redighets skull, börja med en bestämning af begreppet om Upphofsman till ett brott, samt af de fall, i hvilka man såsom upphofsman måste bedömmas. De i 1:a och 2:dra §. §. gifna Stadganden rörande Auctor intellectualis äro icke tillräckliga till en säker ledning för bedömmandet i alla möjligtvis förekommande fall. Många frågor kunna väckas, som här äro lemnade obesvarade. T. ex. Om någon uppdragit åt en annan utförandet af ett brott, eller dertill förmått honom, är han att anse såsom intellectuell upphofsman äfven till de af honom icke särskildt föreskrifna rättsstridiga handlingar, af hvilka den physiske upphofsmannen betjenar sig till brottets utförande? Är han att anse såsom intellectuell upphofsman äfven till hvarje följd af den uppdragna brottsliga handlingen, eller till hvilka följder af densamma? I hvad mån är den, som förmått en annan till ett brotts begående,

ansvarig, i fall den handlande, i stället för det åt honom uppdragna brottet, utfört ett annat, hvilket hvarken såsom medel eller följd sammanhängde med det uppdragna? I hvad mån är den förre ansvarig, i fall den sednare till brottets utförande betjent sig af ett medel, som af den förre var bestämdt undantaget? Huru stort blir den förres ansvar, i fall den sednare öfverskridit sit uppdrag, eller utfört det åt honom uppdragna brottet under försvårande omständigheter o. s. v.? Att den, som, utan att åsyfta det, genom tal eller handlingar föranledt en annans beslut att begå ett brott, skall bedömmas såsom mer eller mindre vållande till det begångna brottet, hade äfven för fullständighetens skull måhända bort särskildt nämnas.

Vidare saknas ett Stadgande rörande den stundom omtvistade frågan, huruvida en Corporation eller persona moralis, såsom sådan, kan straffas, eller huruvida straffet för en af densamma begången förbrytelse endast bör drabba de i förbrytelsen delaktige medlemmarne, såsom individer betraktade, och huruvida således ådömda Böter eller Skadestånd måste utgå af Corporationens gemensamma, eller af medlemmarnes enskilda tillgångar.

Vid de i 5:te och 6:te §. §. gifne Stadganden rörande Stämpling eller Complott, synas äfven några närmare bestämningar erfordras. Sådana äro i synnerhet de följande: att oaktadt alla egentlige deltagare i en complott måste betraktas såsom coauctores, och således lida det för gerningsman utsatta straffet, de likväl, då latitude är lemnad i straffbestämningen, böra straffas olika, efter den olika storheten af deras medverkan: att straffet skall skärpas för anstiftare och ledare: att sjelfva ingåendet af en complott, äfven

då brottet icke blifvit fullbordadt, måste bedömmas såsom ett försök; samt att den deltagare i en complott, som före brottets utförande, antingen inför vederbörlig Auctoritet yppat den ingångna complotten, eller ock, utan att på detta sätt yppa den, likväl sjelf dragit sig ifrån densamma, och icke deltagit i brottets utförande, må vinna en mer eller mindre betydlig lindring i straffet, efter omständigheterna.

Till fullständigheten hade kanhända hört, att äfven särskildt nämna den svårare art af complott, som man kallar ett Band, hvars hufvudcharakter är den, att vissa personer förenat sig, icke blott för att begå ett enda brott, utan för att under någon längre tid begå flera mer eller mindre likartade förbrytelser. Sannt är väl, att Lagarne rörande complotter i allmänhet temmeligen lätt låta tillämpa sig äfven på Band: likväl antager brottsligheten här en svårare charakter, (på hvilken vid straffets bestämmande bör göras behörigt afseende) derigenom, att föröfvandet af brott här drifves såsom ett Yrke.

Bayerska Lagen (Art. 73—89) åtskiljer ifrån hvarandra trenne grader af medhjelpare (socii), äfvensom trenne grader af befrämjare (fautores), och stadgar särskilda straffbestämmelser för hvardera af dessa grader. Svenska Lagförslaget åtskiljer väl i allmänhet medhjelpare ifrån befrämjare; men utan att antaga några noggrannt bestämda gradationer af biträdet eller befrämjandet. Utan tvifvel är dock detta redigare, och mera egnadt att förekomma väld och godtycklighet vid brottens bedömmande. Äfvenså saknas i det Svenska Lagförslaget de i den Bayerska Lagen (Art. 80 — 83.) gifna och visserligen nödiga Stadganden för de fall, då en medhjel-

pare blifvit ombedd att deltaga i ett mindre brott, än det, som sedan blifvit utfördt: då det brott, hvartill hans biträde blifvit begärdt, icke blifvit utfördt, utan stadnat vid ett blott försök: då medhjelparen icke verkligen lemnat det lofvade biträdet, eller afbrutit sin medverkan innan brottet utfördes; samt ändteligen då den, som före begåendet af ett brott lofvat gerningsmannen att efter dess utförande befrämja dess framgång (t. ex. genom gerningsmannens fördöljande o. s. v.), efteråt icke håller sitt löfte. Det synes icke öfverflödigt, att Lagen bestämmer, i hvad mån en medhjelpare i de nämnda fallen ännu må anses straffbar, samt huruvida och under hvad vilkor hans straffbarhet må kunna anses någon gång helt och hållet bortfalla. Det slags negativa biträde eller befrämjande, som lemnas af hvad Bayerska Lagen kallar en Socius eller Fautor af tredje graden (Art. 78, 87), och hvilket består dels deruti, att man underlåter att efter förmåga hindra, eller hos den offentliga Myndigheten tillkännagifva ett tillämnadt brott, hvarom man äger kunskap, och dels deruti, att man uraktlåter att för vederbörlig Auctoritet yppa ett redan föröfvadt, för det allmänna farligt brott, är i Svenska Lagförslaget icke nämndt såsom straffbart. Committeen betraktar det nemligen (Mot. sid. 35.) väl såsom en moralisk pligt för hvarje medborgare, att, om han vet brott vara å färde, genom upptäckande af de omständigheter, som honom derom kunnige äro, sätta Statens skyddsmakt i tillfälle att dem förekomma; men den har icke trott sig böra gifva denna pligt en juridisk sanction, icke ens vid brott af så svår beskaffenhet, som förräderi mot Staten. Utan tvifvel skulle det ock vara betänkligt, att i allmänhet med svårare straff belägga uraktlåtandet af denna medborgerliga pligt; men att lemna det alldeles ostraffadt, torde dock ej heller vara rätt eller rådligt; åtmin-

stone vid brott af gröfre art. Straffbarast är det utan tvifvel, då det blifvit föranledt af något eget interesse, som man har uti det tillämnade eller begångna brottets framgång, hvaremot det visserligen blir i mindre grad straffbart, då det icke haft sin anledning i något sådant närmare eller aflägsnare eget interesse. I intetdera fallet tyckes det dock böra af Lagstiftaren helt och hållet förbigås.

6. Cap.

I hänseende till detta Capitel, som handlar om de allmänna grunder, hvarefter straff mätas skola; så ock om nedsättning eller förändring af straff i vissa fall, tillåta vi oss först och främst en allmän anmärkning, rörande vidden och gränserna af den åt Domaren öfverlemnade pröfningsrätten. Då de omständigheter, under hvilka brott vid särskilda tillfällen eller af särskilda personer kunna begås, äro så mångfaldiga, att ingen Lagstiftare skulle kunna på förhand med noggrannhet bestämma ett fullt rättvist och lämpligt straff för hvarje individuell brottslig handling; så bör det visserligen ej i allmänhet ogillas, att närvarande Lagförslag vid många brott öfverlemnat det åt Domarens pröfning, att, inom de utstakade gränserna af ett maximum och minimum, i hvarje särskildt fall efter omständigheterna bestämma straffet. Men om det är angeläget, att det för vissa slags brott gifves en sådan latitude i straffbestämningen; så är det ock af lika vigt, att denna latitude ej må vara alltför stor, och derigenom lemna öppet spelrum åt Domarens godtycke. Närvarande Lagförslag torde ej alltid kunna frikännas från detta fel. Huru ofta förekommer ej t. ex. här blott den allmänna

föreskriften: straffes med fängelse eller böter, eller: straffes med fängelse eller straffarbete i femte grad, då således Domaren kan efter godtycke sänka eller höja straffet, ifrån tolf dagars enkelt fängelse, ända till tre års straffarbete? Skulle ej, i en del af dessa fall, straffet, utan att för mycket inskränka Domarens pröfningsrätt, kunnat något närmare bestämmas, åtminstone så vida, att det i allmänhet stadgades, i hvad fall den ena eller den andra af tvenne väsendtligen olika straffarter borde användas? Då detta blifvit lemnadt obestämdt, torde det ofta hända, att särskilda Domare för alldeles enahanda brott komma att använda olika straffarter, så att den ene belägger med straffarbete, hvad den andre blott straffar med fängelse, hvilket åter måste i den allmänna opinionen försvaga Lagens anseende och förlitandet på den jemna, orubbliga och säkra utöfningen af den vigtiga function, genom hvilken Staten utöfvar sin straffande rättvisa.

En sådan obestämdhet röjer sig äfven deruti, att Lagförslaget i detta Capitels 1:a §. blott i allmänhet stadgar, att straffen, inom de i Lagen derföre satta gränser, skola mätas efter gerningens svårare eller lindrigare beskaffenhet, och den större eller mindre brottslighet i viljan gerningsmannen ådagalagt, så ock öfriga omständigheter, som försvårande eller mildrande äro, utan att genom en närmare bestämning af de omständigheter, som vid straffets mätning böra tagas i betraktande, gifva någon ledning åt Domarens omdöme. Såsom skäl härtill anföres (Mot. sid. 26.), att då man ej möjligen kan upptaga alla tänkbara fall, hvari de allmänna grundsatserna kunna äga speciell tillämpning, skulle uppräknandet af några lätt kunna leda till den misstydning, att, utom dem, andra momenter vid straffmätningen ej voro att afse. Men

skulle man ej till ledning för Domaren åtminstone böra uppräkna så många af dessa omständigheter, som bestämdt kunna angifvas, och derjemte tillägga, att Domaren bör afse äfven andra omständigheter, då sådana förekomma, som här ej blifvit särskildt nämnde, men i något hänseende låta med de nämnda jemföra sig, ungefär på samma sätt, som Committeen med rätta förfarit vid många andra ämnen? För redighets skull hade man kanhända först och främst bort göra en skillnad mellan det slags olikhet i straffbestämning, som inom de i Lagen utstakade gränser af maximum och minimum kan äga rum, i följd af brottets olika objectiva och subjectiva straffbarhet, och den särskilda, egentligen så kallade, mildring eller skärpning af straffet, medelst hvilken Domaren, i följd af särkilda omständigheter, må antingen sänka det under, eller höja det öfver det i Lagen för brott af denna art i allmänhet utsatta minimum eller maximum (det förra t. ex. då förbrytaren är mellan tio och femton år, det sednare vid återfall i brott o. s. v.). Bayerska Lagen, som bestämdt ifrån hvarandra åtskiljer dessa tvenne punkter, uppräknar (Art. 91—94.) de förnämsta omständigheter, efter hvilka ett brotts straffbarhet, dels i objectift, dels i subjectift hänseende bör mätas. Af dessa upptager Svenska Lagförslaget (§. 4.) tvenne, nemligen att det skall anses såsom mildrande omständighet, om gerningsmännen sjelf angifvit sitt brott, eller, når han tilltalades, derom gjort sannfärdig bekännelse, och den sedan vidhållit; men förbigår deremot alla de öfriga, som dock visserligen ej äro af mindre vigt än dessa.

Bayerska Lagen stadgar vidare (Art. 95.), att Domaren likväl ej i anledning af dessa grunder, som öka eller mindska straffbarheten, får afvika från sjelfva det i

Lagen utsatta straffet, d. v. s. förändra sträffart eller förlänga eller förkorta den i Lagen bestämda str tiden, utan endast inom de i Lagen utsatta gräns höja eller sänka straffet; men den tillägger (Art. 9 att om i hänseende till många sammanträffande mild de omständigheter, det i Lagen utsatta straffet, äfv dess minimum, synes för strängt, äger Domstolen at berätta det till Konungen, och hemställa om stra mildring af nåd. Äfven ett sådant Stadgande hade hända bort finnas i det Svenska Lagförslaget.

Vid Stadgandet i 7:de §., att om straff bero: värdet å viss egendom, det värde skall gälla, som e domen hade å den tid brottet föröfvades, torde ett dantag böra göras för växande gröda och omogen f m. m., hvars värde, både vid fråga om skadestånd om straff (t. ex. då af värdet beror, huruvida tillgre skall räknas för stöld eller snatteri), bör bestämmas, sådant det i närvarande ögonblick är, utan sådant blir, då grödan eller frukten hunnit mogna.

I hänseende till den i 8:de och 9:de §. §. stad straffmildring för unga förbrytare, borde måhända skild vigt läggas derpå, att de, när de undergå st arbete, böra hållas väl afsöndrade från äldre och ö öfvade brottslingar.

Såsom en art af straffnedsättning nämner Bayei Lagen (Art. 106.), att i fall en person väl i allmä är öfverbevisad om ett brott, men någon omständi är osäker, (t. ex. om det är bevisadt, att tvenne sammans beröfvat en annan lifvet, men det är outr hvilkendera som gaf det egentliga dråpslaget), skall ringare straff, än det i allmänhet för ett brott af de

art i Lagen bestämda, användas, och straffets nedsättning lämpas efter vigten och antalet af de outredda omständigheterna. I Svenska Lagförslaget saknas ett häremot svarande allmänt Stadgande, ehuru Lagförslaget för vissa speciella fall, t. ex. vid Dråp (16 Cap. 8 §.), bestämmer huru deltagarnes straffbarhet skall bedömmas.

I hänseende till frågan om concursus delictorum, kan anmärkas, att Svenska Lagförslaget ej innehåller något Stadgande rörande crimina continuata, som äga rum i det fall, då ett brott blifvit flera gånger föröfvadt på samma föremål, eller mot samma person, (t. ex. då ett tjenstehjon flera gånger bestulit sitt husbondfolk). Bayerska Lagen stadgar härom (Art. 110.), att de upprepade brottsliga handlingarne skola betraktas såsom tillsammans utgörande ett enda brott, men att likväl handlingens upprepande skall vid straffmätningen räknas såsom försvårande omständighet.

Begreppet om återfall i brott har i Svenska Lagförslaget (§. 19.) erhållit den utvidgade betydelse, att dermed menas, ej blott egentlig iteration, eller ett upprepande af samma slags brott, för hvilket man redan förut blifvit straffad, utan hvart och ett nytt brott, begånget af någon, som redan till fullo eller till någon del undergått straff för en, vare sig likartad eller olikartad förbrytelse. Allt sådant återfall skall enligt denna §. betraktas såsom försvårande omständighet. Utan tvifvel måste det ock medgifvas, att sjelfva den omständigheten, att man redan förut blifvit straffad för ett brott, i många fall bör gälla såsom försvårande omständighet för den, som efteråt begår ett nytt brott, om ock af annat slag än det förra. Dock tyckas härvid äfven åtskilliga undantag böra äga rum. Om någon föröfvar ett

brott af ett visst slag, t. ex. dråp, våldtägt o. s. v., och han förut varit straffad för en mindre betydlig förbrytelse af helt annan art, t. ex. för någon skadegörelse i egendom af blott vållande, så torde det vara föga skä att betrakta detta såsom en försvårande omständighet vid bestämningen af straffet å det förstnämnda brottet. Då deremot återfallet utgör en egentlig iteration af samma slags brott, för hvilket man förut blifvit straffad, synes det i allmänhet vara alltför lindrigt, att betrakta iterationen blott såsom en försvårande omständighet. Bayerska Lagen (Art. 112—115.) stadgar särskilda ökade straf för all sådan iteration, hvilket deremot enligt Svenska Lagförslaget blott skulle komma att äga rum i vissa särskildt i Lagen utsatta fall. Bayerska Lagen stadgar äfven, att den som andra gången återfallit i ett brott, och derföre blifvit dömd till Straffarbete i ordets inskränktare mening, eller första gången återfallit i ett brott, och derföre blifvit dömd till Tukthusstraff, skall efter undergånget straff under en tid af fyra till tio år stå under särskild Policeuppsigt,

§. 20 omtalar fånges inneslutande i mörkt enrum på högst tjuguen dagar. Det torde kunna sättas i fråga huruvida ett så långvarigt inneslutande i mörkt enrum någonsin är lämpligt.

I 2:dra momentet af samma §. stadgas, att om straffarbetsfånge, som ej är dömd till straffarbete i första grad, föröfvar brott, som är belagdt med straffarbete i andra eller lägre grad, så skall återstående strafftiden för det förut begångna brottet ökas med strafftiden för det nya brottet. Denna tillökning i straffet torde stundom blifva något för hård. Om t. ex. den, som är dömd till tolf års straffarbete, under första månaden af sin

straffitid föröfvar nytt brott, som äfven är belagdt med tolf års straffarbete, så skulle han komma att undergå nära tjugufyra års straffarbete, då han deremot, i fall äfven det sednare brottet blifvit föröfvadt, innan han var dömd till straff för det förra, enligt §. 14, blott skulle kunnat dömmas till femton års straffarbete. Antingen tyckes det förra vara för strängt, eller det sednare för lindrigt; ty den omständigheten, att det nya brottet i det förra fallet föröfvas under det att förbrytaren redan undergår straff för ett annat, synes ej vara till den grad försvårande, att den bör medföra en så stor olikhet i straffbestämningen, i synnerhet då man tillika erinrar sig hvad §. 19 i allmänhet stadgar om återfall i brott. Att åter i detta fall tillämpa 14:de §., och i följd af en sådan tillämpning blott dömma den ifrågavarande förbrytaren till femton års straffarbete, skulle strida emot den tydliga meningen af denna §.

7 Cap.

Vid uppräknandet af de grunder, som utesluta straffbarhet, har Lagförslaget förbigått några, hvilka tyckas lika väl, som de öfrige, hafva bort nämnas. Hit hör först och främst oemotståndligt physiskt tvång (vis absoluta), hvilken grund (Mot. s. 31.) blifvit förbigången, såsom något, som förstås af sig sjelft, ehuru den ej just tyckes vara mera påtaglig, än t. ex. galenskap, som i §. 2 nämnes såsom grund till straffrihet: vidare total oförvållad okunnighet om en viss handlings lagstridighet, hvilken möjligen kan finnas äfven hos den, som ej genom galenskap eller ungdom är i allmänhet ur stånd att bedömma handlingars straffbarhet: vidare den så kallade ignorantia facti alieni; äfvensom en underordnad tjenstemans

lydnad för en af hans förman utfärdad lagstridig befallning, i sådana embetsåtgärder, vid hvilka det tillhör den förre att ovilkorligen hörsamma den sednares bud, utan att han är förbunden att förstå, eller berättigad att pröfva, dess laglighet eller olaglighet. Äfvenså saknas Svenska Lagförslaget bestämningar rörande de fall, då straffrihet för någon uppkommer enligt en riktig tillämpning af regeln: volenti non fit injuria, samt då någon, som utöfvar en sin rättighet, måste befrias från straff för en derigenom för någon annan uppkommen skada.

Lagförslagets Stadganden rörande nödvärn äro i allmänhet riktiga: likväl äro några, måhända icke öfverflödiga bestämningar förbigångna. Så saknas t. ex. all bestämning, huruvida det åligger den, som åberopar nödvärn såsom ursäkt, då han skadat eller dödat en annan, att bevisa, det han blifvit af den andre angripen på ett sådant sätt, som berättigade till nödvärn, eller huruvida onus probandi åligger den, som skadan lidit, då han påstår, att ett sådant nödvärn ej var förhanden; äfvensom ett Stadgande rörande förbindelse för den, som i nödvärn dödat eller sårat en annan, att inom en bestämd kort tid inför vederbörlig offentlig Myndighet anmäla förhållandet, vid äfventyr att eljest hafva præsumtion emot sig, att antingen icke hafva varit till nödvärn berättigad, eller om han bevisligen dertill varit befogad åtminstone hafva öfverskridit dess gränser.

Ibland grunder, som upphäfva en redan gifven straffbarhet hade måhända, för fullständighetens skull, bort nämnas, att i allmänhet, och med undantag af vissa fall, ingen må tvenne gånger bestraffas för ett och samma brott.

Vid Stadgandet (§. 11), att straffet förfaller genom förbrytarens död, torde, i fall en qvalification post mortem bibehålles vid lifsstraffet för vissa gröfre brott, det tillägg böra göras, att förbrytarens död innan han undergått det ådömda lifsstraffet icke befriar ifrån den i domen utsatta qvalificationen.

I afseende på frågan om ådömda Böters utkräfvande af en död förbrytares arfvingar, stadgar Bayerska Lagen (Art. 138), såsom det synes, med rätta, att Böterna skola af arfvingarne gäldas, så vida de varit ådömde genom dom i första instantsen, medan förbrytaren lefde, och denna dom i de följande instantserna blir stadfästad, om ock förbrytaren dör innan stadfästelsen följt. Det i Svenska Lagförslaget (§. 11) nyttjade uttrycket; slutlig Dom, synes deremot innebära, att Böterna ej skola utgå, om förbrytaren dör innan Domen blifvit i sista instantsen bekräftad. Detta synes hvarken fullt rättvist, eller fullt förenligt med den rättighet, hvilken 8 Cap. 9 §. ger målsäganden, att i allt fall söka skadestånd.

Att straffets bortfallande genom Præscription, som, enligt den i Romerska Lagen gifna anledning, i åtskilliga främmande Folks Lagstiftningar äger rum vid alla eller de flesta slags brott, i närvarande Lagförslag blifvit inskränkt till sådana mindre betydliga förbrytelser, som endast äro belagde med fängelse eller böter, synes ej böra ogillas, då begreppet af Præscription i brottmål i sjelfva verket är af en temmeligen tvetydig charakter. Men då många brott i detta Lagförslag finnas alternatift belagde med straffarbete eller fängelse, torde en villrådighet uppkomma, huru dessa skola bedömmas, om de ej inom två år blifvit åtalade. I fall nemligen ett sådant brott, efter anställd ransakning, befunnes vara af den

ringare straffbarhetsgrad, att Domaren tror sig endast böra belägga det med fängelsestraff, så måste det komma att åtnjuta straffrihet; men deremot straffas, i fall Domaren finner det böra beläggas med straffarbote. I det förra fallet skulle således den sällsamheten inträffa, att den lagliga ransakningen rörande ett brott slutades med det resultat, att något åtal å brottet ej hade bort anställas. Skulle åter meningen vara, att Præscription aldrig må äga rum vid de brott, hvilka Lagförslaget belägger med Straffarbete eller Fängelse, så tyckes detta blifva för strängt vid alla de tillfällen, då Domaren finner endast det sednare alternativet böra tillämpas, emedan brottet då ej bör anses vara af större betydenhet, än hvarje annan förbrytelse, som Domaren skulle finna sig böra med lika långvarigt fängelsestraff belägga. I allt fall synes Lagförslagets mening, till undvikande af allt missförstånd, hafva bort tydligare uttryckas.

Efter att i det föregående hafva genomgått, och under hufvudsakligen mera generella åsigter yttrat våra tankar, om Criminal-Lagförslagets första afdelnings allmänna bestämmelser, komme vi nu till detta Förslags andra Afdelning, om särskildte brott och deras bestraffning. Härvid böre vi ej obemäldt lemna, att, efter vårt omdöme, det antagne nya StraffSystemet sådant det är, blifvit, i allmänhet sagdt, regelbundet och conseqvent användt, ehuru det ej alltid medgifvit den nuancering i straff, som brottens mångartade characterer synts fordra, hvaraf händt, att vid våldsgerningar t. ex. när svårt lyte är tillfogadt, straffet ej kun-

nat utsättas annorlunda, än att det blifvit enahanda äfven för dödsmål, som dock förnuftigtvis måste antagas vara svårare brott, för den objectiva skadan. Borttagande af dödsstraffs-qvalificationerne har betagit Lag-Committeen utväg att göra någon skillnad i straffet emellan de för hela Staten så vådliga brotten att omstörta hela Samhällsordningen samt beröfva Konungen lifvet, och att genom gift ombringa ett barn, en landsstrykare, vid förlust af hvilka personer ingen annan olägenhet uppkommer, än att ett nedrigt brott blifvit föröfvadt. Man kunde anmärka, att brott emot andras frihet blifvit relativt högre bestraffade, än brott emot offentlig Myndighet, och Embetsmäns förbrytelser svårare ansedde än sig vederbordt, då i många fall deras skiljande från embetet, oftast deras enda försörjningsutväg, är vordet stadgadt. Vid Brottmåls-Systemet, sådant det af Committeen är antagit, hafva stundom brott blifvit classifierade efter annan grund än principal-momentet af deras egentliga väsende: så hafva t. ex. Qvinnofridsbrotten blifvit inflickade ibland brott emot andras frihet, då likväl hufvudåsigten är den qvinliga hederns skändande. Genom den åt Domaremagten lemnade vidsträckta pröfningsrätt, har oundvikligen händt, att brott af ojemnförligt olika skadlighet, möjligen kunna, emot lagens mening, efter individuella åsigter, för svårt eller för lindrigt bestraffas, hvaraf ibland andra olägenheter äfven den uppkommer, att lagskipningens enhet förloras. Dessa och åtskilliga, måhända ej mindre betydliga, påminnelser kunde visserligen göras och möjligen bli föranledande till mera scientifika anmärkningar; likväl och då all öfvermåttig vidlyftighet bör undvikas, och då allenast i korthet framstälde tvifvelsmål, vid de speciella lagstadganderne, kunna påräknas vara tillräcklige att väcka den sakkunniges uppmärksamhet, hafve vi ansedt vara nog att under följande

3 momenter anföra hvad emot den 2:dra Afdelningen s
gas bordt, neml. 1:o Om ämnenas schematisering o
uppställning; 2:o Om sjelfva Lagstadganderne och mis
förhållanden i Bestraffningarne: samt 3:o Om förbigång
Brott; hvilka nu särskildt skola framställas.

1:o Om ämnenas schematisering och uppställning.

Det medgifves visserligen, att de i en allmän la
förekommande lagbestämmelsernas ordning, allenast ick
all ordning blifvit åsidosatt, kan vara temmeligen lil
giltig; likväl och då ordningen ej allenast underhjelp
forskningen och, att så må sägas, tillgängligheten
lagstadganderne, utan ock bidrager till anvisande af de
vigt hvart och ett ämne rätteligen tilläggas bör; hva
förutan, hvad nu criminal-lagen angår, Kongl. Maj:t a
befallt, att de i lagen förekommande ämnen borde eft
1734 års lag hufvudsakligen anordnas och upptagas, san
de nya lagstiftnings föremål, som efter tidernas förä
drade skick, blefvo nödiga att afse, efter som lämpliga
funnos, å sina rätta ställen upptagas; så synes LagCom
mitteen i detta moment icke så hafva förfarit som si
vederbordt. Icke allenast att straffiagsbestämmelserna
anseende till deras inre väsende och yttre form äro i be
tydligaste måtto afvikande ifrån 1734 års lag, utan ha
ock föredragningsordningen blifvit så omändrad, att Sven
ska Folket alldeles icke kan ana att det, om Lagen an
tages, skulle komma att lefva under samma lag, so
det af sina förfäder ärft, och under hvars skydd det un
der nu varande och näst föregående generationer njuti
trygghet och värn för sina rättigheter. På dessa grunde
kan den anmärkning ej underlåtas, att Strafflagens con
stitutiva del bordt, likasom i gamla lagen, börjas med

1:o Religions-brotten, hvilka man origtigt, som det tyckes, hänfört till Fridsbrotten. Till grund för denna anmärkning åberopas ingalunda, att mänskliga samhället skulle uppträda såsom hämnare af læsa Majestas Divina; i följd hvaraf straffbestämmelserne, relativt till brottets objectiva svårhet, skulle blifva öfvermåttan stränga. Men om man tager i alfvarligt öfvervägande

a) Att hela Samhällsbyggnaden och den för densamma så nödiga moraliteten, hvilken mägtigast afhåller äfven ifrån borgerliga förbrytelser, ytterst hvilar på religionens helgd:

b) Att Religionsförbrytelserne beifras, icke för det Gudomliga Majestätets læsion, utan för Samhällets skull, som utan religion och gudsdyrkan knappt kan tänkas i verkligheten möjligt:

c) Att just af sistanförde skäl straffen å religionsförbrytelserne ej behöfva sträckas vidare, än för Samfundsangelägenheten erfordras:

d) Att religionens helgd bör antydas och i folkets sinnen inskärpas, jemväl genom lagstiftningens vård derom framför alla timmeliga angelägenheter:

e) Att religionsförbrytelserne innebära ej allenast störande af andras religionsfrid; utan ock kunna verka till oordningar genom exempel, andras förförelse m. m.;

Så blifver af alla dessa skäl antagligt, att Religionsbrotten bordt få sitt rum, likasom i 1734 års lag, främst ibland Statsbrotten.

Vidare skulle ock Mened, såsom en art Religionsförbrytelse kunnat hit föras, och ej såsom skedt hänföras till en art af falska, publica bevisningsmedel,

hvilket tyckes följa af dess rum i 14 Cap. näst efter förfalskningar af allmänna handlingar. Mened, ett incorporelt falskt bevisningsmedel, förbundet med missbruk och uppsåtligt vanvördande af en från religionen nyttjad förpliktelse om sanningens förebringande, Mened, är på sådan grund ett verkligt religionsbrott, ehuru den ej stör religionsfrid. Mened sårar den sedlighet, som af religionen bör vara rotfästad, och förrycker den säkerhet, som borde kunna påräknas, under antagande af den sedlighetskänsla, hvilken i religionen finner sitt yttersta och kraftigaste stöd, och hvarförutan hela Samhället icke kan äga bestånd, eller enskild säkerhet ej kan vara betryggad.

Till och med skulle, under antagande att Staten efter sin idé är ett medel för sedlighetens befrämjande ibland menniskor, de såkallade s e d l i g h e t s b r o t t e n, omtalte i 19:de och 20:de Capitlen, kunna sägas hafva bordt förekomma emellan Mened och de egentliga Statsbrotten. Om än det medgifves att ägtenskapsbrotten kränka enskildta vunne jura quæsita; så följer icke deraf att de ej kunna, måhända böra, afses under en för hela samhällets bestånd mera vådlig synpunkt. Det är sedlighetens våldförande; det är omöjligheten för Statens vidmagthållande utan ägtenskapets helgd. Och när Committeen i 20:de Cap. upptagit Blodskamsbrotten och öfriga qvalificerade delicta carnis et lenocinii, dervid ingen privat læsion förekommer, der till och med emellan förbrytarne å båda sidor, öfverensstämmelse i vilja förefinnes, och ofta nog ingen tredje mans rätt förnärmas; der ock straffen i vissa fall blifvit föreslagne till likhet med straff för dråp och andra svåra brott; ur hvad skäl har sådant skedt? Det är utan tvifvel, att Committeen tänkt sig dessa delicta carnis et lenocinii såsom högeligen förnärmande sedligheten, och i betydligaste måtto stridande emot en prin-

cip, hvarpå hela samhällsbyggnaden hvilar. Då vid anmärkning om dessa brotts omflyttande till delicta publica, näst efter religionsbrotten, annan ordning än den, hvari Codex Friedericianus dem upptagit, yrkas; har det blifvit föranledt af den åsigt nu blifvit framställd, och som icke varit antagen af 1734 års Lagstiftare.

2:o Statsbrotten, Högförräderie, crimina læsæ majestatis med flere delicta publica förekomma härefter rigtigt i sin ordning, likasom i 1734 års Lag. Fråga kan likväl uppstå, om ej till denna class bordt uppflyttas de i 28:de Capitlet upptagne brott af Embetsmän; ty likasom våldförande, ofredande, ställdt emot offentliga Myndigheter, rubba Statens lugn och ärendernas jemna gång, kunna ock de missbruk af Embetsmannamyndigheten, som i åberopade Capitel förekomma, sägas störa ordningen, förtroendet till Statsmagten, hvars ombetrodda kall illa eller till orättfärdighet brukas, och på sådan grund rätteligen böra föras till Statsbrotten, då Staten i sin vitalprincip derigenom læderas. Det kunde kanske hafva varit lämpligt att insätta det 28:de emellan det 11:te och 12:te Capitlet. Så komma utan tvifvel rigtigt och i naturlig ordning Fridsbrotten, med kanske den inskränkning, som medelst religionsbrottens sammanförande på ett ställe och i början af denna Afdelning, förut är vorden anmärkt och föreslagen. Och sist i detta sammanhang de förfalskningsbrott, som föröfvas i afseende å allmänna Handlingar m. m.

3:o Förbrytelser emot enskildta, delicta privata, hafva härefter blifvit upptagne efter vigten och värdet af de rättigheter, som hos den læderade blifvit förnärmade, våld och misshandel emot physisk personlighet, frihet och heder. Skulle efter hvad förut anmärkt blif-

vit ägtenskaps- och sedlighetsbrotten omflyttas, är aldeles i sin ordning, att brott emot Egendom sluta Afdelningen; allenast kunde påminnas att omställning i så måtto torde böra ske, att 23:dje Cap. om Rån, såsom af svårare och mera vådlig beskaffenhet, skulle vexla rum med 22:dra om Snatteri och Stöld; samt 27:de om Åverkan m. m. flyttas näst efter Capitlet om stöld, för analogiens skuld i förbrytelserne, utan afbrott genom bedrägeribrotten. Ändteligen kunde 26:te om förfalskning af enskildta handlingar tilldelas rum framför det 25:te om bedräglig och vårdslös Gäldenär, af den anledning, att Handlingars förfalskning kan utsträckas till en obestämd mängd af förnärmelser både i afseende på personliga och egendomsrättigheter, då deremot Gäldenärs bedräglighet endast verkar i ett visst fall, nemligen i Concurser.

2:o Om sjelfva Lagstadganderne och missförhållanden i Bestraffningarne.

Under denna allmänna rubrik skola framställas de tvifvelsmål, hvilka förekomma, vid de speciella lagparagraphernes granskning och jemnförelse sins emellan, i afseende på brottens qvalification och Straffens både mått och tillämpning. Och anmärkes

9 Cap.

§. 1. Efter Lagförslagets ordalydelse, skulle, till den art af Högförräderi här omtalas, ovilkorligen fordras uppror. Men denna omständighet af uppror inskränker brottet till mindre antal händelser, än som här bordt afses. Det 39 sid. Mot. angifne begrepp om uppror sådant det i Lagförslaget förekommer, är hit icke alltid lämpligt: här nemligen skulle ej föremålet för menighetens

eller folkmängds samling vara, att med förenadt våld sätta sig upp emot verkställighet af offentlig Myndighets bud &c. Här skulle förräderiet, utan rigtning emot offentlig Myndighets bud, i synnerhet då afsigten är att beröfva Konungen eller Thronföljaren lif eller frihet, kunna utföras medelst en enda persons våldsamma åtgärd, eller medelst flere i sammansvärjning förenade personers öppna åtgärder, som ej kunna hänföras under uppror. Exempel kan vara Ankarströmska sammansvärjningen emot Gustaf III. Denna nu angifne qvalification af brottet hade ej bordt förbises: icke heller, att brottet kan utföras medelst hemlig, listig stämpling, t. ex. gift, qväfning m. m., som till utförande icke kan behöfva uppror, men dock innefattar det brott här omtalas, att sätta Konungen ur stånd att, i egenskap af Styrelsens Chef, förvalta Regeringen. — Straffet är lifvets förlust och ej vidare. Dock skulle väl i detta grofva brott, att utmärka det ytterst afskyvärda deri, qvalification af dödsstraffet bli nödig, om nemligen qvalificerade sådana straff antagas. Både rättmätigt och tillbörligt synes det vara, att Konungens lif njuter högre beskydd emot försåtliga eller våldsamma anläggningar, än en landsstrykares eller en lifstidsfånges.

§. 4., 1. mom. I stället för orden annan Staten tillhörig egendom, som kunna tydas till mer än troligen ment är, t. ex. Vagnar, Archiver m. m. kunde nyttjas termen annat dylikt, hvilket antydde egendom, som minskar Statens försvarsmedel och ökar Fiendens anfallsmedel.

§. 9. Är det ej alltid farligt för Staten att någon, utan anmälan och tillstånd, emottager af främmande

Magt Gåfva, Förläning, Värdighet o. d. fastän Rikets rätt och bästa ej omedelbarligen åsidosättas? Ty gåfvan, förläningen m. m. danar ett slags förbindelse, som, vid tillfälle, kan sätta Rikets rätt och bästa i våda. Borde ej derföre gamla Lagen 6. IV. MB. följas, och i det här upptagne fall gåfvan förverkas?

§. 13. Månne ej option emellan 4:de och 5:te graden, i fall Domaren valde det förra, vore för hårdt straff, emedan Riks-råmärkens flyttning alltid kan controlleras medelst Chartor, Tractater, Handlingar, då den objectiva faran blir mindre? Här vore väl ej våda eller depreciation af Statens rätt, att antaga likhet med privata råmärkens förfalskande. Se 13 §. 24:de Cap. denna Balk.

§. 18. Förleda till brott är visserligen svårare än att hjelpa dertill, sedan det redan begynt är. Vid förledning kunde följas 1. 5:te: vid hjelp 7 §. samma Cap. — Vid jemnförelse af 18 §. med 4 §. 2 mom. tyckes skillnad vara gjord emellan en individ och en corps. Begreppet om Corps eller Krigsmanskap borde derföre vara närmare bestämdt.

10 Cap.

§. 1. Oförgripligen sagdt kunde ock här nyttjas qvalification å dödsstraffet, emedan brottet måste anses vara af högst svår beskaffenhet i anseende till Majestätets höga värdighet, och hela Statens våda vid brottets utöfvande, ehvad, som Förslaget antagit, våldet eller misshandeln är af mer eller mindre svår påföljd.

§. 2. Svårt är att inse hvarföre Drottning (här lär väl ock menas EnkeDrottning, som genom sin Herre

frånfälle ej torde gå miste om sin höga Majestäts värdighet) samt Thronföljare ej skulle tilläggas den helgd till deras personer, att våldsam förgripelse eller misshandel å dem belades med åtminstone oqvalificeradt dödsstraff. Äfven i Drottningens person är Majestätsvärdigheten, tillfinnandes: och Thronföljarens person bör väl vara skyddad mer, än en enskild mans frihet, derest den qväljes med biträde af sammanhållet manskap, som hemlof fått. Se 7 §. 9:de Cap. denna Balk.

Alla öfrige af den Kongl. Famillen, KronPrinsessa och ArfFurstar, såsom i denna §. ej omnämnde, hafva blifvit nedflyttade till egenskapen af medborgare i allmänhet. Skäl kunde dock vara att lägga någon vigt på deras Konungslighet. Till och med kunde man anse det vara tillbörligt, att främmande, besökande, åtminstone souveraine Furstar, kraftigare än andra resande utlänningar, voro tagne i lagens skydd. Otidiga, smädeliga yttranden om Dem i skrift, äro ju i vissa fall i Tryckfrihetslagen ansedde med alfvarlig bestraffning: 9 mom. 3 §. Tr.fr.Lag. 1812.

§. 3. Anmärkes, att här ock alla öfrige af konungahuset ej tyckas få njuta något prærogativ genom sin födsel, Föräldrarnes värdighet, och præsumtiv rätt till Thronen.

11 Cap.

§. 1. Gör man våld å Embetsman i embetsförrättning, straffes med straffarbete i 4. eller 5. grad. Om nu denna bestraffning är utsatt endast för Embetsmannens våldförande, så att för våld och skada dessutom bör särskildt ansvaras, så hade sådant, för tydlighetens skull,

bordt utsättas, på samma sätt som skedt i 7 §. det Cap. Motiverne sid. 38 upplysa att meningen sådan ä ehuru lagtexten ej förmält derom. — Det lemnas derhär och bör i sanning öfverv ägas, om ej skillnad bordt gö ras emellan våldförande af Landshöfding och Cancellie vaktmästare, Häradshöfding och Profoss. — I öfrigt — Embetsmannen i hvad hög tjenstegrad, som häldst ha ej blifvit för våldförande tagen i högre skydd, än hva enskildt om han allenast på några timmar inspärras m. m 8 §. 17:de Cap. d. B., då likväl en obetydlig frihetskränk ning är, i sin natur och till sina följder, mindre förbry telse än Embetsmans våldförande å embetsrum, i embets förrättning. Besynnerligt är, att stiftare och anförare vi tillfälligt upplopp synas vara strafflöse, om UppLoppe ingen verkan haft. Åtminstone utsättes intet ansvar så som i 5 §. skedt; och i 9 §. derest i analog händels ansvaret är bestämdt såsom för försök.

§. 11. Rådligast tyckes vara att denna §. ur för slaget alldeles utgår. Må det icke få bero på Embets man i orten, att pröfva angelägenheten af de communal eller municipal-ärender, hvarom vid sammankomsten ska rådslås — och vägrar han, otillbörligt, samtycke dertil så kan ju rättelse erhållas? Hvarföre skall sammankom sten ovilkorligen förunnas innevånarne, häldst om de genom stämplingar o. d. blifvit försatte i tillstånd af o rolighet, sinnenas gäsning, m. m.? Och ibland innevå narne, hvilka äro de som skulle få föranstalta samman komsten, Jordägare, Husfäder, Tjenare? Man besinne huru hög vådlighet det är att oinskränkt tillåta talrik folksamlingar, dervid så lätt otillbörliga, fridsförstörand företag kunna föreslås, igenom folkmassans rå styrka u föras, samt gerningsmännen ibland mängden döljas. Ha ve vi glömt det å framlidne Riksmarskalken m. m. Gre

ve von Fersen år 1810 föröfvade mord, och lagskipningens vanmagt att finna Banemännen? Skulle vår lagstiftning ej vara varsam att möjligen föranleda Birminghamska, Manchesterska, Bristolska riots? Kunna Embetsmän alltid förstå att bedömma följderne af en folksammankomst; hafva de alltid ledighet, hälsa o. s. v. att bivista dem; förmå de afstyra den farlighet deraf kan uppstå?

§. 13. Här kunde fråga uppstå, om hvad som bör subsumeras under termen val till allmänt medborgeligt förtroende? Förstås derunder ock val till allmänt förslag till Tjenst, som af annan Myndighet tillsättes, t. ex. Prestval? Förstås derunder val till Ledamotskap i Rätten, såsom Nämndemän, Ledamot i Ägodelnings-Rätt o. s. v.?

12 Cap.

§§. 1. 2. 5. Lastande eller gäckande af Gud, Ordet och Sacramenterne, äfvensom våldsgerning å den som bivistar Gudstjenst, hafva blifvit belagde med lika straff, som griftefridsbrott. Det är ej proportion. Ty utom det att skada och förargelse åstadkommes i de förra fallen, samt att en hel menighet qväljes i sin kyrkofridsrätt, att elaka exempel gifvas o. s. v. må man väl ock besinna att de lefvandes skyddande är angelägnare än de dödas, som ej hafva olägenhet af våldet; äfvensom att de förra brotten oftare inträffa än det sednare, hvilket högst sällan hittills lärer hafva behöft beifras.

§. 8. Det tyckes som våldsgerning å Konungens Slott, och ställen der Han vistas, bör antagas vara mera straffbar, än vid en KämnersRätt eller å Policekammare, i synnerhet om den utföres i Konungens närvaro. Utom

det att vördnaden för Majestätet kränkes att oro uppstår, kan våldet ock urarta så, att Konungens Person komme i fara. Här är icke särskildt afseende gjordt å Drottningens, Thronföljarens m. fl. kongl. Personers oroande vid sådant tillfälle. Eljest synes principen vara att sätta i likhet Kongl. Majestätets vanvördning — och Ständs-Utskottens, PostContoirs föreståndares, Policeförvaltares m. fl. oroande. Någon skillnad må likväl antagas vara.

§. 12. Borde icke såsom försvårande omständighet anses, om någon öfverfalles, och våld tillfogas, då Han ute på sina ägor är stadd i arbete? jfr. 13. XX. MB.

13 Cap.

§§. 1. 2. och 4. 5. Här stadgas, att den som förfalskar, och den som brukar det förfalskade, underkastas enahanda straff. Skillnad må dock göras. Mera ihärdighet i uppsåtet måste finnas hos sjelfve Förfalskaren — Brukaren begagnar sig blott af det, som redan är gjordt, och det kunde stundom ske af hastigo mode. I ett analogt fall har Förslaget gjort skillnad, och högre bestraffat hufvudbrottslingen, genom hvars åtgärd brottet blifvit möjligt i utöfvande. Se 10 och 11 §§. 9:de Cap. d. B.

§§. 1. 3. Vore ej skäligt att här göra skillnad emellan Handlingar, som falskeligen föregifvas hafva utgått i Konungens namn eller Riksens Ständers, och dem som utgå i underordnade myndigheters, äfven som derest verkliga sådana handlingar blifvit förfalskade. Skadan kan i de förra fallen bli mycket större och vidsträcktare, stundom oberäknelig: Falska depecher, falska diplomatiska Creditiv o. s. v. Vanära om en rå, obildad person uppvisar fullmagt, heders-utmärkelser m. m. hvil-

kas värdighet han ej uppehåller. I alla fall är vördnaden spild för Rikets högsta Auctoriteter, den man aldrig må försumma att styrka.

§. 12. Utprånglare straffas enligt denna §. likasom den falska myntaren. Samma anmärkning, som till 1. 2. 4, 5 §§. och det så mycket mer, som falsarius alltid är Anstiftare, Auctor criminis, men Utprånglaren, enär han ej varit i stämpling med Förfalskaren, allenast är Complex criminis. 1734 års lag gjorde märklig skillnad. 1, 2. VII. MB.

14 Cap.

§. 1. Stadgas såsom straff för mened straffarbete i 3:dje grad. Om än man medger att detta brott har en både sedesvidrig subjectiv character, och kan bli objectivt farligt, och derföre bör tilläggas egenskapen af sjelfständigt brott, torde dock straffet, i synnerhet om den derigenom befordrade rättsförnärmelsen varit ringa, kunna anses vara nog strängt. Om menedarens falska vittnesbörd föranledt till anklagad oskyldig persons fällande, så tyckes han vanligtvis vara i den complicitet med falske Angifvare 3. 5 §§. 5:te Cap. omtala, och han borde rätteligen straffas efter de olika förhållanden 1 §. 18:de Cap. uppstäldt, hvilket ock synes vara följdt i 2 §. detta Cap., der menedaren ålägges samma straff som falsk angifvare, när han bidragit dertill att den, som oskyldig är, blifvit fälld till straff, det han till fullo eller någon del undergått. Här i 1 §. 14:de Cap. dömmes menedare ovilkorligen till 3:dje graden; falsk angifvare åter 1 §. 18:de Cap. i många fall lindrigare. Månne menedarens brott är värre än den falska Angifvarens, som dessutom kunnat truga, locka, förleda Menedaren, och derföre är Auctor både till den falska

angifvelsen och till den falska Eden? Men om än de skäl må antagas som mot. sid. 46 anföras att constituera mened till ett isoleradt, sjelfständigt, brott, huru skall falsk angifvare anses som åvägabragt Meneden? Bör han icke straffas som complex i meneden med tillägg af angifvelse-straffet? Befinnes någon i iteration af menedsbrottet, må det här stadgade straffet utan betänklighet användas, ty då har Menedaren ådagalagt en allmänt vådlig immoralitet.

§. 2. bidragit. Således straff såsom menedare med tillägg af straffet såsom falsk Angifvare. Tyckes vara nästan för mycket: Menedaren straffas då hårdare än Angifvaren.

§. 4. Huru skall ondt upsåt här tydas? Dermed kan ej menas, hvad som snarast antages, uppsåt att skada den anklagade eller svaranden: dermed bör väl menas, att det skedt i uppsåt att fördölja sanningen: och det hade bordt vara uttryckt. Ty ondt uppsåt kan vara lika så väl då man bidrager att en anklagad skyldig frias, som att en anklagad oskyldig fälles: i förra fallet är det Staten, i det sednare är det den private åklagade, som læderas: i båda fallen kan vara ondt uppsåt.

15 Cap.

§§. 1. 3. De här omtaldte brotten, såsom icke rigtade emot vissa personer, äro både i subjectivt afseende så infernaliska, och i objectivt så högst farliga, att 3 §. väl kunnat antaga 1 §. bestämmelser, ehuru 3 §. är liksom fullständigare, häldst föga afseende torde behöfva göras på skillnaden emellan svår kroppsskada och dödsmål.

§. 4. Här tyckes straffet vara för litet. Ty sedan gerningsmannen varseblifvit faran, men, möjligtvis, af

sam vinning, falsk blygsel, försummelse, underlåtit att tillkännagifva faran, och söka, i hvad han kan, afböja den, samt derigenom också blifvit vållande till annans död eller ohälsa, borde han väl straffas alfvarligare än med fängelse. Här må anses vara groft vållande, då han ej sökt afvärja faran, hvilket i 21 §. 16:de Cap. d. B. beläggès med 5:te gradens straffarbete. Hvad här omtalas sättes nästan i likhet med hvad i 22 §. 16:de Cap. d. B. omförmäles, i hvilket sednare rum dock endast förekommer sådant, hvartill man ej i ringaste måtto är upphofsman, hvilket man dock är i den casus här i 4 §. omförmäles.

§. 5. Om ingen skada sker, böter till 200 Rdlr. Om svår kroppsskada, straffarbete i 5:te grad eller fängelse: de casus äro förbigångne, om mindre kroppskada m. m. jfr. 24. 26. §§., 16:de Cap. och om någon död ljuter, hvilket knappt kan dömmas efter 21 §. samma Capitel.

16 Cap.

I första §§., derest handlas om mord och dråp, är ingen skärpning i straffet bestämd för den, som i thy mål förbryter sig emot ascendenter m. fl. som dock äro nämnde, i 29 §. detta Capitel, hvilken §. till Föräldramord icke kan tillämpas. Om genom borttagande af allmänna dödsstraffets qvalification man saknar utväg att utmärka vissa grofva brotts afskyvärdhet; så intages deraf nödvändigheten att bibehålla vissa sådana qvalificationer. Att ock faderdråpare ej skulle straffas mer än med straffarbete i 1 grad, eller lika med hvilken annan som dråp i hastigo mode föröfvat, synes alltför lindrigt, då en Son aldrig bör tillåta sig irascibel känsla, än mindre våldsamt förfarande, emot sin Far. — Rätteligen har derföre också

5. §. in fine förnekat v'ssa mildrings-grunders anvädande i dråp å Ascendenter.

§. 9. Om man eftersinnar grunden hvarpå den lindrigare bestraffning hvilar, som för barnamörderska är utsatt; så igenfinnes den endast i det afseende Lagstiftaren gör, å hennes omsorg att bevara sin qvinliga existimation. Rätteligen hade derföre i denna §. bordt upptagas hvad gamla Lagen upptagit och Förslaget jemväl till någon del i 10 §. erinrat, att Hon fördolt sitt hafvande tillstånd och sökt enslighet vid födslen. Men detta undseende med barnamörderska bör, just för denna omständighets skull, icke äga rum då hon varit en allmän sköka, eller låtit sig brukas till skörlefnad 10 §. 20:de Cap. denna Balk, och om hon förut framfödt oäkta barn icke heller om hon med iteration af barnamordsbrottet befinnes, icke heller kanske om hon, för hors skull, till bestraffning dömd blifvit. I alla dessa fall har hon ingen yttre qvinlig heder att bevara. — Skall ock horebarn under denna §. inbegripas? Gamla Lagen har kona, som af olofiig beblandelse hafvande varder. Med kona lärer skola förstås ogift qvinna; med qvinna, som Förslaget har, kan förstås både gift och ogift: olofliga beblandelsen antydes med oäkta barn.

§. 16. Om än motsägelse ej skulle vara i den qvalification af gerningen, att man utsatt barn, utan afsigt att döda, dock å sådant ställe och vid sådana omständigheter, att vån ej varit, att barnets lif räddas kunde; blir i alla fall tillämpningen af denna §. högst vanskelig. Här är icke heller antydt om, i händelse barnet dör, gerningsmannen straffas annorlunda, än om det får allenast svår kroppskada, ty om dödsmål har intet ord blifvit sagdt.

§§. 14—17. Vid jemnförelse af dessa §§. intages, att den absoluta fördrifniningen af Foster, hvarvid ock Modren högeligen læderas, ej blifvit belagd med annat straff, än den hypothetiska kroppskada barn kunnat lida. Likväl bör lagen väl skydda menniskolif i moderlifvet: och civila rättigheter bero ju deraf att Foster lefvande framkommer.

§. 20. Svårt är att inse hvarföre icke 18 §. här, liksom i föregående §. jemte den 16 och 17 §. blifvit citerad.

§§. 33, 34. Af särskildta skäl må lemnas utan anmärkning hvad i 33 §. om Envig stadgas, häldst ock brott af denna art i sednare tider blifvit sällspordare, hvadan mindre stränghet kan vara af nöden till deras förekommande. Men då i 34 §. afseende göres derå, om någon vid Envig förfar, å sätt som emot aftal eller bruk strider, så tyckes lagen, genom erkännande af sådana aftal och bruk, liksom auctorisera Hufvudsaken, hvilket dock ej kan vara meningen. Försåteligen vore tillräckligt; och vid tillämpning af §:n skulle Domaren utan tvifvel anse såsom försåtligt, om någon förfarit å sätt, som emot aftal och bruk strider.

17 Cap.

§. 4. Om dödsmål inträffat, huru skall gerningsmannen straffas? efter likväl svårare ansvar bör vara för den händelsen, än om den utsatte lyckligen undgått faran. Eljest saknas nödige bestämmelser efter olikheten i den objectiva mätningen, hvilken dock må hända bordt öfvervägas.

§§. 5. 6. Lagförslaget antar, tyckes det, såsom strafflöst, om någon bortför annan utur Riket, då det

sker med hans vilja; men bestraffar, som rätt är det, om någon så gör med barn under 15 år, emedan de ej antagas kunna besluta något om sin framtid o. s. v. Likväl synes det, som borde man ock göra afseende på åldren emellan 15—21 år, eller medan omyndighetstiden räcker, då, i så vigtig sak, en yngling ej bör få tubbas och förföras ifrån sina föräldrar, hvilkas myndighet dymedelst kränkes, i synnerhet om ynglingen ej är emanciperad.

§. 7. Hela brottet barnastöld (plagium) skulle väl kunna uteslutas och förbigås. Straffbestämmelsen är ej af inträffade händelser påkallad: och idéen till detta obekanta brott bör ej väckas. Se 5 mom. Kl.Stadf. 23 Jan. 1736. Men efter det nämnes, efter hvilken §. skall gerningsmannen dömmas, om han rånat barnet ifrån Föräldrar eller Vårdare?

§§. 8—10. Att pina någon till bekännelse är väl ett fast svårare våldförande af personlig frihet, än att fängsla eller beröfva frihet, dervid intet kroppsligt ondt tillfogas. Likväl äro straffen i det närmaste lika. Än om Embetsman nyttjar någon tortur att tvinga till bekännelse? Vore ej detta brott, att pina till bekännelse fullt ut jemnförligt med rån af lös egendom, hvilket blifvit belagdt med mycket svårare straff. jfr. 1. 2. 6. §§. 23:dje Cap. denna Balk.

§. 11. Våldtägt å Qvinna borde väl straffas allfvarligen. Om Lagstiftningen med rätta bestraffar förgiftningsbrottet efter dess verkningar en grad högre än enahanda påföljder af våld; borde ock, då våldtägt föranledt ohälsa, kroppskada eller död, straffen likasom i giftsaker skärpas. Öfverlagdt måste brottet vara, så att öfverilning ej kan afses: och den brutalitet som deri fö-

kommer, och hvarigenom qvinnodygd så högeligen så-
t, kan ej olämpligen æquivalera försåt, hvilket ock i
lägt möjligen äger rum. Rån af lös egendom be-
iffas lika med våldtägt. 1 §. 23:dje Cap. denna Balk.
kväl måste väl fullbordad våldtägt anses svårare än
tillegnande af några rånade persedlar.

§§. 13—15. Casus att otukt blifvit, emot Qvin-
as vilja, verkligen begången, då brottet är consum-
tum, är väl svårare, än att beröfva friheten i uppsåt
: qvinnan till otukt förmå, hvilket dock ej skedt, cona-
. Likväl är i 13 §. för crimen consummatum, obe-
tadt det nedriga i begagnandet af qvinnans medvets-
tillstånd, straffet mindre utsatt, än i 15 §. för co-
tus. Orsaken dertill torde vara att man ej afsedt,
ilket dock bordt ske, att hufvudämnet här ej kan vara
innans frihet, utan fast mer hennes skändande, hvil-
t i alla fall rätteligen skolat föranleda en svår qvali-
ation af frihetsbrottet.

§. 17. Omtalar endast våld eller hot. Hufvudsa-
n här är otillbörligt förmående att ingå ägtenskap emot
 vilja. Medlet våld eller hot må vara mäst straff-
rt: men någon straffbarhet måste väl ock finnas i svek,
t, lögn, o. dyl. om föräldrar begagnat sig deraf att,
nqvilla vi, förmå dottren till ägtenskap emot sin vilja.

Sluteligen, då Lagförslaget varit temmeligen libe-
t med straffet, förlust af medborgerligt förtroende, hvar-
 är det ej användt vid de Qvinnofridsbrott, som i 11
 12 §§. omtalas, hvilka visserligen innebära i hög
 id infamia facti?

18 Cap.

§. 1. Ehuru i 4 §. distingueras om falsk angif-
se eller åtal skedt af obetänksamhet, hade dock för

bestämdheten här i 1 §. bordt sägas falskeligen och af argt uppsåt &c.

I öfrigt, fastän falsk angifvelses följd beror på Domarens pröfning, och brottet att annan skada, således icke ankommer på den falska Angifvarens åtgärd ensamt, månne icke likväl falsk Angifvare, som gjort allt hvad i hans förmåga stått till den angifne personens fällande, borde underkastas straffet näst under det den angifne skolat undergå om han fälld blifvit? Vår gamla lag hade poena talionis. 1. LX. MB.

§. 13. Tyckes vara för ändamålet otillräcklig, emedan ännu tills vidare, Tidningsläsningen hos den stora Allmänheten vunnit föga framgång. Kanske äro betänkligheterne emot Afböns bibehållande ej så alldeles vigtiga. Derom förut. Eljest borde väl stadgas att Tidningen, som innehåller upprättelse-domen, skulle anslås å Rättens dörr, i socknestufva eller dylikt, att göra den känd för dem, som ej hafva hog eller råd att uppbygga sig med Tidningslitteratur.

19 Cap.

§. 3. Det förefaller besynnerligt att Horsbrott ej får åtalas förr än till skillnad dömdt är; ty skillnadsmålets utgång kan just bero på bevisningen af brottet; och när ett brott är bevist torde det ej vara behörigt att låta det blifva strafflöst. Hade det ej varit rättare att låta i §:s första mom. gälla om åklagande rätt i horsbrott, hvad i dess sista mom. stadgas, nemligen att skillnad sökt blifvit.

20 Cap.

§. 1. Väl är det tillbörligt att Ascendenten straffas så som här säges; men oagtadt Descendenten är i

vördnadsförhållande till Ascendenten, torde dock, saken rätteligen begrundad, Descendenten böra åläggas högre straff än här skedt, emedan också han är högeligen straffbar. Man föreställe sig en till myndiga år kommen Son, som begår blodskam med sin Mor. Jemnför de undantagsfall, som dock allenast för minderårighet äro anförde i 8, 9 §§. 6:te Cap. denna Balk, der straffnedsättningen ej är så stor som här. Gamla Lagen bestraffade båda lika.

§. 3. Här är straffet för litet, utom kanske då blodskam öfvats med Syskons barn, både för respectus parentelæ, och för lätthetens skull att öfva brottet, som skulle störa roligheten inom familjerna.

§. 5. Här är straffet ock för litet, emedan sedligheten så högligen såras, och stadigtvarande förderf kan åstadkommas, om, för att bereda brottets fullbordan, Uppfostrare bibringa grundsatser, hvilka skadligen verka den uppfostrades hela lefnad igenom.

§. 8. Straffet jemväl här nog lindrigt emedan brottet är väl nedrigt. Gamla Lagen 1. XXII. MB. var likväl för sträng. Brottet fullkomligen jemnförligt med det som omtalas i 13 §. 17:de Cap. denna Balk. Äfven den omständighet torde hafva bordt komma i öfvervägande, att afvita qvinna, om hon häfdad varder och blir Mor, ej kan vårda barnet.

§. 13. Utspridande af otuktiga skrifter m. m. kunde tåla högre straff, emedan sedligheten högeligen såras, och mycken skada kan uppkomma genom inbillningskraftens retande hos andra.

Månne ej förlust af allmänt medborgeligt förtroende vore lämplig för casus i 5. och 10 §§. detta Cap., som äro af nog nedrig charakter.

21 Cap.

§. 1. Om någon annan än som bor i huset får svår kroppskada, en sådan som kommit för att rädda eller släcka; emot honom var intet ondt intenderadt; äger då straffet rum? — Om någon får död deraf, skall lifvet mistas liksom i mord Mot. sid. 70; men detta hade bordt stå i Lagtexten. Borde ej ock straffet skärpas om mordbrand å Kronans Slott, Magaziner, Kyrkor m. fl. anställes?

§. 2. Äfven här hade skepp bordt nämnas; ty också der kan mycket folk vara samladt. Om nu 20 personer på ett skepp, derifrån räddning ej är, omkommo, vore ej mord för handen?

§. 8. Samma anmärkning som till 1 §., om eljest vid fleres omkommande mordstraffet skall användas.

§. 11. Vore ej skäl att skilja emellan groft och lindrigt vållande i detta allmänt, så högeligen farliga, brott?

§. 14. Allmänt farlig öfversvämning hade väl bordt qvalificeras. Om öfversvämning af ett torpställe, utskärning af en äng, inträffat, icke är det jemnförligt med förstörande af ett Bruk, öfversvämmande af Byar och Städer.

§. 15. Huru kan förstöring af lyktor jemnföras till likhet med annan här upptagen skadegörelse? Skall förderfvande af ett vattenämbar ställas i bredd med förstörande af en slangspruta?

§§. 3—17. Att uppsåtligen sprida kreaturs pest, i sig sjelf så nedrigt och farligt, är väl fast argare än

t tända på en Ved- eller Timmerhög, der ej vån är t elden kan spridas till menniskors boningar. Likväl o straffbestämmelserne lika, allt efter som Domarens skillning och omdöme tillämpar dem. Än om i casus §. in fin. omtalar någor död af den mordbrand ljutit, ura skall mordbrännaren straffas?

§. 19. Här antages förgiftning verkligen skedd. r ej straffet för ringa, jemnfördt med åtminstone några sus i 3 §. detta Cap.

§. 20. Alldeles för litet straff, om man ej alfrligen sökt förekomma skadan. Här åberopas hvad till §. 15:de Cap. denna Balk förut anfördt blifvit.

§. 21. Grof skada. Skall skadan afses absolu-, eller relativt allenast till det skadade? Synnerlig ra ett obestämdt uttryck. Här saknas bestämmelse om damål ikommer.

22 Cap.

§. 1. Definitioner äro farlige i lag. Här heter det, griper man olofligen lösegendom den man vet höra man till &c. Sker icke sådant tillgrepp också om Uppråsman lägger sig till uppbördsmedel, om man tillgrir och skingrar, om man tillgriper och sig tillegnar det in contractu legitimo emottagit, Pant, Lån, Inlagsfä, t annan har i sin possession. Men icke är det stöld. ttemot är väl det stöld om man tar i besittning Pant, in, Depositum, som man äger, men ej har i possesm, och under förtigande deraf, sådant återfordrar. Man n ock tänka sig att någon stjäl för en annans räkng, för att tjena en annan. Gamla Lagen har stjäl

någor &c. troligen bättre uttryckt. — 1734 års Lag hade satt värdet å snatteri till 10 D:lr. Då gälde en Tunna Säd 5 D:lr, då var snatterievärdet intill 2 T:r säd. Efter den proportion borde snatteri nu vara allt intill 10 eller 12 R:dlr minst. Det vore ock rigtigt; ty frestelsen kan vara stor, och brottet ofta af obetydlig objectiv storlek. Det vore så mycket tillbörligare, som det nu föreslagne urbota straffet, redan för första resan stöld, synes nog hårdt, hvilket anmärkes också derföre att gamla Lagen tillät böter för 1:sta och 2:dra gången stöld.

§. 3. 3. mom. nyttjas uttrycket äga tillgång i annan mening än med vanliga språkbruket öfverensstämmer: tillträde vore bättre.

9. mom. Det kunde väl i afseende å rummet der stölden sker, utmärkas Borg der Kongl. Personer vistas eller som Konungen tillhör: ty skadligt kunde aldrig bli att sådant rum ansåges quasi heligt, för att inskärpa vördnaden för konungsligheten. Borde ej ock afses om det stulna vore satt under publik vård?

§. 4. 4. mom. Också här, för att inskärpa vördnaden för Guds hus, borde liksom i gamla Lagen upptagas både KyrkoCassor, pant till Länesäkerhet m. m. ehuru ej till bruk vid Gudstjensten ämnadt, äfvensom privat egendom deponerad i kyrkan, hvilken ofta behöfver anlitas till sådana depositioner. Kyrkan, såsom gemenligen aflägsen, är dessutom i behof af särskildt skydd.

6. mom. Temmeligen inskränkt qvalification af denna art list, att göra sig okännbar. Om man förklädt sig, antagit falskt stånd, simulerat lyte &c. och sålunda beredt sig tillfälle till inbrottet och okännbarheten?

§. 5. 2. mom. Bruk af dyrk eller falsk nyckel. Bordo ej här tilläggas om någon inkommit i rum medelst rätt nyckel, som man olofligen genom våld eller list åtkommit.

Ändteligen torde böra anmärkas att försvårande omständighet visserligen är för handen, ehuru här ej upptagen, om tjufnad verkställes af flere personer förenade i band, eller i complott med hvarannan, fastän alla complices straffas hvar för sig för gerningen, enligt 5 §. 5:te Cap. denna Balk.

§. 6. Det straff här stadgas om stöld från Posthus, tyckes vara absolute för strängt, då 3:dje graden utsatt är, emedan enkel stöld blott ådrager 5:te graden: relative för strängt, emedan då stöld sker af Staten vesterligen tillhörig egendom, sådant betraktas endast såsom en försvårande omständighet; emedan ock, då stöld sker ur strandad farkost 2 mom., i andra casus miserabiles 3 mom., ur Kyrka res sacræ 4 mom. 4 §. detta Cap., för dessa sednast uppräknade qvalificerade stölder allenast 4:de gradens straffarbete är utsatt. — Det svåra straff som postförare är ålagdt har troligen vållat att Post-embetsman ej straffas mer än han, 16 §. 28:de Cap. denna Balk, ehuru tydligt är, att Post-Embetsmannen är brottsligare.

23 Cap.

§. 1. Vid qvalification af Rån är nämndt bemägtiga och tillegna. Det första, som troligen motsvarar depossidera, taga af den i handom hafver, kunde vara nog. Ty rån kunde ock göras blott af förstöringslust, utan animus sibi habendi.

24 Cap.

§. 5. Om meningen, som troligt är, varit att här endast afse, den som handelsnärings rätt äger, så hade det bordt vara uttryckt. I samma categorie synes ock den vara, som är allmän upphördsman och sådan orätt gör.

§§. 9. och 11. Då brotten äro temmeligen lika, nemligen trolöshet emot hufvudman, och straffen jemväl lika; så hade §§. kunnat sammanslås.

§. 22. jfr. 23. Hvem är i 22 §. Målsägande? Borde ej 22 §. heta och annan deraf missledd eller skadad blifvit: då vore viss person gifven.

§. 23. Här torde ock böra heta "återgång af giftermål sökt blifvit", emedan återgång af giftermålet just beror på brottets bevisning. Den civila, och den criminella obligationen äro här lika, efter den ena följer af den andra. Jfr. anm. till 3 §. 19:de Cap. denna Balk.

§. 24. I sanning svårt att inse hvarföre olikhet bestämd i medborgeligt förtroendes förlust stadgas i 19:de och 20:de §§.

25 Cap.

§. 1. Väl att för brottets allmännelighet straff må vara nödigt; dock tyckes det vara nog strängt att Gäldenär, om han in fraudem Creditorum mer eller mindre af sin egendom sålt eller skingrat, skall straffas mer än falskare af Statens stämplar 4 §. 13 Cap.; mer än den som öfvat svikeligt bedrägeri emot assuradeur, 5. 9. §§. 21:sta Cap.; mer eller lika med inbrottstjuf 4 §.

22:dra Cap. lika med dråpare af hastigo mode, som dock ej dräpa velat 6 §. 16:de Cap.; lika med barnamörderska 11 §. 16:de Cap.; lika med misshandlare dolo malo 24 §. 16:de Cap ; lika med Qvinnoröfvare 15 §. 17:de Cap.; lika med falsk angifvare i lifssak, 1 §. 18:de Cap. &c.

§. 4. Kan målsägande vara annan än Borgenär, och hade då ej varit tydligare att nyttja ordet Borgenär?

26 Cap.

§. 3. Här åter straffas Brukaren lika med Falskaren, som endast i det fall är otvifvelagtigt rätt, om han öfvertalt annan att förfalska något, och sedan nyttjar det.

27 Cap.

§. 1. Till civilbestämmelsen i §:s sednare mom. kunde för tydlighetens skull tilläggas, hvilken får tillegna sig det byggda, om grafven skall igenfyllas, om plöjningsbruket tillfaller jordägaren utan ersättning.

§. 11. Borde ej här något särskildt stadgas om Konungens inhägnade Park eller Djurgård. Svenska Folket är så vant, allt ifrån äldsta tider, att Konungen och det Honom tillhör, anses högre än det privat är; och det vore kanske ej tillbörligt att utrota denna föreställning.

28 Cap.

§. 5. Här torde citationen 16 §. 11:te Cap. vara missförd och rätteligen tillhöra 4 §. der den blifvit uteglömd.

§. 11. Anmärkes, hvad ock tillförene anfördt är, om subaltern, i följd af Förmans befallning, uppsåteligen uttager, fastän han inser orättmätigheten deraf, annan eller högre skatt än beviljad och påbjuden är: icke kan han vara straffbar.

§ 12. Samma brott som i 11 §. dock att Staten här är pars læsa. Hvarföre då här lindrigare straff i 1 mom.? Då Staten lider; — mistning af embete eller böter: då Enskild lider; afsättning. Efter gamla grundsatser borde likväl allmänna inrättningar och pupillverk högre skyddas, och deras angelägenheter betraktas såsom causæ favorabiles.

§. 18. Oskicklighet, är den ådagalagd om embetsmannens Beslut flere gånger — huru många? måste rättas af en Superior? Var ej gamla Lagens, uppenbar vårdslöshet eller oförstånd 12. I RB. bättre i uttrycket?

§ 19. Här förekommer en ny term, varde från Embetet dömd, hvaraf uppstår villrådighet om dermed menas afsättning eller mistning, skilde i 34 och 35 §§. 2:dra Cap. denna Balk, men hvilke här lätteligen kunna förblandas. — Eljest har denna §. i tillämpning, måhända, stora svårigheter med sig. Huru skall Superiorn straxt få veta bortovaron? Ligger icke Embetet nere, både innan anmälan hos Superiorn skedt, och under den långa kallelsetiden? Bör ej oredan i Embetsförvaltningen snarare afhjelpas, än efter hvad §. medgifver? I följd häraf skulle icke, vid inträffande af detta grofva tjenstefel, de gamla Författningarne oförändrade kunna bibehållas, nemligen att afsättning ägde rum, om bortovaron räckt i 6 veckor, inom hvilken tid inträffadt förfall måste kunna hinna anmälas hos Superiorn?

§. 21. Om Embetsman, för brott utom tjensten, dömes till straffarbete, bör han ej för alltid afsättas, utan att annat Embete kunna få? Är det väl tänkbart att han sedan straffarbetet utståndet är, kan förtjena det förtroende ett Embetes förvaltning kräfver, eller att han kan uppehålla ett Embetes värdighet?

§. 22. Samma anmärkning som till 21 §. att nemligen han bör afsättas och ej blott mista Embetet.

§. 24. Tjensteärende förrätta. Månne dermed menas vaktmästare m. fl. infimi gradus? Skillnad vore dock må hända tillbörligt att göra emellan Landshöfding och Cancellie-Post. — in fin. Fullmägtige. Om man här går tillbaka till 17 §. detta Cap. kunde man föreställa sig att allmänna Fullmägtige, med flit begingo förbrytelse, t. ex. uppsåteligen försummade sitt åliggande såsom fullmägtige, för att slippa fullmägtigskapet: — och för mindre brott skulle de straffas med böter, måhända svårare än i förra fallet.

3:o *Om förbigångna Brott.*

Lagförslaget har visserligen i så måtto företräde framför 1734 års lag, att deruti mera fullständigt upptagas möjligen tänkbara, och icke heller, ty värr! inför brottmåls-lagskipningen alldeles uteblifna brott, tillika med flere species och nuanceringar deraf: Likväl äro åtskilliga förbrytelser i Förslaget förbigångne, som i gamla lagen omtalas, och det torde ej vara otillbörligt att gifva en erinran om dem, åtminstone på det besinnas må, huruvida rådligt vara kan, att de alldeles obemäldte lemnas, häldst ock, hvarom framdeles påminnas skall, Förslaget i 30 §. 1:sta Cap. RättegångsBalken lemnar den föreskrift, att "Finnes ej beskrifven Lag, deri ansvar

stadgas för gerning, som åtalad blifvit, hafve Doma ej magt att den gerning med straff belägga." Några c sus måga anföras.

1) Våldsamt besittningstagande, violenta invasic XVIII. JB., af sådan egendom, som ej räknas till lös ren, hvilka kunna rånas, är visserligen ett mindre fa ligt brott än rån, men dock straffbart. Har blifvit fö bigånget, och endast nämndt Mott. p. 76., såsom olika tadt med Rån.

2) Det nedriga brott att utså ogräs i annans åke som omtalas 4. VIII. BB. kan svårligen subsumeras u der 21 §. 21:sta Cap. denna Balk; men skulle det d böra föras, så må bekännas, att straffet synes alltfö lindrigt, häldst ock all grund saknas för den objectiv mätningen, hvilken gamla Lagen till viss del afsedt.

3) Misshandel som begås af Gästgifvare emot Gäs som bör kunna trygga sig till hans uppförande 1: XXVIII. BB. äfvensom den våldgästning 9 §. san ma Cap. omtalar, hafva ej blifvit upptagne i Förslage den förra såsom försvårande omständighet i 29 §. 16:d Cap. denna Balk, den sednare hvarken i 21:sta Cap. såso skadegörelse det den icke heller är, eller såsom en a art af rån 23:dje Cap. det den icke heller är. I någ annat Capitel torde ock någon tjenlig straffbestämmelse i ke finnas. I våldsmål är det förhållande, som äger ru emellan Gästgifvare och Gäst, således icke ihogkomm deremot rätteligen observeradt i stöldsmål 4 mom. 3 22 Cap. denna Balk.

4) Om än medgåfves, att den enskildta religions vertygelsen må gälla såsom ursägt för det gamla Ap

staciebrottet, 3. I. MB: Så följer deraf ej att utspridande af främmande Lära och villfarande lärosatser 4. I. MB. och proselyt-makeri, bör vara straff-fritt, emedan det störer den rådande kyrkans frid. Religionsconventikler, såsom vådliga både för Kyrkans lugn, och stundom sedligheten, hade ock i likhet med hvad stadgas i Kongl. Förordn. 12 Jan. 1726. och KB., 2 Maji 1751. kunnat med straff beläggas.

5) Att i ondt uppsåt dickta och kringsprida lögner och falska rygten, de der röra Rikets säkerhet m. m. 5. VI. MB. hade kanske kunnat finna rum i 9:de Cap. denna Balk.

6) Nidingsverk XII. MB. hafva blifvit förbigångne: ty hvad gamla Lagen mente härmed, är ej i Lagförslagets 16:de Cap. någorstädes antydt. Skillnad är allenast gjord emellan misshandel med berådt mod — och hastigt mod. Om försåtligt förfarande är nämndt allenast 34 §. om envig. Månne likväl icke hos Svenska Folket ännu qvarlefver en särskild känsla af förakt och afsky emot den som bär våld mot annan med försåt? hvaremot något mildare dömes om den, hvilken våldför annan i öppen handling, och der ett försvar är möjligt? Och skall man utrota denna känsla, medelst uteslutande af allt afseende å försåtlighet i handling? De högst afskyvärda brotten att liksom stjäla sig på annan och mörda honom när han ej är i försvarstillstånd, 2. XII. MB. att taga fast annan och på lömskt sätt uppsåteligen stympa honom, 3. XII. MB. måste väl innefatta högre subjectivt förderf, vara mera objectivt farliga, än att på annat vis tillfoga honom sådan skada. Åtminstone hade försåt alltid kunnat antagas såsom försvårande omständighet.

7) Sjelfmord XIII. MB. skickar sig icke så egentligen till bestraffning; likväl kunde mindre hederlig begrafning, t. ex. begrafning i tysthet, stadgas. Icke är det alldeles välbetänkt, att utesluta denna förbrytelse ur allmänna Lagen, emedan ock Nationen ej skulle gilla det. Contradictoriskt synes detta uteslutande dessutom på visst sätt vara, då complicitet deruti bestraffas 3 §. 16:de Cap. denna Balk, och då crimen omissionis, att ej hjelpa den i lifsnöd stadd är, hvari sjelfmördaren också kan varseblifvas, bestraffas. 22 §. 16:de Cap. denna Balk. Det sjelfförvållade sjelfmord, som timar genom öfvermåttigt bränvinssupande, hade jemväl tjenligen kunnat med tyst begrafning bestraffas. Ärliga begrafningar värderas högt af Svenska Allmogen: förnekande af sådan vore derföre ett lämpligt deterritions-medel.

8) Åtskillige casus i XV. MB hade kanske ej bordt ur Lagförslaget uteslutas. T. ex. Tjenstehjons uppstudsighet emot Husbonde med hot eller vanvördiga ord 3, 4. XV. MB. har i 18:de Cap. denna Balk blifvit utelemnad, ehuru angeläget synes vara att skydda husbonde äfven emot olydnad och otidigheter, som ofta innebära första stegen till våld. Kanske ock Rotebonde kunnat bibehållas vid det hägn 8. XV. MB. honom tillade. Så hade jemväl 10 §. 18:de Cap. denna Balk kunnat qvalificera ärekränkning, som det heter, emot Stjuf- och Svär-Föräldrar, hvilka ock, för ordningen inom famillerne, uppfostrans utförande, vördnadsförhållanden m. m., icke olämpligen tilläggas kunde högre hägn emot dem som till dem stå i barnslig relation, än emot andra.

9) Röfveri XXI. MB. har blifvit förbigångit och inbegripit förmodligen under rån 23:dje Cap. denna Balk. Likväl föreställer man sig röfveri såsom utgörande *a)* fle-

:e på hvarannan följande actus, hvarigenom uppsåteligen egendom på våldsamt sätt andra afhändes; *b)* gemenligen band af flere personer: *c)* egentligen mera störande allmän landsfrid än enskildt husfrid; på grund hvaraf man både anledning fordra, att i Capitlet om rån tillades nödiga straffbestämmelser angående Röfveri, i likhet med hvad Committeen föreslagit för sjöröfveri 7 §. 23:dje Cap. denna Balk, hvilket är ovanligare, och derföre mindre farligt än det till lands. Utan anmärkning kan icke heller lemnas, att Committeen ej fästat uppmärksamhet vid de försvårande omständigheter, att rån vore föröfvadt vid vådeld, vattunöd, fiendes inträngande m. m. uppräknade i 5. XXI. MB. och ihogkomne vid det mindre brottet stöld 3 mom. 4 §. 22:dra Cap. denna Balk.

10) Samtelige bestämmelserna i XXXIII. MB. hafva blifvit förbigångne i Lagförslaget, som det tyckes origtigt. Väl må de kunna uppfattas under 21 och 31 §§. 16:de Cap. denna Balk, derest omtalas både mindre och större vållande till annans död eller ofärd; dock hade några allmännast förekommande casus af vållande bordt utydas, för att gifva begrepp, om hvad Lagen ment med vållande, och dess särskildta grader. Ty att tala allenast högst generelt, utan uppgift till upplysning af några concreta fall, gör lagen obegriplig för Mängden, som dock måste vara berättigad att kunna förstå lagen.

11) Våda bot XXIX. MB. är ej omtald i Lagförslaget. Det medgifves att ren våda ej är i sträng mening tillräknelig: likväl då någon, om ock i ringa mån, varit vållande till sjelfva olyckan, hvilken utan hans åtgärd ej tillkommit, kunde en mycket lindrig bestraffning, åtminstone i det fall att menniskolif blifvit spildt, just som gamla lagen har, ringa penningebot ej vara olämp-

lig, för att uppmana till högsta uppmärksamhet och försigtighet, och för att visa det värde hvari menniskolif hållas bör.

12) Sannt är att policestadganden i en Lagcodex ej böra intagas. Likväl om de äro af hög angelägenhet, och tillika af den beskaffenhet, att de, utan afseende å olika tids- och local-förhållanden, kunna blifva gällande, så må ej vara otillbörligt, att dem tilldelas rum i den allmänna Lagen, så att de må vara kände, häldst ock vigtigt är, att vare sig brott eller olyckor afböjas. På sådan grund hade i Lagförslaget, liksom i gamla Lagen, kunnat intagas och bestraffas hvarje eljest likgiltig handling, om derigenom fara uppstår för menniskors lif eller lemmar, hvadan påbjudas bordt lysning om Gilder 4. XXIX. MB. förbud att lemna laddad bössa i oläst rum, 10. XXIX. MB. om felagtig bro eller väg, omärkt vak å is m. m. XXV. BB. o. s. v.

13) De flere casus af så kalladt furtum usus, som förekomma i 3. 4. XLIII. MB., hafva i Förslaget blifvit, utan någon deråt ägnad uppmärksamhet, utelemnade. De äro dock af sådan natur att de ej må kunna hänföras till 8. IX. HB. civil Lagsförslaget. — Det i sednare författningar strängt beifrade tilltag, att skära manar och svansar af ute på bete gående hästar m. fl. lärer troligen böra hänföras till 21 §. 21:sta Cap. denna Balk, men bestraffningen der är väl nog liten för så beskaffad skändelig förbrytelse, hvadan den kunnat komma under särskild uppmärksamhet.

Flere i 1734 års lag omförmäldte förbrytelser skulle väl kunna ytterligare åberopas, såsom i Lagförslaget förbigångne; dock varda de till vidlyftighets undvikande nu ej anmärkte; och slutas således påminnelserne emot 2:dra Afdelningen för att slutligen öfvergå till den 3:dje och sista.

Efter att sålunda hafva genomgått Förslagets constitutiva stadganden, få vi sluta med några mera generella anmärkningar rörande dess Processuella del, eller

RÄTTEGÅNGS-BALK.

SEDNARE DELEN.

Om Rättegång i Brottmål.

Ibland de ämnen, hvilka förekomma uti den Allmänna Lagen, synes knapt något stå uti ett mera oskiljaktigt och innerligt sammanhang med sjelfva Statens författning, än Domaremagtens organisation; man kan säga, att den deraf utgör en integrerande del, och en del, som yttrar det närmaste inflytande på hela folkets samhällslif. Dess lämplighet beror derföre i större mån än åtskilliga andra inrättningars, på sådana för hvarje nations egna förhållanden, att den mindre efter abstracta förnuftsgrunder, än efter hvarje folks historiska utveckling och individuella samhällsskick torde kunna bedömas. De flesta Staters inre historia bevittnar ock, att icke allenast förändringar och nya grundsatser uti lagarnes constitutiva delar, utan äfven rent af främmande lagstiftningar vunnit utan särdeles svårighet eller våldsamma brytningar göra sig gällande, då deremot införandet af främmande eller helt och hållet nya Domstolsinrättningar sällan med framgång kunnat verkställa sig, och om sådant skett, har det vanligen stått i sammanhang med genomgripande statshvälfningar. Uti en stor del af Europa har den Romerska Rätten under och efter medeltiden blifvit uttryckligt eller stillatigande

antagen såsom hufvudgrunden för all positif lag; Romerska Domstolar och Romersk Rättegång hafva ingenstäde blifvit införde. Den nya Franska lagen hade för sin uppkomst att tacka den radicalaste revolution Historien vet omtala, och ännu synas åtskilliga främmande elementer deri, t. ex. Jury-inrättningen, icke utan svårighet vilja rotfästa sig. Det är visserligen en, uti sjelfva begreppet om samhällstillståndets framskridande till allt större och större fullkomlighet och rättsenlighet liggande fordran, att förändringar och förbättringar uti lagskipningsväsendet måste, då de af behofvet påkallas, kunna företagas; men den största varsamhet måste dervid iakttagas, både derföre, att verkan af en förändring i denna del är ytterst svår att på förhand beräkna, och derföre, att om ett misstag häruti begås, torde det vara svårare att rätta, än i någon annan del af lagstiftningen. Committeen har, dels uti Förra Delen af RättegångsBalken, dels uti det, sednare delen af denna Balk åtföljande, särskildta Förslag, till Jury-inrättning, uppgifvit förändringar, hvilka, om de ock icke kunna sägas omkullkasta hela den hittills exsisterande organisationen af Domstolarne, dock i väsendtlig mån omskapa densamma. Hvad den förra delen af RättegångsBalken angår, så, ehuru den egentligen icke utgör föremål för närvarande granskning, och ehuru den der föreslagna förändring af Domstolarne skulle hafva mindre inflytande på behandlingen af brottmål, torde likväl tillåtas att i förbigående anmärka, det följden af dess antagande synes blifva en helt förändrad ställning så väl af HofRätterne, som Högsta Domstolen. De förre skulle genom deras, af Committeen väl icke uttryckligt föreskrifne, men dock synbarligen påräknade, söndersplittring och utflyttning uti landsorterne, upphöra att vara hvad de hittills varit, nämligen medelpuncter och som regulatorer för den Svenska lagskipningen. De

lle svårligen i sådant fall komma att bibehålla den
toritet de hittills ägt genom den talrika föreningen af
äst erfarne och kunnige Domare, hvaraf de enligt
nuvarande inrättning böra bestå. Det administrativa
deras befattning med Domaresysslors tillsättande och
ta dylikt, äfvensom deras inspectionsmyndighet öfver
under dem lydande Domstolar och Embetsmän, skulle
lora uti enhet och kraft, då dessa functioner icke me-
vore concentrerade hos ett genom sjelfva sin storhet
sina ledamöters anseende vördnadsbjudande Embets-
k. Den traditionella jurisprudens och den likformiga
tkis, som är så vigtig för lagskipningen, och till hvars
ldande HofRätterna endast genom deras enhet, och
talrikheten af deras ledamöter och betjening kunna
ändtligen bidraga, skulle icke likaväl åstadkommas
som smärre, med hvarandra intet sammanhang ägan-
territorial-öfverrätter. Högsta Domstolen åter kom-
enligt Förslaget att ungefär intaga den plats, som
Rätterne hittills innehaft. Följden deraf skulle troli-
t blifva, att dess personal betydligen måste ökas, och
vida utöfver hvad Committeen, tyckes hafva påräk-
; då den endast föreslagit ett större antal ledamöter
att göra denne Rätt domför, i förhållande till de öf-
a Domstolarne. Mängden af mål, hvilka kommo att
ändlas af Högsta Domstolen, såsom efter Förslaget
rande den 3:dje instancen, skulle förmodeligen blif-
så stor, att den till och med icke hunne att väl skö-
af en enda Domstol, och, på samma sätt som hit-
skett med HofRätterne, kunde sålunda möjligen in-
, att flere Högsta Domstolar komme att inrättas för
ka delar af Riket. Huruvida nu ett alltför stort ut-
gande af Domstolens personal, och ännu mera, huru-
la dess fördelande på flera ställen, lämpligen kunde
i tillsammans med dess bestämmelse att utöfva Konun-

gens Domaremagt synes ganska tvifvelagtigt. Äfven Hof-Rätten var ifrån början ämnad att utgöra konungens Högsta Nämnd, således att vara den högsta egentliga Domstolen, Kongl. Maj:t dock förbehållet att pröfva och skärskåda HofRättens Dom. Hos Kongl. Maj:t var derföre, såsom det synes utaf Kongl. Placatet d. 28 Junii 1662, icke en egentlig instance, och 30:de Cap. RättegångsBalken af 1734 års Lag utmärker äfven, att hos Konungen skulle blott vara en revision, och icke någon appellations-Domstol. Den inrättningen att det står hvar och en fritt att ytterst hos Konungen söka rätt, synes vara ett så väsendtligt drag utaf Sveriges icke blott urgamla, utan ännu fortlefvande författning, och så införlifvad med det Svenska folkets begrepp om Konungamagten, att det icke torde vara rådligt, att genom Högste Domstolens organisation skilja densamma alltför mycket ifrån Konungens person och närmaste omgifning, häldst följden deraf lätteligen skulle blifva, hvad i afseende på HofRätten redan inträffat, att nämligen Kongl. Maj:t eller Hans Råd ändock, förr eller sednare, komme att utgöra en ännu högre Domaremyndighet, hvarmed hela den föreslagna organisationen i väsendtelig måtto kunde sägas vara rubbad.

Mera specielt rörande den nu ifrågavarande delen af lagstiftningen är Committeens särskildta Förslag till införande af Jury uti den Svenska brottmålsprocessen. Men då Committeen sjelf endast såsom ett alternatif framställt detta förslag och sålunda icke synes hafva tilltrott sig att ovillkorligen tillstyrka dess antagande, åtminstone under närvarande förhållanden, torde granskningen af förslaget i denna del få inskränka sig till följande allmänna reflexioner. Att Juryn, eller åtminstone en dermed analog inrättning, uti äldre tider icke varit främmande för de

Svenska lagskipningen; är väl en känd sak, men torde näppeligen kunna åberopas som en grund för dess återupptagande. Tvärtom skulle dess försvinnande ur Svenska Domstolsinrättningen, häldst som detta skedt utan någon bestämd åtgärd från lagstiftarens sida och så omärkligt, att tiden för dess upphörande icke med noggrannhet kan angifvas, tyckas föranleda det omdöme, att det varit dess egen olämplighet, som förorsakat dess antiquerande. Härmed må nu vara huru som häldst, så lärer väl frågan om införande af denna inrättning, som nu mera för oss är att betrakta såsom verkligt främmande och ny, hufvudsakligen härleda sig dels från de loford, hvilka uti nyare tider derpå blifvit slösade af dem, som utgifvit sig för folkfrihetens försvarare, dels från det värde, som i allmänhet sättes på denna inrättning i England, uter hvars författning åtskilliga nyare lagstiftare bemödat sig, att mer eller mindre troget afcopiera desamma. Utan att i ringaste mån sätta i fråga den goda verkan af denna inrättning hos det folk, med hvars politiska och judiciella samhällsskick den uppväxt och införlifvat sig, såsom i England, torde vid dess införande uti stater, der detta icke är händelsen, samma betänkligheter möta, som vid öfverflyttandet på främmande botten af hvarje institution, hvars välgörande verkan hufvudsakligen beror på det nationella deri. Betraktar man denna inrättning i allmänhet, så torde om densamma kunna sägas, att dess möjliga företräde framför andra domstolsorganisationer, snarare vore af politisk än af juridisk natur; en omständighet, som nödvändigt gör dess lämplighet mera beroende af locala och nationella förhållanden, än af egentliga rättsgrunder. Till undvikande af vidlöftighet torde göra tillfyllest att i detta afseende hänvisa till en hög auctoritet i fråga om Criminal-

Lagstiftning, neml. FEUERBACH uti dess bok Uebe
Geschwornen Gericht. Detta förhållande gör äfven
man icke kan tillägga erfarenheten uti de länder, der
na inrättning genom sednare tiders lagstiftningar
införd, något afgörande vittsord, äfven om resulta
af denna erfarenhet vore mera enhälligt erkända s
förmånliga än de verkligen äro. Dels torde tiden
hafva varit för korrt för ett fullt pålitligt bedömand
dess verkningar, dels har den blifvit införd med så
modificationer, som till en del förändra dess chara
dels ändteligen torde de loford, hvarmed den ofta l
omtalad, åtminstone hvad Frankrike angår, till en
del få skrifvas på räkningen af dess revolutionära
komst. Ett svårt hinder för dess införande i Sv
torde i alla fall alltid komma att ligga uti förhållan
som äro vårt Fäderneslånd egna, i afseende på la
vidsträckthet och glesa befolkning, samt bristen på
mögenhet hos enskildta och i allmänhet på en cla
medborgare, hvars intellectuella bildning samt
nomiska och politiska ställning kunde gifva den nog
seende, tid och skicklighet till att bestrida jurymann
fattningen på ett sätt, som kunde uppehålla dess vä
het, och gifva någon säkerhet för ernåendet af det
med åsyftade ändamål. Utan tillvaron af en sådan c
som är tillräckligt talrik och utspridd öfver hela lan
är det fruktansvärdt, att juryinrättningen antingen s
förfalla till en tom formalitet, eller göra en skadlig
da i lagskipningen och, genom de kostnader den s
medföra, blifva en börda för landet.

Efter dessa allmänna reflexioner rörande tvänn
de mäst genomgripande förändringar uti Rättegångsvä
det, som Committeen föreslagit, torde få anföras n
mera speciella anmärkningar vid de uti det egen

Förslaget till RättegångsBalkens sednare del upptagne stadganden.

1 Cap.

§. 2. Upphäfvandet af den mängd särskildta och såkallade privilegierade Domstolar, som hittills existerat, synes visserligen önskvärdt, men om det kan ske i så vidsträckt mån som Committeen föreslagit torde vara tvifvelagtigt.

Hvad den Academiska Jurisdictionen beträffar, så har dess lämplighet varit så mycket omtvistad, att något anförande derom icke skulle kunna göras utan att upprepa hvad redan mer än en gång blifvit offentligen sagdt. Den disciplinsrätt öfver de Studerande, som Committeen antagit böra tillkomma den Academiska Styrelsen, endast i analogie med den disciplinarmyndighet Committeen tillaggt andra Collegier öfver deras underlydande, är likväl i sjelfva verket något helt annat än denne sednare. De under ett Collegium eller allmänt Embetsverk lydande personer stå till detsamma uti helt andra förhållanden än de Studerande till den Academiska Styrelsen. De förre hafva bestämda tjenstepligter sig ålagde, och det styrande verkets disciplinarmagt öfver dem består således hufvudsakligen uti en inspectionsmyndighet öfver huru desse pligter skötas. De Studerande åter hafva inga sådana bestämda eller ens bestämbara åligganden. De vistas vid Academien för sin egen förkofran skull i studier och bildning, deras academiska lif är endast en fortsättning af uppfostran; de äro ännu ej att betrakta såsom fullt sjelfrådige Statsborgare, sjelfve deras förbrytelser, ehuru underkastade straff, äro dock alltid att i visst hänseende anse såsom disciplinsmål, och derföre såsom

föremål för faderlig aga, hvilken icke kan meddelas af annan myndighet än den, som är satt att vaka öfver deras uppfostran och bildning. En afsöndring af disciplinsrätten från den egentliga Criminal-jurisdictionen, skulle troligen föranleda en mängd både obehagliga och för den allmänna ordningen skadliga collisioner. För att häfva dessa, fordrades en genom bestämda författningar skarpt uppdragen skillnad emellan hvad, som under denna disciplinsrätt skulle höra, och det som tillkom allmän Domstols behandling, hvilken skillnad, om ock möjlig i afseende på Collegiers och allmänna Styrelseverks disciplinarmagt, likväl i afseende på det Academiska skulle möta betydliga hinder. Huruvida uppgiften om de svårigheter, som skulle förete sig vid en sådan begränsning af den Academiska Jurisdictionen, föröfrigt bör tillskrifvas någon hårdnackad tillgifvenhet för Privilegii-systemets stabilitet, eller om den icke snarare kan anses såsom resultat af en vid den Academiska Styrelsens utöfning vunnen erfarenhet, och ett bemödande att bibehålla medlen för möjligheten af denna utöfning, lemnas åt sakkunnige att afgöra.

§. 5. Committeen har Mot. sid. 90. antagit, att den Öfverdomstol, som är föreslagen för behandling af Kammarmål, endast skulle sträcka sin pröfning till det civila, men ej till det criminella ansvaret, hvilket af allmän domstol borde bedömmas. Såsom grund för denna bestämning har Committeen anfört, dels att frågan om balancens tillvarelse borde skiljas ifrån frågan om dess belopp, dels att vid bestraffningens mätande detta sednare icke behöfde komma i fråga, emedan den brottsliges full straffbarhet vore gifven, så snart man upptäckt att balance exsisterade. Häremot torde dock kunna invändas att först och främst fråga om balancens tillvaro ofta m[illegible]

ste bero på utredningen af dess belopp, ty förrän detta är utredt, kan icke med full laglig visshet bestämmas att balance exsisterar; och för det andra synes det vara en ofullständighet uti bestämmandet af ett brotts character, om afseendet på dess objectiva storlek lemnas helt och hållet ur sigte. En uppbördsman, som försnillat en riksdaler, måste väl anses äfven criminaliter mindre straffbar än den, som tillgripit ett tusende, af samma skäl, som den hvilken slår en annan en örfil, hvarefter intet märke synes, är mindre straffbar än den, som med detsamma slår ut öga eller tänder. Då Committeen dessutom uti 3 §. 22:dra Cap. sagt, att vid straffs mätande för snatteri och stöld, afseende skall göras å det tillgripnas större eller mindre värde, synes väl samma princip hafva bordt följas i fråga om uppbördsmans ansvar för olofligt tillgrepp af allmänna medel.

§. 23. Då Committeen uti Motiv. p. 94. anser de olägenheter, som uppstått vid tillämpningen af stadgandet i 21. X. MB., och hvilka icke heller blifvit fullkomligen afhjelpte genom de flera sedermera utkomna förklaringar, hufvudsakligen härleda sig från det afseende man fästat vid anklagade personers på sig sjelfve gjorda angifvelser och bekännelser; så torde väl uti sjelfva lagtexten hafva bordt bestämdare uttryckas att en redan för Domstol inställd anklagad icke må för brott, hvilka han misstänkes eller angifves hafva utom samma jurisdiction begått, försändas till ransakning vid annan Domstol, utan såvida Actor publicus eller målsägande sådant yrkade; äfvensom utsättas bordt hvad verkan sådant skulle äga på verkställigheten af den Domstols-Utslag, som först ransakat och dömt. Oagtadt hvad som i 18 §. 6:te C. StraffB. blifvit stadgadt, synes det äfven tvifvelagtigt huru förfaras skall, om angifvelse sker mot en person,

som redan börjat undergå ett för annat brott honom ådömdt straff, häldst om detta straffs hufvudsakliga character i väsendtlig mån beror på dess continuitet, t. ex. ensligt fängelse, eller vatten och bröd. Bestämdare föreskrifter för dessa händelser torde derföre vara af nöden.

§. 24. Frågan om skadestånd är väl i sig sjelf ett blott fordringsanspråk, och således af civil natur; men tvifvelagtigt kan synas om någon annan Domstol än den, som dömt i brottmålet, med nödig fullständighet kan behandla densamma. Om ersättningsfrågan helt och hållet skiljes ifrån criminalmålet, så kan dess utförande icke allenast förorsaka uppehåll i straffexsecutionen, utan äfven, genom den målsäganden härvid lemnade optionsrätt, leda derhän att förbrytaren, som väl icke kan betagas, att personligen svara i ersättningsfrågan, om han i följd af criminaldomen är häktad, kan komma att derföre transporteras först till sitt forum domicilii, som kan vara långt aflägset från forum delicti, och sedan åter till bestraffningsorten, hvilket utan tvifvel vore både ändamålslöst och skadligt. Regeln att accessorium sequitur principale torde derföre lämpligen äfven här böra stadgas till efterföljd, såsom icke innebärande någon inskränkning uti en målsägandes tillbörliga rätt. Föröfrigt torde kunna anmärkas, att då, såsom det synes af Mot. sid. 103 Committeens mening varit, det skadeståndsfrågan må särskildt utföras blott i den händelse, då brottmålet efter allmän åklagares talan redan är afdömdt, utan at denna fråga blifvit pröfvad, sådant både bordt och kunnat uttryckas bestämdare än som skett uti 24 §. 1:sta Cap äfven om den jemföres med 13 §. 2:dra Cap.

§. 26. Uti denna §., jämförd med 3 §. 7 Cap. RättegångsBalkens förra Del, har Committeen stadg

allmän regel, den största möjliga offentlighet vid agar, utan all inskränkning i afseende på Domes beskaffenhet och egenskap af högre eller lägre. skäl härtill har Committeen (Motiv. till Rättebalkens förra Del sid. 266, och till sednare Del. 96.) anfört, att det "i Sverige varit en urgamd, att Rättegång skolat föras offentligen." Denna a sed sammanhänger med den omständigheten att rne i äldsta tider voro Ting d. v. s.. folkets na sammankomster, svarande mot hvad hos våra rvandter kallades placita. Vid de Domstolar, tur dessa Ting hafva sin uppkomst, och ännu ibehålla namnet, såsom UnderDomstolarne å lanvensom vid den StadsRätt, om hvilken säges i 5:te tadsLagen, att den skulle vara a Torgheno ute, rföre offentligheten conseqvent blifvit bibehållen, t förmodligen i större mån än den urgamla seden medan uti Tingen åtminstone, väl ingen annan rättigad till deltagande än de, som voro represenaf det egentliga folket, således icke trälar, qviner löst folk. Då utöfningen af Konungens Dogt förflyttades ifrån de offentliga folkmötena till ådsförsamling, upphörde väl naturligen allmänhetens dervid vara närvarande. Att det utan undantag tillåtas hvar och en, utan afseende på stånd, bildrke eller kön, att intränga uti den Domstols sesm, der Konungen, om Han så för godt finner, a säte och stämma, synes vara föga passande och l väsendtlig nytta. Föröfrigt torde den i afseende va saken vigtiga och nödiga offentlighet vid Rätteäfven kunna vinnas utan sådant oinskränkt tillträden egentliga allmänheten. En stor och väsendtlnad emellan offentlig rättegång och hemlig prokan icke allenast äga rum, utan har enligt Lagens

både anda och bokstaf alltid funnits i den Svenska Lagskipningen, äfven utan en sådan absolut publicitet. Mittermajer anmärker uti sin Bok: Das deutsche Strafverfahren, I. Abtheil. §. 29., att offentligheten kan betraktas uti 3 afseenden, nämligen 1:o i afseende på den tilltalade; så att ingen processuell åtgärd, t. ex. anklagelsens afgifvande, vittnens förhörande, m. m. får företagas utan i hans närvaro. 2:o i afseende på Domstolen; så att endast inför den till domfört antal församlade Rätt, som skall dömma i saken, alla förhandlingar, förhör o. s. v. kunna verkställas. Om man undantager några mål, deruti ÖfverDomstol skall dömma sedan Underrätt ransakat, så har väl i båda dessa hänseenden fullständig offentlighet hittills icke saknats uti den Svenska Rättegångsordningen, men skulle tilläfventyrs i betydlig mån komma att göra det genom Committeens Förslag, att helt och hållet skilja den så kallade generalinqvisitionen från Domarens befattning. 3:o i afseende på allmänheten; så att tillträde till Domstolens sessioner oinskränkt medgifves hvar och en bland folket. Om lämpligheten af denna absoluta publicitet kunna tankarne vara delade. Att, såsom väl ofta sker, till grund derför åberopa oumbärligheten af en Controll på Domaremagtens utöfning, torde vid närmare granskning befinnas tämmeligen ytligt; emedan den controll, som af allmänheten kan utöfvas, på sin höjd skulle kunna antagas sträcka sig till några yttre mindre väsendtliga formaliteter. Deremot torde exempel icke saknas derpå, att en oinskränkt publicitet någongång blifvit begagnad af allmänheten till att genom opinionsyttring, eller på annat sätt, söka imponera på Domstolen. Att derföre utvidga offentligheten utöfver hvad hittills vanligt varit, synes oss icke af behofvet påkalladt. Vid frågan om dess nödvändighet, säger Mittermajer ganska rigtigt, måste noga tagas

i betraktande dess ofvananförde trefaldiga rigtning, äfvensom att icke någon viss form deraf är den enda för ändamålets vinnande tjenliga, och att mycket härvid ankommer på hela systemet af criminal-processen och domstolsinrättningen.

§. 28. Den individuella rösträttighet i frågan om den anklagades friande eller fällande, som här tillägges nämnden, synes icke öfverensstämma med den hittills varande, och äfven i Förslaget hufvudsakligen antagna, organisationen af denna beståndsdel uti de Svenska Landtdomstolarne. Till afgörande utaf frågan om den tilltalades skuld eller oskuld fordras ofta en genom studier och reflexion bildad omdömesförmåga och insigt uti bevistheorien, hvilken icke kan antagas vara allmän hos ledamöter af nämnden i dess närvarande skick. En sådan högre grad af lagvett skulle dessutom enligt Förslaget blifva så mycket mera oumbärlig för nämnden, som Committeen stadgat, att hvarje nämndeman skulle vara ansvarig för sitt votum såsom Domare, d. v. s. efter 28:de Cap. i Förslaget, och icke såsom Juryman, d. v. s. blott inför sitt samvete. Committeen har föröfrigt velat anse denna förändring uti nämndens röstningssätt såsom ett förberedande steg till ett framtida införande af Juryinrättningen. Vi hafve i det föregående yttrat några betänkligheter rörande lämpligheten af denna inrättning i vårt fädernesland i allmänhet, och få i afseende på det nu ifrågavarande stadgandet ytterligare anmärka, att det mindre torde kunna anses såsom ett förberedande steg, än som ett verkligt införande af Jury i våra Domstolar; men på ett sätt och under en form, som utesluter alla de till dess egentliga väsende hörande vigtiga garantier, hvilka ligga uti jurymännens ändamålsenliga utnämnande, och speciella edliga förpligtande, samt

uti parternes, både i afseende på grunderne och på det större antalet af dem, som till Jurymannabefattningens bestridande böra utses, vidsträckta jäfsrätt.

§. 30. Om rigtigheten af den här uttalade grundsats kunna tankarne vara delade. Om det å ena sidan bör medgifvas, att Strafflagen, dels genom bestämmande af de handlingar, som skola anses straffbara, dels genom utsättande af de straff, som på sådana handlingar skola följa, lägger band på Domarens godtycke, så kan likväl å andra sidan äfven sägas, att den i Lagen uttalade straffhotelsen icke utgör den hufvudsakliga rättsgrund, på hvilken utöfningen af Statens straffmagt i allmänhet beror. Likasom uti Staternas första utvecklingsperiod, då det väl finnes Domare, men icke lagar, likväl hvarje handling, som enligt den allmänna rättskänslan, är förnärmande för allmän eller enskildt säkerhet, rätteligen bestraffas, så kunna väl ock dylika handlingar, icke vara strafflöse derföre, att de i anseende till lagarnes ofullständighet icke blifvit uttryckligen med straff belagde. (Se GROLMAN, Grundsätze der Criminal-Rechts-Wissenschaft I. Th. §. 13.). Så säger ock 11:te Domareregeln: L a g h e n g i l l a r i c k e a l t t h e t h o n i c k e s t r a f f a r; f ö r t y a l l m i s s h a n d e l k a n i c k e u p p r ä k n a s i L a g h b o k e n n e. Men äfven om man in abstracto antager rigtigheten af regeln: n u l l a p o e n a s i n e l e g e, så kan dock blifva fråga om den uti sjelfva strafflagen bör uttryckligen enonceras. Ju fullständigare och ju mera omfattande lagen är, desto mindre kan åberopandet af denna grundsats komma i fråga; ju tillgängligare och ändamålsenligare de rättsmedel emot en vrångvis eller felagtig dom äro, som förunnas en anklagad, desto säkrare kan ock ett dylikt stadgande utur sjelfva lagen uteslutas. Deremot, om vid uppräknande och bestämman-

le af de handlingar, som skola anses straffbara, luckor finnas i lagen, torde det icke kunna anses vara utan våda för allmänna säkerheten att uppenbart uttala en regel, hvilken synes liksom uppmana förbrytaren till fintlighet, och gifva honom hopp om strafflöshet, allenast Lagens bokstaf icke fördömmer hans handling.

2 Cap.

Ehuru vi instämma uti Committeens åsigt, att grundformen för den Svenska brottmålsprocessen bör hädanefter, som hittills, vara accusatorisk, så synes oss likväl Committeen vid tillämpningen af denna åsigt hafva gått nog långt. Vid jemnförelsen emellan den accusatoriska och inquisitoriska rättegången har Committeen (Mot. sidd. 98, 99.) väl framställt åtskilliga mer och mindre förhatliga attributer, såsom hemlighet, pinliga förhör, acternes försändning, hvilka skulle tillhöra den inqvisitoriska formen, dock utan att utlåta sig hurvida alla dessa äro nödvändiga följder af sjelfva denna forms eget väsende, eller blott af dess felaktiga utbildning, en distinction, hvilken möjligen torde förtjena ett närmare begrundande, än deråt nu kan egnas. Å andra sidan tyckes Committeen hafva förbisett, att åtskilliga olägenheter äfven äro förknippade med den accusatoriska methoden, om den uti all sin stränghet användes. Den har rätteligen blifvit jemnförd med den såkallade Förhandlings-methoden uti tvistemål, hvars character Committeen uppgifvit vara, att Domaren bör afhålla sig från allt ingripande i parternes förhandlingar, och att af hvarje parts eget val må bero, hvad han, till utveckling af sin rätt, finner tjenligast att föredraga. Men denna character medför efter vår tanke tvänne svårigheter, nemligen först och främst den, att båda parterne,

om deras strid skall blifva någorlunda lika, antingen sjelfve böra äga nog juridisk skicklighet för att förstå och rätt använda hvad till utveckling af deras rätt hörer, eller ock sättas i nödvändighet att vid alla tillfällen anlita främmande biträde; och för det andra att resultatet af en efter denna method förd rättegång snarare blifver hvad man kallar formell, än materiell rättvisa. Om dessa svårigheter icke äro utan betydenhet redan i afseende på civila tvister, i hvilka dock blott är fråga om parternes enskildta och förytterliga rättigheter, så måste de antagas vara utaf mångfaldigt större vigt i frågan om brottmål, vid hvilkas behandling äfven Staten har det dubbla interesset, att å ena sidan hvarje verkligt brottslig må blifva straffad, och å den andra ingen verkligt oskyldig må lida något intrång uti sin rättmätiga frihet. Det är väl känslan af otillräckligheten utaf en blott formell rättvisa för detta dubbla interesse, och af det äfventyr hvari både den förolämpade och äfven den möjligtvis oskyldigt tilltalade skulle befinna sig, om de icke hos Domaren finge antaga en både rättighet och pligt att sjelfständigt söka utforska allt hvad till sakens rätta upplysning kan bidraga, som gjort att man tvekat att i all sin stränghet tillämpa den civila förhandlingsmethodens grundsats på brottmålsprocessen. En sådan mindre sträng tillämpning af denna grundsats torde ock kunna stå tillsammans med bibehållande af accusationsmethoden såsom brottmålsprocessens grundform. Icke blott den Svenska criminalprocessens hittills varande skick, utan äfven Committeens (Mot. sid. 109.) yttrade åsigt af Domarens skyldighet att u t r a n s a k a f ö r h å l l a n d e t i d e s s f u l l a s a m m a n h a n g, o c h a t t f ä l l a d o m e f t e r b e v i s n i n g e n s o c h b r o t t e t s v e r k l i g a b e s k a f f e n h e t, ådagalägga detta. Men Committeen har, i följd af dess antagna principer om accusations- och inquisitions-methodernas oförenlighet, icke

kunnat tillstyrka att de, den egentliga anklagelsen föregående, polisundersökningarne skola inför Rätten hållas. Denna förändring, som i afseende på landet och mindre städer, icke torde blifva utan svårigheter, synes dock vara mera formalistisk än väsendtlig. Då Committeen sjelf anmärker, att hvad IV. RB. i detta afseende stadgar, väl sällan i sednare tider blifvit tillämpadt; då dessutom den accusatoriska formen alltid hittills varit rådande vid sjelfva ransakningen, och således faran af inquisitions-methoden, som egentligen kan sägas äga rum vid specialinquisitionen, härigenom är undanröjd; så synes både för sakernas behöriga utredande, och för de personers säkerhet, hvilka vid en sådan generell undersökning kunna komma att inställas och förhöras, det vara lämpligast, att der denne föregående undersökning icke vid behörigen inrättad Poliskammare eller hos Konungens Befallningshafvande kunnat för sig gå, låta den samma hädanefter som hittills, ske inför Domstol. Derigenom att en sådan undersökning, icke hålles utan i närvaro och på föranledande af en actor publicus, behöfver Domaren ej utträda utur sin rôle af fullkomlig opartiskhet, men både för den större insigt och ordning, hvarmed undersökningen genom hans åtgärd kan bedrifvas, och för det giltigare vitsord, som måste tilläggas Domstolens handlingar, torde finnas lämpligast att härvid icke göra någon ändring uti hvad hittills varit brukligt och stadgadt.

3 Cap.

Genom det stadgande, hvarmed detta Capitel börjas, har Committeen velat bestämdt uttrycka den grundsats, att rättegångsformen i brottmål skall vara accusatorisk. Skulle den vid föregående Cap. gjorde anmärk-

ning godkännas, så blifver någon förändring häruti nö dig. Den af Committeen antagna grundsats skulle i så dant fall kunna uttryckas så, att ingen skall för brott dömas utan i följd af en formelig och lagligen pröfvad anklagelse.

Likaledes skulle, i händelse den vid 28 §. 1:sta Cap. om Nämndens röstningssätt gjorde anmärkning gillas, stadgandet i 28 §. 3:dje Cap., enligt hvilket jäf emot Nämndeman i brottmål skulle behandlas olika emot hvad i tvistemål föreskrifves, komma att förfalla.

Uti detta Cap. förekomma vidare §§. 31—44. stadganden rörande den egentliga ransakningen, vid hvilka man skulle önskat, att Committeens åsigter rörande gränsorne för domarens ransakningsåtgärder blifvit något närmare bestämda. Väl talas uti Mot. sid. 109, om Domarens verksamhet vid ransakningen, såsom bestående uti inhemtande af skäl för och emot, ordnande och redande af alltsamman; om hans skyldighet att utransaka förhållandet i dess fulla sammanhang och fälla dom efter bevisningens och brottets verkliga beskaffenhet: och i afseende på denna verksamhet anmärkes äfven, att man ej må föreställa sig att den är oförenlig med den accusatoriska rättegångsformen; men detta allt oaktadt, och då man tager i betraktande hvad Committeen i det föregående (sidd. 99, 100.) yttrat om lämpligheten af förhandlings-methodens grundsats äfven uti brottmål; om Domarens egenskap af att vara endast skiljesman emellan parter så väl i brottmål som tvistemål; om de misslyckade försöken att sammansmälta den accusatoriska och inquisitoriska rättegångsformen; kan man skäligen tvifla på huruvida det varit Committeens mening att så långt utvidga grän-

serne för Domarens verksamhet vid ransakningen, att han t. ex. skulle kunna infordra ett bevis, inkalla en person till hörande i saken, förordna om en besigtning m. m. då sådant vid den föregående polisundersökningen antingen blifvit försummadt, eller anledning dertill då saknats, och det af någondera parten, vare sig af oförstånd, försumlighet eller annan orsak icke heller sedermera blifvit yrkadt, men han sjelf funne det nödvändigt för utredandet af sakens fulla sammanhang. En sådan rättighet att söka åstadkomma full upplysning uti målet, ehuru, om man så vill, något liknande den inquisitoriska methoden, torde likväl hvarken vara oförenlig med, eller ens helt och hållet umbärlig för den accusatoriska Processformen, så vida denna icke skall löpa fara att blifva alltför formalistisk, och domaren genom parternes försummelse ofta nödgas att fälla ett emot det rätta förhållandet stridande Utslag.

6 Cap.

Committeens åsigt i fråga om bevisning skiljer sig något ifrån den hittills i Svenska lagen antagna, och torde i korthet kunna angifvas vara den: att bevisningsmedlens behörighet så litet som möjligt på förhand inskränkes; att vissa mått af bevisning, såsom full eller half, icke genom uttryckliga lagbud kunna eller böra bestämmas, dock att för vissa fall må utsättas, icke hvad som skall anses för fullt bindande bevisning, utan hvad som icke är det, och hvad som i ytterst vigtiga mål skall i fråga om bevis utgöra villkor för en anklagad persons fällande; att således pröfningen af bevisningens verkan, med undantag af sådana negativa inskränkningar, egentligen kommer att bero på Domarens öfvertygelse och urskillning. Häremot torde i

allmänhet icke något vara att erindra, äfvensom de skäl synas tillfridsställande, med hvilka Committeen sökt vederlägga den föreställningen, att en sådan friare pröfningsrätt af bevisningens verkan endast skulle vara en ifrån Juryinrättningen oskiljagtig egenhet, hvilken icke kunde passa för länder, der denna inrättning ej vore antagen. Några partiella anmärkningar eller tvifvelsmål torde dock härvid kunna framställas. Så t. ex. saknar man uti Förslaget den bestämmelsen, att vittnen endast må berätta hvad de sjelfve sett, eller i saken hört hafva, och ej hvad de af andras sägen veta, såsom det heter i 24. XVII. RB. Härpå torde svaras, att det generella stadgandet uti 8 §. af 6 Cap. Förslaget, som säger, "att hvad vittnen intyga, vare till bevis gällande, alt efter ty som vittnesmålen mer eller mindre fullständige äro ock trovärdiga pröfvas," i detta afseende kunde göra tillfyllest, men en uttrycklig föreskrift härom torde dock ej hafva varit alldeles öfverflödig. Vidare förklarar Committeen (Mot. sid 124.) sig icke instämma uti den genom Kongl. Br. d. 24 Apr 1754. antagna sats, att afseende ej må fästas å hvad någon för annan yppar emellan fyra ögon; emedan vådan af vittnesmål om hvad som förelupit i närvaro af 2 personer allena, enligt Committeens tanka ej kan vara större, i fråga om hvad någondera hört, än i fråga om hvad han sett eller annorledes erfarit. En tämmeligen stor skillnad tyckes dock äga rum emellan yppande af hvad man under förbehåll af tystnad, eller åtminstone i förlitande derpå, emellan fyra ögon anförtror en vän, och hvad någon tillfälligtvis ser eller erfar utan främmande personers närvaro. Det torde icke så mycket vara undseende för den brottslige, som den uppoffring af grannlagenhet och hederskänsla, hvilken i sådant fall skulle fordras, som gör det betänkligt att tillförbinda ett vittne att yppa sådana förtroenden.

I sammanhang härmed yttrar sig Committeen Mot. sid. 125. icke finna skäl att göra någon inskränkning i afseende på enskildta brefs begagnande såsom bevis i brottmål, så vida de icke äro förseglade, i hvilket fall deras brytande icke må tillåtas, derest icke den, som brefvet eller skriften innehafver, från sig sändt eller mottaga skulle, är häktad eller blifvit efterlyst för brott, hvarom upplysning af brefvet eller skriften väntas kan. Frågan om begagnande af enskildta bref i bevisningsväg är ganska ömtålig, till en del af samma skäl som frågan om yppande af hvad som emellan fyra ögon blifvit någon anförtrodt, till en del äfven af andra; genom offentliggörandet af ett enskildt bref kunna nämligen mångfaldiga omständigheter yppas, hvilka, utan att gifva upplysning om något brott, likväl på det högsta compromettera både den, som skrifvit och den som emottagit detsamma. Då likväl å andra sidan detta bevismedel är alltför vigtigt för att helt och hållet kunna förklaras obehörigt, torde i afseende på dess vådlighet för enskildt rätt, dess användande dels böra inskränkas endast till brott af mera allmänt farlig beskaffenhet, dels beledsagas af sådana försigtighetsmått, att missbruk deraf i möjligaste måtto förekommes. Till hvad Förslaget uti 7 och 39 §. af 6 Cap. innehåller torde derföre några ytterligare bestämmelser böra läggas, såsom t. ex. att enskildt bref icke utan Domstolens särskildta utslag finge framdragas, än mindre brytas, att det ej finge under allmänhetens närvaro uppläsas, eller mera deraf i offentliga handlingar intagas, än Domstolen pröfvade oundgängligen nödigt o. s. v.

10 Cap.

Vid detta Cap. synes icke någon anmärkning af särdeles vigt kunna göras, om man icke skulle erindra om

svårigheten att bestrida kostnaderne för upprättandet ändamålsenliga Ransakningshäkten vid hvarje tingställ och beredandet af nödig vård och underhåll för de p soner, som möjligen både till icke obetydligt antal o för längre tid der kunde komma att förvaras.

Skulle den i det föregående gjorde anmärkning om vissa förbrytares ställande under såkallad Police - u sigt, vinna afseende, torde i detta Cap. såsom ovillk ligt underkastade häktning, äfven vid misstanka för r gare brott, böra anföras sådane personer, som blif satte under dylik uppsigt.

11 Cap.

Stadgandet i 3 §., att præscriptionstid, hvilken i rymd person anses afbruten genom efterlysning, å n skall börja att räknas från den dag han ertappas ku nat, torde i verkställigheten möta stora hinder, enär b visningen om tiden, då han ertappas kunnat, oftast n ste blifva ytterst svår att pröfva.

Dessa äro de hufvudsakligaste anmärkningar vi tr oss böra framställa vid den processuella delen af F slaget. En mera detaillerad granskning af stadgandet rörande Rättegången i det hela, och hvarvid således ven den i Förslaget till Civillag intagne delen af Rät gångsBalken, bort tagas under pröfning, skulle visse gen hafva gifvit anledningar till ännu flera; men då dens otillräcklighet och mångfaldiga Embetsgöromål nöd oss att derifrån afstå, få vi inskränka oss till hvad van blifvit i korthet anfördt.

Upsala d 16 Januarii 1833.

J. E. Boëthius. L. G. Rabenius.

S. Grubbe. P. D. A. Atterbom.

EN BLICK PÅ VITTERHETENS NÄRVARANDE TILLSTÅND I EUROPA*).

Om man söker epocherna för blomstringen af hvarje lands litteratur, som spelat en rol i bildningshistorien, skall man i allmänhet finna, att vitterhet, språk och konst friast och högst utvecklat sig, när folken tillika upplifvits af lyckliga inre och yttre förhållanden, efter segrar och i njutningen af sina triumpher. Likasom en grund, ur hvilken poësiens och konstens lager uppspirar, kunna vi äfven betrakta den verld af fornminnen, som lyckliga och segerrika fäder lemnat oss i arf. En nation kan dö namnlös, om den än spridt sitt välde öfver en half verldsdel; men det land, som en DEMOSTHENES uppmanade till strid emot förtrycket, och hvars hjeltar PINDARUS besjöng, fruktar icke, ej engång fallande, att se sitt namn utplånas från verldsbeherrskarnes häfder, — det förflyttar sitt välde från jordmånen till mennisko-själen. Intet återstår af ALEXANDERS makt, vi hafva föga mer än namnet af LYCURGI och SOLONS lagstiftning; men HOMER och PLATO eröfra med hvarje dag nya bundsförvandter i den republik, de stiftat inom den menskliga bildningens gränsor.

*) Uppläst på Svenska Akademiens Högtidsdag, den 20 December 1832.

Då man nämnt poësi, faller tanken gerna först på Grekerne, dessa eviga ynglingar, omfläktade af en ständig vår, på hvilkas jord höjde sig tempel åt skönheten och snillet, och sångarfurstens triumphvagn drogs fram af det jublande folket vid sidan af segerkonungens, och der den fria borgaren ej behöfde idka annat yrke än själsodlingen. Vid blicken på deras inre och yttre lif, huru måste vi ej känna vårt armod! De ägde, hvad de besjöngo: Olympen och Tempe, Arkadien och Helikon; gudarne mötte dem, som anor, eller nedstego bland dem, som älskare; allt var poësi i den verld, som omgaf dem, då vi deremot måste hämta vår poëtiska verld från boklådan. Och likväl tystnade hos dem sången, i den mån deras sjelfständighet upplöste sig. Man antager vanligen, att Greklands bildning skönast blomstrade under de sekler, som fylla rummet emellan Solon och Alexander; och en af våra dagars vittra forskare uppger i synnerhet tiderne af det persiska och peloponnesiska kriget, samt af Macedonierns segrar, såsom blomstringstider, tilläggande, att persiska kriget framalstrat Pindarus och Æschylus, emedan den allmänna själslyftningen bar dem högre på sina vingar, än de skulle höjt sig i en overksam och betydelselös tid. Säkert är åtminstone, att om Grekland i det första af dessa krig blifvit förvandladt till ett persiskt lydland, så hade det intagit ett helt annat rum i menskliga snillets historia, än nu. Sådan är den flygt, som kamp och seger skänka åt den sträfvande menniskosjälen; och med ärans och frihetens död, sänker äfven själs-försköningen sina vingar. Tio främmande Konungar sökte och erhöllo borgarerätt i Athen; tjugu sekler äro sedan förflutna, under hvilka ingen skalde-konung har erhållit poëtisk borgerätt i det gamla Hellas.

Äfven den Romerska vitterhetens gyllne ålder inträffade samtidigt med den storhet och ära, till hvilken

Caesars segrar och Augusti klokhet lyftade staten; på samma sätt som, på en sednare tid, Shakespeare och Milton, i snillets prisma, återspeglade synliga och osynliga verldar, under det Elisabeth grundade Englands välde öfver hafven och Cromwell byggde en ny statsform. Galliens Ludvig såg äfven, under den tid han lyftade sitt land till det största anseende det dittills haft, det franska snillet uppstiga, att i diktens verld gifva lagar åt det bildade Europa. Stjernhjelm, den svenska skaldekonstens fader, var samtidig med Gustaf Adolfs segrar; och en sednare lysande epoch i svenska vitterheten inträffade vid samma tidpunkt, då fäderneslandet, efter en långvarig politisk betydelselöshet, att icke säga förnedring, återkallades till känsla af sjelfständighet och minne af förfädrens ära, genom en ridderlig Konung, hvilken sjelf gick

»på täflingsbanan fram,
Eröfrade dess palm, förblandad i dess dam,
Och mottog, vid dess mål, sin lön utaf de vittra.»

Germaniens sångar-förbund samlade sig kring Weimars ädla furste-thron i en tid, då den vaknande friheten, lik en ung örn, först pröfvade sina vingar och tog verldsrymden till sin bana; då på andra sidan om Atlantiska hafvet en verldsdel såg sina bojor falla och Europa drömde en gyllne framtid i upplysningens och frihetens morgonrodnad, — ur hvilken dröm det dock lika snart, som blodigt, väcktes.

Poësien är idealernas verld. Den begär af verkligheten intet annat, än att der ostörd få utveckla sig. Men den fordrar en lifsluft, som är annan, än egoismens, de små beräkningarnes och charakterslöshetens. Dess väsende är harmoni, och den kan ej finnas i en tid af upplösning; dess mål är det oändliga, och det bör ej sö-

kas hos en generation, som blott lefver för dagen. Hon förevigar hjelten, men hon föraktar den besoldade slafven, äfven då han offrar sig på sin herres vink; hon förgudar sjelfuppoffringen för det sanna, rätta och sköna, men hon våmjes vid ett lefnadskif till beredande af seger för sjelfviskhetens anspråk. Det är sannt: hennes strålar, likasom solens, förgylla allt, hvad de vidröra; men äfven denna synes helst gjuta sin ljusström öfver de heliga tempel-coupolerne, öfver det mot himlen sträfvande fjället, öfver det oändliga hafvet, eller den rena böljan, som återspeglar fästets prakt, eller öfver de vaggande skördarne; men sänker sällan någon stråle till dalens ljung eller träskets dy.

Är vår tid poëtisk, eller icke? Frågan kan ej vara, huruvida icke skalder af högre, kanske af högsta ordningen, väckta för tvenne eller trenne decennier sedan och under andra förhållanden, ännu finnas i Europa; men kallas de af sådana händelser, som mäktigt ingripa i historien och liksom föryngra den åldriges blod, eller af en sådan ädel, allmän, själslyftning, som bebådar stora tilldragelser, att ännu med silfverhår stämma sina lyror; och kunna de unge värma sig vid den nya tidens bröst, för att der insupa mod till stora och ädla handlingar, eller ingifvelser, att föreviga dem i sång och bild? — Eller är denna tid icke snarare, som en skald yttrat sig,

»obevingad för skyn och vingelfotad för jorden»?

Vi hafva nyss sökt antyda, hvilken lifsluft fordras för poësien, och det beror på hvarje upplyst omdöme att afgöra, huruvida denna atmosphär är det närvarande Europas. Vi lefva i ett sekel, då, såsom en författare sagt, "tidens orm byter skinn" och det är "månskifte i häfderna." All öfvergångs-tid är på sitt sätt charakteri-

lös, och man får icke någon smak äfven på den ädlaste saft, så länge den är i gäsning. Men på allt charakterslöst, all halfhet, all oreda, all splittring, vägrar poësien att trycka sin gudastämpel, hvars inskrift är ljus och harmoni. Tvifvelsutan skall ur kampen, då den en gång börjat, framgå en ny seger för det rätta, sanna och sköna; men det är endast för och efter striden, som barderne uppstämma sina harpor, icke under det oqvädliga sorlet af tillrustningarne, helst då de icke äga någon ära att besjunga, någon stor förhoppning att antyda, någon ljus framtid, någon "tu Marcellus" att ana. Poësiens stjerna strålar icke under ett nedan i den moraliska verlden.

Sedd på seklers afstånd, af våra efterkommande, torde vår tid få något tycke af ett slags medeltid, föregående ett nytt universum af bildning, hvars grund-idé vi icke känna, men som säkerligen innebär något ädlare och bättre. Under medeltidens mest charakteristiska epoch, korstågen, fattades massorna, liksom nu, af en allmän anda; men det var religionen, hjeltesinnet och sjelfuppoffringen, som satte svärdet i korsriddarens hand; det är egoismen, handelssinnet och sjelfförvärfningen, som är närvarande tids lösen; han stupade för sin pligt, vi väpna oss för våra rättigheter. Den tidens furstar hämtade i Herrans hus och af de andliga herdabrefven kraft att elda sina krigare; vår tids store afvakta Bankier-husens accepter, för att sätta sina massor i rörelse.

Medeltiden var dock poëtisk genom kärlekens och ärans förgudning, skönare än penningens och egennyttans. Poësien låg icke så mycket i skaldestycket, som icke mer i den lyriska stämningen hos folket. "Det var", säger

ger en författare, "liksom eolsharpor öfverallt varit uppställda, hvilka blott behöfde en lätt vind, för att bring till ljud." Och hafva vi icke sjelfva nyligen upplefv ett exempel deraf, att blotta minnet af en stor man o af ljusets seger ännu efter två århundradens förlopp ka lik en elektrisk stöt, väcka de domnade känslorna? E ler hvem påminner sig ej ännu med rörelse och fö tjusning huru, vid namnet af Lützens segrare, templ öppnades, talarstolarne fylldes och sången sjelfmant val nade, för att bland skilda folk och i skilda tungom uttrycka en enda känsla, hvaraf millioner lifvades?

Men — invänder man — är icke den sanna ski den oberoende af den yttre verlden; är det ic hans uppgift, att skapa en verld inom sig, fri fr alla den yttre omgifvelsens villor, fel och brister? · Visserligen. Men ingen skald — ehuru han sjelf r vara odödlig och tillhöra hela menskligheten genom s snille — har varit utan tid och fädernesland. De sa äro för sångens lager, hvad luftstreck och jordm äro för den naturliga. Han spirar fram och blommar vissa, men tynar eller kommer alldeles icke opp i and

Kasta vi nu en blick på den Europeiska Vitterl ten, sådan den visar sig, för dagen, i olika länder: finna vi den öfverallt i ett tillstånd af dvala och stil stående; och i sednare tider torde intet år hafva fra bragt mindre äkta blommor från Helikon, än det förflutna. Än tyckes diktens genius, efter att hafva farit nya rymder, för någon tid hvila sina vingar, l som för att hämta nya krafter, — såsom t. ex. i E land, Danmark, Tyskland och Sverige; än har utbi ningen af en ny vitterhet, af inre och yttre hinder, b vit, åtminstone för någon tid, hämmad, — såsom

Frankrike och Italien; än har poësien nedsjunkit till en nästan fullkomlig betydelselöshet, lefvande endast af anseendet från gamla anor, — såsom i Spanien och Portugal; än åter ser man den första gryningen till en national-litteratur, men svag och obestämd, — såsom i Holland och Ryssland. Och hvar genomströmmas väl äfven folken af denna friska känsla af lif, kraft och hugfullhet, som ger sig luft i sången? Franska nationen hade icke längesedan denna känsla; den gaf sig, bland annat, jemväl tillkänna genom en ny sångar-verld; men redan är dess folks-harpa förstämd. Ehuru den nya franska poësiens vårlöften icke hållit ord, och ehuru dess unga sångare tystnat, likasom April-lärkorna, vid annalkandet af en kulnare tid; var dock den något stormiga morgonrodnan af en ny vitterhet i Trouvèrernas gamla land, för vitterhetsälskaren en gladare syn, än denna anblick af stillestånd, som på andra ställen mötte dess blick, och det må derföre förlåtas oss, om vi särskildt egna några ögonblick åt betraktandet af detta phänomen i våra dagars vittra häfder.

Man misstager sig, om man tror, att den nyare Franska vitterheten endast var ett revolutionsförsök mot classiciteten från det adertonde seklet, utan grund i folkets opinion och i sakernas ordning, och endast aflad i några ynglingars öfverspända fantasi, hvilka sökte en ära i sjelfva företagets djerfhet och att under stridsbullret tillrycka sig en krans. Ehuru denna åsigt ofta varit yttrad både inom och utom Frankrike, kan dock ingen vara mindre grundad. Frågan om en romantisk vitterhet i sistnämnda land, som skulle sluta sig till les Fabliaux, folksagan, riddarvisan, och uppspira ur nationens historiska lif, har aldrig hvilat; men dess afgörande har blifvit fördröjdt genom brist på poëtisk kraft och

grundliga insigter hos dem, som fört dess talan, samt genom deras öfverlägsenhet, hvilka, (som BOILEAU och VOLTAIRE,) försvarade det classiska systemet. Redan i första åren af Kejsarregeringen, då den gamla skolans representanter nästan icke mera räknade något berömdt eller fruktadt namn, och då verldseröfrarens segrar, grundade till en del på de krafter, som revolutionen utvecklat, lofvade åt det nyfödda Frankrikes äregirighet herraväldet öfver Europa, väcktes äfven småningom de sinnen, som ville tillkämpa Frankrike en sjelfständig national-litteratur, i stället för den efter främmande mönster bildade. För snart trettio år sedan yttrade redan den berömde BARANTE, i sitt svar på Franska Akademiens prisfråga, "om det adertonde seklets vitterhet i Frankrike"; "Vår poësi, ja hela vår litteratur är icke uppväxt på egen grund. Om den icke erhållit främmande tillsatser och mönster, om hon blifvit en dotter af våra fornsångare, våra riddar-romaner, våra gamla traditioner, till och med af våra göthiska vidskepelser, så hade hon måhända ägt mindre brådmognad; men hon hade behållit ett fosterländskt tycke, som hade bevarat dragen af våra seder, vår gudalära och våra häfder, hvilka skulle gifvit henne en högre och kraftigare stämpel. Men våra författare, i stället att utbilda den galliska skaldekonsten, hafva insatt sig till Greklands och Roms arfvingar, de hafva hyllat gudar, som icke äro våra, antagit seder, som voro oss främmande, och förskjutit Frankrikes minnen, för att förflytta sig bland den gamla verldens." Det är, som sagdt, snart trettio år, sedan BARANTE yttrade detta, och icke långt derefter sade CHATEAUBRIAND vid sitt inträde i Franska Akademien: "Det är icke längre nog för litteratören, att vara blott akademist; den tid är förbi, då han kunde tillbringa sin hela lefnad med att studera smakens reglor, och deltaga i

grammatikaliska strider och vinna små segrar för den vitra egenkärleken; äfven han bör kunna visa en panna, fårad af djupa tankar, en hjessa, hvitnad under vakor för menskligighetens högre angelägenheter." Chateaubriand kunde säga detta, som med sitt stora verk, le genie du Christianisme, gjorde det första afgörande steget på den romantiska vitterhetens bana i Frankrike; och icke långt derefter införde Mad. Staël, genom sitt arbete de l'Allemagne, till sina landsmäns bekantskap en litteratur och litterära åsigter, hvarom de dittills icke ägt någon aning.

Allt bebådade en brytning, och den inträffade äfven. Samma stund, som lossade tryckpressens fjettrar, skänkte lif åt den nya vitterheten; och restaurationen, som skulle sluta Frankrikes politiska revolution, började den litterära. Religionens återvunna helgd, stoltheten öfver tjugu års segrar och känslan af den vaknande friheten efter ett flerårigt förtryck, skulle nödvändigt gifva den en annan stämpel, än adertonde seklets litteratur. De hvälfningar, som satt oräkneliga massor af Fransmän i beröring med främmande nationer, dels som segrare, dels som flyktingar, och som slutligen förde hundratusental främlingar på Frankrikes jord, der de för längre tid uppslogo sina tält, medförde för det folk, som af alla dittills måhända minst tagit kännedom om andra nationer, en sjelfskrifven bekantskap med deras språk, litteratur och seder. En mängd nya och främmande idéer sattes i omlopp, gränsorna för det skönas verld utvidgades, man fann skaldekonungar utom Grekland, Rom och Paris; Shakspeare och Goethe, Byron och Schiller beundrades och lästes på modersmålet; och Hamlets författare, som började från scenen utränga de fordna franska mönstren, helsades med jubelrop af samma folk,

hvilket femtio år förut, på sina mästares ord, kallat Racinom en barbar.

Långt ifrån således, att den romantiska och ursprungligen nationella poësiens pånyttfödelse i Frankrike var ett äfventyrligt hugskott af de unga män, hvilkas namn befinna sig tecknade på de första bladen i dess häfd, eller att denna vitterhet skall med dem stå och falla; var det den allmänna bildningen, som kallade dem att stämma sina lyror i andra tonarter, än deras företrädare. De funno jordmånen beredd och sådde deri de frön, de trodde lättast skola skjuta opp. Till en del föga grundligt bildade och begåfvade med mindre snille, än man kanske ägt rätt att fordra, hafva de dock behållit fältet, icke för deras, men för sakens skuld. De hafva på sin sida hela det uppväxande slägtet, under det deras motståndares leder glesna mer och mer. Det förra seklets vittra smak i Frankrike skall icke återfödas, förrän detta sekel sjelft återkommer, det vill säga, när tidens timvisare börjar gå baklänges.

Betrakta vi sjelfva resultaterna af denna nya Vitterhet, så är den — med undantag af den negativa sidan, eller ästhetik och kritik, hvilka erhållit vida solidare grunder och en friare syftning — visserligen ännu icke sekularisk, ehuru många af DELAVIGNE's, LAMARTINE's och VICTOR HUGO's oder kunna uthärda jemnförelsen med det bästa, som i detta skaldeslag på deras språk blifvit skrifvet. Men felet torde vara lika mycket tidens, som individernas. Det som gäller i allmänhet om menniskan, gäller i synnerhet om skalden: han lefver icke af bröd allena. Poësien föddes af inspirationer, vid känslan af allt det sköna, ädla och sanna, som omger oss. Det gifves en känsla af allmän ära och allmän lycka, af

s och yttre belåtenhet, hvilken, liksom dagen, spri-
sitt fägnande ljus till den under takstolen idoge ar-
aren, så väl som till den i sin djupa cell vakande
karen. Man har sagt, att skalden är sitt folks strän-
spel; och han är det i den mening, att i hans bröst
slås först de toner, som tillkännagifva allmänna sinnes-
mningen. En slocknande Vitterhet är nästan alltid
anetecknet af en allmän själs-sjukdom och förslapp-
ig. Lyckligt för vår tid, om det gällde Frankrike
ena.

Vi hafva nämnt inspirationen, såsom poësiens sanna
i enda ursprungskälla, och anmärkningsvärdt är, att
a enda verkligt nationella skald i det nuvarande Frank-
e, och som torde blifva det ännu länge, är den, hvars
ifvelser blott behöfva lifvas af det förbi-ilande ögon-
cket, — Vis-författaren Béranger, af sitt folk kal-
le Chansonnier de la France, och till hvars
dborgerliga ära man sagt, att "han aldrig smickrat
gon annan, än Olyckan." Han är ett nytt bevis, om
got sådant behöfdes, att det icke är formen, men an-
i, som ger lif. Visan innehar lägsta rummet i ly-
ka poësien, hvilken sjelf erhållit det sista bland de
stora diktarterna. Kritiken tyckes till och med för-
å denna underordnade sångkonst; men det är ej i Sve-
e vi behöfva taga dess försvar, der Bellman gjort
i odödlig. Och, i sanning, om all verklig folkpoësi,
skaldedikten, sådan den först lärdes af sånggudinnor-
s läppar, varit sjungen; hvilken art deraf skulle ännu
åra tider mera påminna om fornålderns gyllne dagar,
denna anspråkslösa, naturliga diktkonst, en förmälning
tankan och harmonien, som kännes och upprepas af
a åldrar och i alla stånd, antingen man vill förskingra
gens ögonblick, eller fängsla glädjens minuter, af

krigarn vid sin lans och odlarn vid sin lia, epikuréen vid sin bankett och modren vid sitt barns vagga, och hvilken — liksom den varit den första af all sångkonst — äfven skall blifva den sist döende, jemväl i vår egoistiska tid, der den åtminstone för ögonblick rycker oss undan stundens enformiga dvala. Den största nu lefvande engelska skald, THOMAS MOORE, har äfven att tacka visan för sin stora popularitet, och hans Irish Melodies skola ännu sväfva på hans landsmäns läppar, när hans större arbeten måhända dela det i våra dagar för classiska verk icke ovanliga öde, att berömmas och icke läsas.

Den tystnad, som herrskar i den franska, engelska och nästan hela nordiska Vitterheten, har äfven spridt sig på andra sidan Alperna och Pyrenéerna. Det intressantaste af Italiens sednaste skaldekonst var den hvälfning i dess dramatiska litteratur, hvilken, förberedd af ALFIERI, fortsattes af MANZONI och NICOLINI, och hvarigenom Ausoniens sångmö, befriad från de enhetsfjettrar, som efterbildningen af Franska mönster pålagt henne, uppträdde fri och fosterländsk, framkallade på skådebanan icke blott dikter från fabelns natt, eller minnen af Greklands och Roms hjeltar, men taflor af inhemska bragder och historiska charakterer, ur en sednare tids häfder, hvilka kraftigare anslogo på närvarande generations sinnen och till en del mottogos med enthusiastiskt bifall. Men äfven på denna ny-öppnade bana synas de — så vidt man hittills erfarit — hafva stannat halfvägs, och man bör kanske icke så mycket förtänka dem, att med långsamhet beträda en stråt, på hvilken skalden i de gamla Bruters fosterland, under det hans sångmö väljer mellan det classiska och romantiska systemet, sjelf kunde erhålla valet mellan fängelse och landsflykt, i hän-

se innovationen blef för stark. Det är redan mycket, påfliga censuren låtit sådana stycken höras från skåsman, som flera scener i NICOLINI's Foscarini. En ean svårighet för den italienska skalden i närvarande punkt är den, att språket är mindre bestämdt, än det fonsin varit; hvilket äger sin grund dels i dess fortande utgrening i skiljaktiga munarter, af hvilka den i förkastar hvad den andra antager, dels i en märkbar jelse, som språket under de sista decennierna fått, — om detta uttryck tillåtes — francisera sig, artill anledningen till någon del torde finnas i landets litiska förhållanden, i sednare tider, till Frankrike, der hvars herravälde och moraliska inflytande det nära ga år befunnit sig. Försök hafva visserligen blifvit orda, att återföra språket till MACCHIAVELLIS och BOCCCIO's classiska renhet i stilen; men man inverkar genaligen mindre, genom det skrifna språket, på det som as, i synnerhet uti ett land, der folket talar mycket h läser litet. Italienskan har redan ägt sin gyllne ålt; och det är fara värdt, att de förändringar, den häefter kommer att undergå, icke bidraga till dess vire utbildning, utan till dess upplösning. Äfven franskan, hvilken varit af språkbruk och reglor så bemd, företer i våra dagar spår af främmande språks lytelse, ehuru den äfven å andra sidan vunnit i rikem, kraft och nya uttryckssätt.

Icke utan vemod ser man den Spanska sångmön, en tter af den castilianska riddarandan och österlandets lande fantasi samt yppiga bildnings-gåfva, efter att fva utbytt sin anborna frihet mot det franska conventnella systemets band och härmat Metastasios vekaer, småningom förstumma i den betydelselöshet, hvaruti ss nation försjunkit. Den Portugisiska Vitterheten är

oss i allmänhet mindre bekant, ehuru det säger sig sjelft, att det språk, på hvilket CAMOËNS skref, icke kan sakna författare, och att en Vitterhet icke kan bestå af ett enda episkt poëm; men om i närvarande tid icke sången ljuder från Tajos stränder, torde skälen dertill vara tillräckligt antydda i det ofvan-anförda.

I Tyskland har Vitterheten under de sednare åren mest uppehållit sig genom öfversättningar från engelska och äldre spanska skalder, äfvensom från nyare italienska och franska, samt svenska och danska författare. — En omständighet, som icke vittnar förmånligt om tillvaron för ögonblicket af sjelfständigt skaldelif. Den national-litteratur, som uppväxte under KLOPSTOCK, HERDER, SCHILLER och GOETHE, har mer och mer upplöst sig i en brokig efterhärmning af alla tiders och länders mönster; och ehuru man icke kan neka några af de yngre — t. ex. RÜCKERT, HEINE och v. PLATEN — ett slags originalitet, befinner sig dock Germaniens Vitterhet i ett synbart afmattnings-tillstånd, sedan dess ädla sångmö liksom uttömt sina sista krafter, ömsom insnörd i medeltidens rustning och kringsläpad i dess åldriga vapensalar, ömsom i mysticismens hålor upplyftad på Pythias trefot, för att besvara lifvets och dödens frågor. En ny och sjelfständig, ehuru ännu vild och oregelbunden kraft röjer sig hos GRABBE, hvilken i sina dramatiska dikter Don Juan und Faust samt die Hohenstauffen — ehvad man än för öfrigt mot dem kan finna att anmärka — uppenbarar en originell och rikt begåfvad skaldenatur. I Danmark, lika som hos oss, tiger för ögonblicket de höga svanornas förbund, och bland de yngre har Ludv. HEIBERG synnerligast fästat uppmärksamheten genom sina lyckliga bemödanden, att rikta national-scenen med en ny konstart, Vaudevillen, — obetydlig, om

m så vill, eller om något inom snillets område kan llas så, men hvarigenom han dock, enligt mångas ska i hans land, såsom komisk theater-författare intagit mmet näst efter HOLBERG.

Sammanfatta vi dragen af detta flyktiga utkast öfver tterhetens närvarande tillstånd i Europa, så finna vi, t: — om vi så få uttrycka oss — den temperatur i moraliska verlden, under hvilken sångens lager blomar, icke är närvarande tids; att Vitterheten i hvarje ad, i stället att eldas till sjelfständiga skapelser, åtnöer sig med ett utbyte af hvarannans äldre skatter, och rigenom mera generaliserar sig, hvilket må vara ett vis på GOETHES spådom om en uppkommande allmän sterländsk Vitterhet; att ur den rot af egoism, småhe och charakterslöshet, som genomlöper tidehvarfvet, ktens blommor ogerna uppspira, och att den mest substiva diktart, nemligen den lyriska, hvilken förnämligast mmelsätter oss med oss sjelfva, är äfven den som hufsakligast anslagit nutidens sinne och — med undang måhända ensamt af OEHLENSCHLÄGER — räknar de östa namn bland nu lefvande skalder. Sådana episka mponener, som TASSO, CAMOËNS och MILTON, äro i r tid knappast tänkbara, och hvad en fransk konstnare ironiskt sagt, att om VOLTAIRE nu lefvat, vore n deputerad och icke Henriadens författare, saknar est icke all grund.

Men om denna blick på våra dagars nyare Vitterht länder få glädje-ämnen, vid hvilka den kan fästa g; fördunklas den ännu mer vid åtankan på de förluster, m drabbat diktens verld, och bland hvilka vi blott beöfva nämna GOETHE och WALTER SCOTT för att erinra,

att intet år sett tvenne större samtida författare på e
gång nedstiga i grafven. Blotta namnet "den store e
kände," som allmänt skänktes af Europa åt Wave
ley's författare, bevittnar, hvilket välde han utöfvad
öfver nästan hvarje bildad själ i vår verldsdel, — oc
han utöfvar det ännu öfver oss utur grafven. Den ro
mantiska fornverld, som hans trollstaf framkallat, har ick
nedstigit dit med honom; den står öppen för oss oc
för våra efterkommande. Om det är ett kännetecken a
det sanna snillet, att liksom skaldernas Adam, Homer, –
kunna fattas och värderas af alla, så äger väl inge
nyare i högre grad denna egenskap, än Walter Scott
hvilken varit läst och beundrad från thronen ned ti
hyddan, från Nordpolens fjell till Messinas myrtenkröni
sund. Det måtte vara herrligt, att se sig i besittnin
af ett sådant rike i andans verld, — men han bar dil
tens krona, blygsam, som en brud, antingen han dold
sitt namn under den okändes slöja, eller han, e
gång röjd, erhöll det sköna binamnet "Europas och mensl
lighetens vän." Och han var det verkligen, då han öp
nade för oss en tillflykt, undan stundens trångmål oc
bekymmer, i den verld, der han (såsom Villema
yttrar om honom,) "sannare än historien," låter oss le
va bland försvunna slägten och andas sin rena höglän
ska alp-luft. Med hvarje snille födes en ny verld, e
ny natur, genom det egna sätt, hvarpå han ser och åte
speglar de gamla. Men det är icke blott historien Wa
ter Scott för oss afslöjar; det är hela menskligheten
hvars pulsar klappade i hans hjerta, och hvars indiv
duella brytningar i hans charakters-teckningar få lif oc
ord. Vi förstå, fatta, älska honom; ty hvarje mennisk
bröst har flera strängar att anslå, än dem, som hvardag
lifvet bringar till genljud, och som harmoniera med grun
tonen i skaldens barm. I denna mening var Walt

SCOTT en äkta skald, äfven uti sina skrifter i obunden stil, och såsom skapare af den historiska romanen, vår tids epos, skall han alltid behålla ett sjelfständigt rum bland verldens snillen.

Kort före honom nedlade sångarkonungen GOETHE sitt af år och ära mättade hufvud till hvila. Efter allt, som inom och utom Sverige blifvit sagdt och skrifvet om honom, torde det synas lika öfverflödigt, som förmätet, att tillägga något, helst GOETHE, under de sista decennierna, nästan kan sägas hafva gått i bredd med sitt eget äreminne; men författaren af dessa rader, hvilken ägt den ovärderliga lyckan af GOETHES personliga bekantskap, har svårt att försvara sig mot frestelsen, att med några drag återkalla honom för sitt eget minne och söka framställa honom för deras inbillning, hvilka icke känt honom annorlunda än af hans skrifter. Vi torde dervid äfven komma att något vidröra de förhållanden, under hvilka denna stora skaldenatur utbildat sig, såsom ett sidostycke till hvad vi tillförene nämnt om de yttre omgifningarnes inverkan äfven på snillet, och dermed lämpligen sluta närvarande uppsats.

GOETHE var samtidig med de mest lysande och betydelsefulla epocherna i nyare tiders häfder. Hans ungdom infföll vid den tidpunkt, då FREDRIK den store med sitt snille elektriserade det tyska folket och lyfte sitt rike till det första i Europa, hvilket förvånades, att se en philosoph på thronen; hans mannaålder skådade vår tids stora verlds-drama, den franska revolutionen, hvilket skådespel på ett eller annat sätt anslög alla stora sinnen; och hans ålderdom var vittne till verkningarne af Napoleons jättekraft. Med det betydelsefulla och kraftuppväckande i tiden, som omgaf den stora skalden, förena-

des de lyckligaste enskilda förhållanden. Uppvuxen i den sköna krönings-staden vid Rhens stränder, omfattad redan från ynglinga-åldern med den förtroligaste vänskap af Weimars ädla och snillrika Arffurste, hvilket vänskapsband endast döden förmådde lösa, upplyftad vid manna-åldern till de högsta värdigheter och begåfvad med ett fullkomligt oberoende, hvilket han jemväl använde till vidsträckta resor i Schweitz och Italien, var han af alla, som omgåfvo honom, älskad, beundrad, nästan afgudad.

Vid Goethes första anblick tyckte man sig se "en konung i naturen." I sin ungdom säges han varit en Apollo i skönhet; nu hade hans anlete, den majestätiska pannan, den eldiga örnblicken och den på en gång stolta och milda herrskarminen antagit uttrycket af ett vördnadsbjudande Jofurs-hufvud. Hans resliga gestalt var endast lindrigt böjd af åren, och ungdomens kraft och värma hade ännu ej öfvergifvit honom. Hans umgängessätt var den fulländade verlds- och hofmannens, upphöjdt genom snillets öfverlägsenhet. Mellan hans inre och yttre bildning var en fullkomlig harmoni. Det ceremoniösa, förbehållsamma och minister-lika, som man anmärkt i hans väsende, ägde sin grund i hans ställning, då han en mans-ålder, och derutöfver, varit i gemenskap med allt, hvad Europa ägde stort och utmärkt, samt innehade den högsta värdighet i staten. Detta sätt att vara öfverensstämde äfven med hans imponerande yttre, och långt ifrån att vara tillgjordt, syntes det honom alldeles medfödt. Det var dessutom naturligt, att han med de flesta, särdeles med obekanta främlingar, som nästan dagligen uppvaktade honom, endast med en viss försigtighet kunde yttra sig, då han så ofta ägt tillfälle att se sina ord, stundom halfförstådda och vanställda, återgifvas i resebeskrifningar och journaler. I öfrigt var hans sätt att muntligen meddela sig lika classiskt, som hans

stil. När man hörde honom, igenkände man hans poësi; en ren och klar verldsåsigt, en värdighet full af behag, ett djupt lugn och en vänlig glädtighet. Med lätthet öfvergick hans inbillning från ett ämne till ett annat, — liksom ett bi suger honing än af den ena, än af den andra blomman — och han blandade, innan han slöt, vanligen in en hufvudreflexion, som kastade ljus öfver det hela, sammanknöt detta på ett naturligt sätt med det föregående och inledde deraf något nytt samtalsämne. Hans eget jag förekom aldrig i hans samtal; då författare annars gerna sysselsätta oss med deras egen person, en vana, lika obehaglig, som — för att fortsätta den nyss använda liknelsen, — att finna sjelfva biet i honingen, hvars sötma deraf icke förhöjes. Den enda ära, han plägade tillräkna sig, var den, att skrifva sitt modersmål rent.

Goethe var, som bekant är, den sista och skönaste prydnaden af det odödliga sångarförbund, som samlat sig kring det Weimarska Huset och gifvit åt dess obetydliga hufvudstad namnet af ”Tysklands Athén.” Likasom han var den mångfaldigaste i sin verksamhet, var han äfven den, åt hvilken den längsta tidrymd varit förunnad, att utveckla den. Han är en verld för sig sjelf, och han har derjemte rönt den sällsynta lott, att liksom lefva bland sin efterverld. Menniskan Goethe är för oss försvunnen, men skalden återstår; och denne är ett så mångsidigt phänomen, att han, genom allt, som är skrifvet om honom, likväl ej synes tillräckligt förklarad. På en gång episk, lyrisk och dramatisk skald, philosoph, roman-författare, avtobiograph, vetenskapsman och konstdomare, är han infödd och ursprunglig, hvar han visar sig, beherrskande lika formen och ämnet. Bland vetenskaper sysselsatte honom förnämligast Botaniken, Mineralogien och läran om Färgorna. Architekturen,

teckningen (hvilken han sjelf idkade med mycken framgång) och skådespels-konstens daning och vård skänkte han äfven mycket af sin tid. Det största misstag begå de, som tro hans stora popularitet härleda sig deraf, att han alltid skrifvit i tidsandans rigtning. Tvärtom: han var, med undantag af hans ungdomsförsök, Werther, densamma alltid motsatt, och i sin kamp mot mysticism, ensidighet och lärdt barbari kunde man kalla honom en Vitterhetens Luther.

Vi nämnde, att vår tids stora drama, den franska revolutionen, äfven anslog på hans sinne; likväl var han aldrig ett ögonblick deraf förvillad, och han betraktade den blott, som en skarpsynt, fördomsfri och lugn åskådare. Den gamle KLOPSTOCK ömsom tjustes och harmades; SCHILLER, i början enthusiast, vände sig snart med afsky från dessa scener af den råa styrkans utbrott, och bedragen i sina skönaste förhoppningar, iakttog hans sångmö en flerårig tystnad. Sjelfva den stille och fryntlige WIELAND framkom med en politisk trosbekännelse, hvaraf man dock endast kunde skönja, att han med vemod och missnöje tog kännedom om denna verldshvälfning. GOETHE ensam, lugn, klar och besinningsfull, vek ej en hårsmån ur sin bana, och man finner intet, som antyder, att detta nya universum af stat, politik, vetenskap och konst stört jemnvigten af hans inre universum. Detta har, under den allmänna hvälfningen, bildat sig sjelfständigt till en verld för sig. Måhända kan man vänta, att bland hans efterlemnade papper, till fortsättning af hans avtobiographi, få se hans egna omdömen öfver detta "Einsamwirken," som så uteslutande utmärker honom.

Litteraturens häfder framvisa intet exempel af en sådan obestridd konunga-värdighet i Vitterheten, under skaldens egen lefnad, som GOETHE innehaft. Litteraturen är en republik, ofta en anarchi, der folkets gunst-

ling efter några dagars välde, lik en annan MASANIELLO, afsättes och dödas. GOETHE har herrskat ett halft århundrade. Näst före honom innehade VOLTAIRE det högsta väldet, likväl aldrig obestridt. ROUSSEAU gick vid hans sida, stundom framom honom. Söka vi orsaken, torde den kanske, bland annat, ligga deri, att VOLTAIRE oupphörligt sträfvade att nedrifva, GOETHE att bygga upp. VOLTAIRE kallades L'enfant gâté du monde qu'il gâta: GOETHE har icke bortskämt sin tid, han har upplyft, renat och förädlat den. GOETHE har i mångsidighet och popularitet varit sitt lands VOLTAIRE; men han har äfven, som skald och menniska, varit mycket, som Ferney-philosophen icke var. Ingen lärer neka den sednares poësi blixtrar af snille, qvickhet, logik, symmetri, samt en praktfull och skön diction; men GOETHE är poësien i sjelfva lifvet. Den vanliga måttstock, efter hvilken man mäter menniskor och författare, passar alldeles icke för honom. Man frågar: är han lärd eller icke, religiös eller ej, liberal eller servil, ädel eller oädel? Han är intet af allt detta i vanlig mening: han är en man, han är uttrycket af en harmonisk menskliget. Hvad som ligger inom allas bröst, ger han ord, uttryck och lif. Derifrån kom hans stora popularitet, derför läses han af Konungen och arbetaren, philosophen och dilettanten, snillet och hvardagsmenniskan med samma nöje. Hans hänförande kraft är icke bygd på passion; det är ej genom effect-sökande han ådragit sig sin tids uppmärksamhet. Han är en Grek i enkelhet och lugn, och man kan ej vara mera omaniererad, än han. Man måste läsa honom länge, innan man klart inser, hvaruti hans originalitet egentligen ligger. Derför hafva äfven hans flesta stycken — med undantag af hans första ungdomsprof, Werther och Götz v. Berlichingen — snarare blifvit emottagne med ett högtidligt lugn, än med en fanatisk värma. Lika lugnt och oförekommen tecknar

han sjelf sina poëtiska charakterer, ty hvem kan säga, hvilken som är deras författares gunstlings-charakter, t. ex. Mignon eller Mephistopheles, Faust eller Clara, Tasso eller Iphigenia? De äro honom alla lika dyra, eller likgiltiga. På samma punkt stodo HOMER och SHAKSPEARE. Hvad man först beundrar vid GOETHES snille, är dess lugn, sedan dess skönhet, slutligen dess gränslösa omfattning. Men han var ej ensamt snille, han var äfven fulländad konstnär. Ingen har med mera djupsinnig och rastlös sträfvan sökt utbilda sina natursgåfvor. Huru beundransvärd är icke t. ex. hans stil? Alla finna den enkel, klar, allmänlig; alla vilja härma den, och likväl blir den oefterhärmlig.

Fästad genom en femtioåra förtrolig vänskap vid sin Furste, med hvilken han uppväxt, lefvat och grånat, omgifven af sitt lands och Europas beundran, hyllad af monarcher, furstar och snillen, hvilka ansett för en ära att njuta hans aktning och vänskap, mötte han i ett patriarchaliskt lugn den annalkande ålderdomen. Allt, som omgaf honom, andades vördnad, lof och beundran. När han inträdde på hofvet i Weimar, stodo alla opp; de furstliga personerna, bland hvilka befann sig Kejsar Alexanders syster, omringade honom; på honom voro alla blickar fästade, alla lyssnade till hans ord, och hvad "fader GOETHE" sagt, ansågs som orakelspråk.

Det var en sägen i GOETHES familj, — och en svensk bör nämna det med stolthet, — att hans slägt troddes vara af svenskt ursprung; men från hvad del af Sverige hans stamfar utflyttat, visste han icke sjelf. Detta är således det första skalde-namn i Tyskland af svensk härkomst. Det andra är MATTHISSONS, hvars farfars-far var svensk.

BERNH. V. BESKOW.

OM

ARABERNAS FÖRNÄMSTA HISTORIE-SKRIFVARE OCH GEOGRAPHER.

Om Araberna före Islams införande äro underrättelserna så väl hos deras egna författare, som hos den classiska forntidens skriftställare, hvilka sednare blott någon gång, i förbigående, omnämna dem, i alla afseenden högst ofullständiga. Det vete vi dock med visshet, att de, redan från äldsta tider tillbaka, stått i icke obetydliga handelsförbindelser med alla den gamla verldens bildade folkslag. Likväl synes det, som skulle hvarken Araberna af främmande folk, deras religioner, seder eller språk hafva mottagit några varaktiga intryck, eller sjelfva på dessas bildning och samhällsskick hafva utöfvat något inflytande. Sjelfständiga på sin halfö, eftersträfvade de ej att utvidga sitt område på sina grannars bekostnad; och genom sitt lands läge nästan tillräckligt skyddade för utländskt öfvervåld, behöfde de högst sällan taga till vapen för att försvara sig mot främmande fiender. Konster och vetenskaper voro, om vi undantage skaldekonsten och stjernkunnigheten, äfvenledes efter all sannolikhet, för dem obekanta. Att skalder diktat i Arabien långt före Prophetens tid, som till föremål för sina sånger förnämligast valde de ofta förekommande tvisterna och kämpaäfventyren mellan de särskilda stammarne, och i hvilka

sånger nästan alltid skönhetens lof och någon olycklig älskares klagan episodiskt inväfdes, är fullt säkert, ehuruväl ganska få af dessa kommit till efterverldens kunskap. Men dessa få fragmenter från det så kallade okunnighetens tidehvarf (så kalla Prophetens anhängare tiden före Islam) vittna både genom sin techniska fulländning, och sin höga poëtiska anda, tillräckligt om skaldekonstens ålder hos Araberna. Ett slags kännedom om stjernhimmelen var hos dem en urgammal, genom tradition fortplantad, naturligtvis högst ytlig, kunskap; och härmed var ock cyclen af deras bildning fulländad. Lika obetydliga voro Araberna före Islam i politiskt hänseende. Deras halfö var styckad i en mängd små sjelfständiga stater, som hvardera ägde sitt särskilda öfverhufvud, men intet gemensamt föreningsband; så vida man ej såsom sådant vill anse den, från urgamla tider hos Araberna öfliga, plägseden att göra fromma vallfärder till Mecca, för att förrätta den vidskepliga vandringen kring det derstädes befintliga, från himmelen, som vantron föregaf, nedfallna Ca'ba huset, och kyssa den heliga svarta stenen, vidskepelser, hvilka, lånade från Arabernas hedendom, sedermera af Mohammed infördes i Islams lära. Men genom Mohammed och den nya religionslära, han skänkte sina landsmän, fick allt snart ett förändradt skick. Han blef på en gång grundläggare till en ny religion och en ny stat, hvilka båda, innan ännu ett sekel förflutit efter stiftarens död, sträckte sitt välde från Indus till Atlantiska oceanen. Allt måste vika för Islams segrande härar, och snart var arabiska Chalifatet den mäktigaste stat på jorden, och arabiska språket allmännare än det grekiska eller romerska någonsin varit. De beständiga krigen föranledde bekantskap med främmande bildade folkslag, deras länder, språk, seder och bildning i allmänhet, ehuruväl det första århundradet efter

Propheten, i anledning af de beständiga härnads-tågen mot yttre fiender och inhemska myterier, synes för Arabernas framsteg i litteratur och konst hafva förflutit utan någon synnerlig vinst. Den unga, öfvermodiga statens krafter voro ännu ej nog concentrerade för litterär production, och regenterna för mycket sysselsatta med förstöringsplaner af sin yttre makt, för att lemna någon synnerlig uppmärksamhet åt bokliga yrken; hvarföre också Islamismens första sekels litteratur hufvudsakligen utgöres af Koran-commentarier, och några få chrönikor om de heliga krigen, المغازي kallade, som fördes till utbredande af den nya läran. Det är först från den Abbasidiska dynastiens bestigande af Chalifatets thron, år 132 efter Hedjra = 749 e. Chr., som vi kunne datera den arabiska litteraturens uppkomst. De fleste af Abbasiderna, särdeles de äldre, voro ifriga beskyddare af konster och vetenskaper, hvilka ej blott med frikostiga understöd uppmuntrade hvarje inländsk utmärktare talent, utan äfven ofta till sin residensstad inbjödo utländska Lärda, hvilkas rykte hunnit till deras kunskap. Detsamma gäller ock om de Ommiadiska Chaliferna i Spanien. Grekernas mästerverk blefvo knappast förr af Araberna kände, än de öfverflyttades på deras språk, och näppeligen hafva Aristotelis skrifter någonstädes med mera ifver blifvit lästa, och med mer sorgfällighet bearbetade, än bland Araberna i Cordova. Utvidgade handelsförhållanden föranledde resor till aflägsna länder, och köpmännen hemkommo, ej blott lastade med rika varuförråder och utländskt guld, utan äfven riktade med kunskaper om främmande folkslags länder och seder. Men om det i början var vinningslystnaden, som dref Araben till främmande länder och verldsdelar, blef snart, vid nationens stigande odling, antingen eget kunskapsbegär den ädla driffjädern till aflägsna resor, eller utsändes han af fri-

kostiga furstar i afsigt att antingen inhämta närmare kännedom om redan underkufvade länder, eller upptäcka nya. Så tillkommo många för geographien och naturalhistorien vigtiga arbeten. Lärda skolor inrättades öfverallt inom det vidsträckta österländska Chalifatets område — Almamûn, en Abbasidisk Chalif i nionde seklet, anlade ensam fyra sådana, i Kufa, Bassora, Bagdad och Bochara, i hvilka philosophi, natural-historia, chemi, mathematik, astronomi, theologi och grammatik med framgång studerades — och vid furstarnes hof var Skalden den förnämsta gästen: skada blott, att den arabiska Sångmön, i likhet med den finare, vekare persiska, svag för guld och furste-nåd, alltför ofta lånade sin röst åt smickrets föraktliga språk. Samma vackra efterdöme följdes af Spaniens Chalifer, och snart räknade man femton akademier, af Araberna inrättade i detta land. Men snart började Bagdadiska Chalifatets thron att vackla, i följd af regenternas personliga svaghet och ärelystna rebellers inkräktningar; och år 1258 e. Chr., då med Mosta'sem Billah den sista Abbasiden föll för Tartaren Hulakus segrande vapen, hade, af det fordna verldsbeherrskande väldet, redan länge föga mer stått qvar, än den tomma skuggbilden af ett slags andligt principat. Långt ifrån dock, att den håg, de första Abbasiderna förstått att hos sin nation väcka för vetenskaplig bildning, skulle aftagit i mån af det, under deras efterträdare, allt mer och mer inskränkta politiska väldet, synes den, oupphörligt stigande, utan afbrott hafva fortfarit att, i alla grenar af menskligt vetande, framkalla utmärkta skriftställare, ej blott under de sednare tiderna af det sjunkande Chalifatet i Bagdad, utan äfven flera århundraden efter dess fall; alla de våldsamma politiska omhvälfningar oaktadt, som sedermera, i mer än två århundraden, fortforo i alla de länder, som fordom hört un-

er dess välde. Det är först efter stadgandet af Osmanernas välde både i Europa och Orienten, som ett synbart aftagande af kunskapsbegär och litterär verksamhet bland arabiskt-talande nationer börjar visa sig; och ehuruväl man, till och med i våra dagar, både i Syrien, Ägypten och norra Africas kustländer, understundom påträffar infödingar, som äga bekantskap både med äldre arabisk och nyare europeisk litteratur, och som sjelfva idkat sitt modersmål, någon gång med original-arbeten, men oftare med öfversättningar af europeiska författare, så kan man dock med fullt skäl påstå, att, sedan 17:e seklet, arabiska språket upphört att kunna göra billigt anspråk på någon synnerlig plats i litteratur-historien.

Man har sagt, att i sjelfva Islams lära skulle ligga vigtiga hinder för all intellectuell bildning hos dess bekännare, och föregifvit, att Arabernas Prophet, af fruktan att hans lära ej skulle kunna bestå bland en upplyst nation, har förbjudit sina bekännare all vetenskaplig forskning; och man har, för att ytterligare styrka den falska uppgiften, på det obilligaste sätt bedömt Arabernas litteratur, den man frånkänt allt sjelfständigt värde, hurväl just de, som fört detta tal, ej kunnat undgå att uttrycka en viss förundran, att ett folk, som bekänner en för all upplysning så vidrig religion, kunnat göra ens de framsteg i litteratur, hvilka äfven dessa islamismens nitiska fiender ej kunnat fråndömma Araberna. Den origtiga uppgiften kan hvarken försvaras af Koranen eller traditionerna, på hvilka Mohammedanerna, som bekant är, sätta lika så högt värde, som någonsin Judarna på sin Talmûd; fastmera motsatsen. Så har t. ex. traditionen bevarat detta muntliga yttrande af Propheten: "اطلبوا العلم ولو بالصين *söker efter kunskaper, vore det än i sjelfva China;*" och visst är, att, om ock ej

Koranen kan sägas med uttryckliga ord uppmana sina bekännare till en ökad förståndsodling, den åtminstone e innehåller något, som söker att motarbeta de intellectuella krafternas fria utveckling, så vida nemligen de e sjelfsvåldigt vilja pröfva sin förmåga på Allahs i den heliga Koranen uppenbarade ord.

Ehuruväl ingen kunskapsart finnes, som ej af Araberna blifvit med framgång bearbetad, och inom hvilken de ej äga ett betydligt antal af författare att framvisa, anse vi dock deras historisk-geographiska litteratur företrädesvis förtjena vår uppmärksamhet; och det så mycket mera, som det är en af Europas Lärda längesedan insedd sanning, att ingen tillförlitlig kännedom om Asiens, Africas och Europas historia och jordkunskap under medeltiden är möjlig, utan en förtrolig bekantskap med Arabernas författare. Men, detta oaktadt, hafva de dock, ända till våra dagar, så sällan blifvit begagnade, eller ock så sparsamt rådfrågade, att föga eller ingen vinst deraf blifvit skördad. Hufvudsakliga skälen till ett sådant förhållande äro att söka i sällsyntheten af, eller den fullkomliga bristen på handskrifter af deras vigtigaste arbeten, äfvensom i obekantskapen med deras svåra språk. Med glädje motse vi likväl gladare förhoppningar för framtiden, i anledning af de betydliga framsteg den arabiska språkforskningen på de sednare decennierna gjort i Europa, och för hvilka både samtid och efterverld med tacksamhet skola erkänna sina stora förbindelser till Silvestre de Sacy och v. Hammer.

Knappast har någon hört talas om Arabernas historieskrifvare, som ej, på samma gång, hört dem på de ofördelaktigaste sätt bedömmas. Det heter nemligen vanligen om dem, att, antingen äro de magra, själlösa an

nalister, som utan urskillning och kritik blindvis omröra, hvad de händelsevis erfarit och förnummit, eller ock äro de vidunderliga sagoberättare, som i en öfverspänd, för all sund smak motbjudande stil, hälften bombastiskt poëtisk och hälften trivialt prosaisk, förtälja hvad de sett, hört eller läst, utan det ringaste bemödande att åt framställningen gifva någon enhet eller åt händelserna något inbördes sammanhang. Ehuru vi ingalunda vilje skrifva under dessa hårda domslut, kunne vi dock ej neka, att ett slags sken af rättvisa ligger till grund derför; åtminstone efter det sätt, på hvilket man gått tillväga. Man har nemligen ställt Arabernas historiska författare vid sidan af Grekernas, Romarnas eller det nyare Europas förnämsta historiska mönster — en jemnförelse, som nödvändigtvis alltid måste utfalla ofördelaktigt för de förra — och sedan bedömt dem efter vår smaks måttstock, utan allt afseende på de himmelsvidt olika förhållanden af klimat, samhällsskick och språk, under hvilka en Österländning och en Europé lefva. Dertill bör vidare läggas, att man merendels, utan någon vidsträcktare kännedom om Arabernas rika historiska litteratur, lagt till grund för sin jemnförelse den arabiska författare man händelsevis först påträffat, eller hvilkens ytliga bekantskap man gjort i en felaktig öfversättning. Så har man t. ex. ställt tillsamman den torftiga al-Makin med den rika Livius, och den svulstiga E'mad-ed-din med den allvarliga Thucydides, och tillåtit sig att, utan andras vidare hörande, bryta stafven öfver ett folks litteratur, som, om den ock ej äger några historiska mästare af första ordningen, likväl har författare att framvisa, sådana som Ebn-Chaldûn och al-Makhrisi, hvilka skulle göra heder åt hvilket språk och hvilken nation som helst. Det skefva i ett sådant förfarande inses lätteligen af en hvar, äfvensom den ringa halten af allmänna omdömen, som

sålunda tillkommit. Men det medgifve vi, att, om ett allmänt yttrande öfver Arabernas historiska författare, dessas stil och trovärdighet, nödvändigt skall afgifvas, det, i anseende till den snart sagdt oräkneliga mängden deraf, omöjligen kan blifva fördelaktigt. Men ock — i hvilket land var eller är väl flertalet af Scribenter classiskt? Den svaga medelmåttan är ju öfverallt den allmännaste, och ej allmännare bland Araberna än annorstäds. Sannt är, att många historiska verk och uppsatser på deras språk finnas, om hvilka de ofvan anförda hårda omdömena till alla delar gälla, och medgifvas måste, att äfven deras goda historiska skriftställare äro alltid ofullständiga och ofta opålitliga i sina uppgifter om icke-Mohammedanska folk — men vi förlåte ju Greker och Romare gerna, att de ej så noga kände Barbarerna — äfvensom vi hos många af dem ofta sakne den, hos den fulländade häfdateknaren erforderliga, kritik, som vet att skilja det vigtiga från det obetydliga, det nödvändiga från det tillfälliga, och den framställning af verkande orsaker, som låter de handlande personernas charakterer för läsaren framstå i full dager; i följd hvaraf det alltid är nödvändigt, när man ur arabiska källor vill hämta någon utförlig skildring af någon persons, dynastis eller stats öden, att ej åtnöja sig med de uppgifter man derom finner hos någon viss författare ensam, utan att rådfråga flera, som skrifvit om samma ämne, för att sålunda ur den ena ersätta, hvad som kan vara glömdt eller förbigånget hos den andra. Till en sådan granskande jemnförelse erbjuder också den stora mängden af författare, af ej blott vidlyftiga universal-historier, utan äfven af historiska monographier, ett godt tillfälle. Men — kan man med skäl fråga — äro då alla dessa författare, enär så få af dem, genom den europeiska tryckpressen, blifvit allmängjorda, för Europeer ännu så tillgängliga, att några

merlig vinst för våra dagars historiska studium af dem
.. vara att vänta? Vi svare, att, ehuruväl mången vig-
. lucka ännu återstår att fylla äfven i de rikaste, i
..ropa befintliga, orientaliska manuscript-samlingar, lik-
.. förrådet af de arabiska handskrifter, som förvaras i
..bliotheker, sådana som det Parisiska, Escurialska, Ox-
..ska, Leydenska, Wienska, Berlinska, Köpenhamn-
.. och Petersburgska, utom dem, som ägas af enskild
.., är så betydligt, att det blott behöfves ihärdighet
.. flit hos samtidens orientalister, för att kunna rikta
.. kunskaper både om den asiatiska och den europei-
.. medeltidens historia med de vigtigaste bidrag. Önsk-
.. vore dock, att regeringarne, hädanefter, som ock
..intills någongång, ehuru alltför sällan, skett, till Orien-
.. utsände med tillräckliga förberedande philologiska och
..erärhistoriska kunskaper utrustade lärda, som försågos med
..del, att derstädes anskaffa sådana vigtiga arbeten, som
Europa ännu blott till namnen äro kända; äfvensom att
..genom uppmuntrande understöd, sökte gifva lif och väc-
..e åt studium i allmänhet af Asiens, hitintills så föga
..da, språk och litteraturer.

För geographiens studium hos Araberna synes hå-
.. hafva vaknat i nionde århundradet af vår tideräk-
..g, då, på Chalifen Almamûns befallning, Ptole-
..i astronomiska verk ἡ μεγαλη συνταξις blef på Arabi-
.. öfversatt, under titeln المجسطي ἡ μεγιςη, eller som
.. vanligen kallar det Al-Magest. Äfven Ptolemæi
..ographiska arbete tillegnade sig snart derefter de lärgi-
.. Araberna, så vida det ej, efter hvad några förmoda, var
..ta, som, redan genom Almamûns försorg, öfversattes
deras språk. Under titeln af جغرافيا لبطلميوس
..olemæi Geographi, finne vi det ofta, af sednare ara-

biska geographer, citeradt; och allmänneligen tror man, att den af Abu'l-feda begagnade boken تقويم الربع المعمور *afteckning af den bebodda jorden*, är just den arabiska öfversättningen af Ptolemæi geographiska arbete. Likväl synes det af de upplysningar, Hadji Chalifa i sin litterärhistoria lemnar om den arabiska versionen af Ptolemæi jordbeskrifning, som skulle denna ej blifvit gjord från den magra geographiska nomenclatur, som vi äge af Ptolemæus under namn af ἡ γεογραφικη ὑφηγησις, utan från något annat vidlyftigare, för oss okändt, geographiskt verk af samma författare. Mannerts förmodan, att Ptolemæus verkligen skall hafva skrifvit något sådant, vinner härigenom mycken sannolikhet, och måhända skall det lyckas kommande dagars forskningar, att, genom upptäckandet af någon handskrift af den, som förlorad ansedda, arabiska öfversättningen, förvandla denna gissning till visshet. Sedan nu Ptolemæi bekantskap var af Araberna gjord, åtnöjde man sig i början med att flitigt commentera hans skrifter; men vidsträckta upptäcktsresor, som af kunskapsgiriga män företogos till aflägsna länder, framkallade snart månget för geographien vigtigt originalarbete, och med begärlighet upptecknade man de spridda underrättelser om främmande länder och folk, dem hemkomne köpmän och handelsagenter medförde. Så har en otrolig mängd af jordbeskrifvande böcker hos Araberna tillkommit, på hvilka vanligen läses titeln كتاب المسالك والممالك *bok om vägar och konungariken*. I fråga om dessa arbetens vetenskapliga värde och stilistiska förtjenst, gäller, till en god del, hvad vi yttrat om Arabernas historiska litteratur. Vanligen har man nemligen beskyllt äfven deras geographer för att i sina beskrifningar jaga efter det underbara och vidunderliga, för osystematiska uppställningar och otillförlitliga uppgifter, för bristande fullständiga bestämningar af orternas lägen,

för falska eller till oigenkännelighet rådbråkade namn derpå, med ett ord, för bristande kritik i allmänhet. Dessa beskyllningar äro fullkomligt rigtige och sanningsenlige, i händelse alla skola bedömmas efter de flesta, och vi måste medgifva, att, till och med hos deras utmärktare geographiska författare, sådana som t. ex. Ebn-Haukhal, Edrisi, Jakhut, Abu'l-feda och Hadji Chalifa, man understundom dertill finner billiga anledningar, i synnerhet när de handla om Europa, eller, som det hos dem heter, Frankernas land. Ty, om vi undantage Spanien, som Araberne kalla Andalusien, och medelhafskusterna, så synas de om det öfriga Europa hafva haft alltför ofullständig kännedom; och de underrättelser, de derom lemna, äro i allmänhet föga pålitlige, eller åtminstone ej utan sorgfällig kritik användbare, emedan de europeiska orterna hos dem merendels förekomma under falska eller särdeles förvridna namn. Att dock arabiska geographer kunna, med nytta och vinst äfven för Europas jordkunskap under medeltiden, af kännare begagnas, derpå har Fræhn lemnat säkra bevis i sin bok "*Ibn-Foszlans und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit.* Petersburg, 1823", och Rasmussen i sin, äfven på vårt språk öfversatta, lärda afhandling "*om Arabernes och Persernes bekantskap och handel under medeltiden med Ryssland och Skandinavien.* Stockh. 1817."

Efter dessa allmänna anmärkningar, går nu närvarande uppsats, att i korthet redovisa för de förnämsta arabiska Historieskrifvares och Geographers vigtigaste, till författarens kunskap komna, arbeten, och utbedjer sig sakkunniga Läsares skonsamma bedömande. Författarne uppräknas i den ordning de lefvat.

Al-Kelbi (الكلبي) *) Hescham Ben-Mohammed † 204 e. H. = 819 e. Chr., uppgifves vanli[gen] såsom Arabernas äldste, af oss kände, historiska [för]fattare. Bland den mängd af arbeten, som bära h[ans] namn, äro de vigtigaste 1) hans جمهرة في معرفة الانساب *bidrag till kännedom om genealogierna*, hvilken han handlar om Arabernas äldsta historia, [och] de särskilda arabiska stammarnas slägtförhållanden; [och] 2) hans كتاب ملوك الطوايف *bok om ländernas Konungar*, hvilken lemnar vigtiga historiska uppl[ys]ningar om de Konungar, som regerat i Syrien, [Per]sien och Ägypten efter Alexander M.

Al-Vakedi (الواقدي) Mohammed B[en] O'mar † 207 = 822 var en gunstling hos Ch[ali]fen Almamûn, och har skrifvit åtskilliga arbeten [om] de krig och eröfringar, som närmast följde på Isl[am]ismens uppkomst. Det allmännast kända, och [mest] värderade af dessa, är det, som heter ح الشام *Syriens eröfring*. Petit de la Croix omnämner i företal till Timurbeks lefverne, att han öfversatt d[etta] verk, ehuru denna öfversättning aldrig blifvit i t[ryck] utgifven. Den lärde Reiske, som i allmänhet [alltför] hårdt bedömmer Arabernas historieskrifvare, fä[ller] öfver al-Vakedi följande hårda omdöme: "miror e[gre]giis viris hunc scriptorem placere potuisse, tot nu[gis,] fabulis et superstitionibus scatentem: cujus mag[...]

*) Vid hvarje författare är det namn, som först läses, under hvilket han allmännast är känd.

partem olim legi in bibliotheca Leidensi; non tamen desiderium ejus excerpendi me cepit." Ab'lf. Annal. Moslem. Hafniæ 1790 sidd. 669 och 70.

Abu-O'beidah (أبو عبيدة) Mohammed Ben-Hamsa † 209 = 824, var en af sina samtida, för ovanligt vidsträckta kunskaper, högt aktad man, hvilkens undervisning den ädla Chalifen Harûn ar-raschîd sjelf begagnade. Abu'l-feda förtäljer, att han efterlemnat omkring tvåhundrade särskilda skrifter. Han sysselsatte sig förnämligast med studium af arabiska språket, hvaraf han ock fått tillnamnet اللغوي *den språkkunnige*. Bland historiska arbeten af honom nämnas med beröm af arabiska skriftställare 1) أخبار الحجاج fältherren *Hedjâds lefverne* och 2) أيام العرب ووقايعها *Arabernas strider och krig.*

Ebn-Heschâm (ابن هشام) Abu-Mohammed A'bd-al-Malek † 213 = 828. Af honom äge vi en för Arabernas äldre historia ganska vigtig skrift kallad انساب حمير وملوكها *Homeiridernas genealogi och deras Konungar.* Homeiriderna voro, under en lång följd af år, Konungar i Jemen. Dessutom har han ock författat en mycket värderad biographi öfver Propheten, kallad مختصر سيرة رسول الله *sammandrag af Guds Prophets lefverne.*

Al-Asm'aï (الاصمعي) Abu-Said A'bd-al-Malek Ben-Khoraib † 215 = 830, var sin tids

lärdaste man, som äfven räknade Chalifen Harûn bland sina lärjungar. Till de tio skrifter af blandadt innehåll, som Abu'l-feda uppgifver honom hafva författa tillägge vi ett vigtigt historiskt arbete, som har ti titel كتاب الغريب *den besynnerliga boken*, och so innehåller en mängd upplysande underrättelser om gamla Arabernas vidskepelser och seder.

Ebn-Khotejba (ابن قتيبة) Abu-Mohammed A'bd-Allah Ben-Muslem † 276 = 88 är det nionde seklets förnämsta historiska skriftställare, både i afseende på uppgifternas tillförlitlighet o stilens renhet, i hvilken han till och med af få bland Arabernas historieskrifvare blifvit öfverträffad. Det vigtiga arbete, som alltid skall försäkra honom om e aktadt rum bland Arabernas häfdatecknare, har t titel كتاب المعارف في اخبار العرب وانسابهم *historiebok om Araberna och deras genealogier*, och i nefattar historien om de hedniska Arabernas stamindelning, seder och bruk, om Islamismens uppkomst och u bredande, om hela den Ommiadiska Chalif-dynastien o de elfva första Abbasiderna. Den stora kännaren Reiske, hvilken, som ofvanföre nämndes, ej slösar lofo på Arabernas författare, kallar detta Ebn-Khotejb verk för en "liber aureus, quo carere nemo potest qui primorum a fuga sæculorum historiam scrutari c pit." Prodid. ad Hagji Ch. tab. p. 231. Han säg sig äfven hafva öfversatt det helt och hållet, ehuru denna öfversättning aldrig blifvit utgifven. J. G. Eic

horn lemnar ett utdrag ur vår författare i sin bok *Monumenta antiquissimæ historiæ Arabum*, Gothæ 1775. Ett annat, af Orientalerna mycket värderadt, arbete af Ebn-Khotejba, ehuruväl ej af historiskt innehåll, är hans عدب الكاتب *skrifvarens undervisning*, i hvilket han lemnar en öfversigt af de kunskaper, som tillhöra en civil tjensteman.

Al-Beladori (البلاذري) Abu-l-A'bbas Ahmed Ben-Jahjah † 279 = 892, skref ett sakrikt, både för historien och geographien vigtigt, arbete kalladt كتاب فتوح البلدان *bok om ländernas eröfring*. Häri beskrifves Musulmännernas usurpation af Persien, Syrien, Cypern, Mesopotamien, Armenien, Ägypten, Spanien och öarna i Medelhafvet.

Al-Thabari (الطبري) Abu-Dja'far Mohammed Ben-Djerir † 310 = 922, är en af Arabernas förnämsta och mest begagnade universalhistoriska författare. Hans vidlyftiga chrönika, som går från skapelsen till år 300 e. H., har till titel: تاريخ الملوك واخبارهم وموالد الرسل وانبايهم والكاين كان في زمن كل واحد منهم *historia om Konungarna och deras bedrifter, om Propheternas födelseorter och prophetkall, och om allt, som tilldragit sig under deras lefnad.* Vanligen citeras den under det kortare namnet تاريخ الطبري. Spridda delar af detta vigtiga arbete förvaras i åtskilliga af Europas bibliotheker, men något fullständigt exemplar är ej, oss veterligen,

i occidenten kändt, hvarken af originalet, eller af den, under namn af تاريخ بسر جرير, ofta citerade persiska öfversättningen, hvilken 40 år efter författarens död, på den Samanidiska Sultanen Mansur Ben-Nuhs föranstaltan, förfärdigades af Vesiren Abu-A'li Mohammed. Det fullständigaste, i Europa kända, exemplaret af Thabaris stora historiska verk på Arabiska äges af Kongl. biblioteket i Berlin, der 5, 10, 11 och 12:e banden finnas.

Ebn-Chordadbeh (ابن خرداذبه) Abu'l-kasem A'bd-Allah lefde i början af fjerde seklet e. H., och skref en كتاب المسالك والممالك *bok om vägar och konungariken.* Af alla Arabernas sednare geographer har detta verk blifvit flitigt begagnadt och ofta citeradt. Mas'udi säger derom: وهو اعم هذه الكتب شهرة في خواص الناس وعوامهم في وقتنا هذا *och denna bok är, bland skrifter i detta slag, den i vår tid mest kända af både höga och låga.*

Ebn-Fodhlan (ابن فضلان) Ahmed skickades, i början af fjerde seklet e. H., af Abbasidiska Chalifen Mukthader-Billah, som sändebud till Bulgarernas Konung vid Wolgaströmen. Om denna sin beskickning författade han en berättelse, som skall innehålla för Rysslands äldre historia högst vigtiga underrättelser. Jakhût har, i sitt geographiska lexicon, derur anfört åtskilliga utdrag, hvilka af Fræhn blifvit sam-

lade och kritiskt bearbetade i hans ofvan citerade bok. Af Ebn-Fodhlâns skrift är intet exemplar kändt, hvarken i orienten eller occidenten.

Hamsah (حمزة) Ben-al-Hasan al-Ispahani skref, i början af fjerde seklet efter flykten, ett slags universalhistoria, kallad كتاب تاريخ الامم *historiebok om folkslagen*, hvilken dock förnämligast sysselsätter sig med Persernas och Arabernas historia. Reiske, som begagnade detta arbete, vid författandet af sina historiska noter till Abu'l-feda, kallar vår författare för en "*compilator ἄκριτος, sui obliviosus, sibique ipsi contradicens;*" ehuruväl han medgifver, att många vigtiga upplysningar i hans bok innehållas. Det åttonde capitlet af Hamsahs verk, som innehåller de Homeiridiska Konungarnas historia, finnes utgifvet, med text och latinsk version, af Schultens i hans *Historia Joctanidarum* Harderov. 1786.

Ebn-Doreid (ابن دريد) Abu-Bekr Mohammed, af sin födelsestad Basra äfven البصري kallad † 321 = 932, har gjort sig ett aktadt namn, både som Skald, Historieskrifvare och Grammaticus. Ett på engång historiskt och grammatiskt arbete är hans etymologiska lexikon, kalladt كتاب الاشتقاق الكامل *den fullständiga etymologiens bok.* Häri innefattas historiska underrättelser om Arabernas åtskilliga stammar och förnämsta slägter, samt derjemte många grundliga och för språkets lexikographi vigtiga,

ehuru ännu alltför litet begagnade, philologiska märkningar, antecknade i anledning af de nomina pria, som i arbetet förekomma. Dessutom har Eb Doreid äfven skrifvit ett fullständigt lexikon, kall كتاب جمهرة اللغة *bok om språkets summa*, h poëtiska arbeten att förtiga.

Al-Motharres (المطرز) Abu-O'mar M hammed † 345 = 956, lemnar i sin bok, ايام العرب *Arabernas historia*, många vigtiga bidrag detta folks historia före Propheten, äfvensom en män biographiska upplysningar om sådana män, som ef Islamismens införande i någon mån utmärkt sig s Lärde, Hjeltar eller Statsmän. Abu'l-feda omta Al-Motharres såsom en af de förnämsta bland Arab nas Grammatici, och uppgifver honom hafva förfat många philologiska skrifter. Han beskrifver hon dessutom såsom en öfvermåttan lärd och minnesstark m

Al-Mas'udi (المسعودي) Abu-l-Hassan A' † 346 = 957, är en af Arabernas vigtigaste histo ska skriftställare. Genom vidsträckta resor förvärfv de han sig, för sin tid ovanliga, insigter; och är mycket trovärdigare i sina uppgifter om sin samti folkslag, som han sjelf besökt alla de länder, hån sina arbeten beskrifver. Det förnämsta och mest b gagnade af hans historiska arbeten är det, som har ti titel مروج الذهب ومعادن الجوهر *de gyllen ängarna och perlegrufvorna.* Det innehåller en un

verldshistoria från skapelsen till år 334 = 945. Vidlyftigare än någon annan arabisk författare, har Mas'udi, i detta sitt verk, beskrifvit Indien, om hvilket land han med synnerlig förkärlek handlar och hvarom han lemnar högst interessanta noticer, dem man förgäfves annorstädes söker. I hvad som rörer Frankerna, är han, som i allmänhet arabiska historieskribenter, kort och opålitlig. Så talar han t. ex. ej ett ord om Roms republikanska period, uppräknar några få af dess Kejsare, låter Christus födas i Augusti 42 regeringsår m. m. Bland hans öfriga historiska verk, förtjena, att med loford nämnas, följande: 1) كتاب في اخبار الزمان ومن اباده الحدثان من الامم الماضية والاجيال الخالية والممالك الداثرة *historiebok om de förflutna århundradena, de förgångna folken, de försvunna slägterna, och de tillintetgjorda väldena.* 2) كتاب فنون المعارف وما جري في دهر السوالف *en bok innehållande åtskilliga upplysningar om hvad som tilldragit sig i de förflutna tiderna.* 3) كتاب ذخاير العلوم وما كان في سالف الدهر *en bok innehållande skatter af kunskaper om hvad som timat i de förflutna seklerna.* 4) كتاب الاستذكار لما جري في سالف الاعصار *minnesbok om förgångna tiders händelser*, samt 5) كتاب التنبيه والاشراف *väckelse- och varningsboken*, som börjar med ett slags kosmographi, och derefter lemnar en kort historia om Persiens Konungar, om Propheten och hans närmaste efterföljare, om Byzan-

tinska Kejsarne m. m. Dessa fem nu uppräknade a beten, i hvilka ingen bestämd plan synes vara följ och af hvilka intet är uteslutande egnadt åt någon vi tid eller folk, kunna sammantagna sägas utgöra e slags historisk encyclopedi. En specialhistoria öfv Ägyptens äldsta Pharaoner äge vi ock af Mas'udi, kall مختصر العجايب *sammandrag af förunderlig händelser*. Utom denna Mas'udi omtalar Herbelot, sitt Bibliothek, äfven en annan, som skall hafva h tat Ahmed, och skrifvit en historia om Syrien o Damaskus, under titel af روض الشام *Syrie trädgård.*

Ebn-Haukhal (ابن حوقل) var en köpman frå Mosul, som, i medlet af fjerde seklet e. H., föret långa och vidsträckta resor. Hemkommen beskref h de länder, han genomrest, i boken معرفة البلدان *kunskap om länderna* kallad, hvilken gjort honom ti en bland de förnämsta af Arabernas geographer. detta verk upptagas och beskrifvas alla de länder frå Spanien till Indus, som bekänna Islams lära. M har allmänt trott sig hafva Engländaren Ousele att tacka för en öfversättning af detta Ebn-Haukha verk, som ock titeln på Ouseleys bok gifver tillkänn Han kallar den nemligen *The Oriental geography Ebn Haukal, an Arabian Traveller of the tenth ce tury*, London 1800, och uppgifver sig hafva öfvers den, ej från arabiska originalet, men från en pers öfversättning af, eftersom han gissar, Ebn Haukha

geographiska verk (ty hans handskrift saknar författarenamn), i anledning af åtskilliga deri befintliga artiklar, dem han funnit öfverensstämma med några ur Ebn-Haukhals verk af Jakhut lånade och i dennes geographiska lexikon citerade uppsatser. Åt denna Ouseleys förmodan har äfven Silv. d. Sacy genom sin *Notice de la géographie orientale d'Ebn Haukal, traduite du Persan en Anglois par W. Ouseley*, gifvit en ny vigt. Fræhn har i sin ofvanföre citerade bok om Ebn-Fodhlan betviflat denna uppgift, och, på goda skäl, tillskrifvit Ouseleys bok en annan författare, som skall hafva lefvat vid pass femtio år före Ebn-Haukhal, och hvilkens arbete denne mycket begagnat och stundom excerperat, hvarigenom den af Ouseley anmärkta likheten, mellan Jakhuts citater ur Ebn-Haukhal, och den öfversatta persiska handskriften, tillräckligen förklaras. Denna författare är AL-ISTHACHRI (الاصطخري) Abu Ischak al-Faresi, ur hvilkens arbete كتاب الاقاليم *bok om klimaterna* Jakhut i sitt lexikon äfven lemnat mångfaldiga utdrag, dem Fræhn funnit vida närmare öfverensstämma med Ouseleys öfversättning. Till samma resultat hafva äfven Hamaker och Uylenbroek kommit, ehuruväl de origtigt förvexlat Isthachri med den ofvan omtalade Ebn-Chordadbeh.

AL-O'TBI (العتبي) Abu'l-Nasr lefde i början af femte seklet efter H. Af honom äge vi ett berömdt arbete kalladt كتاب اليميني *den Jeminiti-*

ska boken, som innehåller historien om den ryktbara stiftaren af Ghasnevidiska dynastien Mahmûd Ben-Sebectegin Jemin-ed-daula. O'tbi börjar sin historia med Naser-ed-din Sebectegins, Mahmûds faders, bedrifter, hvilken lade första grunden till sonens herravälde, och beskrifver sedan sin hjelte till år 409 = 1018. O'tbi är så mycket tillförlitligare, som han sjelf var samtida med Mahmûd; och då denna inkräktares historia så nära sammanhänger med de sista Samanidernas, så vinner äfven denna många vigtiga upplysningar af O'tbis arbete. Hans stil är jemn och ren. Silv. d. Sacy lemnar, i fjerde delen af *Notices des Manuscrits*, ett temmeligen fullständigt utdrag ur vår bok.

Al-Mokhaddesi (المقدسي) Schems-ed-din Abu-A'bd-Allah † 444 = 1052, har i en bok, kallad احسن التقاسيم في معرفة الاقاليم *den bästa indelningen till kännedom om klimaterna*, antecknat resultaterna af sina vidsträckta resor i nästan hela den då kända verldens delar. Hadji Chalifa kallar, i sitt bibliographiska verk, Mokhaddesis arbete för كتاب جليل القدر *en bok af högt värde*. Af Jakhut är han ofta citerad. I Europa är, mig veterligen, intet exemplar af hans bok kändt.

Al-Edrisi (الادريسي) Abu-A'bd-Allah Mohammed föddes i Africa år 493 = 1099 af furstlig härkomst. Efter i Cordova fulländade studier, be-

gaf han sig till Sicilien, der han, på Konung Roger den andras begäran, vid hvilkens hof han tillbragte större delen af sitt lif, författade sitt berömda geographiska arbete, kalladt كتاب نزهة المشتاق في ذكر الامصار والاقطار *den nyfiknes förlustelse i berättelsen om länder och provincer*, i hvilket han handlar om hela den då kända jorden. Fullständigare än någon annan arabisk geograph har Edrisi beskrifvit Europa, och särdeles Italien och Spanien. Man finner hos honom underrättelser om det norra Europa; till och med den Skandinaviska halfön är ej för honom obekant, ehuruväl de upplysningar han derom meddelar, äro knapphändiga och oftast origtiga. Vidlyftigast är han i beskrifningen af Africa, till hvilken Hartman i Göttingen 1796 utgaf en lärd commentar. Hvad man mest saknar hos Edrisi, äfvensom hos arabiska geographer i allmänhet, är orternas longitudts- och latituds-bestämmelser. Ett utdrag af Edrisis verk trycktes i Rom 1592 på Arabiska, och öfversattes 1619 på Latin af två Maroniter Gabriel Sionita och Johan Hesronita, under titel af *Geographia Nubiensis*, ett namn hvilket de tillade Edrisis arbete, emedan de origtigt trodde honom varit född i Nubien. Häraf har han ock sedermera fått tillnamnet af *Geographus Nubiensis*, hvarunder han allmännast är känd. Den nämnda tryckta texten och öfversättningen äro vanställde af en mängd svåra fel, och föga brukbare.

Ebn-al-Djusi (ابن الجوزي) Abu'l-Farad Ben-A'li † 597 = 1200, är en berömd historisk författare. Bland hans mångfaldiga historiska arbeten äro de vigtigaste:, 1) مرآة الزمان *tidens spegel*, en vidlyftig universalhistoria från skapelsen till år 579 = 1183, 2) اعمار الاعيان *lefvernesbeskrifningar öfver berömda män*, samt 3) اخبار البرامكة *historia om Barmeciderne*, hvilken familj under Chalifen Haruns tid stod högre än någon annan i makt och anseende.

E'mad-ed-din (عماد الدين) al-Kateb Ispahani † 597 = 1200. Tillnamnet الكاتب *skrifvaren* fick han, emedan han var den ryktbare Salah-ed-dins Secreterare. Han är en af Orientalerna högt värderad skriftställare och kanske den mest prunkande af alla deras författare. Hans förnämsta verk är det, i hvilket han beskrifver sin herres, Salah-ed-dins bedrifter under de sista sex åren af hans lefnad och förnämligast hans intagande af Jerusalem, och hvilket, efter Herbelots uppgift, kallas البرق الشامي *den Syriska blixten*. Troligen är detta samma arbete som det, hvaraf Schultens utgaf ett profstycke i Leyden 1755, ehuruväl den handskrift, han säger sig hafva följt, har till titel: كتاب الفتح القسي في فتح القدسي *en bok af Kussitisk vältalighet om Jerusalems belägring*. Denna besynnerliga titel förklaras af det bekanta proverbet ابلغ من قس *vältaligare än Kuss*, och rättfärdigas mer än tillräckligt af den högtrafvande, ej sällan svulstiga, stil, som råder i hela

boken. Olika titlar på arabiska handskrifter, af full komligt lika innehåll, äro ej ovanliga; emedan afskrifvare ofta tillåtit sig, att öfva sin skarpsinnighet på upptänkandet af nya, den ena besynnerligare än den andra, hvilka de antingen satt vid sidan af de rätta, eller ock låtit intaga dessas rum. Då E'mad-ed-dins bok kan anses som en representant af den, med skäl så mycket klandrade, svulst och öfverdrift i stil, man förmärker hos åtskilliga af Arabernas historiska skriftställare, lemnas här ett kort profstycke deraf, så vidt möjligt varit, ordagrannt öfversatt ur första capitlet af hans verk om Salah-ed-din. Det lyder som följer: "Hans (Salah-ed-dins) son Malek al-Afdhal stadnade qvar i Ras-al-ma, med en stor mängd af höfdingar. Hos honom såg man framryckande härskaror, rika förråder, örnlika kämpar, lejonstarka krigare, klyfvande svärdsklingor, brusande böljor, stängselbrytande strömmar, slukande hafshvirflar, ja! en sjudande här af Turkars och Kurders skaror, af mörka lejon sammansatt. I de sönderbrytande lederna syntes fasorna blixtra, och svärdsbaljornas döttrar voro tillredda att draga ut ur sina kamrar, längtande att omfamna fiendernas halsar, och trånande att släcka sin törst i struparnas brunnar. — Huru skönt halssmycke är ej de otrognas blod på rättrogna brudar! — Ståndaktigt sinne uppehöll al-Afdhals mod, och äran lifvade hans kraft, och religionen bjöd honom hasta, och Allahs bistånd gaf honom styrka, och ödets be-

slut dref honom framåt, och segren följde honom i ren; hvarföre ock otron skälfde af dödsångest, Islam var den unge hjeltens vän; m. m."

Jakhut (ياقوت) † 626 = 1229. Under namn är den ryktbare geographiska författare all nast känd, hvilkens egentliga namn var Scheh ed-din Abu-A'bd-Allah; med tillnamnet al-H avi, hvilket han erhöll af staden Hamah i Syrien medan han köptes som slaf af en köpman från d stad. Jakhut, ett arabiskt ord, som betyder *saj* var hans slafnamn, det han sedermera sjelf förl till Ja'khub. Man plägade nemligen vanligen ti gå slafvar, som utbjödos till salu, namn af ädla nar, välluktande essencer eller andra dyrbarheter. dan hans herre låtit skaffa honom nödig undervisn begagnade han honom till resor i handelsärenden, efter dennes död öfvertog Jakhut sjelf hans affä och befattade sig i synnerhet med bokhandel, men tade sig snart uteslutande åt litterära sysselsättni Bland åtskilliga arbeten vi af honom äge, är hans graphiska Lexikon det vigtigaste, kändt under r af معجم البلدان *ländernas alphabet*, i hvilket efter en vidlyftig inledning om den physiska och thematiska geographien, lemnar en, i alphabetisk ning fortgående, beskrifning öfver den af honom da verldens folkslag, länder, städer, floder, berg m I likhet med alla andra arabiska jordbeskrifvare u håller han sig mest med de länder, som bek

Islam: likväl lemnar han äfven om de icke-Muhammedanska länderna de fullständigaste underrättelser, vi äge af någon Arab, med undantag af Edrisi. Vid orternas beskrifningar omtalar han äfven deras historiska märkvärdigheter. Hans stil är god och ej smittad af den hos Arabernas geographer ej ovanliga smaken för det underbara, för hvilken sanningen ej sällan uppoffras eller vanställes. Då för jordkunskapen mycken vinst vore att hämta af Jakhuts verk, beklage vi, att det så litet blifvit begagnadt både af Europeer och Orientaler. Ur detta sitt stora verk gjorde Jakhut sjelf ett utdrag, kalladt كتاب المشترك وضعا والمختلف صقعا *bok om orter af lika namn men olika läge*, fastän alltför begränsadt till sitt innehåll, som titeln tillkännagifver.

A'BD-AL-LATHIF (عبد اللطيف) Movaffek-eddin Abu-Mohammed † 629 = 1231. Ehuruväl denna författare ej, i egentlig mening, kan räknas för historieskrifvare, tveke vi dock ej, att här upptaga honom för hans vigtiga verk öfver Ägypten, som har till titel: كتاب الافادة والاعتبار في الامور المشاهدة والحوادث المعاينة بارض مصر *en nyttig och lärorik bok om saker och händelser, dem författaren sett och varit vittne till i Ägyptens land*, och i hvilket han om Ägyptens växter, djur, fornlemningar, seder, Nilflodens stigande, pesten och hungersnöden i detta land åren 597 och 598 e. H. lemnar säkra och fullt troværdiga underrättelser, af honom sjelf, under resor

i landet, inhämtade. Hans stil är fullkomligt ren, och fri från alla de fel, som ofta nog vidlåda äfven goda skriftställare bland Araberna. Utom detta omtalade arbete, som, efter A'bd-al-Lathifs egen utsago, blott är ett utdrag ur ett vidlyftigare verk om Ägypten, hvilket dock, ty värr, är för oss förloradt, eller åtminstone hitintills okändt, uppgifves han såsom författare till en mängd andra, hufvudsakligen medicinska skrifter. Hans berättelse om Ägypten har i Europa varit lyckligare, än de flesta andra arabiska verk. Texten har tvenne gånger blifvit tryckt, i Tübingen 1789, i Oxford 1800, på det sednare stället med bifogad latinsk version af J. White. På Tyska har den blifvit öfversatt af Wahl i Halle, 1790; på Fransyska af Silv. d. Sacy under titel af *Relation de l'Egypte par Abd-Allatif*, Paris 1810, i stor qvart. Om den sistnämnda bearbetningen af vår författare är det nog att säga, att den, i alla afseenden, är värdig sin man, den största kännare, Europa hittills ägt af Arabernas språk och litteratur.

Ebn-Atir (ابن أثير) äl-Djeresi † 630 = 1232, är författare till en mycket vidlyftig allmän historia från skapelsen till år 628 = 1230 كتاب الكامل في التاريخ *den fullständiga historieboken* kallad, vanligare känd under blotta namnet الكامل *Alkâmel*, och hvilken är grunden för Abu'l-Fedas historiska verk, som hufvudsakligen blott är ett utdrag derur. Upsala Kongl. bibliothek äger i sin manu-

scriptsamling den åttonde eller sista delen af detta arbete, som, ändock den blott innefattar historien från år 296 till 628 e. H., är en ganska ansenlig volum. Fullständigt finnes det i intet bibliothek i Europa. Ett annat, besynnerligen för korstågens historia vigtigt, arbete af vår författare är en historia om Atabekerna af Syrien och Mesopotamien, hvilken de Guignes i sin *Histoire des Huns*, Tom. IV. s. 365, kallar "un ouvrage fort curieux, et mérité d'être consulté pour les croisades." Af Wilken, som i sin *Geschichte der Kreuzzüge* äfven rådfrågar arabiska författare, har den ofta blifvit begagnad.

Boha-ed-din (بهاء الدين) Ben-Schedad † 632 = 1234, var inkräktaren Salah-ed-dins samtida och vän, hvilkens lefverne och bedrifter han beskrifvit i en bok, som heter: النوادر السلطانية والمحاسن اليوسفية *de Sultaniska underna och de Josephitiska herrligheterna.* Som bekant är, hade Salah-ed-din äfven namnet Joseph. Boha-ed-dins arbete är indeladt i tvenne afdelningar, af hvilka den första handlar om Hjeltens födelse och uppfostran, och skildrar hans lynne och själs egenskaper, och den andra beskrifver hans krigiska bedrifter ända till hans död. Man kan med skäl förebrå Boha-ed-din, att alltför kort och ofullständigt hafva beskrifvit de första tjugu åren af sin hjeltes fältherrebana, då han deremot med synnerlig utförlighet förtäljer allt, som rörer hans intagande af Jerusalem. Stilen i arbetet är enkelt be-

rättande, och fri från svulst och ordprål. Schulten utgaf det i Leyden 1755 på Arabiska och Latin.

Al-Khodhaï (الخضاعي) Abu-Bekr Ben-a Abar från Valencia † 658 = 1259, är en berömd författare till åtskilliga biographiska arbeten, såso السيرا التكلة *sidenklädningen*, المعجم *alphabet* m. fl., hvilka handla om Spaniens ryktbaraste skri der och utmärkta män i allmänhet under Arabernas välde.

Kemal-ed-din (كمال الدين) Abu-Hafs O'mar † 660 = 1261, har skrifvit tvenne chrönik om Aleppo, en större och en mindre. Den förra h ter بغية الطلب في تاريخ حلب *begär att fi ska i Aleppos historia*; den sednare, som deraf är sammandrag, har till titel زبدة الحلب من تاريخ حلب *gräddan af Aleppos historia*. I Silv. d. Sac *Notice des manuscrits de Berthereau* läses om Kem ed-dins stora verk följande: "c'est une des meilleu histoires particulières, composées par les Musulma et nous ne craignons pas d'assurer que, parmi les storiens orientaux, Kemal-ed-din est un de ce dont l'ouvrage mériteroit le mieux de voir le jou

Abu-Scha'ma (ابو شامة) al-Dimeschki † 665 = 1266, är författare tilll ett för korstågens storia vigtigt arbete, kalladt كتاب الروضتين في اخبار الدولتين *blommor ur de tvenne trädgårde*

i *historien om de tvenne väldena*, innefattande en vidlyftig historia om de båda sultanerna Nur-ed-din och Salah-ed-din. Abu-Scha'ma synes hafva haft authentika documenter att tillgå, emedan han ofta åberopar bref till och från Salah-ed-din. I den förtjenstfulla Berthereaus papper fann man betydliga utdrag ur detta arbete, öfversatta för att upplysa korstågens tidehvarf.

Al-Makin (المكين) Djerdjes (Georg) Ben-A'mid † 672 = 1273, var en Christen Ägyptier, som tjensteman anställd vid den mäktiga sultanen Malek ad-Dhaher Bibars hof. Han har skrifvit en universalhistoria från skapelsen till Prophetens tid, och en specialhistoria om Araberna från Propheten till år 658 = 1259 efter den fullständigaste handskrift, vi deraf känne, och som förvaras i Bodleyanska bibliotheket. Denna sednare är under titel af تاريخ المسلمين i Leyden utgifven år 1625, med bifogad latinsk version af Th. Erpenius. Den handskrift, hvilken Erpenius följde, går ej längre än till år 573 = 1177, men den tryckta upplagan stadnar dock med 512 = 1118, emedan döden der afbröt öfversättaren. Denna edition är, så väl i afseende på text, som öfversättning, uppfylld af svåra fel. Ehuruväl aldrig al-Makin skall kunna göra anspråk på något högt rum bland arabiska häfdatecknare, kan dock hans arbete med fördel begagnas för historien om det Österländska Chalifatet.

Ebn-Chalikân (ابن خلكان) Schems-ed-din Abu'l A'bbâs Ahmed † 681 = 1282, är förfat-

tare till det oskattbara verket وفيات الاعيان *rykti ra mäns död*, som är ett biographiskt lexikon öfv utmärkta män från Islamismens uppkomst till förfat rens tid, hvari han, med sorgfällighet och full trovi dighet, redovisar för alla sådana personer, hvilka, i tingen som krigare, statsmän, skalder, lärde eller kon närer, beredt sig ett namn bland Prophetens bekänn re. För Arabernas litterärhistoria är denna bok utmärkt vigt, ej blott genom de biographiska noticer lemnar om författarena, utan än mer genom de underr telser, den innehåller, om deras arbeten, och des innehåll och värde.

Al-Khasvini (القزويني) Mohammed † 682 1283, är Arabernas Plinius. Af honom äge vi tve arbeten af stor förtjenst. Det ena har till tit كتاب عجايب البلدان *bok om ländernas mä vårdigheter*, och innehåller en vidlyftig jordbesk ning öfver större delen af Asien och Africa, hvi verldsdelar han tillika i naturalhistoriskt hänseende skrifver. Det andra heter عجايب المخلوقات وغرايب الموجودات *naturens under och skapade tingens besynnerligheter*. Detta är Orient förnämsta naturalhistoriska verk, och handlar himlakropparna, elementerna, metallerna, samt dj och växtriket. I tredje delen af Silv. d. Sacys *Ch stomathie Arabe* läses ett utdrag derur.

Abu'l-Faradj (ابو الفرج) Gregorius, äf känd under namn af Gregorius Barhebræus,

religionen Christen, och till börden en Armenier, lefde i sjunde seklet e. H. Hans förnämsta verk är hans chrönika, känd under namn af تاريخ مختصر الدول *dynastiernas historia i sammandrag*, hvilken han först författade på Syriska, men sedan sjelf öfversatte på Arabiska. Den innehåller, i en enkel, annalistisk stil, en allmän verldshistoria från skapelsen till år 682 = 1283, indelad i tio dynastier. Ett utdrag ur den nionde dynastien utgafs af Pococke 1650 i Oxford, under titel *Specimen Historiæ Arabum*, hvartill han bifogade många lärda, och för den äldre arabiska historien mycket upplysande anmärkningar. Hel utgafs sedermera Abu'l-Faradjs chrönika på Arabiska och Latin af samma Pococke i Oxford 1663. På Tyska har den blifvit öfversatt af Bauer, och utgifven i Leipzig 1783. Den syriska texten, med åtföljande latinsk version, utgafs af Kirsch och Bruns i Leipzig 1789.

Abu'l-feda (ابو الفدا) E'mad-ed-din Ismaël Ben-al-Malek an-Naser † 732=1333, af furstlig härkomst, och sjelf furste öfver Hamah i Syrien, är en af Arabernas förnämsta historieskrifvare, äfvensom han är deras ypperste geograph. Hans stora historiska verk har till titel: المختصر في اخبار البشر *sammandrag af menniskoslägtets historia*, och är indeladt i sex afdelningar; af hvilka den 1:a handlar om Israëliterna, den 2:a om Persiens gamla Konungar, den 3:e om Ägyptens Pharaoner, om Grekland och Rom, den 4:e om Araberna före

Mohammed, den 5:e om åtskilliga andra folkslag, som Syrer, Copter, Äthioper, Chineser m. fl., och 6:e om Araberna från Propheten till år 729 = 13
Denna sista delen af Abu'l-Fedas historiska verk, i ock är den fullständigaste och den bäst redigera har i Köpenhamn, genom Adlers försorg, blifvit gifven (1789—1794) i fem qvartband. Den arabi texten är åtföljd af Reiskes förträffliga latinska v sion, samt dessutom upplyst med en mängd vigtiga storiska anmärkningar af samma författare. Gag utgaf i Oxford 1723 Mohammeds lefverne, hvar den omnämnda sjette delen af Abu'l-Fedas hist begynner. Men då både texten och den åtföljande tinska öfversättningen äro så felaktiga, att ingen är fri från de gröfsta misstag, betjene vi oss af d tillfälle att varna nybörjare för detta arbetes beg nande, helst vi vete, att det understundom brukas läsebok af de få bland våra Landsmän, som strä sina arabiska studier öfver de vanligaste chrestomath na. Hvad stilen hos Abu'l-Feda angår, så berätt den honom till ett rum bland de mest sansade af entens prosaiska skriftställare. Den är lugn och je stiger aldrig, äfven der ämnets beskaffenhet skulle k na fordra det, men sjunker ock aldrig till platt I likhet med de flesta af Arabernas historieskrifv inblandar han ofta verser ur poëterna, som stå i got, ehuru ofta aflägset, sammanhang med de hän ser han berättar. Hvad vi i hans historia om Aral

na efter Islam mest sakne, är att han alldeles icke vidrörer det Spanska Chalifatets historia. Vigtigare måhända än Abu'l-Fedas historiska verk är hans geographiska, تقويم البلدان *ländernas ordnande* kalladt, som i sig innefattar det hufvudsakligaste af hans samtids geographiska insigter. Detta verk är indeladt i tvenne delar, af hvilka den första handlar om jordens indelning i sju klimata, om hafven, floderna, sjöarna och bergsträckningarna. Den andra, underafdelad i 28 taflor, beskrifver hela den då kända verlden, och är ofullständigast i hvad som rörer Indien, Europa och länderna i det inre af Africa. Orternas longituder och latituder uppgifver han gemenligen, de förra räknade från stranden af atlantiska oceanen, hvarmed man tror honom mena herkulanska sundet. I fjerde och femte delarna af *Büschings Magazin für die neue Historie und Geographie* finnes införd en af Reiske gjord öfversättning af hela verket. Särskildt utgifna äro sexton af de omnämnda 28 taflorna.

An-Novairi (النويري) Ahmed Ben-A'bd-al-Vahâb † 733 = 1334, är författare till ett vidlyftigt, och af Orientalerna högt skattadt encyclopediskt verk, kalladt كتاب نهاية الارب في فنون الادب *bok om målet för begäret efter bildande kunskaper.* Detta arbete utgöres af fem hufvudafdelningar, en kosmographisk, en moralphilosophisk, en zoologisk, en botanisk, och slutligen en historisk, hvilken sistnämnda handlar om Mosaiska traditionerna, Israëliterna,

Araberna före och efter Islam, Ägyptens, Indiens, Chinas och Persiens gamla Konungar, Alexander Magnus och Ptolemeerna, Assyrierna, Romarna, de särskilda furstedynastier, som uppkommo genom inkräktningar på det Bagdadiska Chalifatets område, om de märkligaste tilldragelserna i Africa från år 40 till 666 e. H., om Siciliens intagande af Araberna, om Ommiadiska Chaliferna i Spanien från 238—290 e. H. m. m. Med ett ord, detta Novairis arbete är, genom sakrikheten af sitt innehåll, ett af de vigtigaste vi äge af Araberna. Ett profstycke ur den historiska delen af Novairis verk finnes tryckt i Schultens *historia Joctanidarum*.

Ebn-Bathutha (ابن باطوطة) Abu-A'bd-Allah Mohammed, en Africaner från åttonde seklet e. H. En betydlig del af sitt lif tillbragte han på resor i främmande länder. Han genomreste Ägypten, Arabien, Syrien, Grekiska Kejsaredömets länder, Tatariet, Persien, en del af China, samt öarna Ceylon och Java. Återkommen till Africa, besökte han länderna kring Nigerfloden. Hvad märkvärdigt han under sina vidsträckta resor sett och erfarit, har han upptecknat i boken رحلة ابن باطوطة *Ebn Bathuthas resa*, som innehåller många för denna tids jordkunskap vigtiga upplysningar. En öfversättning af detta interessanta arbete utkom i London 1829 under titel: *The travels of Ibn Batuta with notes by Sam. Lee.*

Ebn-al-Vardi (ابن الوردي) Seradj-eddin † 750 = 1349, har i ett geographiskt verk, kalladt خريدة العجائب *perlan af de underbara tingen*, och indeladt i fjorton afdelningar eller capitel, beskrifvit Asien, Africa och delar af Europa. Upsala Kongl. bibliothek äger af detta arbete en god handskrift, som af A. Hylander blifvit begagnad vid utgifvandet af första capitlet af Ebn-al-Vardis geographi, som trycktes i Lund 1823 på Arabiska och Latin, och hvartill vi hänvise den, som med vår författare vill göra närmare bekantskap.

Ebn-al-Chathîb (ابن الخطيب) Mohammed Ben A'bd-Allah från Granada, lefde i medlet af åttonde seklet efter flykten, och är måhända den förnämsta af alla Spansk-Arabiska författare, både i hänseende till mängden och godheten af efterlemnade skrifter. Efter en i alla afseenden lysande och ärofull lefnad, föll han slutligen i onåd hos Konungen i Granada Ebn-al-Ahmar, misstänktes för förräderi och dödades i fängelse år 776 = 1374. Hans vigtigaste historiska arbete är det, som heter اللمحة البدرية في الدولة النصرانية *nymånans blick på det Christna väldet*, och innehåller en utförlig historia om Granadas Konungar. Ett annat historiskt verk om Spanien och Africa kallar han الحلل المرقومة *den broderade manteln*. Äfven åt Granadas litteraturhistoria har han egnat ett arbete, kalladt الاحاطة في تاريخ غرناطة *ramen kring Granadas historia*, i hvilket

han, i alphabetisk ordning, redovisar för Granadas förnämsta skalder och vetenskapsidkare. Ur dessa verk lemnar Casiri vidlyftiga utdrag i sitt *Bibliotheca Escurialensis*, som är ett slags catalogue raisonné öfver de i detta bibliothek befintliga arabiska handskrifter.

As-Safadi (الصفدي) Salah-ed-din Chalil Ben-Ibek † 776 = 1374, har skrifvit ett berömdt biographiskt lexikon öfver utmärkta män före Islams uppkomst till sin egen samtid, kalladt الوافي بالوفيات *löfteshållaren*. Herbelot nämner bland andra arbeten af Safadi äfven detta, ehuru under en annan titel. Hos honom heter det nemligen اعيان العصر واعوان النصر *tidens utmärkte män och segrens hjelpare*, en titel, den förmodligen någon afskrifvare tillsatt till Herbelots codex.

Ebn-Chaldûn (ابن خلدون) A'bd-ar-Rahmân Hadhrami † 808 = 1405, var Kadi i Aleppo, då denna stad intogs af Timurlenk. Vi tveke ej att tillägga denna författare det första rummet bland Arabernas historiska skriftställare, äfvensom vi anse honom vara den enda ibland dem, som, utan att särdeles lida på jemnförelsen, kan sättas i bredd med både den gamla classiska, och vår egen tids förnämsta historieskrifvare. Titeln på hans arbete är: كتاب العبر وديوان المبتدا والخبر في ايام العرب والعجم والبربر *exempelbok och samling af subjeet och prædicat* (d. ä. en fullständig framställning) *rörande*

le *Arabers, Persers och Berbers historia.* I ett vidlyftigt företal framställer författaren värdet och betydelsen af historiens studium, och angifver den noggranna kritik, med hvilken en historieskrifvare bör granska händelserna, för att ej, blindt troende på föregångares uppgifter, inledas i beständiga misstag. Derpå följer en inledning till historiens studium, uppfylld af djuptänkta, philosophiska reflexioner öfver naturen af hvarje menskligt samhälle, och sist den egentligen historiska delen af arbetet, som redovisar för de tre nämnda folkslagens ursprung och vigtigaste öden till författarens tid. Den lärde v. Hammer kallar Ebn-Chaldun för Arabernas Montesquieu, ett omdöme hvilket vi tro oss kunna rättfärdiga med följande profstycke, ordagrannt öfversatt ur företalet till hans arbete. Der läses bland annat: "Det är endast genom nogsam pröfning och ihärdig forskning man kommer till sanningen, och skyddas för misstag och förvillelser. Om derföre en historieskrifvare, vid händelsernas förtäljande, endast litar på andras utsago, och gör intet afseende på erfarenhetens vittnesbörd, på statskonstens hufvudsanningar, på bildningens beskaffenhet, och på alla de omständigheter, som nödvändigt åtfölja hvarje samhällsförening; om han ej, af hvad han ser, dömmer till hvad han icke ser, ej jemnförer det närvarande med det förflutna, kan han aldrig vara trygg, att ej snafva och stappla och göra afsteg från sanningens väg. Också finner man ofta häfdatecknare, commentatorer och sagoberättare begå svåra misstag i sina upp-

gifter, emedan de endast och allenast förlita sig p andras utsago, hurudan denna än må vara, ej upple händelsernas grundorsaker, ej jemnföra dem med an dra likartade, ej underkasta dem förnuftets pröfnin och naturlagarnas fordringar, med ett ord, ej med till börlig skärpa granska dem. Deraf händer, att de, af vikande från sanningen, förlora sig i gissningarnas och villfarelsernas öcken. Detta gäller i synnerhet i fråga om siffertals bestämmande, när i en berättelse fråga blir om skatters belopp eller krigshärars storlek, emedan, i sådana fall, falska och felaktiga uppgifter vanligast förekomma;" m. m.

Al-Bakhuji (البكوبي) A'bd-ar-Raschîd Ben-Saleh lefde i början af nionde seklet e. H. Han är författare till ett geographiskt arbete, kalladt كتاب تلخيص الآثار وعجايب الملك القهار *framställning af märkvärdiga ting och den allsmäktiga Konungens under.* Som vanligt i arabiska jordbeskrifningar, indelas, ock i denna, jorden i sju klimata, och under hvarje klima förekomma de vigtigaste, deri belägna, orter, i alphabetisk ordning upptagna och beskrifna. Al-Khasvini är den författare, hvilken al-Bakhuji mest följt och ofta afskrifvit. I andra tomen af *Notices des Manuscrits* ss. 386—544 läses en af de Guignes författad nästan fullständig öfversättning af Bakhujis verk.

Al-Makhrisi (المقريزي) Taki-ed-din Ahmed † 845 = 1441. Under detta namn är denna rykt-

bare författare allmänt känd, ehuru han sjelf, i företalet till sitt verk öfver Ägypten, kallar sig för Ebn-al-Makhrisi. Han är en af dem, som skrifvit mest och bäst på Arabiska. Det vigtigaste af hans mångfaldiga historiska arbeten är tvifvelsutan hans كتاب المواعظ والاعتبار في ذكر الخطط والآثار *råd- och begrundnings-bok i berättelsen om jordsträckor och fornlemningar.* Detta verk innehåller en geographisk, physisk, historisk och statistisk beskrifning om Ägypten, från äldsta tider ända till Makhrisis dagar; och är obestridligen det fullständigaste och pålitligaste arbete, som af någon Orientaler blifvit skrifvet om Ägypten, ehuruväl intet lands historia och geographi blifvit så flitigt af Araberna bearbetad som dettas. Silv. d. Sacy, som i sin Chrestomathie Arabe derur lemnar några utdrag, säger om Makhrisi, i fjerde tomen af *Notices des Manuscrits*, p. 7: "de tous les écrivains Arabes, qui ont donné des déscriptions de l'Egypte et du Caire, aucun ne mérite mieux d'étre connu que Makrizy." Af hans öfriga historiska arbeten, alla utmärkta genom grundlighet, sanningskärlek och en behaglig stil, äro följande de förnämsta: 1) كتاب السلوك في معرفة دول والملوك *inledning till kännedom om de kungliga dynastierna*, hvari författaren beskrifver sin samtida historia. 2) تاريخ الكبير المقفي في تراجم اهل مصر والواردين اليها *den stora chrönikan al-Mokkfa, innehållande historien om Ägypten, och dem,*

som dit inflyttat. 3) كتاب الالمام في اخبار من بارض الحبشة من ملوك الاسلام *samlingsboken om de Musulmanska Konungar, som hafva regerat i Abyssinien*, utgifven på Arabiska och Latin af Rinck i Leyden 1790.

Ebn-A'bd-al-Halim (ابن عبد الحليم) Abu-Mohammed Saleh skref i nionde seklet e. H. en historiebok om Mauritaniens Konungar och staden Fes, under titel: كتاب الانيس المطرب بروض القرطاس في اخبار ملوك المغرب وتاريخ مدينة فاس *den underhållande boken, som dansar på papperets ång, i historien om Africas Konungar och staden Fes.* Detta för Norra Africas historia högst vigtiga arbete äges i en vacker handskrift af Upsala Kongl. bibliothek. På samma ställe förvaras ock en handskrifven fransysk öfversättning deraf, gjord af Petit de la Croix. Öfversättningen utgör fyra band i qvart.

Ebn-A'rabschah (ابن عربشاه) Ahmed † 854 = 1450, är den ryktbare författaren till Tamerlans, eller, som han rättare kallas, Timûr-lenks lefverne, hvilket arbetes titel är: عجايب المقدور في اخبار تيمور *Försynens under i Timurs bedrifter.* Denna bok njuter i Orienten ett högt anseende, och anses vara skrifven i den vältaligaste och skönaste stil. Blir fråga att bedömma den efter Arabernas måttstock, och de fordringar, de göra af en god stil, så är Ebn-

A'rabschah en hos dem ännu oöfverträffad historisk stilist. Han har lyckligare än någon annan historieskrifvare förstått att öfverallt i sin bok välja, hvad Araberna anse som en oeftergiflig fordran af ett vältaligt föredrag, likljudande ord med olika betydelser, och rimmande slutfall i perioderna. Han täflar häri med sjelfva Hariri, Arabernas störste Rhetor. Efter de fordringar vi deremot äro vana att göra af en god historisk författare, kan Ebn-A'rabschah i intet afseende förtjena detta namn. Sanning både i sak och uttryck äro hos honom underordnade under partiskhet och rhetorisk behagsjuka. Han röjer sig visserligen, på hvarje sida, som en man af snille, och som den, hvilken äger alla sitt sköna språks rika tillgångar, i hvarje stund, tillreds att efter behag använda; men man måste vara Arab, för att läsa honom med nöje. För en Europé skall han alltid, helst i öfversättning, vore den än aldrig så lycklig, förefalla konstlad och öfverspänd. Tvenne upplagor af den arabiska texten hafva i Europa blifvit utgifna, en af **Erpenius**, Lugd. Bat. 1636, och en af **Manger**, Leovard. 1767, den sednare med bifogad latinsk version.

Abu'l-Mahasen (ابو المحاسن) Jusuf Ben-Tagri-Bardi, äfven företrädesvis kallad مورخ المصر *Ägyptens historiograph*, skref i nionde seklet e. H. en utförlig och tillförlitlig historia om Ägypten ifrån Musulmännernas invasion till år 857 = 1452, kallad النجوم الزاهرة فى ملوك مصر والقاهرة

de lysande constellationerna om Ägyptens och Cairos Konungar. Första delen af detta verk äges i en vacker handskrift af Upsala Kongl. bibliothek. Under titel af كواكب الباهرة من النجوم الزاهرة *de blänkande stjernorna ur de lysande constellationerna,* gjorde Abu'l-Mahasen sjelf ett utdrag ur sitt ofvan omtalade stora arbete. Samma författare hafve vi ock att tacka för en fortsättning af as-Safadis biographiska lexikon, kallad المنهل الصافي والمستوفي بعد الوافي *det rena vattningsstället och betalaren af Löfteshållarens* (så kallade as-Safadi sitt arbete) *förbindelser.* Denna fortsättning går från 650 e. H. till slutet af Abu'l-Mahasens lefnad.

Ebn-Schehnah (ابن شحنة) Mohebb-ed-din Abu'l-Valed Mohammed † 883 = 1478, är en skriftställare af högt anseende hos Orientalerna, och som af Herbelot, för de historiska artiklarna i hans *Bibliotheque Orientale*, blifvit mer än någon annan begagnad. Han har skrifvit en universalhistoria, kallad روضة المناظرة في علم الاوايل والاواخر *den grönskande ängen i kännedomen om det förflutna och det tillkommande*, som gemenligen anses vara ett utdrag ur Abu'l-Fedas stora historiska verk, ehuruväl denna går till år 806 e. H., då Abu'l-Feda stadnar vid 729. Ebn-Schehnah, ej nöjd med att beskrifva blott det förflutna, egnar, som titeln på hans arbete utvisar, äfven sin uppmärksamhet åt hvad vi kalle res

novissimæ. Den fjerde eller sista delen af hans arbete handlar nemligen om de under och järtecken, som tros skola föregå verldens förstöring på den yttersta dagen.

As-Sojuthi (السيوطي) Djelal-ed-din Abu'l-Fadhl † 911 = 1505, är den mest productiva, af oss kända, arabiska skriftställare. Han uppgifves såsom författare till mer än 550 särskilda skrifter och afhandlingar, af hvilka de fleste röra Koranens exeges, samt grammatiken och rhetoriken. En förteckning på alla hans kända arbeten finnes börjad i 58:e häftet af *Jahrbücher der Litteratur*, Wien 1832. Bland hans historiska verk är det förnämsta en historia om Ägypten, som heter كتاب حسن المحاضرة في اخبار مصر والقاهرة *angenäm sällskapsläsning om Ägyptens och Cairos historia*, hvaraf Upsala biblioth. äger en vacker handskrift; samt dernäst en chrönika om Chaliferna, تاريخ الخلفا *Chalifernas historia* kallad, som är det fullständigaste verk, vi om dem känne. Sojuthi har äfven författat en geographisk och naturalhistorisk beskrifning om Ägypten, kallad الروضة الاسيوطي *den Sojuthiska ängsmarken*, hvaraf äfven en väl behållen handskrift förvaras i Upsala bibliothek.

Khotb-ed-din (قطب الدين) Mohammed El-Meckij † 988 = 1580, har skrifvit ett ryktbart arbete, kalladt البرق اليماني في فتح العثماني *den Jemenitiska blixten i den Osmaniska belägringen;*

hvari innehålles berättelsen om de politiska omhvälfningar, som ägde rum i Jemen från år 1488 till 1570, och om detta lands slutliga eröfring af Turkarna. Stilen är i allmänhet enkel och god, ehuruväl batalj-styckena vanligen äro alltför oratoriska. I fjerde tomen af *Not. d. Manusc.* lemnar Silv. d. Sacy vidlyftiga utdrag ur detta arbete. Äfven sin födelsestads, Meccas, historia har Khoth-ed-din skrifvit i ett vidlyftigt arbete, hvilket han kallar كتاب الاعلام باعلام بلد الله الحرام *beskrifning på den heliga stadens berg.* Äfven härur läsas öfversatta utdrag i fjerde tomen af *Not. d. Manusc.*

Al-Djanabi (الجنابي) Abu-Mohammed Musthafa † 999 = 1590, är författare till den vidlyftigaste universalhistoria, vi äge på Arabiska. Den har till titel بحر الزخار *det brusande hafvet*, och går från skapelsen till år 1588, men, allmän till Prophetens tid, sysselsätter den sig sedermera blott med de folk, som bekänna hans lära.

Ahmed (احمد) Ben-Mohammed al-Moghrebi är en författare från början af 17:e seklet af vår tideräkning. Han har skrifvit ett värderadt arbete öfver Arabernas välde i Spanien, تاريخ الاندلس *Spaniens historia* kalladt, som innefattar detta lands historia från Arabernas invasion till deras förjagande af de Christna, och derjemte lemnar många vigtiga geographiska och naturalhistoriska upplys-

ningar om detta land. Ahmeds verk är en af de källor, hvaraf Cardonne betjenade sig för sin historia om Spanien under Arabernas välde.

SCHEMS-ED-DIN (شمس الدين) Mohammed al-Bakeri, en Ägyptier från medlet af 17:e seklet e. Chr., har i en behaglig och lättläst stil skrifvit sitt fäderneslands historia under titeln كتاب الكواكب السايرة في اخبار مصر والقاهرة *bok om planeterna i Ägyptens och Cairos historia.* Den går från äldsta tider ända till år 1652, och är, i synnerhet för de sednare tiderna, af mycken vigt. I första tomen af *Not. d. Manusc.* lemnar Silv. d. Sacy en fullständig redovisning för detta arbete. I en egen skrift har Shems-ed-din beskrifvit Ägyptens intagande af Turkarna. Den heter الفتحات العثمانيات للديار المصريات *de Osmaniska eröfringarna af de Ägyptiska länderna.*

HADJI CHALIFA (حاجي خليفة) Musthafa Ben-A'bd-Allah, äfven känd under namn af Kateb Tjelebi † 1057 = 1647, var en civil tjensteman i Constantinopel. Han är författare till åtskilliga arbeten, hvilka alla vittna om hans djupa och vidsträckta studier. Det förnämsta bland dessa är hans stora bibliographiska verk kalladt, كشف الظنون في اسما كتب والفنون *gissningarnas afslöjande i fråga om namnen på böcker och vetenskaper.* Detta arbete innehåller, efter en inledning, i hvilken författaren talar om vetenskapernas väsende, värde, indelning och historia, en i alphabe-

tisk ordning affattad förteckning på alla, af författaren kända, skriftställare på arabiska, persiska och turkiska språken, jemte dessas lefvernesbeskrifningar och utgifna arbeten. För att lemna ett ungefärligt begrepp om vidden af de tre nämnda språkens litteraturer, torde vara tillräckligt att anföra, det de allenast i detta verk uppräknade skrifternas antal är ej mindre än 18,550. Det omfattar tiden från Propheten till 1028 = 1618. Äfven som geograph har Hadji Chalifa beredt sig ett aktadt namn. I en bok, kallad جهان نما *verldens spegel*, har han beskrifvit Asiens geographi. Detta verk skrefs af författaren på Arabiska, men öfversattes sedan på Turkiska och trycktes i Constantinopel år 1732 af Ibrahim Effendi. Från denna turkiska version har vår oförgätlige Norberg gjort sin latinska tolkning, som utkom i Lund 1818. På Turkiska skref Hadji Chalifa vidare sina chronologiska tabeller, dem han kallade تقويم التواريخ *ordnande af tideräkningarna*. Äfven dessa trycktes i Constantinopel 1733.

H. G. Lindgren.

DEN HELIGE SIGFRID, GRUNDLÄGGARE AF CHRISTEN KYRKA I DET SYDLIGA SVERIGE.

FRAGMENT UR ETT STÖRRE KYRKOHISTORISKT ARBETE.

— — — I våra undersökningar om Engelsmäns verksamhet för Christendomens införande i norden och särskildt i Sverige kunna tilldragelser nu ingå, som visserligen äro äldre än en del af det, som förr blifvit anfördt, men som dock icke förr än nu kunnat förekomma, emedan de stå i närmaste sammanhang med nyss omtalade händelser. Vi mena Olof Skötkonungs dop, verkställdt af en Sigurd eller Sigfrid, och dennes öfriga verksamhet i Sverige. Vi vilja till en början handla om källorna för dessa tilldragelsers historia.

De äro dels isländska, dels svenska. De förra sammanflyta med källorna för den norrska Konungen Olof Tryggvasons historia. De urkunder, i hvilka denna innehålles, omtala ej blott, huru Konungens Hofbiskop Sigurd var verksam i Norrige, utan äfven huru han efter Olofs död öfvergick till Sverige och der predikade. Tillförlitligheten af dessa berättelser beror för det första på den tillförlitlighet, som urkunderna i det hela äga.

Om dessa må sålunda märkas, att den gestalt, i hvilken de för det närvarande befinnas, väl icke är äldre än från slutet af 13:e seklet, men att deras beståndsdelar utgöras af gamla och till en del ordagrannt afskrifna berättelser, för hvilkas trovärdighet bestämda och icke ovigtiga isländska och norrska sagesmän åberopas; hvadan också deras trovärdighet i det hela anses såsom afgjord [1]). Hvad dernäst Sigurds historia särskildt vidkommer, så har den, liksom mycket annat i Olof Tryggvasons sagor, sin upprinnelse i Gunlögs och Odds, tvenne isländska, något när samtidiga Munkars, berättelser. Att Gunlögs uppgifter om Sigurd, hvilka synas hafva varit utförligare än Odds, noggrannt blifvit intagne i sagorne [2]), derom är intet tvifvel; sjelfva ordalagen visa det tillräckligt. Uppgifterna hvila sannolikt på de nyss omnämnda auctoriteterna, hvilka äfven åberopas omedelbart, efter det den Sigurdska historien blifvit berättad [3]). Dessutom visste Odd att uppräkna anförvandter af Sigurd i nedstigande linea och icke mycket aflägsna leder, tillhörande ungefärligen samma tider och orter, som han sjelf och brodren Gunlög [4]). Det inses således, huru dessa båda män, om också något mer än halftannat sekel aflägsna från händelserna, kunna vara någorlunda tillförlitliga sagesmän angående Sigurd. Och att de kunde äga kunskap ej mindre om hans händelser i Sverige, än om dem i Norrige, det blifver klart, när man erinrar sig den lifliga gemenskap, som i början af 11:e seklet, eller just vid Sigurds tid,

---

[1]) Jfr P. E. Müllers omdöme i Sagabibl. III. s. 210, och den föregående undersökning, på hvilken detta är grundadt. [2]) I Skalholtska Uppl. af Olof Tryggv. S. II. s. 321; i Danska Oldskrift-Selsk. Uppl. Rafns öfvers. III. s. 144. o. ff Jfr Müller, anf. st. s. 207. [3]) Ol. Tryggv. S. Skalh. Uppl. II. s. 327. [4]) Ol. Tryggv. S. anf. st.

gde rum mellan de båda rikena. Hvad i det ena till-
rog sig med en så vigtig person som Sigurd Biskop,
unde för hans anhöriga och mångfaldiga bekanta i det
andra icke vara okändt. Uppmärksamhet förtjena sålun-
la de isländska berättelserna om Sigurds lefverne i all-
männhet och om hans vistande bland Svenskarne i synner-
het; och det sednare torde så mycket snarare vara full-
komligen grundadt, som man i annat fall icke så lätt
kan förklara, huru en berättelse derom kunnat blifva
gängse bland Norrmän och Isländare.

Bland svenska källor må Legender om den helige
Sigfrid först nämnas. Såsom andra helgons fromma ord
och gerningar upptecknades, för att så mycket mera re-
gelbundet kunna beprisas vid gudstjensterna, så skedde
ock detta med den ifrågavarande lärarens. Om ho-
nom har mer än en legend blifvit nedskrifven, och mer
än en är ännu åt oss förvarad, oaktadt skiljaktigheterna
mellan de öfverblifne icke äro betydlige. Den ena är i
en eller annan omständighet utförligare än den andra,
har ett eller annat namn, som saknas i den andra, samt
någon olikhet i ordning och ordalag. Men de hvila alla
mycket tydligt på samma grund och hafva otvifvelaktigt
samma upphof [1]). Hvilket är detta upphof, och hvilken

[1]) De sinsemellan mest olika äro Sigfrids så kallade histo-
ria och Sigfrids lefverne, sednast aftryckte i Scr. Rer. Suec.
T. II. part. I. ss. 344 och 365, förut i Benzelii Monum. hist.
vet. eccl. Sueogoth. ss. 1 och 21. Af den förra hade redan
Baazius i sitt Invent. eccl. Sueog. s. 100 utgifvit ett utdrag,
efter ett ms., som var afskrifvet af hans farfar, hvilken var
Decanus Capituli Vexion. omkr. år 1520. Det synes således,
huru ända in i de sednare tiderna legenderna voro gängse
bland Småländskt presterskap. — Att af Historia S. Sigfridi
en särskild Recension var till, synes af de anmärkta varian-

är till följd deraf berättelsernas trovärdighet? I dem alla är Småland, Wärend, Wexiö, medelpunkten för Sigfrids bemödanden. Ankommen från främmande länder, utväljer han nämnda ort till sitt hufvudsakliga uppehållsställe, utgår derifrån till de andra trakter, dit han af sin pligt kallas, men återkommer alltid till Wexiö, således förherrligande detta ställe med sin predikan, sin helighet, sina under och slutligen med sin död. Af detta förhållande ledes man lätt till den förmodan, att de nämnda legendernas uppkomst är att söka i Småland, och väl sannolikast i Wexiö, den äldsta christna hufvudort i Småland, för hvars gudstjenst legenderna lätteligen kunna vara författade. Denna förmodan får bekräftelse af ett bestämdt datum. I en gammal förteckning öfver de äldste Biskoparne i Wexiö stift, hvilken afbrytes vid 13:e seklets slut, och kanske sjelf är just vid denna tid författad [1]), anmärkes, att under 12:e året af Biskop Johan Ehrengisslesons förvaltning, eller år 1205, blefvo den helige Sigfrids händelser skriftligen affattade. Anmärkningen vore utan all mening, om den icke ställde affattandet i någon gemenskap med den omnämnde Biskopens stift. Att Sigfrids historia blifvit upptecknad till detta stifts uppbyggelse, antingen af Biskopen sjelf eller på hans föranstaltande, vill antecknaren utan tvifvel hafva tillkännagifvit. Nu är det visst icke afgjordt, att någon af våra legender om Sigfrid är den här omtalade skriften; men deremot är det mer än troligt, att den

---

terna i Scr. Rer. Suec. Den svenska bearbetning, som i nyssnämnda samling finnes intagen, är i något olik båda dessa Recensioner, men har ock betydliga öfverensstämmelser med båda. Den röjer tydligt sin egenskap af öfversättning.

[1]) Jfr E. Benzelii aftryck och anmärkning i slutet af Vastovii Vitis. Det begagnade manuscriptet, hvilket lär finnas i Upsala, är ännu icke aftryckt i Scr. Rer. Suec.

inare utgör, om icke mer, åtminstone grundvalen till förre, hvilka i sådant fall sedermera erhållit den utrligare bearbetning, som de numera äga. Äro dessa itsatser rigtiga, så hafva vi tillika en tidepunkt gifven, re hvilken legendernas upphof ej kan utsättas. Äldre i från 13:e seklets början kunna de ej skattas. Men dan denna ålder är ej obetydlig, antingen den tillkomer dem på det sätt, att de ungefärligen vid den nämnda len blifvit fullständigt utförde, eller de endast då erllit sin uppränning. Uppkomne vid denna tid, äro de ngefärligen 200 år yngre än de händelser, de omtala: urudan kan vid ett sådant förhållande deras trovärdigt anses? De hvila sannolikt på ingenting annat än adition (åtminstone uppgifva de ingen auctoritet), men l en tradition, som kunde vara någorlunda oförfalskad h lefvande. Hade Sigfrid icke blott utbredt Christenom bland Smålands allmoge, utan ock i Småland grundgt ett stift och en presterlig förvaltning, hvilket allt, isom snart skall visas, kan på goda grunder antagas, l hindrar oss ingenting från att också antaga, att hans inne och gerningar skulle inom stiftet och hufvudsakgen bland stiftets presterskap bevaras. Och så mycket indre betänkligt blifver väl detta antagande, som vid n helige predikantens minne icke blott en historisk un äfven en religiös vigt var fästad; nemligen genom innets vidmakthållande och utbredande vidmakthölls och ibreddes äfven den tidens art af Christendom. Det är iledes lätt begripligt, huru clerker i Wexiö efter hvardra skulle under en mängd af år kunna erinra sig och stligen ur erinringen uppteckna sin andlige faders öden; en det är också begripligt, huru icke den fullkomligae noggrannhet kan tillegnas detta upptecknande.

Beroende af legenderna, och således icke att anse om egentliga källor äro så kallade lectioner, hymner

och antiphoner, hvilka influtit i de gamla breviarierna [1]. De kräfva ingen särskild uppmärksamhet af historikern.

Mycket vigtigare äro några anteckningar, som dels begynna en gammal svensk konungalängd och dels likaledes utgöra början af en förteckning öfver Westergötlands Biskopar [2]. Att den sednare är af Westgötiskt upphof, låter lätt förmoda sig; men äfven den förra berör så ofta och så noggrannt Westgötiska ställen och personer, att man svårligen kan undgå att tillerkänna den enahanda ursprung. Hvad bådas uppgifter om Sigfrid beträffar, så göra de Westergötland till den hufvudsakliga platsen för hans verksamhet, låta honom der upprätta biskopsstol och stift, samt slutligen verkställa den svenske Konungens dop. Vi äro böjde att härleda dessa urkunder från clerker i Skara stift, på samma sätt som vi härledt legenderna från clerker i Wexiö. Liksom legenderna, hvila förmodligen chrönik-annotaterna ytterst på minne och muntlig tradition. De sednare kunna dock endast hafva ett historiskt, och icke, som de förra, tillika ett ascetiskt interesse att tacka för sitt upphof. Annotaterna anses tillhöra första fjerdedelen af 14:e seklet [3], och äro således väl något yngre än legenderna, äfven sådana som dessa för det närvarande befinnas.

---

[1]) Åtskilliga sådana celebrationer af den h. Sigfrid äro samlade i Scr. Rer. Suec. T. II. part. I. ss. 373 o. ff.

[2]) Konungalängden på svenska (i en dubbel-Recension) i Scr. Rer. Suec. I. 1. s. 7. och på latin anf. st. s. 15. Ännu noggrannare och säkrare i Collins och Schlyters Uppl. af Westg. lagen, s. 298. Förut på andra ställen mindre noggrannt. Jfr Förorden i Scr. Rer. Suec. och i nämnda lagupplaga. Biskopsserien på sistn. ställe s. 304, och så vida som den angår Sigfrid i Scr. Rer. Suec. II 1. s. 364.

[3]) Jfr Collins och Schlyters Företal till WGL. s. XI.

Ännu äga vi några andra chrönik-anteckningar [1]), hvilka dock endast i största allmänhet omtala, att den svenska Konungens dop blifvit förrättadt af Sigfrid. De äro för allmänna och obestämda för att vara af någon synnerlig vigt. — Icke heller kan en sådan i afseende på det förevarande ämnet tillerkännas Adamus och Saxo, af hvilka den förre endast meddelar lösa uppgifter och den sednare en förvirrad och origtig tradition. Båda skola vi dock i det följande något närmare betrakta.

Sedan vi sålunda uppgifvit och sökt värdera källorna för vårt ämne, kunna vi efterfråga deras innehåll och söka framlägga den egentliga historien. Vi upptaga till en början den frågan, huruvida hufvudpersonen i de isländska och svenska urkunderna är den samme, eller om icke den norrske Sigurd är en annan än den svenske Sigfrid. Den förra meningen är otvifvelaktigt Isländarnes. De låta Olof Tryggvasons Hofbiskop Sigurd straxt efter Svolderslaget gå öfver till Sverige, predika för Svenskarne, döpa den svenske Konung Olof och slutligen inrätta stift och stol i Wärend. De sista omständigheterna hänvisa tydligen på de svenska urkundernas Sigfrid. Dessa urkunder veta åter intet om en gemenskap mellan Sigfrid och Olof Tryggvason, utan låta Olof Skötkonung, hos hvilken en längtan efter Christendom och christna lärare uppstått, för erhållande af de sednare affärda sändebud till en bundsförvandt, Konung Mildred, i England; denne håller i anledning af beskickningen ett riksmöte, vid hvilket Sigfrid, Erkebiskop i York, framträder och förklarar sig villig att afgå till Sverige, hvilket anbud äfven af Konungen emottages och af Sig-

[1]) Scr. Rer. Succ. I. 1. s. 18, 19, 21, 88 o. s. v.

frid uppfylles. Innehålla dessa berättelser sanning, åtminstone i de hufvudsakliga omständigheterna, så måste Isländarne hafva orätt, och deras fel bestå deri, att de sammanblandat tvenne fullkomligt åtskilda personer. Historieskrifvarne hafva ända intill våra dagar ömsom följt de isländska och ömsom de svenska källorne. Att de äldre, som ännu ej kände Isländarne, således Rimkrönike-författarne, Ericus Olai, Johannes Magnus m. fl., omfatta de svenska underrättelserna, som derigenom smickrade nationalstoltheten, att de gjorde en engelsk Erkebiskop till missionär i Sverige, det är lätt begripligt; men också bland de sednare har mängden förblifvit vid den gamla meningen. Endast Lagerbring, Celsius och några få andra sätta mera förtroende till Isländarne, hvaremot åter den lärde Hallenberg gjort allvarsamma påminnelser, i hvilka de icke mindre lärde Utgifvarne af de svenska Scriptores instämt. Saken torde dock ännu äga sina betänkligheter. Vi fästa oss icke dervid, att bland Yorks Erkebiskopar, hvilka alla äro kände, ingen Sigfrid förekommer; icke heller vid den osannolikheten, att den andre prelaten i England skulle på en tid, då han i sitt eget land hade ganska vigtiga angelägenheter att bevaka, öfvergå till ett främmande i ärender, som vanligen sköttes af munkar och det lägre presterskapet. Vi antaga den förklaring, som gemenligen erbjudes, att Sigfrid icke var Erkebiskop i York, utan endast i York blifvit ordinerad till Hedningabiskop, och att således vid bestämmandet af hans värdighet visserligen ett fel, men ett icke betydande och icke alldeles ovanligt fel, blifvit begånget. Vi vilja icke heller lägga någon stor vigt dervid, att Englands Konung icke hette Mildred utan Ethelred, ehuru vi i afseende på denna omständigheten icke åtnöjas med den alltför rymliga förklaringen, att namnolikheten uppkommit genom ett origtigt läsande af anglosachsiska

bokstäfver. Vi medgifva heldre, att antingen okunnighet, eller bemödandet att låta den engelske Konungens namn uttrycka någon honom tillhörig christlig dygd, kan hafva varit orsak till den felaktiga benämningen. Men om således också dessa betänkligheter kunna undanrödjas, äro ännu andra öfriga, hvilka kanske ligga djupare. I legend-uppgifterna finnes ett eller annat drag, som häntyder på efterbildning af en äldre tillräckligen bekant historia. Den svenske Konungen är hedning, men förståndig, frikostig, mild och välvillig mot de Christne; detsamma berättas om en annan svensk Konung, nemligen den som i Ansgarii lefvernesbeskrifning säges hafva gifvit anledning till nyssnämnde lärares uppträdande i Sverige. Den sednare Konungen affärdade en beskickning till Tyskland: den förre måste legend-författaren låta vända sig till England, då det var bekant, att den läraren, hvars lefverne skulle förtäljas, hade kommit från England. Den ene vänder sig till Tysklands fromme Ludvig; den andre till Englands Mildred. I England så väl som i Tyskland öfverlägges om ärendet vid offentliga riksförsamlingar *). Den, som affärdas från Tyskland, blifver slutligen Erkebiskop: sämre borde icke den engelske läraren vara. För båda äro vägarne långa och svåra, och resan vådlig. Båda arbeta i Danmark, innan de komma till Sverige, och stå högt i gunst hos en dansk Konung. Då Sigfrid kommer till Wärend, finner han "alla slags förmåner i öfverflöd, fiskrika floder, bin och honung, fruktbara åkrar och praktfulla ängar, ymnigt villebråd af åtskilliga slag samt täta och stora skogar." Att en del

*) Praedictus Augustus in publico conventu optimatum suorum cum sacerdotibus tractare coepit etc. Vita Ansg. Convento communi concilio clericorum ac sacerdotum, insinuat etc. Hist. Sigfridi.

af denna målning är öfverensstämmande med verkliga fö
hållandet, kan icke förekomma oss besynnerligt, eft
hvad som är sagdt om legendens sannolika upphof; me
vid en annan del tänker man mindre lätt på Smålan
än på Adami beskrifning af Sverige, huru detta nej
gen "är ett mycket fruktbart land, har öfverflöd på m
och honung, öfverträffar andra land i rikedom på bo
skap, har den bästa tillgång på skog och vatten m. m." [1]
Månne icke dessa öfverensstämmelser äro så många oc
af den beskaffenhet, att de göra ett begagnande af d
äldre urkunderna vid de nyares affattande sannolikt ell
åtminstone möjligt? Innehålla de icke en förklaring i
uppgifterna angående en man, om hvilken man icke vist
mycket mera, än att han utgått från England, men th
hvilkens tidigare öden man dock gerna ville berätta nå
got? Och förklara de icke bättre, än på det förut fö
sökta sättet, de tydliga origtigheter, som de ifråg
ställda berättelserna innehålla? Är således dessa berä
telsers trovärdighet, i jemnförelse med Isländarnes, i
oemotsägligen gifven? Vi tro det icke, och vi tro det i
mycket mindre, som, enligt hvad förut blifvit anmärkt
de isländska berättelserna hvila på någorlunda säker h
storisk grund, och origtigheter i dem icke så lätt kun
eftervisas, som i de svenska legenderna.

Men förekomma icke omständigheter, som tvin
oss att anse Sigurd och Sigfrid för skilda persone
Först namnens olikhet, Sigurd är icke detsamma, s
Sigfrid. Sigurd är ett hedniskt namn i norden; Sigfri
synes åter stå i förbindelse med Christendom. Det l

---

[1]) De situ D. s. 60. Likheten är redan anmärkt i Scr R
Suec. II. 1. s. 350.

icke osannolikt, att det förra af de Christne blifvit varieradt med det sednare, på samma sätt som Ragnar med Raginfrid, Ansgeir (Asgeir, Asker) med Ausfrid. Adami Sigafrid och Amilo [1]) äro troligtvis Isländarnes till tvenne personer förvandlade Sigurd Ring. Ett öfvergående från Sigurd till Sigfrid är således ingalunda otänkbart. — Är sedermera icke den norrske Sigurds charakter helt olik den svenske Sigfrids? Hallenberg har lagt vigt på denna omständighet; men vi tillstå, att den icke för oss äger en sådan. Charakterssskildring, i synnerhet i fråga var om de andlige, utgjorde icke den starka sidan hos skriftställarne i norden. De andlige skildrades i så allmänna drag, och utrustades i så rikt mått med alla christliga dygder, att den ene blef temligen lik den andre. Detta är ock förhållandet med Sigurd och Sigfrid. Båda äro helgon, båda hafva lika mycket nit som mildhet, styrka och oförtrutenhet som kärlek och helighet. På denna väg erhålles således näppeligen någon säkerhet.

Härmed vilja vi ej hafva påstått, att felet omöjligen kan vara på Isländarnes sida, att dessa icke kunna hafva sammanblandat tvenne olika personer, eller, om det också har sin rigtighet med den norrske Sigurds öfvergång till Sverige, att icke en annan Sigfrid äfven der kunnat predika och utföra, hvad legenderna om honom förtälja. Vi hafva endast undersökt möjligheter och sökt framställa den, som för oss ägde den största sannolikheten. Till något mera tro vi oss icke i detta fallet kunna komma.

Äro Isländarnes uppgifter de, som böra följas, så är tiden för Sigfrids ankomst i Sverige någorlunda be-

[1]) Hist. eccl. I. c. 14.

stämd. Biskopen skall hafva lemnat Norrige i anledning af och straxt efter K. Olof Tryggvasons nederlag i Svolderslaget, således omkring år 1000. — Vidblifver man åter legenderna, så behöfves en särskild undersökning angående tiden. För bestämmandet af denna följas olika vägar. De äldre historieskrifvarne låta Olof Skötkonung mycket tidigt erhålla dopet. Ericus Olai antager året 956, mera dock till följd af gissning än af historiska grunder [1]). Det af Baazius och E. Benzelius begagnade manuscriptet af S. Sigfrids historia börjas med den anteckningen, att S. Sigfrid kom till Wärend d. 21 Juni 980. Anteckningen uppgifves vara yngre än det öfriga manuscriptet [2]), och visar således endast, huru någon sednare läsare föreställt sig förhållandet. Ungefärligen samma föreställning hade Olaus och Laurentius Petri. Den förre säger, att Olof Skötkonungs dop skett vid år 980 eller något sednare efter Christi födelse [3]); den sednare har det bestämda årtalet 989 [4]). Vid dessa meningar har man äfven sedermera förblifvit. Man ansåg dem vinna styrka deraf, att den danske Konung, hos hvilken Sigfrid aflade ett besök, innan han kom till Sverige, icke kunde hafva varit den hedendomen tillgifne Svend Tveskägg, utan dennes fader, den mot de Christne välvillige Harald Gormsson (Blåtand), hvars regering icke sträckte sig mycket nedom 980-talet [5]). Men härvid synes man icke hafva besinnat, att Olof Skötkonung vid denna tid ännu var barn, och att hans mycket tidiga böjelse för Christendom står illa tillsammans med den ho-

---

[1]) Scr. Rer. Suec. II. 1. s. 33. [2]) Scr. Rer. Suec. II. 1. s. 346, not. a. [3]) Scr. Rer. Suec. I. 11. s. 234 [4]) Scr. Rer. Suec II. 11. s. 54. [5]) Så Hallenberg och Utgifvarne af Scr. Rer. Suec., den förre i Anmärkn. t. Lagerbring, II. s. 327, de sednare i Scr. Rer. Suec. II. 1. s. 348, not. h.

som ännu vårdande modrens, Sigrid Storrådas, nit för hedendomen. Saken hjelpes icke dermed, att Konungens dop nedflyttas till slutet af 990-talet, men Biskopens ankomst hänföres till något af de sista åren i 980- eller af de första i 990-talet [1]): äfven i detta fall har Olof Skötkonung icke kunnit öfver barnåldern, när han skickar sändebud till England för att erhålla christna lärare. Vi äro således nödtvungne att tänka oss ej mindre Biskopens ankomst än Konungens dop såsom inträffande antingen mycket sent i det 10:e eller vid början af det 11:e seklet, vi må för öfrigt angående den förra anse hvilka meningar som helst för de riktiga. Att ingendera kunnat ske i det elfte seklet, har man velat sluta deraf, att Olof Skötkonung hos Adamus heter den "aldrachristligaste Konung", redan innan han deltagit i Svolderslaget, och att han också före detta slag utfört ett krig till Christendomens befrämjande [2]). Hvad den förra omständigheten beträffar, så är klart, att epithetet "christianissimus" mera är ämnadt att charakterisera Olof i allmänhet, än det anföres med hänseende till någon viss tidepunkt i hans lefnad. Sammanhanget handlar också endast om hans enskilda förhållanden. Vidkommande åter hans religionskrig med Danmark, så äro så väl om dessa som om de liknande, hvilka hans fader Erik Segersäll skall hafva utfört, Adami underrättelser så misstänkta och oefterrättliga, att på denna auctoritet ingenting kan byggas [3]). Vi tro således icke,

---

[1]) På detta sätt synes Hallenberg vilja förklara förhållandet; anf. st. och s. 351. [2]) Ad. Brem. H. E. II. c. 28. Det är Hallenberg och Utgifvarne af Scr. Rer. Suec. (anf. st.), som lägga vigt på Adami ord. [3]) Jfr Müller, Sagabibl. III. s. 69 o. ff. Critisk Undersög. af Saxos syv siste Böger, s. 56 o. ff. På ett annat ännu otryckt ställe af vårt arbete handlas utförligare om detta ämne.

att genom Adamus de meningar blifva kullkastade, som af oss anses för de bäst grundade.

Att Westergötland och Småland voro de landskap, i hvilka Sigfrid hufvudsakligen arbetade, deri öfverensstämma de gamla urkunderna: men i hvad ordning han der utöfvade sin verksamhet, är mindre bestämdt. För de urkunder, enligt hvilka han reser från England öfver Danmark till Sverige, ligger det närmast till hands att låta honom först uppträda i Småland (Wärend) [1]) och sedan begifva sig till Westergötland. Då det första är tvifvel underkastadt, måste ock det andra, som deraf följer, vara det. Om vägen mellan Danmark och det ställe i Wärend, der Sigfrid hufvudsakligen uppehöll sig, är icke mera nämndt, än att "den var mycket svår, gick öfver besvärliga berg, branta klippor och tjocka skogar." Denna beskrifning är för allmän, att någon säker slutsats skulle deraf kunna dragas: den har förmodligen snarare sin grund i en allmän föreställning om förhållandet, än i en särskild och bestämd kunskap. De vestgötiska anteckningarne tyckas åter innebära, att Sigfrid först kom till Westergötland. De omtala nemligen hans arbete i denna provins och tillägga, att han "sedan for till Wärend" [2]). Detta står förträffligt tillsamman med den meningen, att Sigfrid var densamme som den norrske Sigurd, och gifver rum för den förmodan, att han från Norrige omedelbart öfvergått till det nästgränsande och med Norrige på mångfaldigt sätt trafikerande Westergötland. Att Sigfrid, såsom en nyare författare gissat [3]),

---

[1]) Värendia prima est terrarum in partibus Gothiæ ad meridiem. Hist. Sigfr. Scr. Rer. Suec. s. 350. [2]) Westg. L. Collins o. Schlyters Uppl. s. 304. [3]) Lölgren, Kalmar och dess stift, I. s 35.

utföljt Olof Skötkonung från Svolderslaget, landstigit i Kalmar län och derifrån begifvit sig till det inre af Småland, derföre finnes icke den ringaste historiska visshet, och det snarare motsäges än bekräftas af den underrättelse, som åt oss är förvarad, att Sigurd verkligen var tillstädes i slaget och med sin andliga insigt biträdde den fallne Konungens enka [1]). Om Sigurd hafva vi så mycket större anledning att antaga, det han omedelbart från Norrige begifvit sig till Westergötland, som kort före Olof Tryggvasons fall andra norrska prester dit voro afsände och der arbetade. Förhållandet härmed var följande. Westgöta-Jarlen Ragnvald, Olof Skötkonungs syskonbarn, var gift med Olof Tryggvasons syster Ingeborg. Villkoret för äktenskapet var å den norrske Konungens sida, att Jarlen skulle antaga Christendom och tillåta dess utspridande i jarldömet. Hans dop skedde vid sjelfva brölloppet, hvilket hölls kort innan Olof företog sitt sista tåg till Wenden. Då svågrarne åtkildes, gaf Olof Ragnvald lärare med sig, "hvilka skulle christna folket i Götaland och lära dem rätta seder" [2]). Vi hafva således icke blott en förnäm och inflytelserik svensk man, hvilken i början af 11:e seklet antagit Christendom; vi hafva äfven, om vi så få uttrycka oss, en colonii af andlige, som vid samma tid arbeta på vestgötafolkets omvändande. Till dessa kunde den nykomne läraren med beqvämlighet sluta sig. Om han gjorde det, veta vi väl icke; men äfven i annat fall underlättades säkert hans arbete af deras. Huru länge den ene och de andre arbetade i Westergötland, derom hafva vi icke heller någon kunskap; men det synes, som det icke dröjt länge, innan Sigfrid kommit i beröring med den svenske

[1]) Ol. Tryggv. S. Skalh. Uppl. II. s. 303—4. [2]) Sturles. Ol. Tryggv. S c. 114.

Konungen; och så lyckligt bearbetade han dennes tänkesätt, att han fick skänka honom dopet. De närmare anledningarne härtill och omständigheterne härvid äro rentaf okände. Att Olof af hjertats drift och förståndets öfvertygelse mottagit Christendom, derom är ingen underrättelse oss meddelad; icke heller synes det, som han af Christendomens framgång bland Svenskarne kunnat finna sig tvungen att äfven sjelf blifva christen: Christendomens välde i landet synes ännu hafva varit ganska ringa. Få vi sluta något af de förhållanden, i hvilka Olof Skötkonung för öfrigt befann sig, så skulle vi tro, att han af de furstars exempel, med hvilka han stod i förbindelse, och hvilkas seder och lefnadssätt han synes hafva varit benägen att efterhärma, blifvit förmådd att emottaga dopet. Härmed må vara huru som helst, att han emottagit det af Sigfrid, att detta skett vid foten af Kinnekulle (det gamla Kindaberg), förmodligen på ett ställe, der Konungen höll sitt hof, och hvilket säkerligen redan i gamla tider ägde det namn, som ännu är bibehållet, nemligen Husaby, samt i en af de källor, som ännu i trakten omtalas såsom gamla dopkällor, allt detta kan anses såsom bestyrkt genom urkunderna [1]. Likaledes är det väl säkert, att Konungen icke ensam döptes, utan att många både af hofvet och folket följde hans exempel, och att således genom denna tilldragelse den christna kyrkan gjorde en betydlig vinst. Och den vann äfven i det hänseende, att den erhöll fasta punkter, kring hvilka den kunde utbilda sig. För det första heter det nemligen, att Konungen "skötte allan byn till stafs och stols", d. ä. öfverlemnade den förmodligen

[1]) Det anföres icke blott i de egentliga källorne, utan ock i en mängd chrönikor; hvaraf synes, huru öfvertygelsen om detta factum var fullkomligen allmän bland de gamle.

konungsliga egendomen Husaby till biskopssäte och medelpunkt för en presterlig förvaltning [1]). Och sedermera berättas [2]), att Sigfrid utstakade tre kyrkostäder och invigde tre kyrkogårdar, nemligen Friggiæron (enligt uttydningen i Collins och Schlyters upplaga af WGL., äfvensom i Scr. Rer. Suec., Friggesåker, i Gudhems härad, nära Falköping), Gyrem (Gerum, antingen i Wartofta eller i Skånings härad) och Agnistad (Ångestad, också i grannskapet af Falköping). Inrättandet af kyrkostäder och kyrkogårdar förutsätter ett icke så ringa antal af christne. Också finna vi icke långt efter denna tid, att Christendomen slagit fasta rötter i Westergötland. Enligt Adami berättelse vistades Olof Skötkonung under sin sista regeringstid helst i denna provins, men skydde deremot Upland och Upsala, såsom de ställen, der hedendomen bäst frodades [3]). Ett slags bekräftelse härpå lemnar oss Sturleson i framställningen af den söndring, som redan vid Olof Skötkonungs tid började att äga rum mellan Svear och Göter [4]); den egentliga grunden till denna söndring synes väl hafva varit bägge folkstammarnes obenägenhet att för hvarandra gifva vika, och bådas anspråk att allena vara i besittning af de största rättigheterna. Men med dessa anledningar kunna lätt religiösa olikheter hafva förenat sig. Vi skola i den följande utvecklingen af svenska kyrkans öden finna, huru Westergötland är hufvudorten för ett christet parti, då deremot Svealanden ännu länge hylla hedendom.

Vi hafva således straxt efter år 1000 ett stift eller åtminstone grundläggningen till ett stift i Westergötland,

---

[1]) Konunga-serien i WGL. s. 298. Jfr anmärkn. i Scr. Rer. Suec. II. 1. s. 368. [2]) Biskops-serien i WGL. s. 304. [3]) Ad. Brem. H. E. II. c. 41. [4]) Sturles. Ol. Haralds. S. c. 96.

troligtvis det äldsta i gamla Sverige. Det förestods en tid af Sigfrid. Men snart låter den urkund, som gifvit honom första rummet bland Westergötlands Biskopar [1]), en annan landsort vara föremål för hans arbete. Vi följa honom till denna och uppskjuta till ett annat tillfälle att omtala hans efterträdare och Christendomens fortgång i det egentliga Götalandet.

Sigfrids verksamhet i Småland och särskildt i landskapet Wärend är bekant för alla de gamle sagesmännen. Sjelfva Isländarne lemna derom underrättelse [2]). Och alla veta äfven att omtala, huru Wärend varit den ort, i hvilken Sigfrid stadigast och hufvudsakligast arbetat. "Han utspridde der christendom", heter det i vestgöta-chrönikan. "Han tjenade der Gud länge", säger Olof Tryggvasons saga. Och att de från denna ort härstammande legenderna låta Wärend utgöra hufvudpunkten för Sigfrids apostoliska arbete, är förut anmärkt. Det ställe, på hvilket han först hvilade, hette Östrabo, troligtvis en gammal offer-, marknads- och tingsplats, som sedermera fick namnet Wexiö, der äfven i sednare tider biskopsgården behöll namnet Östrabo. Här fick Sigfrid i sömnen uppenbarelse af en engel, hvar han skulle uppresa en kyrka. Innan han dock kunde fullgöra detta, måste han söka att grundlägga en församling. Han begynte således sitt predikande och vann många åhörare. "Några infunno sig af förundran öfver hans ovanliga drägt, andra betogos af hans vältalighet, och flere, hvilka Guds ande väckte, annammade hans lärdom i trogna hjertan." Särskildt berättas, huru af landets tolf för-

---

[1]) Biskops-längden i WGL. s. 304. [2]) Olof Tryggv. S. Skalh. Uppl. II. s. 327. Om Wärend har Förf. ej haft något redigt begrepp.

nämste slägter tolf gamla och förståndiga män utsågos, hvilka skulle underrätta sig om läran sanning och å allmogens vägnar besluta om dess antagande. De blefvo alla öfvertygade, och de ellofva döptes: den tolfte, som under tiden aflidit, erhöll messa och christlig begrafning. Om också denna berättelse icke till alla delar är tillförlitlig, torde den åtminstone innebära så mycket, att Christendomen antogs med benägenhet äfven af de bättre i landet. Och hvad menigheten beträffar, heter det, att stora skaror beständigt strömmade till läraren och läto sig döpa i treenighetens namn, så att dag från dag de troendes hop förökades [1]).

Under sitt arbete i Wärend, skall Sigfrid hafva varit biträdd af trehne anförvandter (nepotes), vid namn Unaman, Sunaman och Vinaman. Den ene af dem var hans presbyter, den andre diaconus, den tredje subdiaconus. Enligt en särskild redaction af legenden, med hvilken den gamla svenska bearbetningen öfverensstämmer, voro de alla Cluniacensermunkar. Vid dessa uppgifter visar sig en eller annan betänklighet. Clugny-congregationen var visserligen till i 10:e seklet; men blef först mera allmän i det 11:e och 12:e. I de första åren af det 11:e kan man näppligen vänta Clugny-munkar i norden. Tretalet och de likaljudande namnen erinra dessutom om åtskilliga fabulösa berättelser från forntiden, t. ex. om den angående de tre något nära lika benämnde bröderne, som voro Olof Skötkonungs rådsherrar. Att Sigfrids medhjelpare så noga representera de högre presterliga grader, förekommer också oväntadt för en tid, då ännu ingen verklig ordning var inrättad. Bland namnen fäster i synnerhet Unamans, den förnämstes, vår upp-

---

[1]) Hist. Sigfr. Scr. Rer. Suec. II. 1. s. 352 o. ff.

märksamhet. Det erinrar lätt om den gamle Unnis. Enligt Adami trovärdiga berättelse var denne Unni Erkebiskop i Bremen och besökte såsom sådan Sverige, der han afled år 936. Men om honom funnos äfven nordiska traditioner. Den förut begagnade förteckningen öfver Westergötlands Biskopar gör honom till Sigfrids efterträdare i det vestgötiska stiftet. Saxo säger, att det är oafgjordt, om Unni eller Bernard döpt Olof Skötkonung [1]). Det synes således, huru gamla om ock förvirrade traditioner hänfört denne Unni till Sigfrids tider. Kunna de icke äfven hafva gifvit vår Unaman sin tillvaro, och kan icke sedermera sagan af denne ene hafva tillskapat tre personer? Härmed vilja vi dock icke hafva uttalat den förmodan, att Sigfrid icke haft medarbetare. Tvärtom är det icke blott möjligt, utan äfven mycket sannolikt, att han varit åtföljd af sådana, hvilka på kyrkans språk hette hans bröder och söner; men det är om dessas namn, antal, värdighet m. m., som legenden icke tyckes innehålla fullkomligt tillförlitliga uppgifter.

Sedan Sigfrid någon tid predikat i Wärend, begaf han sig derifrån, såsom legenderna säga, för att råka Konung Olof. Under hans frånvaro föröfvades våld på de lärare, han qvarlemnat. Snålhet efter de vid gudstjensten nyttjade dyrbarheterna skall dertill hafva varit den egentliga anledningen. Lärarne öfverföllos hemligen och mördades; deras hufvud afskuros, lades i ett ämbar och nedsänktes i Helgasjön; kropparne gömdes i skogen. Enligt en legend, som hufvudsakligen handlar om en annan predikant [2]), skall mordet hafva blifvit begånget på Gelboberg, öster om Wexiö. Ett manuscript af S. Sig-

---

[1]) Saxo, L. X. s. 190.

[2]) Hist. S. Davidis, i Scr. Rer. Suec. II. 1, s. 409.

ids legend låter den, som utsändt mördarne, heta Gröpe: ıligt de andra är djefvulen upphof till ogerningen. Då manuscripternas beskaffenhet icke är noggrannt uppgifven, r det svårt att säga, hvad man har att tänka om namnet Gröpe. Det är icke återtaget hos någon af de gamla historieskrifvarne. Det har således kanske icke ursprungligen tillhört urkunderne. Att deremot mördarnes afkomlingar, många leder igenom, fått umgälla förfädernas brott, det utföres med vidlyftighet af Johannes Magnus [1]); men dertill gifver ock legenden tydlig anledning. det hela torde väl dennas uppgifter vara sanna, om ock någon förhöjande dikt skulle röja sig i detaljerna. fven den isländska sagan vet att omtala martyrerna i Vexiö [2]); och huru de tre lärarnes hufvud blifvit ihågkomna af sednare tiders bildande konst, skall framdeles omnämnas.

Underrättelsen om de christne predikanternes död uppfyllde Sigfrid med bekymmer och sorg, och dessa delades af Konungen. Sigfrid återvände till Wärend, begynte ånyo sitt arbete för Christendomen, "vakade om nätterna i böner, predikade om dagen och sörjde öfver deras vantro, som voro vände från evangelium, men fröjdade sig öfver dem, som ville vara christne, och hade sig sjelf ospard till frälsarens tjenst" [3]). Genom ett underverk blefvo de mördade lärarnes hufvud funna. Sigfrid "upptog dem gråtande i sitt sköte", och nedkallade den gudomliga hämden, om hvars erhållande han äfven på ett öfvernaturligt sätt blef förvissad. I allt detta igenkännes lätt den vanliga legendtonen. Det dröjde icke länge, innan äfven Olof Skötkonung infann sig i Wärend.

---

[1]) Hist. L. XVII. c. 20. [2]) Ol. Tryggv. S. Skalh, Uppl. II. s 324. [3]) Hist. Sigfr. Scr. Rer. Suec. s. 361.

Han utkräfde böter för mordet och erbjöd en betydlig summa åt Sigfrid; men denne lät Konungen behålla p ningarne, och anhöll i stället om fastigheter åt kyrk Hans anhållan beviljades, och de konungsliga gods Hof och Tjurby blefvo andliga besittningar. Biskopsd ka var redan tillförene grundlagd — att den första af träd, berättar legenden uttryckligen — och flera dra underlydande påtänktes. Vi se således ett nytt bilda sig vid sidan af det vestgötiska. Båda erkä Sigfrid för sin upphofsman, men längst och sist valtade han det småländska.

Om Sigfrid äfven predikat i det öfriga Sverige, icke med bestämdhet afgöras. Urkunderna förneka icke. Legenden berättar, att han genomfor hela Sv ge, döpte, byggde kyrkor och invigde prester, hvi han förmanade att genom predikan och dop vinna m niskor åt Herran. Och den isländska sagan låter hon vara tillstädes hos Konungen i Sigtuna, och för en menniskosamling hålla en predikan, ur hvilken åtskil anföres [1]). En del af detta är möjligtvis försköna fabel, men hufvudsaken kan väl vara sanning, nemli att Christendom i flera svenska landsorter, och äfven de ställen, der Konungen och hans hof vistades, utsp des af Sigfrid, äfvensom att denne derunder åtnjöt I nungens beskydd [2]). — Det är tillika möjligt, at S frid i Konungens och kyrkans ärender varit sänd Tyskland. Adamus nämner både i allmänhet svens beskickningar till den bremiske Erkebiskopen, hvi

[1]) Ol. Tryggv. S Skalh. Uppl. s 323. [2]) Stu son omtalar en Hofbiskop hos Olof Skötkonung Ol Haral S. c. 89. Om denne varit Sigfrid eller någon annan, kan ic sägas.

ulle öfvertyga denne om Konungens och den svenska rsamlingens andliga undergifvenhet, och omtalar en sär-ild gesandt, Sigafrid, "en berömd predikant", hvilken fann sig från Sverige och berättade, "huru mycket Gud rkade till hedningarnes salighet." Den utskickade blef ed hedersbevisningar återsänd till sin Konung. Efter ammi uppgifter skall detta hafva skett mellan åren 1029 h 1032 [1]). Det är visserligen icke säkert, att vår gfrid menas, men den, som menas, kan dock vara ir, och detta är oss en tillräcklig anledning att icke mna stället obemärkt.

Om Sigfrids enskilda lefnad är föga bekant. Att it för kyrkan och fromhet och helighet af det slag, m den gamla tiden värderade såsom det förnämsta, i kt mått tillegnas honom, är redan förut anmärkt. Såm bevis på hans förträfflighet berättar den isländska gan, huru han afhände sig en mycket dyrbar klenod, vilken han fått till skänks af den oförgätlige Olof Tryggsson, på det han dermed skulle kunna vara några christa fångar till undsättning [2]). En hög ålder skall hafva lifvit honom beskärd. För att vederqvicka sin utmattae lekamen steg han en gång på en långfredag i bad, en kände snart samvetsoro öfver det sätt, på hvilket an begick Christi korsfästelses högtid. "Han bekände ch afbad sin synd, äfvensom allt annat, hvarigenom han örbrutit sig mot Gud. Få dagar derefter föll han i en jukdom, som var åtföljd af svåra smärtor. Den slutales sålunda, att han på den vanliga vägen saligen öfvergick från det timliga lifvet till den allsmäktige Guden" [3]). Att Sigfrid afled i Wärend (troligen i Wexiö) be-

---

[1]) H. E. II. c. 46. [2]) Ol. Tryggv. S. ss. 325, 326.
[3]) Ol. Tryggv. S. anf. st.

rätta både den isländska chrönikan och alla de svenska urkunderna: de sednare tillägga, att han ock der blef begrafven [1]). Hans dödsår är alldeles obekant, men ini eller äfven något utöfver det tredje decennium af elfte seklet torde man väl kunna anse hans lefnad hafva varat.

Sigfrids namn och minne blefvo tidigt heliga, fortlefde länge i församlingen, och äro i visst afseende ännu lefvande. Vastovius uppgifver [2]), att hans sanctification blifvit beviljad af Påfven Adrianus IV. år 1158. Till hans, högtidsdag bestämdes d. 15:e Febr., och ännu är Sigfridsmessan i Wexiö, hvilken inträffar på denna dag, en af de betydligaste marknader i södra Sverige. Mångfaldiga källor, capeller, kyrkor, kyrkogårdar buro och bära hans namn. Oftast lär detta återkomma i Småland, men någon gång äfven i Westergötland. Särskildt skall det förvaras af traditioner i vissa delar af Kalmar län [3]).

---

[1]) Hist. Sigfr. s. 364. Biskopslistan i WGL. s. 304. Baazius (Invent. Eccl. Sueog. s. 105) berättar, att Sigfrids graf varit under det altare, som fordom stod midt i domkyrkan, men som i början af 1600-talet borttogs af Biskopen Petrus Jonæ, vid hvilket tillfälle en grafsten fanns under altaret, "tectus terra, cui lapidi nomen S. Sigfridi stylo antiquissimo erat insculptum. Hunc Episcopus voluit removendum; sed imposito lapide altaris illum sepulcralem terra servandum commisit, ubi hodie invenitur." Af hvad beskaffenhet grafstenen varit, kan icke sägas. Till Sigfrids egna tider kan den naturligtvis icke hänföras. Kanske skall den vid framdeles skeende gräfningar i Wexiö domkyrka finnas. Äfven altarstenen, som på Baazii tid låg qvar, "in medio pavimenti", är nu borta, och hela golfvet utgöres af likformig Ölandssten. Baazii ord äro missförstådde af Spegel (Kyrkohist. II. s. 375), hvilken säger, att "Sigfrids grafsten ännu finnes, med mycket gammal skrift uppå, liggande nästan midt på golfvet." [2]) Vitis, Benzelii uppl. s. 32. [3]) Löfgren, Kalmar och dess stift, I. s. 33. ff.

Äfven den bildande konsten sökte under medeltiden att förvara Sigfrids minne. Han föreställes i målningar, i virkade tyger, i sculpturarbeten [1]), och öfverallt igenkännes han af ämbaret med trenne afskurna hufvud. Dessa hufvud hafva ock ingått i det sigill, som från gamla tider tillbaka tillhört Wexiö stift och capitel [2]).

---

[1]) Scr. Rer. Suec. II. 1. s. 362, not. g; och Löfgren, anf. st. s. 36. [2]) En gammal, men troligen icke den äldsta form af detta sigill är aftryckt i Örnhjelms Hist. Eccl. s. 175. Den, som för det närvarande i Wexiö nyttjas, tillhör nyare tider.

H. Reuterdahl.

Utländsk Litteratur.

Die Erscheinungen und Gesetze des organischen Lebens. Neu dargestellt von Gottfried Reinhold Treviranus. 1:r Band. Bremen, 464 sidd. 8:o 1831.

Redan 1802 utkom, såsom en frukt af fleråriga forskning första delen af Förf:s *Biologie oder Philosophie der leben Natur.* Sedan har han dels genom fortsättningen af detta h värderade verk, dels genom andra skrifter, dem han ant gen i förening med sin bror eller ock gemensamt med den och den ansedde anatomen Tiedemann utgifvit, offentlig ådagalagt en genom hela denna tid fortsatt, ihärdig och den organiska verlden odeladt egnad forskning. Det bifa som denna hans vetenskapliga verksamhet framkallat, l varit af den art, att det svårligen af någon sakkunnig to bestridas, det han både såsom anatom, zoolog och botar hör till vår tids mest aktade män; och han utmärker sig d jemte framför de fleste af sina medarbetare, genom en li varm som blygsam kärlek till sin forsknings höga förem och genom en djup, religiös aning om dettas inre, väsen liga betydelse. Nu vid slutet af sin bana söker han uti d skrift, som utgör föremålet för nedanstående betraktel sammanfatta det, som enligt hans tanke utgör de verkli frukterne icke blott af hans egna nära fyrtioåriga studier ut äfven af andras på samma väg använda mödor, och som s ledes synes honom vara det väsendtliga af hvad den veten skapliga forskningen inom detta fält hittills förvärfvat, o hvilket i följe deraf kan genom sin visshet och inre ha

förtjena att åt kommande tider öfverlemnas. Då detta verk således af Rec. betraktas såsom en pålitlig tolk af den biologiska verldsåsigtens nuvarande utvecklingsgrad och charakter, förmodar han, att hans mening blir af flere delad; men den märkvärdighet, hvilken detsamma genom ett sådant uppskattande erhåller, tillkommer icke blott dess verkliga innehåll, utan äfven och måhända i högre grad det, som deruti saknas.

De fyra första böckerna af första delen, hvilka, utom en åt bestämningen af lifvets idé egnad inledning, hafva till föremål organisationen och dess skiljaktigheter, alstringen samt evolutionen, eller «Wachsthum, Blüthe und Abnahme des Lebens», äro af mera egentligt biologiskt innehåll. Femte och sjette böckerna, som handla om yttre och inre rörelser, såsom phänomener af lifvet, betrakta organismen såsom beroende af mechaniska krafter; och den sjunde boken handlar om lifvets chemiska phänomener.

Förf:s uti den egentligen biologiska afdelningen yttrade åsigter äro hufvudsakligen följande. Ändamålsenlighet (Zweckmässigkeit) är en charakter hos allt lefvande, och dess princip är sjelfverksamhet; men så vida ändamålsenlighet äfven är den egentliga charakteren af förnuftets yttringar, måste den sjelfverksamhet, som utgör lifvet, utgå ur en förnuftig princip, eller med andra ord lif och «Beseeltseyn» vara identiska. Om den andliga princip, som sålunda antages såsom lifvets inre grund, är blott individuell eller tillika universell och gemensam för allt lefvande, derom tror sig Förf. ej kunna yttra någon bestämd mening. Såsom ett gifvet kännetecken till lif anses likformigheten af det lefvandes reactioner emot olikformiga yttre inflytelser; och såsom ett villkor för vissa former, under hvilka lifvet yttrar sig, fordras en egen materiens bildning eller organisation, hvilken åter är att betrakta såsom lifvets första verkan, ty lifvets förmåga att likformigt reagera emot olikformiga intryck gifver sig allmännast tillkänna just genom bibehållandet af bildningens likhet, under det beständiga påträngandet af yttre krafter, som sträfva att förändra det bildade, och genom förmågan att för detta ändamål till likartadt med sig förvandla

det olikartade hos den yttre naturen; att vid olika grader af den yttre temperaturen alstra en sig alltid lik inre värme och att bibehålla formen af sitt slägte hos fortplantade efterkommande. «Der höchste Character des Lebens bleibt ein zweckmässiges Wirken aus einem selbstthätigen Princip, dessen Ziel die Fortdauer des Wirkens selber ist.» — Några moderna, på den organiska verldens classification inverkande åsigter, ibland hvilka den, som har till grundsats: att alla högre bildningar äro sammanfattningar af de lägre, och att skiljaktigheten imellan dem icke beror på annat än olikheten uti graderne af deras utbildning, blifva af Förf. rättvist förkastade; och i följd af sin åsigt af lifvets psychiska betydelse hämtar han principen för de organiska kropparnes indelning ifrån de organer, genom hvilka inom djurriket den psychiska inflytelsen på det somatiska bemedlas, d. v. s. hjernan, ryggmärgen och nerverne. Den organiska verlden sönderfaller således i tvenne stora hufvudclasser — de som hafva nerver, och de som sakna dem. Till de förra hänför Förf. alla djur, och antager således hypothetiskt nerver äfven hos dem, der de ännu icke blifvit empiriskt kända. Till de sednare växterna, hvilkas positiva charakter Förf. anser vara deras inre utaf stela celler och kärl, som ej förgrena sig, bestående väfnad. Djuren indelas i sådana, som hafva en verklig, uti en vertebral pelare innesluten ryggmärg — och sådana, som sakna denna. (*Animalia vertebrata et non vertebrata.* Lamark.) A. Vertebrata indelas uti fyra classer, efter den rent anatomiskt antagna principen af olikheten i förhållandet imellan medulla oblongata och hjernan, så väl uti vigt som volum. Ju större medulla oblongata är i detta förhållande, ju lägre är djuret. Animalia non vertebrata indelas äfven i två classer. Hos den ena af dessa finner man, att en rad af ganglier längsefter genomlöper kroppen, och att hjernans båda hemisphärer omedelbart och ej blott medelst nerftrådar med hvarannan sammanhänga; då åter hos den sednare dessa tecken till ett mera utbildadt nerfsystem saknas. — Ideen om *generatio spontanea* eller *æqvivoca*, hvars nitiske förfäktare Treviranus för trettio år sedan var, har i sednare tider blifvit fördunklad och vacklande; och ehuru Förf. icke heller nu förkastar den, är han likväl mycket tviflande, och erkänner, att flera argumenter, hvilka förr af både honom och

ndre blifvit med tillförsigt åberopade, nu mera icke gälla. Oaktadt Gruithuisens och Retzii deremot talande experimenter yrkar han bestämdt, att intet lefvande uppstår utaf blott anorganiska ämnen; och om af de organiska lefvande varelser kunna uppkomma, utan att vara fortplantade af sådana, som med dem äro likartade, anser han vara en fråga, som först framtiden kan besvara; och han förmodar, att svaret hufvudsakligen skall komma att erhållas genom den fortsatta undersökningen af intestinal-maskarne. Fortplantningen har trenne hufvudformer: genom delning, genom skott och genom ägg. De bägge förstnämnda äga rum endast hos växter, zoophyter och maskar, men den tredje är för alla lefvande varelser gemensam. Både bestämningen af det rätta begreppet af dessa olika fortplantningssätt, och beskrifningen af dem alla, i synnerhet af det sistnämnda, äro redigt framställda och innehålla många uppgifter af interesse. Det vigtigaste, som i afseende på fortplantningstheoriens princip deruti innehålles, är uppfattandet af den qvinliga sidan af fortplantningens act, såsom det positiva uti alstringen, till hvilken den manliga inflytelsen, eller befruktningen, står endast i förhållande af ett mer eller mindre nödvändigt villkor («Bedingung»). Nödvändigheten af detta villkor antager Förf. hos alla Animalia vertebrata, dock med skiljaktiga modificationer för deras hufvudclasser. Däggdjuren föda aldrig fullständiga foster, utan förutgången parning; den en gång skedda befruktningens verkan upphör, sedan det derigenom framkallade fostret blifvit födt, och ett nytt foster kan ej uppkomma utan en ny befruktning. Men redan hos foglarne försvinner denna befruktningens strängare nödvändighet. Efter en parning fortfar nemligen hos dem honan att i kortare eller längre tid lägga fruktsamma ägg; men gränsen för durationen af en sådan befruktningens fortfarande verkan kan icke uppgifvas. Likväl nekar Förf., ehuru troligen mera af theoretiska än empiriska skäl, bestämdt, att, utan att åtminstone en parning längre eller kortare tid förut ägt rum, foglar någonsin lägga fruktsamma ägg. Huru förhållandet i detta afseende är inom amphibie- och fisk-classerne, anser Förf. icke nu kunna afgöras. Ibland djuren utan vertebrer är äfven hos dem, som hafva utbildade könsdelar, befruktning icke nödvändig för uppkomsten af ägg och foster. Bladlöss, spindlar och flere

fjärilarter frambringa både ägg och lefvande ungar utan utgången befruktning. Äfvenså förhåller det sig med biho Den inflytelse, som hos dessa djur befruktningen har fortplantningen, är outredd; men märkvärdig är den obse tionen, att flera af dessa djurarter utan föregången par föda lefvande ungar, men efter parning lägga ägg. Grad nerne af befruktningens nödvändighet hos växterne kan l icke heller bestämdt uppgifva. Utom befruktningen, hvi endast vid fortplantningssättet genom ägg är mer eller mi nödvändig, antager Förf., såsom nödvändiga villkor för f plantningen i alla dess former, värme samt ett visst mål syre och fuktighet, (luft och vatten). Förf:s theori om m foster, uti hvilken han upphöjer tillfälliga och mechar inflytelser till missbildningens hufvudsakliga orsak, synes vara ytlig och vida underlägsen den åsigt, som angående s ma ämne blifvit utvecklad af Meckel.

Afhandlingen om det lefvandes tillväxt, blomstr och aftagande, är både ofullständig och oredig; aftagar eller ålderdomen, är nästan alldeles förbigånget, och det nes nästan, som skulle Förf. hylla den falska, men med l begrepp om lifvets väsendtliga betydelse nog öfverensstämn de meningen, att ålderdomens egentliga orsak är de yttre ständigheternes öfvermagt. — Evolutionen har hos lefvande varelser två hufvud-epocher: födelsen eller öf gången ifrån foster till sjelfständig varelse, och pubert eller öfvergången ifrån blott individuelt lif till slägtlif. I sa öfvergångar utgöra verkliga förvandlings-acter, ehuru hos olika varelser olika djupt och allmänt ingripa uti o nismen och äro utmärkte af mer eller mindre skarpt fi trädande phänomener. Äfven hos de högre luftrespirer djur-classerne är fostret vattendjur, och undergår således födelsen en förvandling, som motsvarar dess öfvergång luftdjur. Utom det nya lateral-förhållandet till luften, i kommer äfven på samma gång ett annat dermed anal nemligen till ljuset, hvars inflytelse är från fostret uteslä Uti pubertets-evolutionen är hos menniskan förvandlings-ac ehuru åtföljd äfven af vigtiga kroppsliga förändringar, öf vägande inom den psychiska sphären; men hos insecterne sar den sig såsom en total förvandling äfven af det somati

ti den märkvärdiga öfvergången ifrån larf till utveckladt jur.

Uti framställningen af lagarne för rörelsen skiljer Förf. som vanligt emellan den frivilliga och den ofrivilliga eller, som han kallar den, den automatiska; och ehuru han till en sednare hänför äfven de växternas rörelser, som till utseendet likna den förra, inser han dock fullkomligt den organiska betydelsen äfven af dessa. Det utmärkande hos den djuriska rörelsen är, att den beror på motsatsen imellan expansion och contraction, och derföre omedelbart uppkommer, genom den hastiga öfvergången ifrån den ena till den andra af dessa factorer. Ju högre utvecklingsgrad den djuriska organismen har, ju skarpare är skillnaden imellan den ofrivilliga och frivilliga rörelsens sphärer; men ju lägre, ju mera äro de med hvarandra förenade och i hvarannan öfvergående; och Förf. söker genom utförliga exempel visa, att denna innerliga förening, i följd hvaraf rörelser, som synas frivilliga, verkeligen äro automatiska, i hög grad äger rum hos infusions-djuren. Hos de lägre djur-arterne, zoophyter, maskar och mollusker, bestämmes rörelsen hufvudsakligen af den expansiva factorn, då deremot den contractiva är den öfverväjande hos verteber-djuren, insecterna och crustacea. Muskelfibern är organet för contractionens öfvervigt; och i mån af dess utveckling till positif betydelse inom organisationen och utbildning till sjelfständiga organer, hvartill uppkomsten af rörliga, articulerade lemmar står i ett coordineradt förhållande, uppkommer en högre form för rörelse-kraftens frihet och en högre ordning af dess yttringar. De articulerade djurens muskler ligga antingen på inre eller yttre ytan af den kroppsdel, som af dem omedelbart sättes i rörelse. Enligt regeln äger det förra förhållandet rum hos insecterne och crustaceerne, och det sednare hos verteber-djuren. Den förminskning af muskelns rörelsekraft, som uppkommer genom den spetsiga vinkeln af dess insertion och dennas närhet till hypomochlion, äger hufvudsakligen rum i de yttre lemmarne och finnes i högre grad hos de djur, hvilka, såsom menniskan, utmärka sig genom rörelsens mångfaldighet, än hos dem, der, såsom hos lejonet, kraften är hufvudsak. Men icke alla frivilliga rörelser hafva sin omedelbara grund i muskel-action,

utan flera, ehuru denna visserligen är deras aflägsna orsak, bestämmas directe af bruskens och ligamenternes spänstighet, hvilket Förf. anser vara fallet i synnerhet hos skaldjuren och insecterna, och visa sig hos de förre vid snäckans öppnande och hos de sednare vid hoppning och flygande. Vid den sistnämnda rörelsen anser Förf. äfven spänstigheten, och den derigenom uppkommande reactionen hos luften, spela en hufvudsaklig role. I afseende på rösten anför Förf. en redig och klar framställning af de mechaniska förhållanden, af hvilka dess uppkomst hos olika djurarter beror: och säger dessutom, att det är genom det frivilliga uti dess yttringar, som den psychiska utvecklingsgradens höjd hufvudsakligen gifver sig tillkänna; att insecterne äfven uti detta afseende ådagalägga en högre grad af andelig utveckling icke endast än maskarne, zoophyterne m. m., utan äfven än amphibierne och fiskarne; att mångfaldigare modulationer, som motsvara olikartade känslor, äga rum endast hos dägg-djur och foglar, och att förmågan deraf i allmänhet tager af i samma mån, som djuren uppehålla sig i vatten, hvarföre det icke heller finnes något sjungande vattenfogel, berättelsen om Svansången är en fabel, och cetaceerne efter all anledning äro helt och hållet stumma. Rörelsen inom organismen är hos de högre djurarterne rhythmisk och har tvenne hufvudformer, blodomloppet och andedrägten, hvilka i den grad bero af hvarannan, att en verklig, genom motsatsen af arterer och vener, uppkommande circulation äger rum, endast der andedrägten utgör en function hos egna deråt egnade organer. Men jemte respirations-organernes utveckling inverkar äfven utbildningen af nerf-systemet på circulationen, så att dennas utveckling till den fullständiga formen af dubbelt kretslopp endast äger rum hos de högre djuren, däggdjur och foglar, hos hvilka lilla hjernan finnes och har den för densamma egna fördelningen af märg- och cortical-substans. Hjertat eller circulationens central-organ finnes hos alla högre djur; till och med hos de flesta crustaceerne och molluskerne. Hos verteber-djuren ligger det under (hos menniskan således framföre) ryggmärgen och närings-kanalen; men hos djuren utan ryggmärg har det sin plats öfver ganglii-strängen och närings-kanalen. Förf. antager tre krafter såsom omedelbart bestämmande blodets omlopp: den af systole och diastole sammansatta pulsationen hos

rtat, och den hos ådrorne, samt en tredje, som icke verkar chaniskt utan analogt med electriciteten eller värmen. jertats kraft är den förnämsta hos däggdjuren och foglarne; en så väl ådrornes mechaniska verksamhet, som den dynaiska, hvilken omedelbart verkar på vätskorna, tilltager hos öfriga djuren, och detta i samma mån, som organisationens imala charakter aftager. Hjertats muskelmassa, till vigten mnförd med hela kroppen, är störst hos foglarne och däggren, men aftager betydligt hos amphibierne och fiskarne. t ett vätskornas omlopp, som alldeles icke kan bero på nå mechanisk inverkan af de kärl, i hvilka de innehållas, edan sådana ej finnas, anför Förf. exempel, hämtade ifrån lyperne och ifrån några arter af vattenväxtslägtet *Chara*. dedrägtens egentliga organer hafva med hvarannan gemenmt, att de icke endast genom ytor, uti och under hvilka tingen hela blodmassan eller också en del deraf circulerar, lla sig i omedelbar beröring med luft eller vatten, utan ven äga förmåga att genom egna rörelser förändra denna ntact, så att en beständig omvexling af dessa utifrån inträngnde ämnen derigenom kan underhållas. Härigenom antager rf. hvarken hos djuren eller hos växterne den yttre ytan ler huden, ehuru han icke nekar, att en respiratorisk pros äfven hos densamma äger rum, såsom respirations-organ i egentlig mening. I afseende på förhållandet imellan blodloppets och andedrägtens rhythmus erinrar Förf., att hos ggdjur och foglar den förra, och hos fiskarne samt hos de sta af amphibierne, och af insecterne, den sednare har stör. freqvens. I afseende på formen af sin organisation kunna spirations-organerne indelas i tre slag: lungor, tracheer h gälar. De tvenne förstnämnda hafva det gemensamt, t de i sig upptaga luft eller vatten, för att dessa skola af t circulerande blodet omgifvas, då deremot gälarne invängt genomträngas af det circulerande blodet men genom sin wändiga yta försätta detta i beröring med luften eller vattt. Lungorne skilja sig ifrån tracheerne derigenom, att de tgöra särskilda organer, till hvilka blodet genom det lilla etsloppet flyter för att komma i beröring med den inandade ften, då deremot tracheerne äro rör, som utgrena sig öfver ela kroppen och således föra luften till alla delar, som innella blod. Genom lungor andas däggdjuren, foglarne och de

fleste af amphibierne samt några af molluskerne; genom luftrör de flesta insecterne och några crustaceer; och genom gälar fiskarne, några amphibier, samt de flesta crustaceerne, spindlarne och de fleste molluskerne. — **Näringsmedlen** upptagas i kroppen antingen genom **sugning** eller genom **sväljande**. Bland verteber-djuren föda sig endast de däggande under diperioden genom sugning; alla öfriga, äfven så väl som däggdjuren efter dentitionen, äro sväljande. Ibland de verteberlösa djuren äro de sugande, som nära sig af djuriska eller vegetabiliska safter, såsom intestinal-maskar, de samteliga tvåvingade inseeterne, spindlarne m. fl. De sväljande djuren hafva organer för de fasta näringsmedlens mechaniska sönderdelning eller mastication; och dessa bestå hufvudsakligen uti tänder, hvilka hos de flesta af verteberdjuren sitta uti de mot hvarannan uppåt och nedåt rörliga käkarne, men hos några af dem finner man äfven munhålan och matstrupen besatta med tänder, och några af de verteberlösa hafva tänder på magens invändiga yta. Hos flera af foglarne blir bristen på tänder ersatt, genom hårdheten och callositeten hos magens väggar. Enligt regeln består **näringskanalen** af 3 till textur, form och function skilda delar, **strupe**, **mage** och **tarm**. Hos de flesta af de lägre djurarterne saknas både strupe och tarm. Magen till hvars function det hör, att utöfva en stark och mångfaldig mechanisk inverkan på näringsmedlens massa, har en muskelhinna, som icke såsom hos strupen och tarmen består blott af longitudinala och transversala fascikler, utan är sammansatt af fibrer, som förlöpa i mångfaldiga rigtningar, och genom hvilkas verkan uppkommer icke blott en rörelse uppifrån nedåt, utan äfven en denna motsatt eller nedifrån uppåt, och genom bägges sammansättning, en rotation af contenta. Magens inre hinna har, såsom nyss blifvit sagdt, understundom äfven organer för matens sönderkrossning; men då den saknar dessa, är den antingen glatt eller försedd med större eller mindre veck. Magen är antingen enkel eller bestående af flera med hvarannan sammanhängande afdelningar, såsom, hos flera arter af råttslägtet, af två; hos piggsvinet af tre; hos de idislande djuren af 4; hos cetaceerne af fem eller sju. Likväl kan äfven hos dem, som hafva enkel mage, genom muskularaction en fördelning i flera säckar transitoriskt uppkomma.

armkanalens smalare afdelning, eller de så kallade småtararne, anser Förf. böra af den villösa inre beklädnad, som gör det mest charakteristiska i dess byggnad, erhålla namn int. villosum; emedan, ehuru man endast hos verteberuren träffar denna dess egenartade inre beklädnad, likväl igot dermed analogt finnes äfven hos djuren utan vertebrer. roftarmen eller colon finnes endast hos däggdjuren, och era insecter, då deremot hos de öfriga smaltarmen directe :vergår i rectum. Längden af hela näringskanalen är störst os däggdjuren, och aftager sedermera mer och mer hos fogrne, amphibierne och fiskarne. Ibland de verteberlösa juren är den störst hos de bevingade insecterne och minst os maskarne. Såsom regel synes man således kunna antaga, t näringskanalens längd och fullständiga organisation stå i ikt förhållande till utbildningen af hjernan. Smaltarmens ngd jemnförd med kroppens är i allmänhet större hos de äsätande, än hos de köttätande.

Capitlet om absorption och exhalation innehåller icke nåt nytt, icke något försök att uppfatta dessa functioner, såom af lifsprocessen bestämda, och dymedelst förbereda någon iupare åsigt, än den hittills vanliga af vattnets för alla orniska varelser nödvändiga inflytelse på reproductionen. Eot sin förr yttrade mening nekar Förf. venernes förmåga att rimitift absorbera, men medgifver, att, i synnerhet hos lägre ganismer, de lymphatiska kärlen till en del omedelbart och an att i deras hufvudstam sammanlöpa öfvergå i venerne; en detta omedelbara sammanhang imellan venerne och lymphärlen inskränkes, och de sednares, genom hufvudstammens :ver dem mer och mer utvecklade centralkraft, uppkommane charakter af ett för sig bestående system tilltager i samma ån, som organisationen erhåller en högre och fullständigare :bildning. I likhet med Rudolphi och Fohmann påstår örf., att sugådrornes ytändar äro slutna; och att således de ia mynningar, som hos dem andre förmena sig hafva uppckt, alldeles icke finnas till. Secretions-organerne assificeras uti membraner, enkla körtlar eller folliali, sammansatte körtlar och de, som väl med desse ifva den körtelartade byggnaden gemensam, men genom afindringskärlens mångfaldigare ramificationer

och genom dessas medelst cellväfnad och blodkärl uppkommande förening till en sammanhängande och af en gemensam hud omsluten massa visa sig såsom organer af en högre ordning. I afseende på de olika meningar om den inre byggnaden af lefvern och njurarne, som blifvit yrkade af Malpighi och Ruysch, anser Förf. Huschke's och Müller's experimenter vara afgörande — och hvad Malpighi ansett för acini är verkligen, såsom Ruysch yrkat, sammanvecklade och imellan afsöndrings-kanalernes rötter liggande blodkärl; — men imellan dessa och de förra äger den omedelbara gemenskap, som Ruysch antagit, icke rum. Mjälten, thymus och de öfrige organerne af körtelartad byggnad, men med functioner, som ännu icke äro utredda, anser Förf. såsom secretoriska, ehuru icke excretoriska, emedan den i dem secernerade vätskan straxt blir absorberad. Verkliga körtlar eller sjelfständiga secretions-organer finnas blott hos djuren. Bland de enkla körtlarne äro de, som afsöndra slem och hudfett, mest utbredda inom djurriket. Bland de sammansatta tillhöra testiklarne och äggstockarne alla djur, som hafva tydligt nerfsystem. Näst dessa förekommer lefvern allmännast. Den träffas hos alla verteber-djuren, de kräftartade skaldjuren och molluskerne. Hos spindlar m. fl. är dess tillvaro otydlig och tvifvelaktig; men den saknas alldeles hos de flesta af de lägre djurarterne. Ifrån de varmblodiga djuren ända till molluskerne tager den till i storlek och vigt; men får i samma mån en slappare textur. Af det olika förhållandet af lefverns tyngd och massa, jemnförd med hela kroppens, hos olika djur, hafva väl några, och ibland dem Tiedemann, trott sig kunna draga den slutsats, att lefverns relativa tyngd hos hvarje djur står i omvändt förhållande till respirations-processens intensitet; men Förf. anser denna slutsats origtig, och påstår deremot, att lefverns relativa tyngd står i omvändt förhållande till den frivilliga muskular-actionens intensitet och duration. Derföre är lefvern relatift lättare hos rofdjur än hos de för hvila mera benägne gräsätande, hos fullväxta än hos foster, hos luftdjur än hos vattendjur, hos verteber-djur än hos de tröga molluskerne; och derföre befordras äfven dess tillväxt genom hvila och stillhet. Njurarne tillhöra äfven alla verteber-djur, men saknas hos de verteberlösa, ehuru Förf. anser sannolikt, att de hos dessa understundom ersättas genom

idra organer, såsom det af Cuvier hos Gasteropoderne ptäckta *organe secreteur de la viscosité*. Njurarnes relativa orlek är mindre hos däggdjuren, än hos foglarne, hos dessa indre än hos fiskarne; och i samma förhållande, som storleken tilltager, blir texturen mer och mer slapp. Spottörtlarne finnas hos däggdjur, foglar och amphibier, men knas hos fiskar; deremot träffas de hos flera arter af cruaceerne, insecterne och molluskerne. Pancreas finnes hos ggdjur, foglar, amphibier och ett par slägter af fiskarne, mt ibland de verteberlösa djuren sannolikt blott hos några ter af kräftslägtet. De körtelartade organer, som icke äro cretoriska, finnas ej annorstädes, än der sugådror äro utbildade, således endast hos verteber-djuren, ehuru icke heller om alla classer af dessa. Mjälten, som ibland dessa organer det allmännast utbredda, saknas dock endast hos några få verteber-djuren.

Förf. anser det vara genom erfarenheten ådagalagdt, att spirationen, hos så väl växter som djur, endast är ett mel att bibehålla den organiska materiens normalbeskaffenhet, m icke att qvantitatift öka den. Hos djuren är den endast process, hvarigenom atmosphärens syre blir absorberadt, h i stället kolsyregas och qväfgas exhaleras. Hos växterne r endast i mörker ett sådant förhållande rum; ty solljusets verkan framkallar ett motsatt, genom hvilket kolsyregas aborberas och syrgas exhaleras. Respirationens intensitets-grad, stämd efter måttet af de gasarter, som blifva ut- och inande, är olika, icke blott hos olika djurarter, utan äfven hos skilda individer inom samma slägte och hos hvar och en dessa efter dess olika tillstånd. Hos menniskan har Prout ttagit ett emot dygnets skiften svarande regelbundet af- och tagande i respirationen, i följe hvaraf dennas maximum aller imellan 10 f. m. och 2 e. m. och minimum imellan på aftonen och 5½ efter midnatten. Däggdjurens respiras är väl intensivare än fiskarnes och amphibiernes, men ej intensif, som foglarnes. Insecterne äro icke allenast mera piratoriske än mollusker och maskar utan äfven än flera phibier, och vid en högre temperatur hos luften, i synnerdå de äro i stark rörelse, öfverträffa de till och med fogle. — Ehuru de mångfaldiga försöken, till utrönande af det

qvantitativa förhållandet imellan det inandade syret och utandade kolsyran, besväras af ömsesidiga motsägelser, ı dock Förf. det vara afgjordt, att qvantiteten af det absorl de syrgaset är större än af det exhalerade kolsyregaset; att det oaktadt luftens volum förblifver oförändrad; hı Förf. härleder ifrån exhalation af qväfgas. Kolsyrans bil sker icke localt i lungorne, utan den innehålles i venbl och vid exspirationen blir den derifrån endast afskild. beståndsdel, hvarigenom blodet erhåller förmåga att g nutritions-processen till organisk materia förvandlas, är hvitsämnet. Detta finnes både hos djur och växter, ϵ med något förändrade egenskaper. Uti de så kallade gl hvilka finnas hos alla djur, är ägghvitsämnet förenadt jernoxid. Den röda färg, som hos alla verteber-djuren hos de flesta anneliderne tillhör dessa globuli, förmodar härröra ifrån svafvelhaltig blåsyra. Den ägghvitshaltiga som innehålles i växternes celluler, har, i stället för dju dets hvita eller röda globuli, gröna blåsor, och ifrån härleder sig växternes gröna färg. Växternes näringsmed kolsyradt vatten, som af rötterna upptages och genom i cellular-gångarne öfverföres i de stora kärlen, som Förf:s tanke icke äro luftkärl utan vattenådror. Genom blandningen af den saft, som innehålles i de så kallade « *propria*», anser Förf. näringsmedlets första assimilations bemedlas; och den derigenom förvandlade saften öfvergår de stora kärlen i bastcellerne och sedan ifrån celler till c till dess den uppnår de gröna växtdelarnes yta och der ı tes för ljusets (och luftens) inflytelse. Under utveckling organisationen uppkomma, dels såsom ingredierande d den circulerande saften, dels såsom på särskilda ställe växten deponerade ämnen, de under namn af växternes mare beståndsdelar kända producterne af vegetations-proc hvilka i afseende på deras förhållande till graderne af d utvecklings-act kunna ställas i följande ordning: vegetab syror, socker, slem, gummi, stärkelse, trädfibrer, harzeı ägghvitsämne. Ägghvitsämnet är alla djuriska delars substanz», och den djuriska nutritionen beror således hu sakligen på extractionen deraf ur näringsmedlen. Denn traction verkställes genom alimentations-processen. G salivens inverkan på den dermed blandade söndertuggad

ten blir dennas egna vitalitet fullkomligen förstörd, hvarföre spotten i visst afseende är att anse såsom ett gift. Matens upplösning sker egentligen genom magsaften, hvilken hos alla djur innehåller fri syra. Genom gallans blandning med den af magsaften till chymus förvandlade maten uppkommer den fördelning af denna i excrementer och chylus, som utgör ett nödvändigt villkor för den sednares uppkomst. Tiedemanns åsigt af gallan, såsom skulle den vara ett blott excrement, men hvarken till chylificationen eller excrementbildningen stå i något positift förhållande, erkänner Förf. icke såsom rigtig. Emot Tiedemann yrkar Förf., att den pancreatiska saftens verksamhet är analog med salivens, men medgifver, att den genom sin mest qväfvehaltiga beståndsdel kan derjemte åtminstone i vissa fall hafva en positif verkan på chylificationen. Tiedemanns mening om mjältens inflytelse på förvandlingen af chylus till blod anser Förf. vara sannolik, och förmodar en dermed analog verksamhet icke blott hos lymph-körtlarne utan äfven hos thymus och de med denna likartade organerne. «Der in Blut verwandelte Milchsaft tritt zum übrigen Körper in die Beziehung des Empfangenden und Verliehrenden. Sobald die einzelnen thierischen Theile ihre Thätigkeit zu äussern anfangen, geben sie immerfort gewisse Bestandtheile an die Blutmasse ab, und nehmen aus derselben andere wieder auf. In diesem Austausch besteht die Ernährung. Während des Wachsthums übersteigt der Empfang den Verlust. Nach Beendigung desselben tritt Gleichheit zwischen beiden, und in der Abnahme des Lebens das Gegentheil des ersten Verhältnisses ein. Die chemische Mischung des Theils ist nicht Ursache, sondern Wirkung dieser Anziehung und Abstossung.» — Vid slutet af afhandlingen om nutritionen, yttrar Förf. om dennas inre väsende en aning, som står i opposition emot den chemiska åsigt deraf, som han i det föregående utvecklat. Det frågas nemligen: om många af de ämnen, som af den chemiska analysen ännu anses såsom enkla, och hvilka inom de organiska kropparne deltaga uti alla materiella förändringar, icke äro producter af de krafter, som vid nutritionen äro verkande? — och såsom ett bidrag till ett bejakande svar på denna fråga anföres, att resultaterne af Förf:s försök öfver andedrägten och af de beräkningar, han i följe af dem anställt, förmå honom att antaga, det an-

tingen kolämne inom djurkroppen verkligen alstras, eller o
lifvet kan fortfara vid en inom de vigtigaste organerne up
mande förändring uti det materiella, hvilken är vida stör
som skulle vara möjligt, om ett bestämdt förhållande hos kr
beståndsdelar antages, såsom lifvets nödvändiga villkor
beständigt verksam förmåga, att under en inom vissa
omvexlande yttre temperatur bibehålla en bestämd o
alltid lik värmegrad, anser Förf. icke allenast saknas hc
terna, utan äfven, ibland djuren, ensamt tillkomma di
ren och foglarne; men medgifver, att insecterne, i syn
några arter ibland dem, såsom bien och myrorna, kunna
vissa omständigheter, genom starkare rörelse och acce
andedrägt, åstadkomma en transitorisk temperaturförh
Det, som omedelbart bestämmer djurvärmens uppkomst
Förf. vara olikheten uti arter- och venblodets specifika
i följd hvaraf den värme, som hos det förra yttrar sig
en dess större sp. lätthet bestämmande expansif-kraft,
öfvergången till det sednare fri och åstadkommer temp
förhöjning. Om phosphorescens och electricitet, såsom
nomener af organiska processer, anför Förf. vid slutet
sta delen några interessanta anmärkningar, men hvilka
ej innehålla något, som för physiologien i allmänhet ka
af särdeles stor vigt.

Af den andra delen är ännu endast den förra af
gen utkommen, hvilken sysselsätter sig med nerfsystem
de yttre sinnena; men Rec. anser sig böra uppskjuta
visningen af dess innehåll, till dess denna kan omfatta
den sednare afdelningen, hvilken snart torde vara att fö
och genom hvilken, enligt Förf:s löfte, verket komı
blifva fulländadt.

Såsom Rec. redan i början af denna anmälan yttr
nehåller detta verk en pålitlig tolkning af den bio
verldsåsigtens nuvarande utvecklingsgrad och charakter
denna betydelse synes tillkomma detsamma i så mycket
grad, som det i hufvudmomenterne har en inre öf
stämmelse med den utförligare framställning af physio
hvilken äfven för det närvarande utgifves af Tiede
en författare, som jemte Treviranus och några få

hör första ordningen af de män, hvilka för det närvarande vårda och befordra de forskningsarter, som anses utgöra Biologiens gebit. Det är i anledning af denna det anmälda verkets betydelse, som Rec. anser följande betraktelser här kunna hafva en passande plats.

Den idé, som benämnes med de vördnadsvärda orden Lif och Natur, och hvars hemlighetsfulla djup af hvarje oförderfvadt sinne omfattas med anande kärlek, utgör den biologiska forskningens princip. Dennas förmåga af en fullständigare utveckling beror väl till en del af den klarhet och bestämdhet, hvarmed grundideen blir i den vetenskapliga åskådningen uppfattad, men ännu mera af den trohet, hvarmed forskaren bevarar dess inre, ehuru af honom ofta blott dunkelt anade betydelse. Man kan nemligen i försöket, att åt en menniskans innersta lefvande föreställning gifva den för vetenskaplig behandling mera användbara formen af ett bestämdt begrepp, så misslyckas, att föreställningen derigenom icke blott blir ofullständig och skef, utan äfven till sin väsendtliga betydelse förnekad. Detta synes Rec. vara händelsen med de i sednare tider gjorda försöken, att uppställa en definition af lifvet och derigenom göra kunskapsodlingen beroende af den evolutiva kraft, som i denna djupa idé visserligen innehålles. Dessa försök hafva varit många, och flera af dem hafva bestått i tomma ord. Men det, som, på en gång skyddadt af vetenskapens idealistiska rigtning och understödt af tänkesättets egoism, förmått åstadkomma ett tills vidare bestående resultat, har uttalat detta uti den definition, hvilken ofvanföre, såsom äfven af Treviranus hyllad, blifvit anförd. Enligt denna definition är lifvets väsende sjelfverksamhet eller en verksamhet, som har sig sjelf till grund och sig sjelf till ändamål, eller, såsom man äfven mera bestämdt och tydligt uttryckt samma mening, sjelfalstring, identitet af vara och varda, af product och productivitet. Sjelfviskhet är således identisk med lifvet, och egoism den sanna och omedelbara uppenbarelsen af naturen eller af den verksamhet, hvarigenom varelserna upprätthållas. Den raka motsats, hvaruti den genom ett sådant grundbegrepp bestämda biologiska verldsåsigten kommer till den religiösa, och den inflytelse, som den förra, consequent utvecklad, måste hafva på menniskans tänkesätt

och handlingar, må tills vidare lemnas derhän, emedan är den vetenskapliga betydelsen deraf, som nu egentl sysselsätter oss. Då den individualitet, som tillhör vets product, erkännes såsom det omedelbara uttryck det positiva eller af lifvet sjelft, tycker man sig g den sjelfviskhetens idé, som sålunda uppkommer i följ det individuellas upplyftande till positif betydelse, väl I förebyggt det lefvandes förvexling med det anorganiska, hvilket den individualiserade gestalten saknas. Men det håller sig tvärtom. Sjelfviskheten, som verkligen utgör negativa i varelsen, och inom organismen framträder s det individuella, är, då den uppfattas i sin rena betyd assimilation eller den verksamhet, hvarigenom det var förmår upprätthålla sig samt under sitt välde kufva och sig till enhet förvandla sin omgifning. Den assimilativa v samheten är åter inom det anorganiska öfvervägande, e med andra ord, det anorganiska utgör uttrycket af den milativa verksamhetens öfvervigt. I följe häraf måste grundbegrepp, som antager sjelfviskheten såsom lifvets sende, ehuru man ansett detsamma såsom sjelfständigt kunna gälla såsom princip, likväl, om det conseqvent an des, slutligen öfvergå till assimilationens idé, som i det organiska uttalar sig såsom positif, och hvilken uti läran den electro-chemiska processen har sin nu varande högst vecklingsform. Det är äfven detta, som verkligen h Oaktadt den biologiska forskningen blifvit drifven med mest allvarliga flit, hafva dock derigenom utvecklingen väldet af dess erkända princip icke blifvit befordrade, tvärtom har tendensen, att under den chemiska proce prototyp uppfatta de samteliga organiska processerne, och således förklara lifvets phänomener icke ur lifvets idé, ur en denna alldeles motsatt princip, blifvit alltmer öfv gande. Ehuru qvarstående såsom abstract notion, har det sålunda bestämda grundbegreppet af lifvet icke fö inverka på forskningens charakter och rigtning, och så icke heller kunnat hindra det alltmer tillväxande välde den främmande åsigt, mot hvilken dess reaction är pås men dock i sjelfva verket blott skenbar.

Det sjelfviska, det som både till grund och ändam

lott individuelt, innehar inom organismen endast en negatif betydelse, då deremot det positiva eller lifvet uttalar sig genom organismens beroende af ett högre. Detta beroende visar sig icke blott derigenom, att organismen är till genom positif alstring och i alla rigtningar af sin verksamhet bär karakteren af absolut product, utan äfven derigenom, att det, som framträder såsom uttryck af dess varelses högsta fulländning, såsom den högsta yttringen af dess verksamhet, är en akt, som innebär dess sjelf-uppoffring för dess slägtes bestånd. Att generationen, uti hvilken det för alla individualiteter af samma slägte gemensamma, i egenskap af både grund och ändamål, framträder, såsom det positiva och individualiteten beherrskande, är det högsta inom organismen, derom tala alla dennes phänomener, ifrån de lägsta till de högsta, så tydligt, att det måste förnimmas af hvar och en, som icke genom väl- let af något förutfattadt origtigt begrepp beröfvat sig sjelf förmågan af en fri naturbetraktelse. Genom varelsernes kedja framträder denna det gemensammas öfver det individuella utöfvade magt i allt högre och renare former, till dess den hos menniskan uppenbarar sig i sin högsta gestalt, den af regeneration eller generationens andeliga form, och genom denna inviger denne till naturens vårdare, till organ för en de organiska verldarnes alla sphærer genomgående förädlingsact. Att de gamle med orden natur och physis förstodo det, som genom generationen omedelbart uppenbaras, bevittnas af orden sjelfva, och att de ansågo naturen eller det genom generationen omedelbart uppenbarade för det varelsen absolut bestämmande, det väsendtliga, intygas så väl af ordens användande äfven i denna bemärkelse, som af den dyrkan, de egnade åt den under flerfaldiga former åskådade föreställningen af generationens grund; de anade uti generationens väsende det gudomliga, men denna aning, i stället att sedermera genom inflytelsen af regenerationens idé utveckla sig till klar åskådning, har i stället måst gifva vika för ett negatift begrepp, som, usurperande dess namn, icke blott fördunklar, utan upphäfver dettas ursprungliga mening.

Uppfattandet af lifvets sanna betydelse beror af den klarhet, till hvilken det evigas idé inom medvetandet hunnit utveckla sig. Hos de flesta fördunklas denna höga idé derige-

nom, att den förvexlas med oförgänglighetens blott negat begrepp, eller med andra ord, det negativa hos densam antages såsom positift, och genom ett sådant antagande l sjelfva ideen upphäfven. Oförgänglighet består blott i obe ende af den timliga varelsens skiften, då deremot evighet positiva betydelse uttalar sig såsom det timligas absoluta gru Oförgängligheten är oberoendet af tiden, evigheten är väl öfver den. Genom det evigas positiva betydelse, uppfatta lefvande åskådning, uppkommer den ljusa föreställningen det gudomliga, och i tron på detta har lifvets idé sin egel liga rot. Men utan denna rot, eller lösryckt derifrån, k den icke bestå, utan upplöser sig i begrepp, som förneka d väsendtliga betydelse, men dock mången gång tillegna sig d namn. Begreppet om en oförgänglig, ehuru inom tid o rum innesluten verld, upphäfver möjligheten af detta d timligas absoluta beroende, som nödvändigt sammanhän med ideen af det eviga. Detta begrepp, det må såsom gru omfatta antingen en urmateria eller sjelfalstringens abstra notion, återförvisar till känslans dunkla gebit medvetandet det gudomliga, eller affaller helt och hållet derifrån, och d absoluta vardande, som utgör lifvets väsende, blir genom d samma förnekadt. Detta förnekande äger ett så nödvänd sammanhang med det ifrågavarande begreppet, att det e icke kan bestå utan det andra; och försöken, att på en gå antaga detta begrepp och hylla lifvets idé, rota sig i ett j ligt accomodationssystem, hvars inconseqvenser man geno definitionernes magtspråk förgäfves söker upphäfva. Lifve idé kan hvarken med materialismen eller med idealismen fö likas, ty dess förnekande utgör ett nödvändigt moment uppkomsten så väl af den ena som af den andra; men då d förra öppet erkänt detta, har den mindre skadat den biol giska verldsåsigten, än den sednare, hvilken, genom förvrän ning af dennas princip, förmått gifva åt dess utveckling och forskningar, som befordra den, en falsk rigtning, i hvilk den blifvit blottställd för materialismens inflytelse och fått e fara dess öfvermagt.

Läran om nutritionen utgör inom betraktelsen af org nismens somatiska sida den hufvudpunkt, på hvilken lifv idé har att uthärda materialismens starkaste reaction, men d

ven segern skulle för densamma hafva den mest afgörande betydelse. Att organismens materiella substrat icke är bestående, utan beständigt ombytes, i hvarje tidsmoment förtäres och ånyo uppkommer, är en numera allmänt antagen physiologisk sats, och det synes äfven vara ådagalagdt, att lifligheten af denna oupphörliga omvexling står i direct förhållande till organisationens fullkomlighet och utbildning. Reproductionen är således sammansatt af tvenne momenter: det ena, negatift, består i undergången af det gamla, det andra, positift, består i uppkomsten af det nya; och detta reproductionens positiva moment kallas nutrition. Enligt den rådande åsigten består nutritionens väsende uti assimilation, eller, med andra ord, organisationens materiella substrat tillegnar sig, genom denna vigtiga process, ur blodet det nya ämnet och förvandlar detta till enhet med sig, men i blodet inkommer detta nya ämne genom den assimilativa verksamhet, som organismen förmår utöfva på det honom omgifvande yttre. För att pröfva värdet af denna åsigt, är det nödigt att först undersöka, huruvida organismen verkligen ifrån det honom omgifvande yttre upptager och tillegnar sig något materielt, eller icke; och sedan huruvida assimilationens begrepp kan på nutritionens act tillämpas, utan att den väsendtliga betydelsen af denna blir förnekad, i stället för ådagalagd. Af de trenne stora functioner, genom hvilka materiella substrater blifva af organismen utifrån upptagne, respirationen, vattenresorptionen och alimentationen, är det blott den sistnämnda, som enligt nu rådande meningar gäller, som i egentlig betydelse assimilatif, eller genom hvilken den organiska materien anses vinna verklig tillväxt. Det genom respirationen uti blodet ingående syret verkar icke till förökande af den organiska materiens qvantum, utan till upprätthållande af dess sammansättning, hvilket åter hufvudsakligen sker genom reductionen af det kolämne, som alimentationen kan hafva i blodet infört. Ehuru det nu rådande betraktelsesättet af vattnets förhållande till organismen, är så crasst och ytligt, att det svårligen kan förtjena namn af physiologiskt, torde dock den deraf hyllade meningen, enligt hvilken exhalationen fullkomligen motväger resorptionen vara rigtig och af framtida noggrannare undersökningar blifva bekräftad; och deraf följer, att organismen icke heller genom vattnet

erhåller någon materiell tillväxt. Alimentationen, som s
återstår, såsom den enda af de utåt verkande functioi
hvilken för nutritionen nu anses hafva positif betydelse
göres af en kedja af processer, hvilka icke allenast för
det utifrån inkomna ämnet och beröfva det alla dess urs
liga egenskaper, utan äfven reducera den betydligaste
deraf, hvilken i följd af dessa reductivitetens flerfaldig
ctioner öfvergår till excrement. Det väsendtliga uti ali
tions-processen är således icke chylification eller prod
af det indifferenta ämne, hvilket sedermera af absor
kärlen införes i blodet, utan tvärtom den förstöring
ringsmedlets positiva betydelse, hvaraf excrement-bild
är effect. Assimilationens begrepp är åter icke allenast
räckligt att förklara sjelfva nutritionens act, utan om d
full conseqvens derpå tillämpas, kommer det i uppenba
med det, som i afseende på densamma erkännes och
erkännas såsom factiskt ådagalagdt. Assimilation utgö
verksamhet, hvarigenom det bestående upprätthåller sig
och detta sker derigenom, att det, i vexelförhållande t
dra bestående ting, icke af dem kufvas och öfvervä
utan tvärtom sjelft blir segrande, och i följd af denna
till enhet med sig förvandlar det främmande. Den ve
het, hvarigenom det bestående assimilerar det främman
ler olikartade, är således en och densamma med den,
hvilken det upprätthåller sig sjelft, och i följd deraf
antagandet, att det bestående äfven i sjelfva momei
sin undergång förmår till likhet med sig förvandla ett
innebära en orimlighet; ty assimilations-förmågan så
egenskap hos det, som består, kan icke finnas hos det
går under. Så snart det oupphörliga ombytet af orgar
materiella substrat antages, såsom gifvet, och undergår
det gamla erkännes såsom reproductionens nödvändiga
va moment, kan således vardandet af det nya icke
försvinnande gamlas assimilativa verksamhet begripas
uppkommande nya kan uti en ifrån det gamla utgående
tif kraft icke hafva sin grund.

Det återstår således icke någon annan utväg, än
tingen till trots af den vederläggning, som den oväld
traktelsen af organismens phänomener deremot inne

yrka det materiella substratets duration, och förneka den förstörings-act, som är nödvändig för dess oupphörliga ombyte, eller ock att antaga uppkomsten af det nya, såsom ett verkligt vardande. Den moderna physiologien har vågat intetdera af dessa alternativer, utan vacklar imellan bägge. Den medelväg, hvarigenom den söker upprätthålla sig, består ungefär deruti, att den antager, det den utifrån införda materien blir genom artererna tillförd alla kroppens delar, men lifvets genom nerverne verkande andeliga kraft förmår påtvinga det sålunda utifrån kommande ämnet formen och charakteren af det organiska; hvarföre lifvets somatiska gestalt äfven blifvit kallad «ein erzwungener Zustand.» Begreppet om denna lifvets öfver materien utöfvade tvångsmagt är åter haltlöst, så vida det icke rotar sig uti ideen af lifvet såsom absolut alstring; ty med denna sammanhänger ideen af det materiella substratets absoluta beroende. Följden har äfven varit den, att hos hela den nyare physiologien spörjes ett omisskänneligt sträfvande, att befria materien ifrån detta lifvets tvångsvälde, och således har man, så vidt det med något slags sannolikhet låtit göra sig, sökt förklara de organiska processerna ur de materiella krafternas oberoende verksamhet. Och denna physiologiens tendens att öfvergå till ren materialism skulle, så vida uti det grundbegrepp, den hyllar, icke innehålles någon bestämning af nödvändigheten af den förstörings-act af det materiella, som utgör reproductionens negativa moment, snart nog realisera sig, om icke för en sådan utgång det vore nödvändigt att förneka organismen sjelf. Emot det sednare alternativet eller antagandet af nutritionen, såsom absolut alstring eller verkligt vardande, strida inga inkast, som ifrån det factiska kunna hämtas. Tvärtom utgår ifrån en sådan fullständig hyllning af lifvets idé en ny dager öfver alla organismens phänomener, och en i öfverensstämmelse dermed utförd betraktelse af dessa skall utan tvifvel med hvarje steg framåt bereda nya bekräftelser af sin princip. Alla verkliga physiologer synas inse vigten af en djupare åsigt, än den nu rådande, af nutritionens väsende, och nödvändigheten att underordna densamma generationens idé. Tiedemann säger: «Die Ernährung gleicht einem in dem Einzelwesen und allen seinen Theilen fortgesetzten Zeugungsacte, über den die Natur den dichtesten Schleier geworfen hat. Könnten vir diesen Schleier

heben, so wären die Geheimnisse des Lebens grossentheils enthüllt»; och åberopar en physiolog från det 17:e seklet, som sagt: «*nutritio sane videtur esse veluti continuata quædam generatio.*» Men hvad hindrar då, att ifrån dessa yttrade meningar borttaga det vacklande, som beröfvar dem klarhet och kraft, och derigenom låta dem öfvergå till en hela naturforskningen väldigt genomgripande princip? — Visserligen icke facta eller den erfarenhet, som oväldigt uppfattat, bevarar och intygar dem; ty dessa tala med hög röst för sanningen af en sådan åsigt. Utan det mägtiga hindret ligger i den fixa ideen om materiens oförgänglighet; i den lögnens trosartikel, som af sina bekännare oupphörligt återupprepas uti den väl kända utnötta formeln, som uppenbart ådagalägger den yrkade meningens inre motsägelse «*Ex nihilo nihil fit.*» Lifvets idé står i rak motsats till denna djupt rotade fördom, emedan derigenom postuleras, att det i tiden vardande icke kan af det redan varande äga sin positiva bestämning, utan denna utgår ifrån dess eviga grund, beroendet hvaraf det, såsom vardande, omedelbart uttalar. Således å den ena sidan fasthängande vid en fördom, som innehåller en förnekelse af lifvet, och å den andra ur stånd att fullständigt och med genomgripande consequens yrka denna förnekelse, befinner sig den nu varande biologiska verldsåsigten i ett tillstånd af oscillation imellan två hvarannan motsatta punkter; hvarigenom dess vetenskapliga evolution så hämmas, att äfven de mest ihärdiga forskningar icke förmått befordra den, utan blott sammanhopa en mängd af enskilda kunskaper, hvilkas egentliga värde endast ett kommande tidehvarf kan afgöra, men som detta, efter all sannolikhet, icke torde komma att uppskatta särdeles högt.

Otillräckligheten af Biologien i dess nuvarande skick att bereda en djupare och det väsendtliga uppfattande insigt uti organismens phänomener, visar sig i ännu högre grad, då man försöker tillämpningen deraf på de stora acter, genom hvilka lifvet i nästan ohöljd glans uppenbarar sitt eviga väsende: alstringen och evolutionen. Hvad i afseende på dessa blifvit i öfverensstämmelse med de rådande principerne yrkadt, är antingen utan inre halt, eller ock en uppenbar kränkning af lifvets idé och dess eviga betydelse. Ännu större svårigheter möta den närvarande biologiska åsigten, då den vänder sig

not de tillstånd hos organismen, som utgöra gestalter icke i lifvet utan af förgängelsen, och såsom sådana med fruktansvärd klarhet vederlägga så väl sjelfalstringens, som den materiella durationens inskränkta och falska begrepp: ålderdomen och sjukdomen.

Af de enskilda functionerne har respirationen utgjort det förnämsta föremålet för de sednare physiologernes undersökningar och experimenter, och det som genom dessa blifvit utredt och såsom verkliga facta bestämdt, har visserligen ett ganska stort värde; men då detta oaktadt ingen djupare insigt uti denna vigtiga functions egentliga betydelse blifvit derigenom utvecklad, kan det slutliga resultatet af så mångåriga mödor icke anses för så särdeles hugnande eller såsom ett tecken, att forskningens charakter varit verkligen vetenskaplig. Vattnets inflytelse på organismen har deremot nästan alldeles undfallit uppmärksamheten, och meningarne derom qvarstå från äldre tider i temligen oförändradt skick. Om alimentationen hafve vi i de sednaste tiderna emottagit en afhandling, som är att anse såsom den nyare physiologiens mästerstycke, den mest oförd(u)nklade expression af dess anda och forkningssätt; men något annat än förvirring uti hvad man om denna function förut vetat eller trott, synes likväl derigenom icke hafva uppkommit. Begreppet om absorption har icke vunnit bestämdhet, och ännu mindre har dess väsendtliga betydelse blifvit utvecklad. Secretionerne hafva väl, hvar för sig, blifvit med mycken uppmärksamhet betraktade och de secernerade vätskorna underkastade de mest noggranna chemiska undersökningar; men i afseende på deras förhållande till hvarandran, till nutritionen och till de utåt verkande assimilativa functionerne herrskar samma mörker, som förr. Muskularfunctionen har, så vida man betraktar den endast ifrån en mechanisk synpunkt, blifvit noggrannt utredd, men icke så dess dynamiska betydelse och förhållande till reproductionen. Läran om nerfsystemet är ett öde fält, som talar om många och mödiga, men af utgången gäckade forskningsmödor, om rammade meningar och nedslagna förhoppningar, med ett ord, om fruktlösheten af äfven den ihärdigaste forskning, då den är principlös, och icke genomtränges af den rigtande och ledande kraften af en lefvande idé. Ännu svagare och obetyd-

ligare visar sig den nuvarande Biologien i dess förhålland sina högre problemer, frågorna om de organiska slägt förhållande till hvarannan och till deras gemensamma lateral-relationer, om de psychiska krafterne och medvetn olika utvecklingsformer, om den andeliga magt, som g menniskolifvet framträder i tiden, och det förhållande, hv denna står till naturen i allmänhet o. s. v. Men den villelse, som inom dessa sphärer hufvudsakligen hindrar ningens fria åskådning, är af en annan art, än materialis och hör således icke nu egentligen till vårt ämne.

Då Treviranus säger: «Die Lehre von der organis Natur ist extensiv so herangewachsen, dass sie unter der ihrer Masse zu erliegen Gefahr läuft; aber ihre inten Zunahme ist hinter der extensiven sehr weit zurückgeblie — synes man väl hafva rätt att till fullo erkänna sann af ett sådant påstående. Men det innebär mera, än må i början måhända torde medgifva. Ett tillstånd af ext kunskapsmassa, som nedtynger själens uppfattningsförmåg af vetandets intensiva kraft icke är genomträngd och bel skad, är ett tillstånd icke blott af ofullkomlighet, utan af sitif förvillelse. Vetandets sunda progression beror på en multan verksamhet hos dess bägge factorer, ideens utvec och kunskapens förvärfvande. Den ena kan icke framt först, och den andra komma efteråt. Det gifves visser former af den enas eller andras öfvervigt, men en sådan solut söndring, som man i våra dagar dels eftersträfvat, uppnått, kan imellan dem icke uppkomma, utan att förv ga, fördunkla eller ock helt och hållet upphäfva veta Det gifves former af vetande, hvilka synas bestå end kunskap och dock äro uttryck af djupa genomgripande i hvilkas herrliga, deras innersta betydelse uppenbarande, bl stringstimma synes vara att förvänta, först i ett tillkomm tidehvarf; och till dessa hörer den stora och genomgrip åskådning af den organiska verlden, hvilken, hufvudsak utgången ifrån Linné och Haller, utgör den väldiga prot som till skydd för lifvets heliga aning blifvit af vår tids b genius uttalad, emot den forskning, som har naturens för kelse till princip, ehuru den för denna usurperar dess na Denna protest har haft framgång, i samma mån, som bibehållit den charakter af blygsam betraktelse, som urspr

ligen och hos dess förnämste organer tillhörde den. Derigenom att den, under djup aning af lifvets inre eviga betydelse, gjort till sitt hufvudföremål att uppfatta, hvad naturen i sitt ostörda lugn sjelf tillkännagifver, har den i åskådningsförmåga och omfattning tillväxt och förvärfvat en rik skatt af kunskaper, som, i samma mån den af den inre ehuru under en blygsam form lefvande ideen genomtränges, kommer att vid en culturens i framtiden förestående högre evolutions-act ådagalägga sin djupare betydelse. Men månge hafva öfvergifvit denna naturbetraktelsens blygsamma ståndpunkt. Man har på flera vägar med ett slags våld velat inträngа i naturens helgedom, för att rycka slöjan af dess hemligheter; man har så väl genom den anatomiska knifven, som genom chemiska lösningsmedel, försökt att upptäcka organisationens elementarformer, i tanke att i dem igenfinna det, som positift bestämmer denna; man har med ytterlig flit och ihärdighet användt den chemiska analysen för att kunna begripa lifs-processen, utan tillämpning af lifvets idé. Man har genom oräkneliga experimenter med den galvaniska stapeln velat till omedelbar åskådning framkalla det, som bestämmer nervernes och musklernes verkningar; man har marterat tusental af djur, för att göra dödsplågorne hos dem, i alla deras genom de klyftigaste konstgrepp framkallade förändringar, till tolkar af lifvets hemligheter; man har ändtligen inträngt i nattens och drömmarnes rike och lyssnat till de sofvandes tal såsom till ett ifrån naturens innersta kommande orakelsvar. Härigenom har en massa af kunskaper blifvit förvärfvad, som för culturens evolutiva krafter snarare utgör en tryckande börda än ett upprätthållande stöd.

Men om den rigtning, hvilken den biologiska forskningen erhållit genom dessa försök, att genom det ena eller andra från enskilda iakttagelser härledda abstracta begreppet bemägtiga sig naturens innersta, erkännes såsom falsk; kunna, om man derom med allvar beflitar sig, emot denna förståndets ensidigt utvecklade verksamhet, mägtiga correctiver framkallas ifrån själens djupare och ädlare krafter. Treviranus säger: «Daher waren alle, die den Erscheinungen des Lebens mit reinem Herzen nachforschten, Menschen von tiefem religiösen Gefühl. Ich erinnere nur an Svammerdam, Bonnet und

Linné.» «Es gab wohl viele oberflächliche Naturforscher ohne Adel der Gesinnung; wer aber durch das Studium der Natur nicht moralisch besser wurde, ergab sich demselben nicht aus innerm Trieb und Drange.» Dessa yttranden af en ibland den moderna naturforskningens veteraner förtjena uppmärksamhet, och deras stränga tillämpning på personer skulle måhända föranleda flera hårda och nedsättande omdömen. Men då man icke har afseende på forskarens personliga tänkesätt, utan på sjelfva forskningen, torde väl svårligen dennas nuvarande charakter kunna erkännas, såsom hyllande en religiös princip. Tvärtom hafva många, som med-allvar nitälskat för utvecklingen af naturens idé, verkligen ansett det religiösa tänkesättets inflytelse derpå såsom fiendtlig och störande; de hafva befarat, att densamma derigenom skulle antingen kufvas af den supernaturalistiska åsigten eller fördunklas af den mystiska. Det är beklagligen mer än väl kändt, huru denna fruktan öfvergått till hat, och huru man till skydd för naturens idé tillgripit det afskyvärda medlet af en ihärdig ömsom fräck och ömsom lömsk hädelse; och om äfven denna nu mera icke vågar framträda så allmänt och öppet, som förr, är likväl dess inre rot qvar och jemte den behofvet att inse, det denna fruktan är falsk och har sin grund i en för det religiösa tänkesättet lika vådlig, som för naturvetenskapens sanna tillväxt hinderlig förvillelse. Likväl om man antager, att den rigtning, som hos den biologiska forskningen är i vår tid öfvervägande, är den enda rätta, tror man sig icke hafva skäl, att medgifva det sednare. Denna rigtning uppkommer nemligen derigenom, att man genom det lägre vill förstå det högre, och icke tvärtom. Forskaren vänder sig bort ifrån menniskonaturen och ställer sin fråga till organismens lägre och ofullkomligare gestalter. Han inviger intestinalmasken, zoophyten, svampen och infusionsdjuret till tolkar af lifvets hemlighet; och då desse tiga, stiger han ännu längre ned och frågar saltkristallen, granithällen och metallkornet; och då äfven här svaret uteblifver, går han ännu vidare och stadnar slutligen vid den rent dynamiska motsatsen, electriciteten, förmenande sig finna organisationens grund, icke blott i det anorganiska, utan i det antiorganiska, lifvet icke blott i det döda, utan i det dödande. På naturforskningen i denna rigtning verkar det religiösa tänkesättet icke befordrande, utan om dess inflytelse icke är

nderlig, är den dock på sin höjd blott likgiltig. Men om in motsatta rigtningen väljes, om det lägre skall förklaras nom det högre; om menniskonaturen anses icke blott såsom ikrokosm eller den henne omgifvande verldens concentrerade ld, utan äfven såsom det högsta och egentliga organet för fvets omedelbara uppenbarelse: måste den forskare, som iljer denna bana äfven erkänna, att lifvets uppenbarelse nom menniskan hufvudsakligen sker genom det, som hos nne är det högsta, det som gör henne till naturens centrum h påtrycker hennes varelse den sanna humanitetens stämpel; h att således just detta, måste utgöra hufvudobjectet för en, som genom menniskonaturens betraktande vill komma ll åskådningen af lifvet. Om han åter erkänner detta, skall n äfven inse, att föreställningen om Gud förklarar naturens é, i stället att tillintetgöra den, eller, med andra ord, att nom den förra, den djupa, men dunkla aning, som utgör n sednare, först framträder i full klarhet.

Men den nuvarande naturforskningen har icke blott be-f att genomträngas af en innerligare religiös ande, utan äf-n att beherrskas och rigtas af en djupare vetenskaplig prin-p än den, hvaraf den för det närvarande lifvas. Det är r icke meningen, att yrka återupptagandet af den method, m för några år sedan försökte att åt naturforskningen gifva ensidigt speculatif rigtning, eller rättare att upphäfva nöd-ndigheten både af forskning och betraktelse, genom hvad an kallade naturens construction. Man trodde nemligen, t så vida, i följd af menniskans och naturens inre identitet, n förras andeliga lif innehöll uppenbarelsen af deras gemen-nma grund, skulle denna kunna utveckla sig under gestalten en åskådlig idé och dymedelst gifva uppkomst åt ett lika nnt, som fullständigt begrepp om naturen, hvilket sederme-blott genom conseqvent deduction skulle kunna öfvergå till t vetande, som icke endast i allmänhet, utan äfven i alla na enskilda delar, skulle vara den verkliga naturen fullkom-gt motsvarande. Ehuru denna åsigt visserligen rotar sig i t djupt och sannt uppfattande af lifvets väsende och af dess rhållande till det menskliga medvetandet, utgör dock tron möjligheten af ett så djupt och fullständigt begrepp, att rur genom blott deduction naturen skulle kunna construeras,

ett till ytterlighet drifvet vetenskapligt öfverdåd, hvilket hos några af dem, som deruti deltogo, syntes vara fostradt och understödt af ett högmod, som nära gränsade till vanvett. — Men, om äfven detta medgifves, kunna dock de argumenter, man ifrån fräckheten i sjelfva företaget och löjligheten i dess utförande hämtat till skydd för den motsatta ytterligheten, icke anses äga den ringaste kraft. Treviranus säger: «Wenn auch die, welche glaubten, in ihrem Ich alles gefunden zu haben, was zur Construction der ganzen Natur erforderlich ist, viel Sinnloses behaupteten, so gaben die blossen Experimentatoren wahrlich auch nicht immer viel Sinnreiches. Uebrigens gelangt freilich auch auf der wahren Bahn Keiner zum Ziele ohne einen Genius.» — Så vida det är fråga om verklig insigt, om uppfattandet af det väsendtliga uti ett betraktadt föremål, bestämmes menniskans synkrets af den lefvande idé, som är uttryck af hennes speculativa förmåga. Hos några är denna synkrets mera inskränkt, men deras blick tränger i stället djupare; då deremot andre, som se mindre djupt, hafva en vidsträcktare synkrets. Så vida de förre vanligen bättre uttala sin insigt genom handling än genom ord, hafva de oftast en öfvervägande praktisk charakter, då deremot de sednare genom deras vanligen klarare åskådning gälla i theoretiskt afseende mera. Utom denna synkrets är det deremot för bägge mörkt; men man har i vår tid fått höra påståenden, att det just är i detta mörker, som man ser säkrast, emedan den dager, som ideen utbreder öfver föremålen, anses såsom förvillande. I öfverensstämmelse dermed har man äfven yrkat nödvändigheten af en uppfostran, hvarigenom den positiva kraft, som utgör själens synorgan, icke allenast försummas, utan äfven om möjligt förtryckes; så att det, som genom det kroppsliga ögats perception blir omedelbart gifvet och som ensamt får gälla såsom verklighet, må, så vidt möjligt är, vara befriadt ifrån inflytelsen af själens inre krafter. I följd deraf finnes uti den naturvetenskapliga litteraturen, såsom en betydlig del af dess nuvarande innehåll, en med rask fart tillväxande massa af sammanhopade data, som äro utan all väsendtlig betydelse. Träffande är i afseende härpå följande anmärkning af vår Förf.: «Es giebt überhaupt in der Geschichte der Natur kleinliche Dinge, wie in allen anderen Wissenschaften. Man hat gesagt: Bei der Beobachtung der Natur könne

an nichts Ueberflüssiges sehen. Dies ist von gewisser Seite ahr, aber oft auch sehr unrichtig ausgelegt worden. Für den, r beobachtet, um Naturgesetze zu entdecken, kann der kleine Umstand von Wichtigkeit seyn und zur Entdeckung des esuchten leiten. Hundert andere Umstände können von ihm achtet und für wichtig gehalten seyn, die es nicht waren. at er das Gesetz entdeckt, so führe er uns zu demselben auf m geradesten Wege, nicht aber auf den vielen Umwegen, e er selber gehen musste, ehe er zur Wahrheit gelangte. ichte er dasselbe vergeblich, so ist es für den künftigen Forher gut zu wissen, das verborgene liege nicht unter diesem oder nem Stein, und die Kennzeichen dieser Steine zu haben. Aber m können haarfeine Beschreibungen aller Flächen, Seiten und ken desselben nützen?» — Men hvem känner icke, att en stor l af den nuvarande naturvetenskapliga litteraturen består af såma «haarfeine Beschreibungen» på saker, som betyda ingenting?

Denna naturforskningens skefva rigtning, hvarigenom den per fara att alldeles förfela sitt egentliga syftemål, derigenom t den omfattar det oväsendtliga deri, befordras i hög grad den förunderliga språksamhet, som tillhör tidehvarfvet, h som inom litteraturen i allmänhet förmått göra pratets aktansvärda magt gällande. Man synes nemligen nu hafva vergifvit den förr rådande öfvertygelsen, att visheten uppmmer genom det inres evolution, och att det utifrån förrfvade i följd häraf icke kan utgöra dess hufvudsakliga el: väsendtliga innehåll. Man tror således numera icke, att n ensliga, stilla meditationen, genom hvilken menniskan ker att underkasta sin själ väldet af det eviga, utgör den tta vägen att komma till sanningens åskådning, utan man har tället kommit på den tanken, att det redan gifves likasom : capital af ideer, och att den andeliga culturens egentliga hof är, att dessa skola bringas i rörelse och omlopp. Ju tigare och på ju flera händer deras omsättning sker, ju ra måste kunskaps-odlingen och upplysningen vinna i tillet och förkofran. Den bildning, som har sin charakter en fast och djupt rotad öfvertygelse, måste väl genom intelsen af ett sådant cultursystem småningom försvinna; men tället uppkommer ett mångsidigt och oupphörligt skiftande bladsvett, som anses äga ett högre värde. Bildningens

criterium består icke uti trohet mot den öfvertygelse man en gång förvärfvat, utan i lättheten att öfvergifva den eller, såsom favorit-uttrycket lyder, att följa med sin tid. Litteraturens höga tempelsal, denna skyddsanstalt för det menskliga umgängets på en gång högtidligaste och förtroligaste form, förvandlas till ett sqvallertorg, der icke allenast frågor af alla slag om hvarannan afhandlas och debatteras, utan så många tala på en gång, att det för den hörande är ytterst svårt att redigt förnimma, hvad någon af dem säger. Till de hörandes biträde och hjelp äro väl ropare anställde, som dels skola återupprepa det redan sagda, dels underrätta, om det är väl eller illa taladt; men genom dessa blifva oljudet och oredan endast ökade. Uti naturforskningen har detta vetenskapliga omsättningsnit ingripit nog djupt, och dermed har förenat sig en nästan allmänt utbredd mening, att såsom en engelsk skriftställare yttrat «every blockhead» duger till att göra upptäckter; i följd hvaraf mången fallit på den tanken, att alla hans förnimmelser böra såsom sådana anses och behandlas. Följden häraf är den, att ett stort antal af författare uppträdt, hvilka oaktadt de i hela sin lefnad ej haft en enda tanke, den de icke utan skada kunnat behålla för sig sjelfva, nu fylla volumer med berättelser om sina vetenskapliga bragder, om huru den ena fliken efter den andra upplyftes af den slöja, som höljer naturens hemligheter, huru dwergarne taga jättesteg, under det de välta den menskliga kunskapsmassan framåt, huru de dagligen ja stundligen gjorda upptäckterne sammanhopa sig i massor, så att det blir mörkt af idel upptäckter o. s. v. — Linné har sagt: «*Scientiæ crescunt ut formicarum acervi, quavis adferente stipulam.*» Denna bild är vacker och sann; men för att motsvara den, är det ej nog att blott draga tillsammans i hög.

Ett ännu mägtigare correctif skulle sannolikt uppkomma, om den söndring imellan theori och praktik, hvilken vår tids theoretiska öfvermod framkallat och underhåller, blefve upphäfven. Det är nemligen omöjligt, att en sanning kan lefva i begreppet och genomtränga detta med ideens evolutiva kraft, under det den på samma gång motsäges af tänkesättet och kränkes af handlingen; och ett sådant förhållande af splittring och ömsesidig reaction måste i samma mån vara för culturen

ligt, som de ideer, hvilka för dess inflytelse blottställas, djupa och genomgripande. Det sträfvande, hvilket till en del bestämmer vår tids vetenskapliga rigtning, och som till syftemål att, genom begreppets positiva välde öfver kesättet och handlingen, upphäfva denna det andeliga lifvets strid, kan svårligen hafva någon framgång, utan måste emot allt mer och mer befordra förvirringen. Culturens ntliga och vigtigaste behof är det af en djupare moralisk lt, som åt den menskliga handlingen förmår återgifva dess na och dess eviga mål eftersträfvande rigtning. Menniskan ste lära och med hela sin varelse uppfatta den sanningen, hon står i det evigas tjenst, att målet för hennes verksam- är upphöjdt öfver alla hennes enskilda önskningar och fver deras uppoffring, och att hon, det oaktadt, skall med m och frivillig kärlek omfatta detta heliga mål. Det är sådan princip, som gör menniskans stora handlingar till hetens medel, till vetenskapens högsta forskningsarter; eme- den kärlekens genius, som i följd deraf skall leda dem, am är mägtig att öppna den sanna erfarenhetens rika lor; och ifrån dessa förvänte vi den andeliga kraft, som till en ny och herrligare varelse återväcka den vissnade kebild, hvilken vetenskapen nu kallar naturens eller lifvets . Men om hon icke förtror sig åt denne ledare utan, hyl- de begreppet och dess till sjelfviskhet bestämmande herr- remagt öfver tänkesättet och handlingen, fortgår på den re- n, såsom det säges, med så mycken framgång beträdda ba- , skall hon vid hvarje steg framåt vinna endast nya be- ftelser derpå, att för det sjelfkloka kunskapsbegär, som ör en sådan forsknings princip, lifvets himlaburna idé är förblifver ett otillgängligt mysterium.

H—R.

Innehåll:

Skandia.

FÖRSTA BANDET.

ANDRA HÄFTET.

NÅGRA DRAG.

TILL ***

le här några af de uppsatser, hvarom vi talat. De
ira för ingen del betraktas som Afhandlingar; de ut-
ira endast korta drag, stundom dicterade af tillfällets
tryck. Detta må förklara den kanske alltför lakoniska
verskriften. Jag bör säga dig, att de ej äro utan en-
dighet; så till vida, att ämnena, som de vidröra,
ven kunna betraktas från andra sidor.

I. Snillet!

Rörande Snillet förhåller det sig så, att den, som
ke har det, kan icke definiera det.

Och den, som har det, definierar (beskrifver) det
ke; ty han skulle i samma stund förlora det.

Man kan derföre säga om Snillet, att det är — det
ke definierade; icke ens beskrifbara eller definibla.

Kan man kalla detta en definition på Snillet, så är
a det blott med villkor, att icke vara det.

* * *

et är en tröst för Snillet, att "man har icke snille, för
det man är galen."
ch det är likaså en tröst för Snillet, att "man är icke
galen, för det man har snille."

Ty genom bägge dessa tröster urskiljes och lösryckes Snillet från sin caricatur, sitt hemskt liknande spöke, sin hvitklädde nattvandrare, Galenskapen.

* * *

För öfrigt har Galenskapen samma beskaffenhet, att ej vara definibel. Ty den, som icke har den, kan ej definiera den; och den, som har den, definierar den ej — gjorde han det, så förlorade han den i samma stund.

Resultat. Kan du få ett Snille, att definiera och fullt begripa sig, skall det medsamma förvandlas till en förnuftig medborgare.

— Och kan du förmå en galen, att definiera eller fullkomligt fatta sig, så har du i detta ögonblick gjort honom klok.

II. Naturlighet i Konst?

Efter allt det oändliga man häröfver grubblat, är blott ett besynnerligt, — nemligen:

— När t. ex. en man går ut i Naturen, om han der möter ett föremål af sällsammaste art, som icke inträffar med någon hans theori eller förut fattade princip, vågar han likväl ej, vore det än det monstruösaste föremål och han sjelf den mest hårdnackade theorist, utropa: "se hvilken Onatur!" — Detta är besynnerligt.

Hvarföre vågar han det ej? — Af det enkla skäl, att inom Naturen kan ingenting förefalla, som är onaturligt, det må svära emot den oss hittills förekommit vanliga naturen och något system, hur mycket som helst; ty det befunne sig icke annars i naturen. Och om det, som står verkligt för ögonen, kan ingen ropa: "o, huru osannt!"

Men Konsten .... frågas: kan Konst någonsin ara Natur? Svaras: nej, ty den är Konst.

Men Konsten skall troget afteckna Naturen, ;h då är den naturlig, och natur-lik. — Frågas: vad skall den afteckna?

Vi hafva hela massor af ganska aktningsvärda em- ›ten, discipliner och företag, sysselsatta med en sådan ogen natur-afteckning, såsom Landtmäteri, Physikaliska etenskaper, Erfarenhets-samlingar, Resebeskrifningar . m. Men derföre, att de äro aktningsvärda, får in- ›nting annat finnas? Får Konsten ej annat än måla por- ktter af vissa physiognomier, af en viss natur, en viss ›rklighet? — t. e. af den i Upland? eller af den på ›rden?

Svara en gång på allvar; kan Konsten någonsin af- lda annat, än hvad som finnes? — nemligen i menni- :o-själen, i den tecknande konstnärens själ? Är der ke äfven en Natur, en Verklighet, en Sanning, som nnes?

Hvad? Nå, vid Gud, efter denna regel, hvar hafva en damm för de besattaste orimligheter; hvad hindrar hantasien att öfvergå till Phantasteri — Phoebus sjelf l Febuseri?

Gif akt! — törhända, att efter allt detta skenbara rsvar för orimligheterna, det farligaste återstår.

A propos om den omgifvande Naturen, hvars skön- ›t och sanning genom sin verklighet jag älskar, mera i mången: — hur kommer det till, att ingen med myc- ›n liflighet omfattar ett stycke näfver? eller en spån- ig? eller en ås? hafva de ej den förmånen att vara aturliga? Jag tror ingen kan neka dem det. Det rde då icke mer vara det rimliga, det naturliga, hvar-

om frågan egentligen är — eller hur? ty det lär ändock till slut blifva så, "att i sjelfva Naturen är det icke det Naturliga, som interesserar, utan det Interessanta."

Respecteren de tiotusen tjockare eller tunnare Åsthetikor, som seklerna hittills födt, och dem som ämna födas. Det är ej så mycken glädje att få respecteras.

Men frågan är: hvilken af de tiotusen duger?

Af all Åsthetik är den kortaste och kanske minst origtiga den, som en gång en bekant nattuggla*) gaf: "all genre är god, *hors le genre ennuyeux.*"

Målen, sjungen, skrifven allt, allt — blott, blott — icke tråkigt.

"Åter äro nu alla skrufvar lösa; ty skulle man sätta sig till mål, att componera endast efter måttstocken att ej vara tråkig — hvad regel afgör sådant? Hvad en finner ledsamt, kan förnöja en annan; den ene fröjdar sig vid en Bacchanal, en annan fördömmer dylika, och finner det förträffliga i en Psalm. Och icke blott om genren sjelf — äfven om utförandet i hvarje genre gäller samma subjectiva, ombytliga, godtyckliga smak. Hvad ögonmärke skall konstnären då hafva?"

Har jag då någonsin sagt, att du i Konst skall arbeta med ett mål?

Om en blixt genomgår din själ, om en himmel (efter ditt sätt) dagas deri — då sjung, måla eller skrif, och du är Konstnär. Ve dig annars!

Tecknade du med lefvande drag, hvad en glad ljungeld visade dig, då var väl denna teckning roande ... för dig åtminstone? Var då viss, att compositio-

---

*) Mannen kallade sig sjelf så.

nen fägnade åtminstone en. Men sätter du dig ned med föresats, att, oaktadt alla mödor, bråk och besvär, som det förorsakar dig, Arbetaren, — likväl (nästan som förd af en viss medicinsk tjenstaktighet emot nästan) componera ett arbete, som skall roa, interessera, uppfriska andra — var då viss, att detta skall roa ingen.

Hvad som är lefvande — har det än så många fel — äger dock det stora för sig, att vara lefvande. Hvad som är dåsigt och liflöst — brister det ock annars på ingen god egenskap, så brister det åtminstone på alltihop.

Derföre lyd en gudomlig blixt. När den förer sitt regemente — Konstnär, grubbla ej då: "om det är rimligt, om det är rätt naturligt, om det är naift, om det är sublimt, om det är ...."; var ej då en fluga, fastnad i spindelväf, utan teckna — i din lyckas stund — var säll och gör säll!

"Men — skall då allt värderas efter glädjen? skall nöjet göras till systemets kärna och sakernas mål?" — Ingalunda. Men, der något förträffligt finnes, der går säkert nöjet, ett äkta och rätt nöje med, såsom oundviklig följd och frukt. På frukten kan du således känna och mäta ditt eget verk.

Allt, hvad du under en himmelsk elds regering sammansätter, har med säkerhet sin äkta naturlighet. Förfristar du dig, att, utom derunder, bilda något: förvissa dig då, att det i äkta konstmening blir onaturligt; vore det föröfrigt en copia af hvilken verklighet som helst i ditt grannskap, af hvilket plank, af hvilken hydda som helst.

* * *

Men — säger nu någon åt mig — huru kan du fördrista dig till något sådant, som att förkasta all theori, hata system, afråda från ordning? — Och, än värre, hur går det med moral, religion och all rätthet, renhet, sedlighet i skön konst, när du nekar konstnären att hafva måttstock, mål, ögonmärke — blott vill, att han skall drifvas af en obegriplig flamma?

Jag hatar intet system, som nemligen är det. — Jag har endast sagt, att konstnären ej skall hafva ett mål för sig — han behöfver ej derföre vara utan religion eller renhet.

Men en af hufvudskillnaderna emellan det Artistiska (poetiska i allt afseende) och Vetenskapliga är, att det sednare går fram emot ett insedt Mål, som det har framför sig; men det förra drifves sjelft af det mäktiga Målet, — hvilket måste vara osedt, emedan det är bakom och drifver.

Men det frågas; hur skall konstnären veta, att Driften är himmelsk? — Han skall icke veta det (han skall framförallt icke bringa driften under sin reflexion), och han behöfver det icke. Men han skall sjelf vara en äkta rent moralisk, en ädel, en gudälskande Menniska. Då kommer aldrig annat, än Himmelskt, att drifva honom.

III. Om två slags Skrifsätt.

Det har ett särdeles behag för Läsaren, när äfven han får uppfinna något, får vara verksam.

Man kan skrifva så, att man ordentligt och rigtigt ger besked i allt, hvad ämnet tillhörer, så att för Läsaren ingenting återstår att göra, mer än blott — hvad för honom väl ock tycks vara det lämpligaste — läsa.

Men man kan äfven skrifva på ett annat sätt. Man ... låta bli att yttra allt; kanske ej engång i orden ... det hufvudsakligaste. Hvad man yttrar kan dock ... af sådan beskaffenhet, att det sätter läsaren i ett ...spectif, i en stämning, i en önskan och förmåga att ... fram i ämnets rigtning — och han uppfinner på egen ... allt det öfriga osagda; ja kanske mycket mer, än ... ens hade kunnat sägas af författaren.

Läsaren får då vara, ej blott läsare, utan äfven ...nniska: han får vara productif. Han bekommer trå... af författaren, men får gå med den på sitt sätt. ...råden måste likväl vara sådan, att läsaren ej dermed ... annorstädes, än dit författaren ville, ehuru det kan ... i variationer efter olika läsares lynnen.

Besynnerligt nog väckes i en läsares själ och sinne ... helt annat genom uttrycken i en skrift, än hvad ... sjelfva, tagna efter orden, innehålla. Men den ...rld, som författaren hos sin läsare *) manar fram till ... och egen verksamhet, — den verlden är egentligen ... verk, och orden i hans skrift (det synliga verket) ...genting annat än ett *moyen*.

Många gamla saker har jag sett, som till uttrycken ... föga poetiska; bistra, torra. Men de stämma läsa... hemlighetsfullt till poesi, musik, pictur i hans egen ...rld, i hans inbildning. Läsaren dröjer här så myc...et heldre, som han anser den verlden för sin egen; och ...on är äfvenså till hälften. Han dröjer der så mycket ...ngre, som han känner det hos sig oförmodadt uppkom... än vidare kunna fortgå i uppfinningar, utan gräns. ...an dröjer der med så mycket sannare tillfredsställelse, ... han på detta sätt egentligen bildas — han blir

*) NB. en, som icke missförstår honom.

sjelf Verket — i stället att för ögonen hafva ett redan bildadt verk att betrakta. Han icke blott läser poesi — han blir poesi; och, såsom väckt till verksamhet i sin egen inbildnings-verld, är han der äfven poet (ποιητής, görare, frambringare). Efter detta skrifsätt äro författaren och hans läsare två samverkande factorer till det arbete, som utföres. Och verket sjelft, — som på papperet, der det ligger för ögonen, icke kan anses färdigt mer än till det i bokstäfverna befintliga artistiska anslaget, — blir oupphörligt mer och mer färdigt genom läsarne. Och, emedan desse under tidernas lopp blifva fler och fler, så kan man säga, att författarens arbete sålunda ständigt allt vidare fortfar att förfärdigas, så länge verlden står. Innebär det, som icke saknar interesse, ej en outtömlighet, en viss evighet!

Det första skrifsättet, det directa, det sjelf-uttömande, har andra fördelar. Det bildar verk, som redan äro färdiga för läsarens ögon, och således exsistera oberoende af honom. Men de hafva emot sig, hvad allt färdigt och fulländadt har, nemligen att vara slut. Och, likasom de äro oberoende af läsaren, så händer ock, att han kommer i en stämning af oberoende mot dem, — som vill säga, han röres stundom ej så mycket af dem. Författaren och läsaren äro icke nu två factorer, samarbetande till ett enda, oupphörligt blifvande och uppkommande verk; utan de äro bägge ett slags egoister, utom hvarann, stundom kalla nog för hvarann.

Det är en stor konst att skrifva så, att man rigtigt fulländar sitt ämne, materien må vara vetenskaplig eller artistisk. Men att, utan synlig fulländning i arbetets för ögonen stående lineer, likväl göra det så, att hos läsaren eller betraktaren just de toner anslås, just de

erld väckes, som skall väckas; och på det sätt, att an på egen hand går vidare fram i Verkets bana: det r ock en konst.

Men härtill behöfvas visserligen läsare och betrakare, som äro väckbara. Frågas dock, om ej äfven ett rbete af det sjelftillräckliga slaget, af den synliga fullndningen, af det sjelf-uttömda skrifsättet, fordrar läsare ed interesse, så vida verket af dem skall genomgås till ndan? — Fordran på receptivitet må icke förblandas ed författare-egoism. Receptivitet kan icke undvaras f någon, emedan behofvet deraf grundas på en helig aturlag, som gjort alla varelser till fractionärer. Indiderna äro skapade till hemisphärer (ingenting hade ansigte, face); ingen skall då fulländas, utan geom andra; och det hela genom alla.

Det fullkomliga och sjelfständiga, hos menniskor annat, har visst förekommit mig älskvärdt: men alg utan med villkor, att tillika vara fractionärt; på ett elt sätt brutet och behöfvande; hemisphäriskt. Hvem låter icke gerna sina vänner all fullkomlighet och stor, blott de tillika äro ofullkomliga?

Ingenting är ett ärligt och rätt fulländadt Helt, mer blott sjelfva det Hela (Universum). Således tyckes årt individuelt väsende, sin egen lilla helhet oaktadt, a i stor mening ett bråk, som blott genom ett annat n förvandlas till helt tal. Är icke lifvet så?

Ett skrifsätt och dess läsare, ett verk och dess bektare, böra de ej vara två halfheter, som ömsevis ptaga och fullända hvarann? När derföre ett indivielt framställer sig — menniska eller skrift, — med språk och form af ett slutet och fullbordadt för sig, an någon annans medarbete: så går liksom en falsk

ande deromkring; det har en bismak. Emedan all varelse af lif nödvändigt är ett fragment, så ångar en besynnerlig köld och afdödhet ifrån hvarje ting, som framstår med blott och bar fullständighet, helhet, sjelfhet.

Men om allt lefvande är ett *amabile fractum*, så följer deraf för ingen del, att det skall eller får vara en trasa, en slurfvig sammansättning, ett rafs. Ett rätt fragment, sådant som lifvet, är mera artistiskt brutet, än om det vore helt.

IV. Hafva ej Philosopherne stundom en vanart?

Jag ber om frihet att yttra mig i något, som kanske förekommer mindre behagligt, men emedlertid ej torde sakna vigt. Jag önskar förnya erinringarne om en viss vanart hos flere af dem, som skrifva i philosophiska ämnen.

De uppstå ej sällan med höga anspråk på bestämdhet och conseqvens, klandra sina föregångare för brister häri, och äro derföre sjelfve i sina framställningar, utvecklingar och slutföljder ganska bestämde, conseqvente, merendels öfverallt ljuse och redige; utom blott när de komma till grundfrågan i deras e g e n Philosophi. Huru väl vore, om det befunne sig tvärtom. Vore deras egen angifna högsta grund i så full klarhet framlagd, icke blott, att läsaren derom i allmänhet kunde g ö r a s i g en tanke (ty det kan man om hvad som helst), utan att Philosophens egen tanke om denna sin högsta grund funnes utom allt tvifvel framställd: då kunde man gerna skänka honom efter litet af utförlighet och bestämdhet i u t v e c k l i n g a r n a; ty med någon logisk kraft förmår väl en läsare sjelf, när han erhållit systemets grundmening klar och otvifvelaktig, leda sig till utveck-

lingarna, och äfven i dem tillägga, hvad Philosophen förbigått. Men är grunden vacklande, sväfvande, — hvilket händer, så fort den icke förklarar och innehåller hvad den om sig påstår, att den förklarar och innehåller — då kan ingen läsare, nemligen med förnuft, finna sig i utvecklingarna; vore de än så mästerligt skrifna. Man kan visserligen sätta allt på den menskliga svaghetens räkning, och om Philosopherne nöjas med en sådan ursäkt, så önskar jag, att den måtte gälla för dem; men önskar det likväl under förbehåll af så mycken godhet hos dem, att de måtte gå till betraktande af egen obestämdhet, innan de upphäfva sig för högt emot andra. "Det måtte väl för sakens skuld medgifvas vara förträffligt, att man uppspårar föregångares fel, visar deras afvägar och håller dem trasslet för ögonen, likväl utan allt förakt för deras personer. Derigenom blir sjelfva sakens framgång till rätthet och vetenskap nödvändigt befordrad." Men innan ett sådant företag, bör man framförallt fråga sig sjelf, "om man hafver det hos sig afgjordt, som man i det föregåendes rum vill framställa, såsom ett steg till i den stora saken." — Till denna önskan om bestämdhet rörande deras egna grunder, innan de tadla andras grunder, lägger jag den, att Philosopherne ville vara rätt uppriktige mot sina läsare. Jag menar härmed, 1:o att de ej i hemlighet i systemerna ville antaga något, som de högtidligt protestera emot, och hvilket de derföre i vacklande uttryck så insvepa, att ej en ovan utan svårighet märker det hemliga antagandet; 2:o att de ej, sedan de fördömt vissa saker hos andra, ville upptaga hos sig alldeles detsamma med andra namn, och genom en dylik förändring af benämningar tro sig hafva kommit med nya och alldeles andra saker. — Jag tror ej sådant ske med medvetande, utan vara en följd åter af den mensk-

liga svagheten; det vore annars en högst förhatlig, ö ej någon *pia fraus* — ett groft, ehuru idealt brott.

Jag borde genom exempel upplysa min erinran. J hyser om svenska charakterens bestämdhet och uppri[g]t het i allmänhet den förhoppning, att, när brister v sig häri, det oftast är en från Utländningen lånad vi art; hvarföre egentligen någon utrikes Philosoph bo citeras. Men, om ock vanarten hos Svenskarne är l n a d, blir den derföre ej mindre vanartig, och kan, väl som någon annans, nyttjas till e x e m p e l. Jag l kunna antaga, att B. C. H. Höijer i Sverige är l och känd, samt att, när jag anför något om honom, s vet hvarom jag talar. Hvem skrifver en ädlare och l rare s t i l, i allmänhet, än Höijer? Hvem är besti dare i sina utförningar, utan att likväl vara så dial tisk, att han är benhård? — Men huru förhåller det med k ä r n a n?

Den skrift, som gör honom till philosophisk S s t e m-författare, är "Afhandlingen om den philosophi Constructionen." Kärnan af denna skrift eller det stä hvarest Höijer, efter att hafva gjort sina läsare bekär så väl med föregående Philosopher, som de inleda ämnen, hvilka måste kännas, för att veta hvad Philo phiens Hufvudproblem är — denna kärna, der Hö verkställer sin ursprungliga Construction och Philosophi Postulat, innefattas sidd. 148—157, II. Del. af h Skrifter. Här säger Höijer s i n a tankar om grundfråg sedan han förut sagt sina omdömen om a n d r a s tank så väl rörande inledningsfrågorna, som grundfrågan. H system, som är den absolut rena Handlingens, har sin hufvudpunkt. Ty om allt i Universum är yttri af den absolut rena Handlingen, måste för d e n n a fr förallt af Philosophen redogöras, så vida den grund s

…ittas, i hvilken sedan allt annat måste förstås. Huru-
lunt befinner sig detta central-ställe hos Höijer? Den
absolut rena Handlingen, för att vara, eller innebära
Något, måste hafva en Inskränkning. Det är denna
det Absolutas Inskränkning — "Gränsen" —, som i alla
system er är den vigtiga punkt, hvarförutan af hela ver-
ket blifver Intet. Är den absolut rena Handlingen utan
verklig gräns, sjelf ett Intet, så innebär den Intet; sy-
stemet har Intet till sin grund, och likaså till sina ut-
vecklingar. De blifva då alla orimliga, om än aldrig
så skenbarligt skarpsinniga. — Författarens system är
då en Nihilism, likaså väl som, efter Jacobis omdöme,
Fichtes: ett omdöme, som Höijer sjelf omtalar. — Hvad
var således angelägnare för Höijer, än att visa, huru
han fattar den absolut rena Handlingens Inskränk-
ning, hvarigenom han slutligen kan komma till den re-
lativa verlden, komma till Realitet, och finna ett verk-
ligt Något? — Läsaren vare god och efterse. — Höi-
jer nämner, att en sådan Inskränkning nödvändigt fin-
nes; men derom har ingen tviflat, som fattat Philoso-
phiens Postulat. Huru en sådan Inskränkning (eller
Gräns), efter och i enlighet med Höijers System, är
möjlig och blifver verklig: detta är, hvad han skulle
hafva visat, eller hans system är icke något. — Jag vet
väl, att en läsare, som är bekant med Idealism, kan,
när han läser det Höijer om sin grund skrifver, deraf
väckas till åtskilliga ideer, hvarigenom han (läsaren)
kan komma att uppgöra ett idealistiskt system för sig,
rörande beskaffenheten af denna den rena Handlingens
Inskränkning; men att egentligen och med visshet veta,
hvad Höijer här menar, hvarigenom otvifvelaktigt kun-
de inses Höijers system (och ej någon hans läsares,
vid tillfället, under läsningen för egen räkning särskildt
uppgjorda system), — det försöke man. Jag menar på

allvar, egentligen, och med visshet veta det; de illusoriska händelser, der läsare "tycka och tro sig im liksom författare "tro sig utreda", undantager jag. I mening kan ej vara, att företaga en kritik, än mindre vederläggning af Höijer. En sådan förutsätter någon visst, bestämdt och så klart uttryckt, att man kan (ej blott gissa) hvad det är, och att det är orätt, aktligen tjenande till vederläggning. Men jag inser hvarföre Höijer skulle vederläggas: han har ej sagt, han i sjelfva verket vill; det kan då hända, att om d vore utsagdt, skulle det befinnas förträffligt. Då Hö ej otvifvelaktigt och bestämdt omtalar, huru den abs rena Handlingen är eller kan blifva inskränkt; h Product, huru ett verkligt Något genom hans sys uppkommer: så (läsaren må benäget genom egen in ning inlägga deri under läsningen, hvad han behagar) Höijer sagt ingenting afgjordt i grunden. Allt h han föröfrigt skrifvit, derom vet man då icke, om är homogent eller heterogent med hans princip: med dra ord, det hvilar på ett Kanhända, om allt, han sedermera säger, hänger ihop, eller i sjelfva ve utgöres af lösa discurser. — Hans arbeten, som ge stilen äro en heder för svenska språket, äro genom i hållet en interessant lectur, ungefär som en ideal r beskrifning genom en stor Litteratörs intelligens. en Resebeskrifning, är det Philosophi? — åtminstone icke efter Höijers fordringar på en dan; och efter dem dömmes han sjelf.

Min mening är hvarken att klandra Höijer eller gon annan för bristen på conseqvens och bestämd helst i ämnen, der, genom en hemlig förlåt för me skotankens blick, de torde vara aldrasvåraste att up Höijer är att betrakta som en vigtig och interessant

i Philosophernes kedja, särdeles i vårt land. Men ämnet är att göra rättvisa åt Höijer, ej efter hans egen, utan efter en annan Philosophi, den der ser allt i menskligheten såsom yttringar i en enda stor Verlds-procedur, der väl ej ett absolut och exclusift rätt någonstädes visar sig, men allt erkännes för aktningsvärdt, så ofta det var ärligt menadt. Efter Höijers eget sätt att bedömma föregångare och fordra bestämdhet af dem, var det som jag vågade kräfva något dylikt af honom. Ens egha väpen allenast må rigtas emot hvar och én.

Vore talet t. e. om Schelling, huru orätt skulle man af honom fordra det slags bestämdhet, som består uti att aldrig — såsom det synes i orden — motsäga sig sjelf? Utgående i två rigtningar, tillhör det just hans system, att på hvarje punkt kunna uttala sig tvåtydigt — och hur lätt faller ej detta för mången läsares öga in i tvetydighet?

Men Höijer vill icke vara tvetydig, eller ens tvåtydig; vill framförallt icke vara svärmare; fordrar alltid tydliga ord, visande att författaren visste, hvad han ville. Alltså vare Höijer sådan först sjelf!

Det slags lägre logik och yttre conseqvens, som ligger i uttryckens synbara klarhet, kan icke vara min mening att öfverallt fordra af någon Philosoph, såframt han icke sjelf om sina medarbetare postulerar det, och i allmänhet tror Philosophien vara i stånd till ett dylikt uttryckssätt. Utan tvifvel finnes en högre och inre klarhet, en på djupet gående conseqvens, som, utan att vara ologisk, dock ej ligger öppen för hvarje läsare i hvarje rad. Jag tackar Philosophen af hjertat, när jag som läsare får den inre klarheten, och skyller ingen för mörker eller trassel, som skrifver med den. Men en

sådan klarhet har för Höijer bismaken af vision, -i tellectuelle Anschauung." Må han då sjelf hafva nan klarhet; han vare framförallt icke svärmis Men huru befinner sig hans grund?

Det enda gifna resultat, hvartill man med säkerhet kan komma, efter att hafva läst Höijer, han, likt så många tusende, på ett genialiskt sä med en betydlig apparat af lärdom visat, det han i va verket visste mångahanda, men ej hvad han grunden ville. Om detta är en olycka, hvarom till pande bör erinras, får man emellertid tillägga, a snarare är charakteren af Menniskan öfverallt, så ket hon hittills visat sig i verlden. Jag skyller d ej Höijer för något fel — annat än det, att ej varit så uppriktig emot sig sjelf, att han sin likhet med dem han klandrat, — och nog rigtig emot sina läsare, att uppgifva sitt till Detta kunde han bestämdt hafva gjort.

När man ställer Svärmeri och sundt Förnuft emot hvarandra, hvad är definitionerne på dem b Hvad är Svärmeri, om ej "det, som icke vet, det vill?" Och om sundt Förnuft, detta hvarom ner munnar tala, om sundt Förnuft någonsin k att finnas på jorden, — hvad skall det vara, "det, som just vet, hvad det vill?" — Jag tror med anspråk på sundt förnuft skall neka rigtighe dessa definitioner.

När nu Höijer, i likhet med oräkneliga Ph pher, Theologer, upphetsade Sinnen, förkylda Si Phantaster, Empirister, Theosopher, Fritänkare, Öfv ister, Atheister ... och allt hvad som kan sättas före er, icke i grunden vet, hvad han vill: så har oaktadt all annan olikhet, likväl med dem det sto

densamma, att vara Svärmare. Hvadan då denna förnäma ton, föraktet i sättet, och hela den inbillska storheten? Hvadan denna triumf öfver de s. k. absoluta Tingens fall, hvilka, om de ej förutsätta mycken klokhet hos deras uppfinnare, dock göra det i lika grad med den absolut rena Handlingens? Om ett absolut Ting är en orimlighet, emedan ett ting är omöjligt utan med afseende på ett Subject, som föreställer sig Tinget, och hvilket sednare följaktligen, som Ting blott, ej är absolut: — så måste dock en absolut ren Handling, arbetande på sig sjelf, vara en lika stor orimlighet. Ty redan det, att handla och verka, är en egenskap eller åtminstone en *aliquidditas*, som ej förlikar sig med hvad Idealisten förstår under det absolut rena "före gränsbestämningen." Har det åter redan gräns — erkännes det för en *aliquidditas*, — så är ju i hemlighet det redan antaget att finnas, som likväl var Philosophiens problem att visa, huru det uppkom; hela Philosophien skulle då vara i grunden onödig. Och — för öfrigt — detta "sig-sjelf", hvarpå Handlingen sker, kan alldeles icke på-handlas, utan att ock i hemlighet redan antagas för att vara ett bestämdt Något, ett *Reale* — också en *aliquidditas*, som icke förlikar sig med Idealistens absolut rena. Saken är densamma, som att ett verkligt Mörker måste erkännas vara oundgängligt för sjelfva Ljuset att ens som ljus kunna synas; och Ljuset ensamt, genom att handla på sig sjelft hur som helst, kunde omöjligen begränsa sig, förmörka sig. Höijer säger också på ett ställe om Fichte, att han genom sitt Icke-jag, och för att af sitt System få någonting, i hemlighet är Realist, det han minst af allt skulle vara; hvarföre Höijer sjelf på ett annat ställe (Del. II. sid. 191) yppar, att han till och med vill anse den absoluta Handlingen kunna vara, äfven om ej inför ett

medvetande; alltså utan Subject. Men då är d
Handling sjelf, med andra ord blott, hvad man
nars menar med ett absolut Ting, eller ett Nå
ej fattadt af något; den är, hvad den för Höijer s
af allt skulle vara. — Hvadan då dessa stränga utl
ser, rörande Emanisterne, — sådana som Ca
stro, sammanförd med Svedenborg och Pythag
hvilka må hafva haft orätt i att låta Verlden vara
ducerad af ett absolut Ting (vara emanerad); men hv
emedlertid ej haft mera orätt, än Idealisten, som i
system endast af ren Handling omsider ej eller kan
ducera den verkliga Verlden. Det Absoluta är viss
gen en ren Handling, men icke den blott, såsom I
listen vill: det är också visserligen ett Ting, me
eller det blott, såsom Realisten vill. Dessa b
classer af tänkare, som hvardera charakterisera sig
nom uteslutande anspråk på hela Universum, hafva
besynnerligheten, att, då deras högsta sträfvande gå
på att utrota hvarandra, de omöjligt kunna lefva, o
ligt komma till väga med sina constructioner, utan
i hemlighet förutsätta och antaga, hvad de högst
dömma, nemligen hvarandra. Detta vill åter, med a
ord, säga: att de ej veta, hvad de vilja, äro svärm
och på deras gebit hvar för sig måste vara det.

Vidare, om det tillåtes. Hvad var vanligare,
att från en viss philosophisk sida, ej ännu många de
nier gammal, höra smädelser och åtlöje öfver dessa
synnerliga varelser, som kallas Andar, och ett ej 1
dre besynnerligt, nemligen Andeverlden. Likväl
lar Höijer tydligt om en intelligibel Verld (De
sidd. 140, 141 o. a. st.), hvari vi såsom rätte philosop
såsom ädla menniskor, i evig mening äro medlem
han talar också om Intelligenser, och nekar in

städes menniskans fortfarande lif efter döden; tvärtom är hennes Jag, såsom en intelligens, redan till sitt begrepp evigt. Nu frågas: hvad betyder på det philosophiska språket "intelligibel Verld" annat, än hvad Theologer och andre Tituli kalla Andeverld; och hvad är en evigt lefvande Intelligens annat, än hvad andre (stackarne nemligen) benämna Ande? Derom är ingen fråga, att tokar kunna hafva funnits, som om Andeverld och Andar skrifvit dumt, uselt — men tokar hafva ock gifvits, som om intelligibel Verld och Intelligenser ej skrifvit bättre. Förmodligen har hvar och en på sitt håll gjort sitt bästa, och detta har utfallit olika efter krafterna; men benämningarnes olikhet är ej ämnenas. Hvarifrån då denna höghet, detta förnäma narri, att tro sig komma med något helt annat, när det är detsamma med annat namn?

Om man roade sig med att antaga den händelsen, att Höijer, med bibehållande af hela sin höga charakter och sitt kritiska sinne, ej mer skulle vara Höijer, utan en annan person, t. e. X**; och denne X** finge se Höijers philosophiska verk, så skulle han utan tvifvel under läsningen här och der yttra sig ungefär på följande sätt: Hvad är detta för en Afhandling? "Om Åskådning." — Hm, hvad är mera besynnerligt, än att i denna uppsats uttrycka sig med nästan vämjelse mot sin annars så goda vän, Fichte, för öfrigt mot Schelling, de gamle Neoplatonikerne, Plotinos och alla svärmare, derföre, att de lägga intellectuell Åskådning till organ för uppfattandet af Philosophiens problem. — Höijer sjelf kommer ju också till ingen annan? Efter att fem till sex gånger hafva gjort sin rund genom ämnet, för att få rätt på hvad som skall vara Philosophiens slutligen rätta organ eller uppfattnings-function; efter att åtskil-

liga gånger hafva förklarat **begreppen** odugliga härtill; såsom relativa: stadnar Höijer hvarje gång vid Åskådning, — men öfverger den åter, såsom svärmisk och allt Ursinnes hem. Hvart vill han då fly? Alltid förkastar han åskådningen, och kommer dit tillbaka. Så mycket kan man likväl förmoda, att åskådningen hos Höijer måste vara af annat slag, än den, som den arme Plotinos, Schelling, Wagner, Suabedissen och alla af Höijer sammanförde s. k. Svärmare brukat; men hvari Höijers består, får man icke veta. Efter den goda vanan, att förehålla andra deras Obestämdhet, gör också Höijer för sin charakter den rättvisan, att, när frågan blir hvad han vill i stället, vara lika obestämd. Så mycket är säkert, att som i Höijers "philosophiska construction" sjelfva den absolut rena Handlingen ej kan förnimmas genom något annat än **Åskådning**, befinner sig Höijer på samma gebit, som alla seklers bland·pöbeln illa beryktade Philosopher, Visionärer, Theosopher m. fl., som talat om ett inre ljus, en hemlig himmelsk upplysning, ett själens sken, en viss underbar spirituell clair-voyance, — hvilket, olika nuanceradt, samt mer eller mindre redigt uttryckt, slutligen under namn af "Anschauung" blifvit af de sednaste Tyskarne rentaf upphöjdt till vetenskapligt organ för fattandet af det högsta i Philosophien. Kallar nu Höijer detta för tokeri, så har han haft den olyckan att stämpla sin egen panna; emedan, han må välja för sin del hvilket hörn af Åskådningens district han behagar, samt charakterisera den till sitt bruk hur som helst, han likväl, såsom man ser, ej kan vara förutan detta gemensamma Ur-sinne, nemligen Åskådning. — Vidare; hvad skall man säga om de omdömen, Höijer på så många ställen fäller om Kant? .... "Kant är den ende, som egentligen philosopherat allt sedan Sokrates... den store Kant har nu grundlagt den äkta Philosophien ...

m har i flere afseenden alldeles uttömt den . . . alle, er Kant, hafva i sjelfva det hufvudsakliga ej hunnit ngre än Kant" o. s. v. — Hurudan är emellertid den ere Kant? Jo, "han är i sina skrifter alltigenom tvedig; och detta (tillägger Höijer) ej af en tillfällighet, n emedan sjelfva hans princip, som skall vara idealisk, likväl genom de oberoende "Dinge an sich" bär bet i sig till en outplånlig tvetydighet, hvilken slutanda dock för ingen del kan utgöra eller tillhöra charakteren af en rätt vetenskaplig Philosophi." . . . Vidare ne Kant på Philosophien i sjelfva verket gifvit en lik definition, så man kan säga, att han egentligen ej tat hvad Philosophi är." . . . Kants "hufvudsakliga arte och stora förtjenst var, att söka fälla Scepticismen h återförsäkra Philosophen om ett absolut Visst i nskliga kunskapsförmågan, det Sceptikern alldeles net." — "Emedlertid innebär Kants egen lära en Scepticism, som Maimon till en del blottat, och som efter het är oundviklig; (hvilket allt med andra ord innehar, att Kants statuerade Visshet i kunskaps-förmågan, tt insedd, är en absolut statuerad Ovisshet)." — När n läser Höijers omdömen om Kant, tvingas man till n frågan, om något mera nedsättande kan yttras om ilosopherne i det stora svalget emellan Sokrates och nt? Och hvarföre skall Kant hetas vara den ende, n philosopherat sedan Sokrates, då, oaktadt hans stora rtjenst att hafva lifligt väckt tänkarnes uppmärksamhet frågan om Objectivitet i våra kunskaper, han emelrtid befinner sig i sådana omständigheter, som Höijer elf skildrat? Och när Kant, oberäknadt alla dessa ära omständigheter, likväl på så många ställen heter "stor Philosoph" och "kommande seklers Välgörare", arföre kan då ej detta (som visst med rättvisa tillkomer Kant) äfven få sägas i sin mån om alla de der

männen i det stora ophilosophiska svalget; hvilke, de må nu dömmas hurudane som helst, åtminstone ej varit närmre, än "tvetydige alltigenom, samt sådane, att de, långt ifrån att vinna sitt hufvudsyftemål, gjort just tvertom, och i allmänhet ej ens vetat hvad Philosophi är?" — Månne icke sanningen — med Höijers tillåtelse — blir den, att ej blott Sokrates och Kant, utan äfven mångfaldige emellan dem, varit menskligheters store Välgörare, genom det goda stycke arbete de i en så underbar sak tillvägabragt, hvar för sig, så mycket och på det sätt de kunnat, utan att emellertid någon uträttat saken complett .... emedan menskligheten lefver, och lifvet är en asymptot, hvars natur består i att icke nås complett? ... Men, låtom oss återkomma, och slutligen höra, huru det är med den gode Fichte. Han är den man, som, jemte Kant, så ofta heter en stor philosoph: Fichte har också skapat en Idealism, sådan, att man efter dess studium omöjligen mer kan återfalla i Realism (detta, som, med sina absoluta Ting, är det inför Höijer afskyvärdaste). Emellertid "när man går Fichte närmare på lifvet, finner man, att han genom sitt Icke-jag har en så stark tvetydighet i sjelfva grundvalen, att systemet alldeles skulle sammanstörta, om det blott icke vore idealistiskt" (och hvarigenom det, man vet ej hvarföre, synes hafva det privilegium, att aldrig kunna närtas, det må uppföra sig huru som helst). Vidare "är Fichte också i sina grunder så beskaffad, att han i verklighet har ett antaget *Reale* bakom hela systemet, och dessförutan ingenstädes kommer: ja, han är nästan en Realist" (utropar Höijer)! Han skulle verkligen vara det, om icke (fortfar Höijer) han sedan rättat sina misstag. — När misstag kunna rättas, som äro belägna i sjelfva grundprincipen, skulle man tro, att detta ej kan gå ut på mindre, än antagandet af en ny ren grundprincip,

och så ett nytt nytt system. "Detta har emedlertid Fichte icke gjort, så länge det var något bevändt med honom. Ty på slutet (nemligen när Fichte i grunden ändrade sig) skref han ett nytt arbete, som (säger Höijer) kan läsas likt ett fragment af Plotinos, hvilket, med de öfrige Nyplatonikerne, tillhör höjden af vanvett." — Man begriper då egentligen aldrig, när Fichte var den så store Philosophen, Idealismens stiftare och Realismens fullkomlige störtare: antingen det var den tiden, han i sina grunder befann sig så svag, att han i hemlighet ej kunde bära sig, utan som masquerad Realist; eller om det var på den tiden, då han sällade sig till nyplatonska vanvettet.

Ungefär så torde personen X** kritisera eller tänka om Höijer, under läsningen af hans philosophiska skrifter. — Om Höijer sjelf svarade härpå, skulle han väl först beklaga sig, att man sammanställt meningar och uttryck, som befinna sig på olika sidor i hans böcker, och sålunda plockat honom, i stället att gifva honom hel. Men X** (den andre Höijer) invänder, att han ej kunnat det, utan att afskrifva honom, och som är onödigt, då han i helhet finnes till köps. — Kanske ville Höijer också inlåta sig i förklaringar, och då framförallt anföra, att X** egentligen icke förstått honom. Svarade man härpå, huruledes man verkligen anser alldeles orätt, att bedömma en philosophisk författare efter dess strödda uttryck, utan afseende på dess egen Grund; att det enda rättvisa består i att se honom hel och hållen och alla hans partier i den anda, mening och dager, som hans princip gifver; samt att man derföre velat låta honom en sådan rätt vederfaras, men ej kunnat det, efter han ej klart angifvit sin Grund: — så skulle han då troligen åter anmärka, att han har en sådan,

men förbigå att yttra hurn han har den, eller ens huru den kan uppgifvas. Ginge man honom ännu närmare, och nödvändigt affordrade honom central-ideen, (af samma skäl, som han ställt sina föregångare till svars för brister deri), så skulle han kanske till och med vilja begynna lemna den; — tordehända, efter premisser, som innefattade nio tiondedelar af svaret, ginge han omsider att säga, hvad han menar, men (för att vara sig trogen) säga denna sin mening ånyo så osäkert, vacklande och halft, att ingen derom kunde få en verklig underrättelse.

Men det är tid att lemna discurserna mellan X** (Höijer) och Höijer.

Du skall besinna, älskade vän, att jag i mina rader här icke haft för ändamål, att tadla Höijer, eller någon, derföre, att han i grunden ej vetat hvad han velat. Ty hvilken har i sjelfva verket och på allvar vetat detta? Men jag finner högst tadelvärdt att klandra menniskorna för det, som antingen icke är klandervärdt, eller de åtminstone ej kunnat undvika, eller som slutligen klandraren sjelf tillräckligt nog, efter sitt sätt, besitter. Jag finner, med ett ord, obilligt, att svärmaren B. C. H. Höijer förhäfver sig öfver svärmarne, sina (blott olika costumerade) kamrater. Annars må allom en brist förlåtas, derifrån ingen lärer känna sig fri. Äfven de, som i allmänna lifvet, i smärre afseenden, t. e. när de sitta till bords, eller hafva ett glas framför sig, tyckas så väl veta hvad de vilja, således på den horizonten hafva sundt förnuft, — skulle för dem blifva frågan om deras lifs egentliga mening, hvad de i grunden och sjelfva verket med hela deras lefnad vilja: så torde de kanske lika litet veta det, som Höijer och någon; de torde sjelfve tvingas att häpna och bekänna sig i roten vara svärmiske.

Föröfrigt påstår jag, att Höijer — och hvarje philophisk författare —. kan framstå med fullkomlig bestämdhet i ett visst afseende, blott ren uppriktighet i sjelf-kritik åtföljer. Det finnes ej mera än två fall: ingen visste Höijer i grunden hvad han ville (hade idt förnuft i sin philosophis princip), och då kunde med bestämdhet uppgifva, "huru denna vore att bekta": eller visste han det ej; och då kunde han (med ntsättande af rätt uppriktighet) bestämdt uppgifva, "att i icke visste det"; eller "till hvad grad han visste ", hvad han "endast anade", och "huru långt han vore mmen i det afgjordt klara." Han vore i bägge fallen i, ordentlig och rättskaffens. Han vore väl i sednare let svärmisk, såsom den der i sin philosophi ej rätt tat hvad han velat: men han vore emellertid en svärre med *droiture*, älskvärd för sin moralitet, lärorik ganska nyttig för det han gjort, och för att han låandre veta hvad han gjort, jemnt, ej mer och ej ndre; så att de, utan blå dunster framför sig, kunde a vid och göra mer, om de förmå. Då vore allt träffligt — just efter de fordringar Höijer gjort på ilosopher.

Jag valde Höijer, emedan jag visste, att i fäderslandet knappt någon, som skrifvit, anses för mera st, obemängdt, strängt Philosoph. Det var *propter insentiam*, som jag önskade taga Höijer till exempel.

Vore frågan om utländske författare, som uppfvit ett philosophiskt system, förmodar jag, att intet ättre kunde väljas än Spinoza, den lugne, faste, i sitt ag utomordentlige; men hvilken dock, när man närare betraktar de svar han i sin "Brefvexling" ger na vänner, röjer, att han i hufvudämnet, i synnerhet

om möjligheten för *Substantia Dei* att hafva *Affectiones* och *Modi*, antingen icke vet hvad han vill, ett åtminstone ej uppgifvit det.

Den brist på bestämdhet och uppriktighet, som hos Philosopherne blifvit anmärkt, är af mycket mer omfattande beskaffenhet, mycket mer inflytelse, än Publikum tror. Ehuru den större mängden af folket ej känner, hvad grund allt det äger, som i åtskilliga skepnader, än som Statslära, än som Oekonomi, än som Moral, än som Physik, än som Åsthetik, än som Tidnings-afhandlingar framställes; har detta emellertid sin rot i den art af philosophiskt system, som hvarje författare engång studerat, eller åtminstone vidrört. Hvad är då naturligare, än att, då Philosopherne sjelfve, oaktadt all utförlighet, säkerhet och bestämdhet i detaljerne, likväl icke rätt säga, hvad de mena i Kärnfrågorna — hvad är naturligare, än att deras Efterskrifvare, i sina deriverade vetenskaper, uppsatser och discurser, göra på samma sätt? Denna djupa vanart, att säga allt utom det man just skulle, har småningom blifvit så genomgående i nästan all litteratur, som rör våra högre interessen, att man ej bör förundra sig öfver den stora massans innerliga och icke orättmätiga förakt; dess benägenhet för en Popular-skepticism, ett allmänt tvifvel, att någonting dugligt (utom samlingar af natur-facta och nyheter för dagen) ens kan tänkas och skrifvas. Menniskorna läsa väl, emedan de ej alltid kunna umbära detta som andra sätt att fördrifva en ledsam tid, en tråkig tillvarelse: men helst sådant, som, då det i alla fall ej äger egentligt värde, åtminstone har det behagligare språket, den mer städade grammatiken, samt framställt är så löst, att det utan svårighet kan glömmas. Hvad under, att man älskar Brochurer, Tidningar, Flyg-

skrifter, då man ej utan skäl fått den inrotade öfvertygelsen, att Böcker innehålla en äfvenså säker tomhet, men gå vida långsammare att läsa, äro dyrare, och genom sina mindre hastigt upptäckta grundlösheter bita sig mer in i sinnet, och derföre ej så lätt kunna glömmas, — ehuru de lika mycket förtjenade det, — som nummern af en Ephemerid? Hvad under, att man lyssnar på discurserna om Tvång, om Frihet, om Inbrott, om Utslag, om förflutna Tider, om Sedeförderf, om Vitterhet i något af Dagens vänsälla blad, hvilket, om ock principlöst, likväl ej förorsakar hufvudbry eller kommer en att allvarsamt tänka på ämnet; snarare än man befattar sig med Böcker, som kunna vara brydsammare, utan att vara tillförlitligare?

Philosopherne hafva högt klagat öfver tidens "ytlighet", öfver Journalismens insteg. Man ser — att de varit skulden, till en icke ringa del.

V. Herrnhutare och Svedenborgare.

Bref till —

Jag måste berätta dig, jag var häromdagen i Brödraförsamlingens kyrka vid en af trädgårdsgatorne här i Stockholm. De firade sin Secular-fest, till åminnelse af den dag, då grundstenen till Herrnhuth lades af Zinzendorff. Du vet, att det alltid roat mig att någongång bivista andra Trosförvandters gudstjenst: ty det är öfverallt samme Gud, som tillbedes på olika sätt. Och man kunde nästan säga, på samma sätt. Ty öfverallt ser man en samling af menniskor, nedtryckte af det dagliga lifvets slarf, med glädje inrymma en stund af salig frid åt tanken på Evigheten, på det Oändliga, det Hela. Med andakt böja de sina hjertan. Och Andakt är just

det samma sätt, gemensamt för Philosophen och betaren, hvarpå Gud skall tillbedjas. Huru oväsend blifva, från denna synpunkt, de former och ritua hvari andakten klädes! Och huru småaktigt är det fjä hvarmed menniskor kringspringa och gifva hvarandra namn af aner och are! Det är bedröfligt, att så ken värme, så mycken kraft skall dragas från sj andan af religionen, och slösas på former och flärd. Men jag måste tillägga några ord om Secular-festen. vet, Kyrkan ligger i en angenäm stillhet. Träden gården stodo löfrika, och samlingen nalkades porten särdeles tystnad, samt ingick i salen. Den enfald ödmjukhet, som här herrskar, intager främlingen. De dag var salen enkelt och vackert prydd med blom och kransar. På fond-väggen sågs en stor målning, f ställande Christus och Församlingen i deras olika ge ter, som brudgum och brud; med flera insignier passande bibelspråk. Midt emellan gestalterne var lad en vue af det täcka Herrnhuth, och deröfver ett Lamm med en segerfana i sin famn. Hela t hade till öfverskrift Gamaliels ord: "Är detta verl menniskor, så varder det väl om intet, men är de Gudi, så kunnen J icke slå det neder." Denna utlades äfven af den redlige Warnke i det tal han Detta tal var en varm och innerlig framställning af ras hufvuddogm, såsom han sjelf ganska rigtigt nam den: "Christi förtjenstliga försoning." Jag var ga uppbygd häraf, ty det är ljufligt, att få höja sig dogmatisk kritik, och se på kärnan innanför skalet. hvarför kunna så få gå längre än till betraktand skalets färg, och derpå stödja sina lärda classificatio Så utgör t. e. Försoningsläran det vanliga stridsä mellan de så kallade "Herrnhutare" och de så kal "Svedenborgare"; emedan de förre yrka en objectif

tre en subjectif Försoning. Jag måste om allt
-säga dig min uppriktiga mening. Såsom sekt
erar jag mycket mer de s. k. Herrnhutarne, än de
Svedenborgarne. Den ödmjukhet, syndaånger och
låtenhet åt Gud, som de förre yrka, talar mycket
are till mitt hjerta, än de sednares sjelf-förnöjelse
sjelf-tillit. Jag talar ej nu om de aktningsvärde,
e värdera Svedenborg för hans patriarchaliska lef-
hans rena och populära Salighetslära, hans specu-
s åsigter af Naturen och hans sätt att framställa O-
gheten. Jag talar till och med icke om dem, hvil-
nämnda afseenden ställa Svedenborg bland de högste.
ör desse är Svedenborg en författare, som läses likt
, men ingen Sekt-chef. Jag menar med Sveden-
re dem, hvilke springa och fjäska med hans Tre-
et och Correspondens-lära, utan att fatta andan af
han lärt. Den grundsats, hvarpå Herrnhutarne
a sin lära, nemligen den christliga ödmjukheten och
låtenheten, och hvaraf den crassa Herrnhutismen är
argerad bild, denna grundsats står i mycket inner-
föreningmed sjelfva Svedenborg, än den sjelfbe-
ga Correspondens- och Andemenings-flärd, hvarmed
sekterici äflas. Desse äro, såsom så många andre
ängare, caricaturer af deras mästare. — Som
t någon disciplin äger, från ytan sedd, en sådan
aritet som Svedenborgs, var det klart, att detta
tillskynda honom anhängare; hvilke, sedan de i
uppsnappat hans uttryck om hvarjehanda, genast
sig hafva nyckeln till snart sagdt Universum. De
tade med förnöjelse hans lära, och gjorde det så
et heldre, som den, utanpå tagen, gjorde ett mera
ingdt speculatift och moraliskt arbete öfver-
t. Men denna innerliga phariseism är det farliga-
esultat af någon lära: oändligt farligare, än den

eviga förkrosselse och syndaånger, hvari Herrnhutarne (låt vara det) stadna. Ty desse äro åtminstone på Bättringens väg, fast de stadna i början. Sjelfva ödmjukheten och syndakänslan anser jag för Christendomens elementar-lif; dermed skall det börjas. I denna uppmjukade jordmån skola heliga frön utsås; der bära de christliga dygderna sin skönaste frukt. Sedan är det kanske mindre farligt att omfatta en lära, sådan som Svedenborgs, der så mycken vigt lägges på det Subjectiva, Godtyckliga och Individuella. — Svedenborgarne deremot finner man ofta nästan börja med en Polemik, snart sagdt emot syndaångern; såsom en följd af deras mästares i "Sanna Christna Religionen" gjorda yttranden emot nyttan af förkrosselse *). Föröfrigt fatta de uti några af sin lärares dogmer, hvarmed de löpa i ändelig skyndsamhet och öfverhoppa således Christendomens hela begynnelse, elementar-lifvet, förädlingen. Följden blir en tom begrepps-uppstapling, men ingen lefvande, full och varm religion.

Svedenborgianismen som Sekt är det största slarf i verlden. Jag vågar säga mera: Allt hvad i hans drägt uppträder, duger icke.

Herrnhutismen synes stå såsom Lutheranismens slutresultat, ehuruväl det icke historiskt så är; men i religiöst afseende har det så blifvit. Luthers hufvudändamål med Reformationen var att återföra Christendomen till den evangelisk-apostoliska enfalden. Detta ändamål tyckes mig för våra tider vara bäst uppnådt i Brödra-

*) Svedenborg vill, att man ej skall gå tillväga med klagolåt, skrän och oväsende, utan med lugn och glädje företaga sig bättringens sak, samt gå till den, såsom till något herrligt och stort. — Flere af hans anhängare tyckas häraf hafva tagit sig anledning, att lägga hyende under hufvudet.

församlingen, hvars alla institutioner, både andliga och verldsliga, bära denna prägel. En annan fråga blir, huruvida ett sådant återförande bör anses som princip i den fortgående Christendomen, och om, då allt annat lif (Vetenskap, Konst o. s. v.) växer och går framåt, Religionen ensam skall stå, eller gå tillbaka. Men så länge det sednare anses för Reformationens princip, så synes den mig i Herrnhutismen äga sin slut-consequens, så långt tiden och utvecklingen ännu hunnit.

Några egenheter, afvikande från den allmänna tanken, har Brödraförsamlingen märkvärdigt gemensamma med Svedenborg. T. e. att den anser Bibeln blott som grund för en ständigt fortgående Uppenbarelse, och att den synnerligen dyrkar Gudomligheten i Frälsarens person, hvilken den tillskrifver all makt i himmelen och på jorden. Dessutom många lika favorit-bilder: såsom Brudgum och Brud, föreställande Christus och Församlingen. — Jag önskade att öfver dessa tankar inhämta din mening.

Svar.

Ditt bref om Herrnhutare och Svedenborgare har i synnerhet derföre interesserat mig, att det går ut på dessa ideers verkan och förhållande till den omgifvande tidens menniskor. Ty hvad Zinzendorff och Svedenborg sjelfve angår, hafva vi längesedan varit ense både om beskaffenheten af deras värde, och (i fall man får säga så) ovärde. — Bägge, genom en redlig och (i kraftfull mening) älskvärd vandel, höjde öfver all kritik såsom personer, hafva deremot för sina satser ej blott blifvit olika och strängt bedömde, (hvad var naturligare för så utmärkta påståenden?) utan, hvad som är vigtigare, haft ganska olika och besynnerliga verkningar både på anhängare och motståndare.

Det tör vara ett vågadt uttryck, men lär vid närmare undersökning besanna sig, att det för närvarande i den christna Kyrkan ej finnes mer än egentligen två lefvande Sekter. Låt ej de mångfaldiga namnen, hvarpå i synnerhet Englands och Americas Christendom är så rik, förvilla oss: men låt oss så ordentligt, som ämnet tillåter, gå att urskilja dessa två. — Split är väl obehagligt; emellertid är det i högre afseende oundvikligt och stundom nyttigt, då en sak i det hela skall gå framåt: — det är också en lycka, att i ett sådant chaos, som det innevarande, Församlingen ej är delad mellan flera än tvenne.

Det var i Luthers dagar frågan, om den christna menniskan finge hafva Bibel, eller icke. Med andra ord, det var frågan, om menniskan finge åtnjuta Guds ord (samt, i och med det, religiös upplysning och frihet) directe och omedelbart: eller, om ett eget slags under tidehvarfven sanctionerad Prestmakt, till den grad helgad, att den i Guds namn sjelf styrde menniskan, skulle säga henne, hvad Gud bjöd. — Detta var icke en Theokrati (Gudavälde), såsom man illa utlagt det; utan en Hierokrati. Menniskan, medborgaren, måste då tigga sitt ljus af sådane, som i sjelfva verket voro lika mycket tiggare. Luther tillkämpade oss Bibel — i stor, i verldshistorisk mening; — jag menar icke endast detta emellan permar inneslutna, af tryckt papper sammanfattade ting. Han lärde oss att icke tigga ljuset af i grunden äfvenså blinda likar, utan att gå till ljusets och lifvets källa. Han införde — åtminstone till meningen — Theokrati. Jag tror ej, att du skall stötas af uttrycket; så mycket det än tyckes strida mot den tanke man annars hyser om detta ord, och om Luther.

Det har deremot i våra dagar blifvit den stora frågan för Publiken, om man skall hafva Bibel, eller Mennisko-förnuft. Jag säger, för Publiken, för Folkets pluralitet*); ty ingen djupsinnigare individ är derom i tvifvel, att den Heliga Skrift och Menniskans förnuft i grunden sammanstämma. Men för Publiken, som ej fattar denna grund, vill det säga: "Skall jag följa den gifna Uppenbarelsen, som Gud i den heliga Skrift meddelat oss, samt derefter i allt lämpa och styra min vandel och mitt förnuft, bringande det till ovillkorlig tystnad i mål, der det icke inser, ja tyckes mig strida mot den förra?" — Eller "Skall jag lyda det egna ljus, Gud i Förnuftet gifvit mig, samt, blott i mån af hvad jag sålunda begriper, ur Guds yttre uppenbarade Ord taga mig till undervisning, uppbyggelse och ledning, hvad som med Förnuftet står tillsammans, lemnande det öfriga utan efterföljelse tigande derhän?" — Man finner, att i intetdera fallet är frågan om endast Bibel, eller endast menniskoförnuft; ty alldeles utan något af bägge har ingen religiös menniska någonsin varit. Men det är frågan om, hvilketdera leder. Det är menniskan till besvarande af hennes samvete förelagdt, om hon skall "hafva en objectif eller subjectif Gudadyrkan?"**). Flera än dessa två partier finnas icke nu, de må i smärre afseenden hafva antagit hvilka former och politiska olikheter som helst. I det förra (objectiva eller supernaturalistiska) fallet, finnes visst äfven en subjectif Uppenbarelse (Menniskoförnuft), men den är här lydande; den objectiva Uppenbarelsen (Bibeln) beherrskar;

*) Likväl ännu den ädla: för någon annan, än denna pluralitet, gifves intet slags högre interesse, hvarken fråga om Bibel eller Menniskoförnuft.

**) "Vara Supernaturalist eller Rationalist", säga somlige.

leder, och gifver hela tonen. I det sednare fallet är meningen och hela förhållandet tvärtom; Förnuftet leder, om än aldrig så höfligt emot Bibeln. Dessa äro Tidens tvenne lefvande hufvudsekter i Religionen*).

Jag är icke af den tanken, att Zinzendorff och Swedenborg, såsom Religions-lärare, stå i spetsen för dessa bägge partier. Men saken är verkligen, att de tvenne partierna, som hafva sin rot i tidens nuvarande historiska ställning, sällat sig omkring hvar sin af desse männs ideer, såsom banerförare; hvilka de fleste ej särdeles mycket kännt, men under hvilkas fanor det varit dem angeläget att ställa sig, emedan ett högre centrum är nödvändigt för hvarje chaotiserande Publik. Ja, många äro i hemlighet sällade omkring dem genom tankesättens likhet, äfven då de sjelfve ej erkänna eller veta det.

Emellertid kan man mera bestämdt anse Zinzendorff såsom representant för det herrnhutska lifvet**); emedan i början af förra århundradet Herrnhuth var hans stiftelse, och ej blott de allmänna religions-satser, utan flera oekonomiska föreskrifter, institutioner och bruk, som ännu tillhöra Brödraförsamlingen, omedelbart från honom utgingo, och satte de från Mähren flyktade bröderne i den form, vi ännu i det hufvudsakliga se dem äga. Icke så med Svedenborg. Han tog under hela sitt

---

*) Den uppdragna skillnaden är icke emellan Religion och Philosophi, ehuru det blifvit nämndt om Mennisko-förnuft, såsom i ena fallet ledande. Det är Religion och Bibel i bägge fallen. Supernaturalisterne hafva den ofvanför sig, Rationalisterne under sig; men åt bägge utgör den ett substrat för arbetet.

**) Och, genom ideernas analogi, såsom en bild för tidens objectiva, supernaturalistiska religionssekt.

nad ingen åtgärd till upprättande af en Kyrka; gjorde
gen proselyt. Man känner väl af berättelsen några
rsoner, som under hans lefnad kunde kallas hans an-
ngare, efter de med bifall läste åtskilligt af hvad han
ref. Men detta är ej hvad språkbruket kallar att
ilda sekt", eller göra proselyter: annars gör hvar men-
ska det, som yttrar sig i tal och skrift.

Att fördenskuld en mängd menniskor i sednare ti-
r — hela den mängden, som genom deras inre be-
skaffenhet lutade åt subjectif, resonnerande religiositet,
tionalism — skulle vid läsningen af Svedenborg finna
echo i deras egen själ, som gjorde att de fäste sig
l honom: detta har den närmaste orsaken ej deri, att
n, liksom Zinzendorff, lagt hand vid uppresandet af
gon religiös Enskildhet (Sekt eller Kyrka), utan deri,
hans skrifter i allmänhet behandla Tros-ämnen ra-
onelt. Han tager ej de mörka ämnena på det sättet,
ban blott och bart tager dem, utan han bemödar sig
att inse dem. Han tänker öfver, han systematise-
r Bibeln; ej efter citater hufvudsakligen, utan efter
enniskoförnuftets egen logiska harmoni, sådan som han
r denna. Du har i ditt bref nämnt om den sveden-
rgska lättfattligheten. Det finnes Mystici, såsom t. e.
hme, hvilka, under en svårbundnare yta och ett dunk-
e språk, likväl i grunden äro lättfattligare. Jag lem-
r satserne och systembyggnaderna hos bägge derhän.
en om klarhet i skrifsätt ville jag för dig endast göra
anmärkning, som jag anser ej vara utan vigt. Klar-
ten består af två slag, bägge liknande hvarann, och
ck himmelsvidt skilda. Det ytliga i vetenskap fram-
ller sig ofta tydligt och lättfattligt af det naturliga skäl,
, hvarest ej mycket finnes, der är alltsammans lätt
fatta, och på ytan ligger ej eller det, som förmör-

kar och invecklar en sak. Men det äkta grundliga, sjelfva det rätt djupsinniga, som ej är sådant, utan att tillika vara både höjd och djup, innehållande allt i sjelfständig och säker harmoni, — detta kan ock uttrycka sig med ljus, emedan dess innehåll ej är virrvarr, utan architektoniskt. Der har du det andra slaget af klarhet; och det kan äfven vara lättfattligt; ty dess framställning är af så ren konst, att endast de för tillfället nödvändiga och rätta partier på hvarje ställe framstå, utan att förvirras af andra. De tvenne fattighets-slagen äga det syskontycke med hvarann, som ytan och djupet nödvändigt hafva: ock vid första bekantskapen med en författare, kan en betraktare ej alltid urskilja dem. Men, om allt hvad i skrifsätt kommer förvirradt, — ej mörkt (när man tager mörkret i dess stora och rätta mening), utan förbrylladt; derom kan man vara viss, att det hvarken är ytligt eller djupt. Det är ett midtemellan, ett tillstånd, hvari en författare kommit, som öfvergifvit sin saks utsidor, nu i hast ser sig omringad af ämnets inre okända andar, häpnar, vänder sig åt alla håll, gör utfall, vinner ett framsteg, råkar häröfver i enthusiasm, gör så ett nytt utfall, blir slagen, fången i obegripligheter, suckar, vet hvarken att komma ut eller in. Ett sådant tillstånd är icke alldeles att klandra, tvärtom måste hvarje menniska för en betydelsefullare uppfostran genomgå det; men man bör nöja sig med att derunder uppfostras, — icke derunder skrifva böcker. Ursäkta mig episoden om de tre skrifsätten, det ytligas klarhet, det (rätt) djupsinnigas klarhet, och mellanslagets förvirring; hvilken sista är en falsk djupsinnighet, och illa nog af många anses för den rätta.

Correspondens-springet och Treenighets-grälet, hvarom du nämner hos Svedenborgarne, är oangenämt; mer

är blott en liten region af den stora nord-europeiska rationalismen. Herrnhutarnes ödmjukhet och förkrosselse, der den i sanning finnes, är då visserligen en kraftigare inledning till Christendom. Detta vare emellertid blott sagdt i allmänhet. Är frågan om individer, skall du akta dig att jemnföra illa artade personer i det ena partiet med bättre i det andra; ditt omdöme blir annars skeft och orättvist. I en jemnförelse bör man ställa lika goda Rationalister och Supernaturalister emot hvarann.

Jag påminner mig en auctoritet, som jag vet du älskar: J. J. Rousseau. — Den religion, som står öfver all Cult, är Hjertats. Den rättskaffens redliga charakteren, det varma nitet för menniskors väl, det fromma sinnet, är hvad som mer nalkas Gud, än några strödda satser. Om till ett sådant hjerta sällat sig lusten, att på lediga stunder sysselsätta tankarne med combinationer af bibelspråk, analogier och liknelser åt alla håll; eller mer att — sofva i sår, se på marter, fägnas af blod, och så vidare: det tror jag Gud med himmelsk nåd ej så noga räknar. Gud gifve, att menniskorna gjorde äfvenså.

Långt ifrån likväl, att hylla formlöshet i Religionen. Men saken är, att på formen ej lägga öfvervägande värde. Det är nemligen en stor skillnad, som måste göras emellan Herden och Fåren i en församling. Herden, Anföraren, skall hufvudsakligen stå till svars för "de i satser uttryckta bud och förmaningar, behöfliga för gången till heligt lif", som han ger församlingen. De öfrige, Medlemmarne, menniskorna i allmänhet, skola egentligen stå till svars, ej för sina satser, men för sina hjertan.

Denna hufvudsakliga fordran på god vilja, på ädelt hjertelag hos menniskorna, med nedsättande af åsigternas

och tänkesättens värde, jemnförelsevis emot det förra, — har likväl ingenting att göra med en sockersmältande sentimentalitet, en formlös kosmopolitism, sådan som en tid varit gängse, och som i språket hade någon likhet härmed, emedan äfven den gerna talade om det goda hjertat, och i religionen helst såg det så fullkomligt allmänna och rena (här: tomma), att ingen viss positif Gud hördes af, utan blott ett luftigt, abstract uttryck: "Försynen, Skaparen, Vårdaren, den Allgode" o. s. v. — en art weckabitisk Deism, europeiserad. —

Nej, det som är sagdt, har en annan grund. Förklaringen är biblisk. Menniskan anses i sin största mening, i verlds-afseende, som Qvinna: sådan ställes hon i förhållande till Gud. Men till Qvinnans sätt och lynne hörer, att hjertats sphär är och skall vara den rådande. Det är, så att säga, hennes charakters ideala construction. Tankarne äro och skola vara hos henne, alldeles icke af ingen vigt, men af en underliggande. Hon har ljuset i bottnen af sin varelse, men det dunkla och hemlighetsfulla (Godhetens mystère) bildar hennes omkrets; med den har hon att framgå. Det är derföre, som menskligheten i stort (Verlds-qvinnan, Bruden i Bibeln) har att gå till Gud framförallt med hjertelaget, med praktiskt sinne, med lefnadens skönhet och fromhetens eld. Den theoretiska, skarpt urskiljande förmågan, det stödjande, ledande Ljuset skall visst också finnas hos menskligheten; men (äfven för att kunna stödja upp) vara det undre.

De individer inom menskligheten, till hvilkas yrke sjelfva uppstödjandet genom sats och urskillning hörer, komma således i och med deras beskaffenhet nödvändigt i en dubbel-sens, i en oupphörlig tvåfaldighet. De må-

ste vara "öfverVägande theoretiske i deras förhållande till Menskligheten", som de stödja och lysa: men, emedan de sjelfve ej annat äro än menniskor, stå de i qvinnligt förhållande till Gud; "måste således i detta fall tillika vara öfvervägande praktiske." Så är Prestens ställning. Här talas icke blott om det genom Statsförfattning och Consistorium invigda Presterskap. Hvar och en, som af Gud, natur och studier blifvit förd till sanningens lefvande brunn, älskar att uteslutande vara forskare deri och förkunnare deraf, han är Prest i universell mening (och i denna mening hör äfven Philosophen och den rätte Vetenskapsidkaren till hans stånd). Hans idé, rigtning och hela construction är underbar; den är svår. Den är af en oafbruten tvåtydighet, som måste vara högst angelägen att bibehålla sig himmelsk och ren, för att ej falla till tvetydighet.

Om råd icke misstycktes, skulle det heta till Swedenborgarne: arbeten ej så med dogmernas systematiserande, utan lefven uti den oskuld, menniskoälskande verksamhet och sedliga enfald, eder lärare bjudit, och hvari han sjelf gifvit efterdöme. Hvar och en, som det gör, kan ej vara på annat än en god väg. Sker detta, så vinnes det stora praktiska ändamål för Allmänheten, hvars värde ingen klok menniska kan neka. — Hvad åter theorierna, här som alltid, beträffar, heter det: drick djupt, eller läppja ej. Det philosophiska vinet har en motsatt verkan emot drufvans: den, som dricker litet, blir drucken; nykter den, som tömmer pokalen. Samma råd torde vara nyttigt, ej blott för desse, utan äfven för alla andra slags Rationalister.

Ett dylikt råd behöfves mindre för Supernaturalisterne, äfvensom Herrnhutarne, i anseende till deras Principal-

författare. Emedan de äro objectift christne, hafva theorier icke ett vetenskapligt eller inre grubbelvärde för dem. Det är charakteren på en objectift christen, att när han läser i Bibeln, säger han: "detta uttryck är sannt, emedan det står der." Den subjectift christne deremot: "det är sannt, emedan jag inser hvad Bibeln här uttrycker, och jag fattar huru det öfverensstämmer med förnuftet." En ädel Herrnhutare tager således hvad han får ifrån detta håll, tiger och lyder. Men denna sekt behöfver ett annat råd, som ej torde vara af mindre vigt. Då Bibelsatserne för dem ej äro ämnen till inre utfundering, emedan de skola tagas bestämdt sådana som de stå, och ej annorlunda, äro objecter och afgjorda verkligheter, alltså ej tåla, än mindre behöfva sättas i fråga, och genom-resonneras: blir allt det sats-iga för dem härigenom stående utom dem, blir objectift, och utgör ej inre (grubbel-) frågor, utan yttre (strids-) ämnen. När Svedenborgarens krig plägar föras i hans egen själ, är Herrnhutarens kamp omkring honom och på jorden: hvar och en han råkar, som ej tager Bibel-bokstafven som han, är hans naturliga fiende, och bör vara Guds ovän; ty det finnes ej annat gudomligt, än den objectiva utsago, den bokstaf, som står för hans ögon. Herrnhutaren måste, till följd af sin charakter, hafva en bestämd dragning att vara partisk, högst sektisk, punktartad. Detta är hans fara. Afarter af Svedenborgare visa sig väl, som äro så litet i deras saks anda, att de framstå med intolerans; merendels äro de dock rätt tålsamme, och nästan kosmopolitiske: tala väl gerna om sina dogmer och förklaringar, men söka mera genom skäl öfvertyga, än nedslå med bibelspråk, i synnerhet som de sednare, efter deras åsigter, innehålla flera högre och högre, för hvarje subject särskildt fattliga, olika meningar; och man således i anseende till dem, såsom ej afgjorda, nödvän-

liga eller oföränderliga utsagor, har många sätt att förklaras. Om den, med hvilken de tala, antager hvad de säga, så är det väl; hvarom icke, pläga de skiljas vid honom utan för mycken grämelse, och fortsätta ämnena i deras egen inre verld. Ty den subjectiva stämningen är fri (i sitt missbruk vague och ömklig); den objektiva är fix. Herrnhutaren, för att vara det han är, måste vara intolerant; måste ej anse salighet egentligen kunna finnas utom sin sekt. Träffar man någon, som icke visar sig sådan, hvilket man visserligen gör, så är detta ett bevis, att han i samma grad gått ifrån hvad han som äkta Herrnhutare skulle vara; hans religiositet lutar till begrafning, och han sjelf torde befinna sig på vägen att nedgå i den stora massan af Allmänheten, som alla dessa ämnen ej särdeles bekymra.

Det du nämner om vissa öfverensstämmelser emellan Zinzendorff och Svedenborg, är interessant. Det hufvudsakliga fästandet vid Christus, är hos bägge en afgjord och utmärkt tanke. Men det är emellertid en betydlig skillnad, att i Brödraförsamlingens tro hafva utom Christus de öfrige två i Gudomen äfven personlighet, ehuru hela Culten mest vänder sig kring Frälsaren, Martermannen, den blodige och söte Jesus, såsom hufvudobject. Efter Svedenborg deremot, är Christus ej blott kärnföremålet i läran, utan han är den ende personen i hela Treenigheten.

Namn hafva ingen stor vigt, men tjena ofta till sammanhållning, åskådlighet och återuppväckande af begrepp, som annars hos mången förflydde. Theolog är ett ganska allmänt och ej partielt distinguerande namn. Zinzendorff borde kallas Christolog: Svedenborg kunde heta Christosoph. Den förre har mera försökt en

lära om (Logia), den sednare mera ett sophiskt inseende af Christus. Hos bägge är Gud (Theos) icke det egentliga stora ordet, utan Herren (Guds incarnation, Christus).

Zinzendorff och J. Böhme (med Novalis) äro hvarann närmare, ej hvad satserna angår, men i anseende till den anda, som stilla och underbart fattar läsaren. Det är egentligen ingen utsigt, som öppnas: det är som en mörk, men ljuf slöja breder sig öfver firmamentet och öfver själen. Man känner sig dragen af ett lif, der ej så mycket är till för det inre ögat, men för örat: en musik ur himlar och afgrunder nalkas outsäglig. — Alldeles icke så Svedenborg. Hans charakteristiska sätt är att öppna ett sken för själens öga; han är beständigt målande; han fortgår ej i musik, utan i verldstaflor.

Böhme har gifvit sin tid en musikalisk Mystik, Svedenborg sin tid en pittoresk. Men mera torde behöfvas.

VI. Chartans behag.

Delar någon mina tankar? Jag vet det icke, men kan ändock ej hindra mig att omtala, det sjelfva Ländernas former synas mig obeskrifligt vackra.

Redan som barn, var det ett af mina käraste nöjen, att med en charta för ögonen drömma mig bort i alla de landskap, hvilkas miniatur låg framför mig, och som inbildningskraften åt mig gjorde befolkade, skogbevuxna, genomflutna af svallande strömmar, täckta af ömsom dalar, ömsom berg, omflutna af blånande haf. Jag säger blånande; ty en ljusblå teinte prydde merendels

sambandet på de skönaste chartor jag såg: allt lefde för mina ögon i rikaste skick. Sjelfva de geographiska namnen på städer och provincer gjorde hos mig ett intryck, som skapade nya verldar i imaginationen. I synnerhet uti aflägsna länder, der namnen tillhörde för mig alldeles obekanta underliga språk, hade deras ljud en hemlig förmåga att väcka lefvande sensationer om de särdeles folk, som der utan tvifvel bodde: jag såg hela folkskaror costumerade, till klädedrägter och anletsdrag på ett eget vis öfverensstämmande med de toner, som ljuden af deras städers och länders benämningar i mitt barnagehör anslogo.

Men i sednare tider blef chartan mig kär ej blott genom betraktelsen af allt, hvad uppe i länderna kunde finnas, och som geographien, historien och resebeskrifningar omtalade; utan genom en föreställning, som allt mer intog mig, "att ländernas sjelfva configuration har ett undransvärdt behag i och för sig sjelf." Vanligen och i början förekommer oss Landskapnaden såsom något tillfälligt och betydelselöst. Man tänker ungefär så: "hvad hafsvågorna förmått inkräkta, det har försvunnit från jordens synliga fasta yta; men hvad hårdare ämnen (berg m. m.) kunnat försvara emot det flytande elementets störtsjöar, det visar oss ännu den Landbild, som genom striden mellan vått och torrt händelsevis uppstått." Eller säger man tvärtom: "ytan har ursprungligen varit haf hel och hållen; allt som det våta afrunnit, uppsköto landspetsar; mer och mer hafva fasta jordsträckor inkräktat på hafvens förra rum; dessa sträckors horizontalgränsor (eller yttersta former emot det våta) äro tillfälligtvis blifna sådana de synas, allt efter som de befunno sig högre eller lägre, den tiden de samtligen lågo under vatten, och innehöllo materier, som mer eller min-

dre bortspolades, och nu, komna i dagern genom vattnets fall, visa hvilka gestalter som helst."

Jag bestrider intetdera af dessa förklaringssätt; men jag återkommer till anblicken af naturformernas underbara behag. Uppkomna genom hvad anledning som helst, visar intet land, ingen ö, ingen bugt, ingen udde figurer, som ej äro vackra.

Jordens skönheter skilja sig från de ideala deruti, att de ej så ofta utesluta hvarann; de äro icke hvarandras ömsesidiga fördömmelser. Intet af föremålen i Naturens famn är alldeles likt ett annat — men elementer, mineralier, växter, djur till tusental äro merendels, alla på sitt eget sätt, vackra. Den, som äger sinne att försänka sig i ljuf beskådning af t. e. en björks former, finner der ett behag, ett sammanhängande tycke emellan hela trädets fria, slingrande gestalt och hvarje gren; en harmoni mellan löfvens bilder och deras rörelser, mellan färgen på stammen och kronan, som är så intagande och tillika oförklarligt, att man ej vet namn för sin känsla. Men häraf hindras vi dock icke att kunna röras af en äfvenså fin hänryckning vid betraktelsen af t. e. en cypress, en ek, en nejlika, en christall.

Förhållandet är annorlunda i den inre verlden. Emedan inom Moralens område och själens hem brott kan äga rum, så finnes der ock andelig fulhet, styggbet, vämjelighet. Följden är, att inom Anden står någonting såsom idealiskt; det deremot stridande, eller derifrån aflägsna, befinnes otäckt, oskönt. Det kan möjligen vara interessant för sin negativa mening, dock aldrig intagande. Men detta oupphörliga urskiljande emellan fult och vackert, ondt och godt, orätt och rätt — hvilken discrimination än kan vara religiös, än mo-

lisk, än ästhetisk, — gör njutningen af föremålens beaktande här både sparsam och farlig. Sparsam, emean få af dem nalkas idealerna; farlig, emedan urskilundet mången gång är så svårt, så ogörligt utan reexion, att betraktaren förlorar sitt contemplativa lynne ch sällan vågar sig långt utan rädsla för dolda dämoer — för något bedrägligt sken, hvilket torde vara el mörker, ehuru det visar sig som ljus.

Men Jordens phänomener, som aldrig kunna blifva lla i Moralens stil, kunna ock aldrig vara oädla *). nedan intet naturting kan begå brott, så är hvartenda den meningen oskyldigt. Hela detta stora Hem är väl ke interessant genom oskuld, härledd af frihet; dess senden hafva väl icke det höga värde, som uppkomr genom möjligheten att kunna vara ovärdiga, men

*) Äfven de dämoniska skepnader, som stundom om naturen slå vår syn (mer och mindre subjectift) med a eller vämjelse, förlora vid närmare betraktelse det elaka uttrycket, och vinna snarare ett melancholiskt. Missgestalna på jorden stå der för våra ögon såsom total-uppenbarel af något stort brott visserligen, men ej inom naturetsen sjelf. Det är något i den ideala Verlden brutet — got gräsligt fall ifrån det Gudomliga — något gigantiskt, ustet i harmonierna der — som äfven blifvit tvunget att, sin nesa, visa sig på jorden: återuppföra sina scener här. n det-stoft, som togs till costumerna, som togs till larver l uppträdena, till figurer i sceneriet, — detta stoft har lf intet illa gjort — dessa ohyggliga djurskepnader (ormar, or, spindlar, krokodiler m. m.) kunna väl kallas dämoske, men äro inga dämoner. Utan frihet, utan egen vilja, n någon för deras del förverkad himmel, gå dessa stygga ppar omkring. Och när vi snart nog sentera deras oskylhet, deras oförmåga att annat vara — upphöra vi ej att a oss för deras grannskap; men fiendskapen och vämjelsen vandlar sig till sorg, om ej till medlidande.

ej vilja. Likväl skänker det betraktaren en obeskriflig svalka, att få se sig om i en hel verld, der han kan vara förvissad att ingenstädes stöta på något i sig sjelft brottsligt. Emedan den i moral-cykeln uppkomna åtskillnaden emellan godt och ondt, rätt och orätt, i Naturen ej finnes, så är ingenting här idealiskt: men just derföre kan ock hvarje ting vara intagande på sitt eget vis, och ingenting blir förkastligt genom en måttstock, gillande åtskilligt, fördömmande annat. Många af naturformerna kunna väl förvridas, smutsas, förderfvas genom Andens åverkan, när den varit ond; men i och för sig kan intet jordiskt bryta, ej så till vida vara fult. Den naturform, som förmodligen närmast och mest ligger under Andens inverkan, är menniskogestalten; och i den anletet aldranärmast. På hela jorden torde således mennisko-anletet vara det enda, som kan vara rätt fult (äfvensom det ensamt kan vara vackert i en helt annan sens, än något annat jordiskt, nemligen i idealisk sens).

I min betraktelse här var ingen fråga om det individuella förhållandet hos menniskor. Erfarenheten och theorierna intyga nogsamt, att i ett individuum godhet och vacker form lika litet öfverallt åtföljas, som brott och fulhet nödvändigt bo tillsammans. Ofta tvärtom. Hemligheten af mennisko-individernes prägel är annorstädes att söka, än i en direct och för hvarje af dem enskildt gällande harmoni mellan väsende och form. Nu om annat.

För min känsla stå naturföremålen nästan alla vackra; men vackrare, af ju lägre ordning. Lägre vill då säga — efter den gängse nomenclaturen, eller sådan som tingen i naturhistoriska systemer ordnas — en efter menniskan rättad ordning. I natur-mening betyder det

aligen tvärtom. De organiska varelserna räknas inför ss högre, än de anorganiska; och, ibland de förra, juren högre än växterna. Men i natur-sens torde förållandet vara omvändt; den anorganiska kedjan af vaelser är högst och egentligast natür. Lägre i naturlening (närmare menniskan och anden) blir då hela det egetativa lifvet, och djuret aldralägst.

I mitt tycke hafva också djuren af alla naturvarelser n minsta skönhet. Växternas figurer äro redan vackrare djurens, och Elementar-verldens phänomener, när man r dem i sina hela och egna gestalter, af största behag. t växtformerna, i synnerhet blomningstiden, i allmänt äro skönare än djurens bilder, medgifver man gerna. en de anorganiska tingens täckhet kan ej senteras, utan ett särdeles åt dem vändt sinne, emedan de, såsom gentligast natur, äro från menniskan aflägsnare. Stunoma äro de ock så stora, att de af oss i vanliga förällanden ej kunna öfverskådas. Vi förmå icke då fatta ras egna rätta gestalter, vi se endast brutna delar *), m af detta skäl synas oformliga, fula **).

När de anorganiska kropparna visa sig i christaller, å de för ögat i sina slutna, egna, charakteristiska forer; och då äro de merendels mycket vackra. Men turen sjelf visar ej så ofta sådant för mennisko-ögat. i som de mest omgifva oss, ligga de i conglomerater, gå i massor, och utgöra då större former, af hvilka, som tillhöra jordytan, kallas Landskaper, Nejder,

*) I Andens verld kan det fragmentariska vara af så egen, att det är interessant, ja skönt. Icke så i Naturens.

**) T. e. kala åsar, nakna hedar.

Dalar o. s. v. Dessas behag är redan så storartadt, att, ehuru hvar och en med öppet och ungt sinne känner dess inflytelse, jag tviflar, att någon med ord rätt kan beskrifva denna sin känsla. Hvem kan göra för begreppet klart, hvarföre en utsigt, en trakt fängslar oss? Tycket är här så underbart, så omöjligt att af reflexionen uttömmas, att de förståndigaste menniskor ej sällan föras till det resultat, att för utsigter, dalar, ängar o. s. v. känna ingenting. De komma då omsider derhän, att betrakta vuerna endast efter den œkonomiska måttstocken, de se på afkomsten, gagnet eller ogagnet för menniskans hus; men det hemlighetsfulla af traktens egna skönhet går dem förbi. De förlora sinnet för Utsigter och Nejder förr, än för en Blomma, hvilken, lägre i naturen sjelf, men närmare menniskan, talar till henne med fattligare former.

Men i ännu större conglomerater befinna sig de anorganiska kropparna i det vi kalla hela Länder. En nejds tycke är ännu fattligt, emedan det ligger inom ögats horizont. Men ett helt land är merendels oöfverskådligt. En liten ö, på midten ägande ett högt berg, kan deruppe af en menniska kanske öfverses — ej blott till landskapspartierna, utan till strändernas sjelfva configuration. Den sednare — hela landets form der vattenspegeln möter — är den oändliga täckhet, som i sin bild sällsyntast afslöjar sig för en dödligs anblick.

Chart-ritningens konst har för mennisko-ögat upptäckt Ländernas förr aldrig skådade configurativa behag. — Afteckningen kan antingen bedrifvas med fullkomlig vetenskaplig stränghet blott (kallas då ock: torrhet); men hvilket likväl har sitt värde i arbetets samvetsgranna utförande, och sitt nöje i precisionen. Eller kan ock der-

komma ett innerligt naturälskande sinne, för hvilket
ssa lineer uppstå i djup och förvånande skönhet.

Jag bekänner mitt stora nöje vid betraktelsen af
lineer, som Ländernas och Hafvens möte bildar; men
kan icke utlägga, hvari det består. Allt behag är
r eller mindre oförklarligt, och Ländernas kanske mest
allt på jorden. En god, fullkomligt sann Charta är
stor skatt. Hon är porträttet af så stora skepnader,
vi, utan hennes tillhjelp, omöjligen kunde njuta an-
cken af dem; hon öppnar källan för en oskyldigt ljuf
skådning.

VII. Äfven om Humor, och Stil' deri.

Hurudan bör Stil vara?

Den bör egentligen aldrig vara någonting, utan
n bildas och blir sådan den skall, för att vara det
ta uttrycket af sitt ämne, om den i och med inne-
llet utgår i dagen, oförkränkt, orubbad, oantastad,
ott af innehållets beskaffenhet och egna ton alstrad.

Stilen gifver sig, om innehållet af ett Stycke fint
h rätt senteras af scribenten i sjelfva den stund han
rycker det. Och den förstås af läsaren, blott när
n gör likaså under läsningen. I vidrigt fall äro alla
— Stycket, Författaren och Läsaren — trenne gå-
, på en gång otillgänglige och högst tråkige för
arandra.

Det är lika falskt, att stilen bör framgå simpelt,
rt, smått eller trivialt, som att den oafbrutet skall visa
la, höga, oväntade och stora spår — eller (såsom en
ening af bägge) att den har att fortgå i formerna af
ädel simplicitet beständigt. Ännu engång, den bör

i och för sig ingenting. Så fort stilen, oafsedt innehållet, skall vara ett sjelfständigt, om hvilket man reglerar och säger: "så och så äger det att vara", förvandlas den till en tom pomp. Den blir en masque, som skulle vara ett ansigte: men ach — ögonen, i stället för lefvande solar, äro tomma hål.

Vid utförandet af vissa ämnen säger det sig sjelft, att stilen blir ädel, öfverallt jemnhög, storartad. Det kommer omkring oss en alpluft derutur, och rosor möta oss — ej öfverallt, ty bergstrakter äro inga parterrer — men stundom, ur de ljufva dalarne mellan höjderna.

I sig sjelf kan en rätt stil (en sådan, som blott är det adæquata uttrycket af sitt ämne, och ej på egna grunder särskildt bildas) aldrig kallas låg eller oädel, såsom stil. Ty, vore frågan att afteckna en låg, insipid eller oädel sak, och stilen icke på egen hand gör något deråt, så fanns det låga här i ämnet; men om stilen kunde man ej säga annat, än att den var rätt.

Men hvarföre låga ämnen? — Förkasta dem, ja, i synnerhet alla oädla, som äro det verkligen; ej endast dem, som så heta; minst dem, som endast kallas så utan ren grund. Om låga ämnen kan man göra den allmänna betraktelsen, att, utdömmas alla de, en del af de nuförtiden höga nödvändigt skulle gå att i sin ordning blifva låga, efter inga lägre då funnes. Om nu dessa af samma skäl utdömdes, så finge ännu högre ämnen stiga utföre ... och snart skulle intet återstå, åtminstone ej af menskliga ämnen. Man torde då kunna sluta, "att det visserligen icke är för de låga sakernas egen skuld, som dem någongång tillåtes en rôle i verlden, i vetenskaperna, i konsten — det är icke för deras befrämjande, de fått en plats i det sombra hela —

n måhända för sjelfva det högas bestånd, som
ille ramla utföre, vore de andra icke inunder."

Härom må dock annorlunda dömmas, jag lemnar
a Ämnen, och återkommer till Stilen. Det är ingen
tjenst för den, hvarken att vara utnött eller ny —
arken att vara jemn eller undulerande — hvarken att
ra pellucid, klar eller profetiskt dunkel — hvarken att
ra hög eller något annat. Dess enda, men oändliga
tjenst består uti att visa rätta bilden af sitt innehålls
och ton.

En historisk framställning, i synnerhet i de Gamles
, har en ganska jemn stil och är oftast inemot färg-
. Men en poëtisk skildring af någon omfattning kan
irligen hafva en öfverallt jemn uttrycksform, utan att
tingen stilen, ryckt ifrån innehållet och satt på sjelf-
adig fot, utgör en tom pomp, en ihålig masque —
er ock, att innehållet i sig sjelft är monotont. Ty
r detta flertonigt, så måste stilen, för att vara ett
equat uttryck deraf, bryta sig i vågor efter ämnets
ng, och i stället för en slät äng visa utsigterna af ett
ivexlande landskap med dalar och höjder, lundar och
iar: och en lika stor konst erfordras, när ämnet med
stil går i undulationerna utföre, som när det åter
r uppåt.

Af poëtiska skildringar förer Humorismen sina äm-
n fram genom tonarter, som i känsla och finhet skilja
mycket ifrån andra, och bildar sin nödvändiga stil
efter. I humoristiska framställningar finner man ofta
lfva berättelsen eller händelserna, som omtalas,
e alls vara hufvudsaken; men den dager, hvari de
llas, utgör det egentliga. Den största obetydlighet
n här blifva ett föremål af oändlig vigt genom sitt

färgspel och genom den stämning, som sprides deraf öfver allt omgifvande och angränsande i stycket. — Man kan hafva mycket och stundom med skäl att invända emot humorismen, emedan den i sjelfva verket står och ställer sina läsare på den fina äggen af en skarpt slipad klinga, hvarest den balancerar emellan tvenne verldar. Den anses derföre ganska farlig, och liknar giftet, hvilket, i rätt dosis användt såsom läkemedel, med makt häfver de svåraste sjukdomar, men med ringaste tillskott gifver döden.

Men min fråga var icke att tala om humorismens värde eller fördömlighet, utan om en och annan af dess beskaffenheter. En af de toner, som genomgå stycken med humor, är den sensation af verlden, hvari ett stort antal föremål och ämnen, som till följd af gängse fördomar, öfverbildning, inskränkta tänkesätt eller laster kommit att anses värdiga och höga för menniskan, senteras i sjelfva verket ej förtjena en sådan rang, utan i grunden vara lumpna. Tydligt finner man, att här ej lefver någon opposition emot det egentligen och rätt höga, utan allenast en apostasi ifrån det inbillade. Denna blick öfver verlden, långt ifrån att vara en affälling ifrån det rätt goda, innebär som oftast den djupaste hyllning deraf, och kan derför icke lida, af finkänslighet icke fördraga, att det i sanning ädla, vackra och goda förblandas med inbillade, tomma högheter; förkränkes af conventionella förnämheter inom tänkesättens och känslornas hem; skymmes af skräp, förtäres af rost; — så alstras en lust att skära. — Samma sensation af verlden innehåller ock å andra sidan, att ett stort antal föremål och ämnen, dem inskränkta tänkesätt, öfverbildning och laster dömt låga och föraktliga, i sig ej förtjena denna nedsättning, utan

äro för menniskan värdiga och höga. Här må ej eller befaras någon slägtskap med den absoluta radicalism, som endast af det skäl vill upphöja allt lågt, "emedan det är lågt", och tvärtom neddraga allt högt, blott för höghetens skuld. En så infernalisk stämning vill endast förändring för förändringens skuld: den är i grunden oskälig, tom, orättvis och eländig. Men många ämnen, förhållanden i lifvet, menniskoslag och göromål ligga nu nere i det föraktade, utan att af humana grunder böra det; och många andra stå högt, utan rätt förtjenst dertill. En anda af de förras återupphöjande och de sednares nedslående, nemligen af intet annat motif än för det rättas och godas skuld, är hvad som särdeles charakteristiskt genomgår den heliga Skrift och i synnerhet Nya Testamentet. Samma anda står i grunden af hvarje äkta humor. Spår af egentlig humor har ej funnits hos andra än christna folk.

Man måste medgifva, att en sund moral har samma syfte. Ty hvad kan den vilja, om ej lära menniskan känna, hvad verkligen högt och lågt, hvad sannskyldigt godt och ondt, hvad heder med rätta och hvad vanheder är? Vill den icke befria oss från oket af falska pligter med påläggande af endast sanna? Vill den icke skilja oss från fördomarne af inbillade goda seder, med införande i stället af dem, som äro det verkligen? Men en stor orsak till moralens öfverklagade ringa framgång hos felaktiga menniskor — d. v. s. hos dem, der moralen just behöfdes — ligger i hennes sätt att gå tillväga. Hon nöjer sig att ifrån sin ståndpunkt förkunna den felande, hvad rätt och orätt är, förmodande, att med denna kunskap skall han blifva en annan menniska. Vi tvifla ej, att kunskapen uträttar något; men frukta, att verkan blir alltför liten. Få äro

de, äfven ibland de felaktigaste, som icke, i fall de uppriktigt omtalade sig, skulle kunna gifva prof på att de veta, hvad buden fordra (åtminstone fundamental-buden, och med hvilkas iakttagande ingen egentlig osed eller brott skulle kunna äga rum); men olyckan är, att de icke vilja följa dem; och hufvudskälet, hvarföre moralen med sina underrättelser föga verkar, synes vara den brottsliges djupa känsla deraf, att han befinner sig på en helt annan lifsgrund, och att moralen deremot med sina åsigter och resonnementer står på en för honom främmande, kall, ointeressant horizont, så att den föga rör honom. Det ljuder för hans öron, såsom ett tal ifrån Månen skulle låta för Jordens inbyggare, hvilka vid slutet deraf invända, att de lefva på en helt olika planet, hvarföre de i en egen orbita gå deras bana fram genom Universum, och hvarom Talaren i månen (oaktadt all talent, all välvilja, och allt det rätta, han säger) ingen egentlig föreställning kan hafva. Hvad skulle talaren härpå svara? Han svarar också vanligen ingenting, utan förtörnas och fordrar åtlydnad allenast. Lyckligt, om han får den! Men tyvärr, det sker icke ofta; och, när det sker, merendels af helt andra grunder. — Det är högst sällan någon felar af bristande kunskaper om rätt och orätt: och sådana okunnighetsfel, då de inträffa, höra mer till classen af conventionella misstag, de gå knappt så djupt, att man näns kalla dem omoraliska. Nej, den i sanning felaktige är den, som väl vet, men icke vill! Så vida nu moralen går ut på att meddela allmänheten bristande ethiska kunskaper, så finner man, att hon går att bota, hvad egentligen ej sjukt är, icke åtkommande grunden, knappt närmande sig det hufvudsakliga. Ingen kan säga, att moralen är onödig, ty kunskap om rätt och orätt bör visserligen finnas att tillgå för någon supponerad idiot

häri; men man kan med skäl anmärka, att hon uträttar ganska ringa, emedan hon icke rör menniskornas sensationer, ej omstämmer deras hjertelag.

När man går in på menniskans eget gebit, då träffas hon. Om någon ställer sig på samma horizont, ja om möjligt, på samma plats med den felaktige, går in i hans historia, ser lifvet i hans vuer, senterar hans tycken; då finner han i den anlände antingen en kamrat i sina fel, en stallbroder i det onda — eller (om, oaktadt han ser den anlände jemte sig i banan, han dock vid närmare bekantskap märker hos honom en hållning af helt annan art, ett inre anlete från outsägliga trakter) börjar han i honom betrakta en ledare till hvad annat och bättre är. Ty, man kan fatta den i handen, som står bredvid sig; och endast så kan man få ett handtag till sin hjelp.

Konsten skiljer sig ifrån vetenskaperna (moralen inberäknad) deruti, att den ingår i menniskornas sensationer, kan ställa sig på deras alla horizonter, och kan det utan fara. Ty hon går ned på alla lifvets grader, stiger in i allas stugor, ser ut genom allas fönster — såsom en genom rymderna nedgången ängel, såsom en resande, öfverallt påhelsande, på hvarje ställe ett fullkomligt sällskap för den som der bor: men ingenstädes sjelf boende, så att hon af hemsederna besmittas. Med Vetenskapen är det annorlunda: der hon är, måste hon vara alldeles bosatt och hemma, eller hon är icke något. Tänk dig t. ex. en Vetenskap för röfvare, nemligen huru det yrket syftesenligast skulle beskrifvas (hvilket vore alltför möjligt att scientifice afhandla); det blef då mycket säkert en infernalisk disciplin. Men tänk dig ett Röfvar-epos; beskåda ett

drama, der infernaliska varelser alldeles i dagern af deras egen lifsgrund uppträda, handla och tala; läs t. ex. Goethes Faust. Här är ingen smitta. Ty konsten blott sjunger, målar och visar. Om hon äfven härigenom på indirect sätt kan sägas lära, så lärer hon dock aldrig genom lärdomar.

Derigenom att konsten ingår i menniskans sensationer och tänkesätt på en gång, har hon makt med menniskan. Hon är ej sällan starkast, finast och ädlast, när hon ingår i taflorna af menniskornas felaktigheter (hela natt-sidan), ehuru konstens noblesse visserligen här ligger hvarken i de speciella händelser som omtalas, ej eller i formen för beskrifningarne, utan i arrangementet af det hela, så att på ett osynligt sätt hos läsaren uppbygges, hvad han sjelf knappt anar, och han är en annan, innan han tänkt sig om, ja mer än han sjelf tror. Det stora i konsten ligger för ingen del i de lineer blott, som för betraktarens eller läsarens öga finnas till i ett styckes yttre verklighet; utan i den verld, som hemlighetsfullt under betraktelsen eller läsningen uppgår i recipientens individ. Han tror, att detta är hans eget verk; och det är så till hälften. Men den första hälften: anslaget, grunden, rigtningen för utvecklingarne, tonen och dagern i hans själ, voro följder af det artistiska i styckets inre. När denna hos betraktaren eller läsaren upprunna verld blifver ädel, hög, skön — då var stycket sjelft i egentlig mening ädelt, högt och skönt, det må se ut hur som helst. Sålunda kan Bellman vara nobel och ytterst fin, ofta då hans rader synas nog ignobla. Så är Cervantes i sina till ytan ej sällan plumpa berättelser dock af en ganska ren stil. Så inträffar det, att Shakspeare och Holberg bägge kunna tala betydliga grofheter; men den inre verld, som ett deras stycke hos

betraktaren framkallar till lif, är så olika, att den förre alltid är nobel, den sednare sällan annat än otäck. Så — för att åter taga ett älskadt exempel hemma hos oss — upplifva våra gamla folksagor och visor, oaktadt all skenbar otymplighet i form, en sådan grazie i åhörarens sinne, bildar en så vänlig och ren atmosphär omkring honom, att han drager andan med fröjd, och förundras öfver en så stor skänk ifrån så ringa rader.

Men konst-ängelns nedgång och resa genom menniskolifvets nattliga regioner är merendels humoristisk. Den andas här på våra felaktigheter — egenskaper, som, i olika skick, dock vidlåda oss alla.

Konsten går då med oss i alla våra rigtningar i större eller smärre tokerier, plattheter eller elakheter — går så nära vår sida, att vi tycka oss hafva en Like utmed oss. Och det är så. Men denne Like är ändock, oaktadt sin likhet, ej identisk, ej densamme som vi. Vi älska den underbare ledsagaren, emedan han i allt bär vårt utseende; och vi fästas af hans ton, som, förvånande nog, på en gång är oss så nära, att den tyckes ljuda i vårt eget hjerta, men tillika ändå vid närmare åhörande, och i synnerhet mot slutet, låter såsom himmelsvidt ifrån oss. Genom denna ständiga milda ironi vid vår sida se vi oss i en spegel, vi kunna ej förneka vår bild, vi sentera oss sjelfva i djupet . . . och det faller oss kanske nu in, att vi skulle vilja vara annorlunda, om någon toge vår hand. Åter hafva vi ledsagaren vid vår sida, och i hans tonart ligger, hvad vi i början knappt anade, en vink åt högre håll, den, som vi just behöfva. Emedan hans ton och språk har det egna, att på en gång stå alldeles hemma i vårt bröst, men tillika och på samma gång vara himmelsvidt ifrån

oss; så förstå och älska vi honom för det förra — och för det sednare åtfölja vi honom, gå i hans spår himmelsvidt bort ifrån oss sjelfva: förvandlas.

Hvad som till en stor del gifver ironien denna tvåfaldiga egenskap, är dess sätt i stilen, att stundom nyttja uttryck af dubbel mening, så väl i resonnementer som skildringar (hvilka här sammanfalla, emedan i ironien aldrig något resonnement betyder resonnement eller är till för de sanningar och slutsatser, det tyckes uppgöra, utan sjelft endast står som ett skilderi, bildar colorit i läsarens inre verld). I sådana frågor, som dessa, är det för konsten af ingen vigt, att i sin stil äga de s. k. stora och gillade orden, bygga angenäma constructioner, bilda hyggliga phraser o. s. v., hvilket alltsammans hon ganska väl kan, men icke alltid vill; utan endast stundom gör; nemligen när det så skall vara. På humorismens horisont äro egentligen alla möjliga uttryck hvarken stora eller lumpna; utan konsten ser på dem och väljer ibland dem, såsom en regent ibland undersåter. — Den ironiska målningen är så snarlik originalerna, att blott ett litet adjectif med dubbel-sens, en half vändning i tournuren, en emot väntan glad eller sombre mine i meningens construction, gör, att det hela på en gång står hemma i den afmålades hjerta, och tillika är oändligt aflägset. Målningen framgår stundom genom hela suiter af hvad i annan stil skulle vara oegentligheter eller förfelade ord, men som här just äro på sitt ställe, emedan genom dem den afmålade får vinken om skilderiets egentliga inre betydelse, och att det ej skall vara allenast hans platthets platta bild. Dessa halfsanna och för en direct, eironisk skrifart oegentliga uttryck ingå alldeles såsom ett hufvud-element i framställningar med humor, de äro just en af vingarne

ör. flygten till högre regioner. Genom dem väckes i åsarens eller betraktarens sensationer den känslan, att framställningen icke i grunden har något allvar hvarken med sitt allvar eller sitt skämt, utan är hemma helt annorstädes.

Genom sin utomordentliga snarlikhet med originalerna skiljer sig den äkta Humorismen ifrån Satiren. Satiren ställer sig väl icke så rakt som moralen emot det felaktiga, predikande derom ur en helt annan planet; men sätter sig dock ej så alldeles på samma bas dermed, som den humoristiska skildringen. När satiren vill häckla tokar, dumma saker o. s. v., säger hon dem i synen att de äro tokar, gifver dem stickord efter all sin förmåga, och bråkar med dem efter sitt större eller mindre pund af qvickhet på ett sätt, som — sätter tokarne en garde, gör dem förargade. De finna sig väl vara träffade; men stuckne, aldrig förädlade, blir deras första begär, att möta bitterhet med bitterhet, och slutligen bäsda sig emot uddarne, om de ej genom repressalier kunna afbryta dem. Satiren, huru sken-qvick som helst, är derföre alltid en låg genre, i grunden inhuman, à verldsmening orättvis, aldrig verkande för något stort. Den skapar det objectiva eller yttre åtlöjet, som sårar det subject, hvaremot det rigtas, och gör alla öfrige, som lyssna deråt, till fräcka skrattare — den skapar, med ett ord, omkring den arme, gisslade stackarn en ring af vildar, som fånigt brösta sig öfver den liggande och njuta af hans plågor. — Satiren alstrar ej det heliga, inre, oskyldiga löjet öfver sig sjelf, som för det afmålade subjectet är så helsosamt (och mest verkande, om ingen annan vet deraf), men som satiren lidar just genom åtlöjet från andra.

Humorismen går med sin ironi alldeles en annan bana. Om denna höga konst vid sina tillfällen skildrar tokar eller platta ämnen, så sker det icke med den ton, att hon anser dem för tokar, än mindre kallar dem så, ej säger dem det, ej retar dem. Ej förhåller hon dem sanningen af falskhet; nej, men det är verkligen så, att hon menar ingenting sådant om dem, hon anser dem ej för tokar. Hon ser dem absolute — hon ser dem ur det lugna Evigas vackra öga, inför hvilket ingenting skönjes annorlunda än blott för hvad det är, — inför hvilket således ingen benämning, intet enda adjectif på allvar gäller. Hon skildrar alla ting och varelser utan ett enda skällsord, hon är icke stickande till sin natur eller afsigt (helst hon är afsigtslös), hon förunnar de afmålade ingen enda bitterhet, hvarigenom de kunde få anledning att komma i harnesk. Derföre åskåda de sin afmålning här alldeles värnlöse, och det kan icke falla dem in att ställa sig en garde. Humorismen har ej, som satiren, någon åtrå att vara qvick på de afmålades bekostnad: den är endast qvick i total-mening, eller, om man vill, i så eminent betydelse, att den knappt upptäcker sig på något special-ställe; den är, i grunden fattad, aldrig qvick, men qvickheten sjelf i hel gestalt. Den smyger de afmålade, utan att bitas, likväl så nära, att den ofta ser lika så platt och tokig ut, som de, och risquerar (utan all rädsla för sitt rykte) att sjelf förvexlas med dem. Men genom några tonfall, oegentliga uttryck eller egna vändningar märker den afmålade rättnu, hvem han har bredvid sig. Han märker, att det är en, som icke går ut på att lefva af stora ord på hans bekostnad, som icke har den minsta åtrå att bilda ett kallt åtlöje omkring honom, som icke vill någonting af allt det låga och fräcka, som ligger i hans väg; men mäktigt kommer honom sjelf att inom sig sentera ett

emotståndligt, hemligt löje öfver sin charakter, sin
latthet, sina dårskaper. Den afmålade får en egen
imhet för sin målare vid sidan, emedan, oaktadt den
örfärliga skärpa, som verkligen här finnes i skildrin-
garne (och hvilken i humorismen är långt större och dju-
pare än i satiren), det dock är ingen annan än den afmå-
lade ensam, som tillämpar denna skärpa på sig sjelf. Han
inner, att den humoristiske målaren aldrig har den elak-
heten att göra det; långt ifrån förolämpningar och bitter-
het ifrån dennes sida, upptäcker han ej sällan en hem-
lig, vacker tår, innerst fördold i ögats vrå. Och så
litet är skildringen beräknad på andra omgifvandes skade-
fröjd öfver den afmålade, att desse vanligtvis knappt en-
gång rätt förstå eller interessera sig för hela taflan. Den
är i bottnen så skonsam, att den till det mesta synes
en ensak emellan målaren och den afmålade. Humoris-
men är derföre till hela sin själ fullkomligt subjectif, i
den mening, att den hufvudsakligen endast lefver och
agerar för den afmålades räkning, — är en klar
stråle ur det Absoluta gjuten ned i hans individ; ej träf-
fande någon annan. Blott så till vida kan denna konst
vara objectif, som flere individer kunna vara delägare af
ungefär samma dårskaper och finna sig tecknade i massa.
Men så alldeles på en afttecknads egen bas, på hans
lifsgrund och i hans vuer synes hvarje äkta humoristisk
skildring vara gjord, att ingen enda, mer än han, för-
står den alldeles i djupet. Förfärligt träffad ser han sig
omkring, och märker med glad häpnad, att ingen blir
varse, huru träffad han blifvit. Hans ömklighet är af-
slöjad, men för honom sjelf allenast! En åska har sla-
git ned i hans väsende, hvars blixt ingen såg, hvars
dunder ingen hörde, utom honom. Då — ej af jordi-
ska vargar biten, men rörd af höjdens ljungeld — då,
om någonsin, faller det honom kanske in att blifva en

ansen, och han blir det. Jag säger icke, att någon humor hade en sådan förbättring till ändamål, efter konsten rör sig utan afsigter; men emellertid skadar det icke, om härigenom en seger vinnes hos mången individ, som sällan moralen, och minst satiren någonsin kunde hoppas.

Men — frågas — är humor till för alla? Äro dess konstalster njutbara eller nyttiga för alla? — För alla — nej! blifver tydligen svaret, så vida af det föregående synes, att humorismen just till sin natur är subjectif, och måste på sitt vis vara det i större grad, ja fullkomligare. De i hög och sann mening fromma hjertan, som med sig intet ondt veta, intet lyte bära, kunna ej vara och kunna ej finna sig afmålade af någon humor; de måste ock bestå af en individualitet, så långt skild ifrån alla dem, som kunna göras till föremål för en humoristisk skildring, att de ej äga förmåga att sentera taflorna, hvarken för egen räkning eller för andras, utan att gå alltför långt utom sig sjelfva — hvilket just hör till deras sinne att icke göra, och hvarifrån de varnas af en osynlig, helig vän. — De, åter, som mera inbilladt än verkligt tillhöra en så seraphisk krets, befinna sig visserligen på det åt humorismen hemfallna gebit; men till deras sinnelag hör naturligtvis, att med flit ställsätta sig deremot, låtsa sig finna hela genren insipid, härda sig emot uddarna, derigenom att de låta framställningen gå deras, annars nog tillräckliga, öron förbi; och förklara sedan naift, att de ej begripa hvad deri finnes. Visserligen kan sådant komma af en ytterlig inskränkthet, och torde då vara uppriktigt; men i annat fall synas de i skrymteri nalkas honom, som tackade sin Gud, för det att han ej var såsom andra menniskor. Det plägar annars höra till modet, att bekänna sig äga

många, många fel; men, när det gäller, är man hastigt utan dem alla, och begriper ej, hvad målaren vill en.

Detta om njutbarheten. Om nyttan måste omdömet äfven vara tvåfaldigt. All humor är till sin verkan disharmonisk, sönderbrytande det slags lugn, hvari en, före afmålningen, befinner sig. Nyttan kan ej bestridas af en sådan inre söndring, när den harmoni varit låg, den ec falsk, det lugn endast sjelfbehagligt, hvari subjectet befann sig. Det var då en bitter brytning, men vacker och god för en bättre ro, som efteråt kan komma. Allt, hvad man ville säga häremot, är detsamma, som man skulle invända emot sjelfva religionen; ty hon arbetar åt samma håll. — Den djupa och rena harmoni, åter, hvari verkligen seraphiska charakterer lefva, den bör icke störas, ty deras frid är sann; för dem är humor lika litet nyttig, som den af dem senteras.

Denna förmodar jag skall hafva varit en på sina ställen tillräckligt opopulär afhandling. Farväl, för denna gång, min leende vän.

(Forts. e. a. g.).

C. J. L. A.

MARLOWES FAUST.

Englands Dramatiska litteratur är troligen, med undantag af den Spanska, den rikaste af alla Europeiska *); men bland den stora mängden af Engelska Dramaturger står Shakspeare oöfverträffad och oupphunnen. Grekland har sitt stora verldsbekanta triumvirat; Frankrike åtminstone tvenne, hvilkas företräde sinsemellan är svårt att afgöra, Corneille och Racine, till hvilka Zaïres och Alzires frejdade författare med skäl kan läggas; Tyskland sin Schiller och sin Goethe; men när Melpomene ville på Albions ö uppenbara sin herrlighet, slösade hon så sina gåfvor på en enda, att hon ej hade mycket qvar att gifva åt de andra. Hos Shakspeares medtäflare och samtida, Beaumont och Fletcher, skulle man vid första påseende kunna finna ett slags likhet med deras store mästare; en viss rikedom på charakterer, ofta mycken sanning och natur, och en kraftig, blomstrande diction. Men vid närmare skärskådande försvinner den glans, som för ett oöfvadt öga omstrålar dessa bägge skalders verk; man finner charaktererne ofta lånade från Shakspeare; deras natursanning öfvergår ej sällan till vedervärdig råhet, och deras diction är ofta skrufvad och

*) I Bakers Complete List of Plays (London, 1803) uppgifves, att England äger 12,150 Theater-stycken och 250 Theater-skalder. Detta var 1803; och en och annan Theater-piece har väl äfven sedermera kommit i dagen.

bombastisk *). Ben Jonson är kanske märkvärdigare genom sin lärdom och sitt sträfvande att härma de Gamle, än genom egna snillegåfvor. Bland de Dramaturger, som uppstodo i sednare hälften af sjuttonde seklet, var Otway den snillrikaste, och kanske, näst Shakspeare, till sina anlag Englands störste Tragiske skald; men han lefde i en förderfvad, för den äkta poësien missgynnande tid, förde en stormig och utsväfvande lefnad, och dog i sina bästa år. Att Addison genom sin Cato, oaktadt den stora beundran detta sorgespel hos hans samtida väckte,

---

*) Beaumont dog 1615 (således ett år före Shakspeare); Fletcher lefde till 1625. De utarbetade, som det berättas, sina verk gemensamt, och ville upphinna, om ej öfverträffa Shakspeare. En sednare författare kallar dem ganska träffande: *These twin stars that run Their Glorious course round Shakespears golden sun.* (De bägge tvillingsstjernor, som löpa sin ärofulla bana kring Shakspeares gyllene sol). Så uppfinningsrika de än äro, försmådde de ej att imitera. Så är Philaster (i Tragedien af samma namn) ett slags sammansättning af Hamlets och Othellos charakterer. Hvad råheten angår, finner man väl äfven hos Shakspeare åtskilligt, som man, för att ursäkta, måste skrifva på tidehvarfvets räkning, såsom t. ex. den gräsliga scenen i King Lear, der Glo'sters ögon utrifvas af Hertigen af Cornwall, och ammans upprepade skämt i Romeo and Juliet; men dessa drag äro endast obetydliga skuggor, som försvinna i glansen af det helas skönhet. Vill man se, hvad en Engelsk Theater-författare på den tiden kunde tillåta sig, när han aflade alla band och bojor, bör man läsa den så kallade *Maids Tragedy* af Beaumont och Fletcher. Lusten att dröja vid den sinnliga kärlekens retelser, en lust, som genomgår den Engelska Dramatiken ända från dess *Old plays* ner till Dryden och Congreve, har i *The Maids Tragedy* det friaste spelrum; och det kan vara tvifvelaktigt, om någon af de värsta Comedierna från Carl II:s tid öfverträffar denna Tragedi i oanständighet. En viss kraft och friskhet röjer sig likväl hos Beaumont och Fletcher, som man ej finner hos Wycherley och hans likar.

ej tillvägabragte någon väsendtlig reform i sitt fosterlands Dramatiska Litteratur, är längesedan erkändt; ännu obetydligare, som konstverk betraktadt, och rentaf skadligt för den sanna Tragiska konstens framgång, var det borgerliga och husliga skådespelet, som den redlige Lillo återupplifvade *), och som sedermera i hela Europa (i sednare tider af Diderot, Kotzebüe och Iffland) bearbetades ända till vämjelse; och under sednare hälften af adertonde århundradet ända ner till våra dagar har Englands Dramatiska litteratur, med undantag af Byrons högst märkvärdiga och mindre, än de förtjena, värderade tragedier, Marino Faliero, The Two Foscari och Werner **), ej att uppvisa ett sorgespel af högre och allmännare märkvärdighet.

Vånda vi åter våra blickar på tiden nyss före Shakspeare, möter oss, på det hela taget, ett mera glädjande skådespel. Efter en sådan skald, som Shakspeare, synes mången, som eljest, och för sig sjelf betraktad, skulle vara högst märkvärdig, mindre betydande; före Shakspeares uppträdande är det lärorikt att se, hvilka krafter voro i rörelse, hvilken jäsning det var

---

*) Genom sin *Merchant of London*, uppförd första gången 1730. Man kan väl säga återupplifvade, ty redan under Elisabeths tid skref Thom. Heywood sitt borgerliga sorgespel *A Woman Kill'd with Kindness*, i en vida renare och ädlare stil.

**) Här skulle äfven kunna rättvist nämnas *Francis the First*, ett historiskt skådespel af Miss Kemble, hvilket fördelaktigt recenseradt i en Engelsk tidskrift. Märkvärdigt vore det, om ett fruntimmer skulle upplifva den Shakspeariska Dramen i England. Byron bekände sig, som bekant är, till det gamla Franska systemet; han förklarar sjelf i företalet till Sardanapalus, att vid ett väsendtligare aflägsnande från tre enheterna "*There can be poetry, but no Drama.*" —

bland elementerna, innan den stora skapelsen framstod i sin fulla herrlighet. Denna tid är kanske märkvärdigare i konstens historia än mången sednare, som skryter med correcthet, smak och elegans; och genom studium af dess producter finner man Shakspeare visserligen lika förvånande, men mindre isolerad, ty ingen, ej engång den störste, står fullkomligt ensam, och utan samband med det förflutna. I de flesta Dramatiska arbeten från denna tid herrskar en flägt af anda och kraft, och det går liksom en uppfriskande vårvind igenom dem. Den Engelska poësiens tillstånd under denna period kunde förliknas vid en tidig morgonstund; nattens skuggor hafva ej ännu fullkomligt försvunnit, och ljuset kämpar med mörkret, såsom om segern ännu vore oviss; men redan börja foglarne att uppstämma sina hymner, och här och der glimmar i öster en strimma, som bebådar att dagen och solen nalkas.

En något utförligare exposition af ett skådespel från denna Engelska Dramatikens barndom är utan tvifvel lärorikare, än de bästa allmänna betraktelser. Vi hafva för detta ändamål valt ett sorgespel, som äfven i andra afseenden kan vara interessant, nemligen Marlowes Faust *). Vår tids bägge störste skalder hafva be-

*) Den exposition förf. nu går att lemna, är gjord efter ett på Svenska Akademiens Bibliothek bland en samling högst sällsynta gamla Engelska skådespel (af Heywood, Beaumont och Fletcher, Chapman, Shirley m. fl.) befintligt exemplar af Marlowes Faust, tryckt i London 1628, med titel: *The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus, written by Chr. Marlowe.* Titelbladet är smyckadt med en vignett i trädsnitt, föreställande Doctor Faust sjelf med en bok i ena och en trollstaf i andra handen. Faust står i en med magiska figurer fullritad ring, och framför honom är ett vidunder, som troligen skall föreställa den Onde. Marlowe

handlat samma ämne, Goethe i sin verldsbekanta dikt, och Byron i de ej mindre beryktade dikterna Manfred och Cain. Att Goethe någonsin läst Marlowes Faust, är ej sannolikt; och Lord Byron, som i en kritik öfver Manfred anklagades att hafva imiterat Marlowe, erkänner sjelf i ett bref, meddeladt i Thomas Moores Biographi, att han, när han författade sin Manfred, ej hade sett Marlowes Faust *). Ej heller kan någon jemnförelse mellan den gamle Marlowe och de bägge nyssnämnde stora skalderna komma i fråga. Men utom det ljus Marlowes Tragedi sprider öfver den Engelska Theaterns tillstånd på hans tid, är det ej utan sin märkvärdighet att se, huru samma ämne på olika tider blifvit behandladt; och huru bristfällig den gamle Engelske Dramaturgens besynnerliga composition än må vara, förråder den dock en djerf och kraftig anda, och är visserligen fullt jemngod med många af vår tids vidunderliga och fasaväckande Dramatiska producter **), och, om man gör afseende på den tid, då Marlowe skref, ojemnförligt bättre.

Marlowes Drama är ej indeladt i acter ***). Först

---

dog 1593, var således både Shakspeares föregångare och samtida.

*) "I never read, and do not know that I ever saw the Faustus of Marlowe." Notices of the Life of Lord Byron by Moore, sid. 347 (Frankfurt-upplagan). I samma arbete finnes den ursprungliga tredje acten af Manfred (hvilken sedan myeket förbättrades) införd, och katastrophen har der någon likhet med Marlowes.

**) Man påminne sig endast Tysken Grabbes monströsa dikter, för att ej tala om det Norrska kraftsnillet Wergelands ofantliga Drama: *Skabelsen, Mennesket och Messias*, och den nyaste Franska Dramatikens missfoster.

***) Dr. Samuel Johnson försäkrar i sitt företal till Shakspeare, att äfven Shakspeares Tragedier i de äldsta upplagorna ej äro indelade i acter.

pträder en Chorus i form af prolog (såsom äfven hos
akspeare, t. e. i Winters Tale) och berättar, att Faust
född i Tyskland, i en stad kallad Rhodes (hvad skal-
n dermed menar är svårt att förstå), att han studerat
Wittenberg, blifvit Doctor i Theologien *(Doctor in
ivinity)*, men att han nu, "stinn af lärdom och
elfkärlek" och "mättad med kunskapens gyl-
ne håfvor" börjat befatta sig med den fördömda
artkonsten *(curst necromancy)*. Skalden visar oss sin
ust sjelf i sin studerkammare, der han håller följande
nolog, hvilken har en märkvärdig likhet med Fausts
sta monolog hos Goethe:

Nu börja dina forskningar, Faustus!
Och träng till djupet af all kunskap ner.
En Theolog du till det yttre är,
Men icke nöjd dermed, allt vill du veta,
Allt undersöka, och i lif och död
Din kära Aristoteles du älskar.
O ljufliga Logik! du är min fröjd —
Bene disserere est finis Logices.
Är då att tala väl Logikens mål?
Gör denna konst ej större underverk?
Läs då ej mer — du detta mål har hunnit.
Till större saker blef Faustus född.
Farväl philosophi! Galenus, kom,
Blif läkare, Faustus, hopa guld
I stora högar, genom under-curer
Gör dig ett namn, som varar genom sekler.
Summum bonum medicinæ sanitas.
Ja läkarkonstens mål är kroppens helsa.
Hvad, Faust, har ej detta mål du vunnit?
Förvaras ej recepter utaf dig,
Som dyra minnesmärken? Pest du jagat
Från städer bort, och grymma febrar fly,
Som rädda skuggor, för en vink af dig.
Likväl, Faustus, är du blott en menska.
Om du de dödliga ett evigt lif
Förläna kunde, eller återväcka

De döda ur sin djupa sömn, då vore
Din medicin, Faustus, något värd.
Farväl o medicin — hvar är Justinian?
Si una eademque res legatur duobus,
Alter rem, alter valorem rei &c.
Ett evigt gräl om usla testamenten!
Exheredidare filium non potest pater nisi &c.
Ja, blott med slikt Juristen har att skaffa —
Det passar blott för dessa fala sinnen,
Som endast sträfva efter yttre lycka,
Det är för lågt, för krypande för mig —
Theologien ändå till slut är bäst —
Hieronymi bibel skall du läsa;
Stipendium peccati mors est —
Hvad *Stipendium?*
Och syndens lön är döden — det är hårdt!
Si peccasse negamus, fallimur, et nulla est
In nobis veritas.
Om vi vår synd förneka, vi oss sjelfva
Bedraga, och i oss ej sanning finns.
Nå, då vi måste synda och till lön
Följakteligen dö.
Ja, dö vi måste och en evig död.
O hvilken tro! Farväl Theologi!
Men dessa svartkonstböcker vill jag läsa,
I dem, i dem en himmelsk sanning finns.
J lineer, cirklar, konstiga figurer,
Det är blott efter er Faustus längtar.
O hvilken verld af nöjen och af skatter,
Af allmakt och af ära lofvas ej
Åt den, som djupt i dessa skrifter forskar!
Allt ting i himlen och på jorden lyder
Då min befallning. — Kejsare och Kungar,
De herrska blott i sina små provincer,
Men se, den store svartkonstnärens välde
Det sträcker sig så långt som menskoandens,
En äkta trollkarl Gudars like är.

Derpå beder Faust sin tjenare (*famulus*) Wagner kalla Doctorns bägge förtrogna vänner Cornelius och

ldes. Wagner går, och nu uppträda en ond och god ande, hvilka bägge åtskilliga gånger sedermera enbara sig för Faust och tilltala honom, hvar på sitt Den gode ängeln säger nu:

O Faust! lägg bort den der fördömda boken!
Läs ej i den, att ej din själ den frestar
Och öfver dig Guds vrede nederkallar.
Läs du i bibeln — denna bok är hädisk.

arpå den onde ängeln yttrar sin mening:

Framåt, o Faust! i denna stora konst!
Och du skall all Naturens Herre bli.
Hvad Zevs i himlen är, blir du på jorden,
Och hvarje element din vink skall lyda.

på försvinna de bägge änglarne. Faust bryr sig ej den godes varning. Hans vänner, Cornelius och ldes, inträda, och han förklarar för dem, att som phiophien är "förhatlig och mörk", medicinen och idiken endast skapade för "små själar" (*petty wits*), han nu fast beslutat att slå sig på svartkonsten. De muntra honom i detta lofliga företag, hvarpå han anler att af dem få lära några trollformler (*magical destrations*). De bägge vännerne förkunna honom då, han bör begifva sig till någon enslig lund, taga med "Bacos" och "Albani" verk, Hebreiska Psaltarn, Nya stamentet m. m., och genom en egen besvärjning uppla den han söker. Derpå följer ett putslustigt upple mellan Wagner och tvenne af Fausts lärjungar, t med smutsiga infall. Scenen förändras, och vi se st åter; åskan går — Lucifer och fyra djeflar frammta öfver Theatern. Faust uppbesvärjer Mephistoles med ett högst besynnerligt latinskt besvärjelsenulär, hvaraf vi blott vilja anföra begynnelsen: *Sint ii Dii Acherontis propitii, valeat numen Triplex Jeæh igni, aerei, aquitani! Spiritus salvete! Orientis*

Princeps Beelzebub, inferni ardentis Monarcha, Demigorgon &c. Mephistopheles visar sig, men Faust gifver honom då den sällsamma befallningen:

Gå bort och kom igen
Klädd som en gammal Franciscaner-munk —
Ty den gestalten passar bäst en djefvul.

Mephistopheles lyder och återkommer. Han förkunnar nu för Faust, att han kommer "af egen drift", ty, säger han:

Så snart vi, onda andar, höra någon,
Som hädiskt för Guds helga namn på tungan,
Som ej på skriften och på Christus tror,
Vi skynda straxt i hopp att få hans själ —

och bjuder honom

Att ödmjukt be till Helvetets Monarch.

Hvarpå Faust svarar:

Så har Faustus redan gjort, och tror,
Att Belzebub är all tings enda Herre.
Åt honom Faust nu sig öfverlemnar.
Fördömelse, det tomma ordet, ej
Förskräcker mig — för mig är Helvetet
Detsamma som Elysium — min själ
(Det bryr mig ej) engång må gerna komma
Dit, der de gamle Philosopher vistas.
Men — tyst med detta prat om menskosjälar!
Säg mig, hvad Lucifer, din Herre, är?

Mephistopheles.

En Kung och Herre öfver alla andar (*spirits*).

Faust.

Men var ej Lucifer engång en ängel?

Mephistopheles.

Jo Faust, och mycket älskad utaf Gud.

Faust.

Säg mig, hvarför han då är djeflars furste?

Mephistopheles.

Gud för hans högmod och hans öfverdåd
Dref honom ner från himlens ljusa rymder.

Faust.

Men säg, hvad ären I, som lefven nu
Med Lucifer?

Mephistopheles.

Osälla andar, drifna
Till uppror mot vår Gud med Lucifer,
Och evigt se'n med Lucifer fördömda.

Faust.

Hvar vistas du?

Mephistopheles.

I helvetet, Faustus!

Faust.

Säg mig, hur har du kommit derifrån?

Mephistopheles.

Ej är jag nu derur — här är min afgrund.
Tror du, att jag, som har Guds anlet sett
Och himlens rena saligheter smakat,
Ej genom mistningen af evig fröjd
Med tiotusen helveten är plågad?
O Faust! gör ej mer så djerfva frågor,
Jag ej uthärdar att besvara dem.

Vi hafva in extenso anfört denna dialog, emedan den är en af de märkligaste i den besynnerliga dikten, och röjer en flägt af samma djerfva anda, som glöder i Manfred och Cain.

Faust beder nu Mephistopheles framföra hans helsning till Lucifer och säga, att han vill öfverlemna sig åt honom, i fall han vill förunna honom att lefva i tjugufyra år, och under denna tid erhålla allt, hvad han ön-

skar. Han försäkrar, att "om han hade så många själar, som der finnas stjernor på himlahvalfvet, skulle han gifva dem alla", och uppräknar slutligen med pomp och ståt sina djerfva planer. Han vill, säger han, bygga en bro i luften, gå öfver Oceanen med en krigshär, förena Africa med Spanien och bli verldens Herre (*the Emperor of the World*).

Scenen förändras. Det är midnatt, och Faust sitter ensam i sin kammare och väntar. De bägge änglarne uppenbara sig åter, den gode varnar honom och den onde uppmuntrar honom att fortgå på den väg han börjat. Faust är döf för alla varningar från en himmelsk verld. Slutligen inträder Mephistopheles och beder honom lemna en förskrifning af sin själ till Lucifer. Faust frågar, "hvarföre Lucifer så gerna vill ha hans själ?" "Den skall utvidga hans rike", svarar Mephistopheles. "Är detta det skäl, hvarföre han så frestar mig?" invänder Faust åter, hvarpå Mephistopheles svarar med den latinska versen:

Solatium est miseris socios habere fortunæ.

Nu uppsättes Contractet, som innehåller, att Faust skall vara en ande både till "form och substans" (*a spirit in form and substance*); att Mephistopheles skall vara hans tjenare; att han skall kunna göra sig osynlig, när han behagar, o. s. v.; och att, när 24 år äro förflutna, Lucifer skall hafva rätt att taga besagde Doctor Faustus både med kropp och själ. Nu skall Faust naturligtvis besegla Contractet med sin blod: han ristar upp sin arm och skrifver; men när han kommer till den punkten i Contractet, som bortlofvar hans själ, stelnar bloden, och Faust kan ej skrifva en bokstaf mer. Han frågar sig sjelf: "Hvad? kan jag ej bortlofva min själ? är hon ej min egen?" men den beställsamme Mephistopheles an-

affar straxt ett fyrfat, hvarpå bloden uppvärmes och
r åter flytande. Faust underskrifver sitt namn, och
: allt är färdigt, tycker han sig på sin arm se dessa
l skrifna med en osynlig hand: *Homo fuge.* Onda
ngar uppstiga i hans bröst, när de mystiska orden
r försvinna. Djeflar inkomma, skänka Faust gyllene
onor och präktiga kläder (*rich apparel*), dansa jubile-
nde omkring honom och försvinna. Nu förekommer
r en dialog mellan Faust och Mephistopheles, hvilken
vilja anföra:

Faust.

Säg mig, hvar är det rum, som menskor kalla
För Helvete.

Mephistopheles.

Inunder himlahvalfvet.

Faust.

Ja, så är allting annat, men hvar der?

Mephistopheles.

Ej helvetet har några gränsor, Faust,
Är icke inskränkt till ett enda rum.
Men der vi äro, helvetet ock är;
Och der det är, der måste vi ock vara.
Och med ett ord — när denna verld förgås
Och hvarje skapad varelse skall luttras,
Allt, som ej himmel är, skall helvet blifva.

Faust.

Jag tror, att detta blott en fabel är.

Mephistopheles.

Ja, haf den tron, till dess du annat lär.

Faust.

Hvad, tror du då, att Faust blir fördömd?

Mephistopheles.

Helt visst — ty här jag din förskrifning har
Der du din själ till Lucifer förpantar.

Och kroppen med — men hvad betyder det?
Inbillar du dig väl, att Faust tror,
Det plågor finnas efter detta lifvet?
Nej — allt är snack och gamla qvinnors dikter.

Så långt har den höglärde Doctorn nu kommit. Slutligen beder han Mephistopheles skaffa honom "den skönaste flicka, som finnes i Tyskland", ty han är, som han säger, "*wanton and lascivious.*" På Mephistopheles' kallelse visar sig en ond ande i en skön qvinnas skepnad. Mephistopheles frågar nu Faust, om han vill hafva en hustru, hvilket Faust nekar, hvarpå Mephistopheles försäkrar honom, att äktenskapet blott är en "dum ceremoni" (*a ceremonial toy*), beder honom ej mera tänka på sådan dårskap, och lofvar honom att när som helst till honom föra de skönaste flickor. Derpå gifver han honom en bok, hvarmed han kan frambringa allt, hvad han vill, guld, åska, stormar, män i blänkande harnesk m. m.

Faust och Mephistopheles begynna sedan ett astronomiskt samtal om verldsbyggnaden, om solar, fixstjernor och planeter. Slutligen frågar Faust, hvem som skapat verlden, hvilket Mephistopheles ej gerna vill säga, utan beder honom tänka på "helvetet." Men Faust säger, liksom bevekt af en ovillkorlig rörelse: "Jag vill tänka på Gud, som skapade verlden", och känner i sitt inre en frätande ånger öfver sitt affall från verldens Herre. De bägge änglarne visa sig åter, och den gode höjer ännu engång sin varnande stämma. Men då uppträda hastigt Lucifer och Belzebub, med ett helt följe af onda andar, och upplifva åter hans sjunkande mod. Belzebub använder ett besynnerligt medel att skingra den vacklande Fausts mörka aningar: han lofvar nemli-

m, att han skall få se de sju cardinal-synderna (*deadly ins*), hvilka, hvar och en i sin tillbörliga skepnad, inomma på Theatern, och äro Högfärden (*Pride*), Girigeten (*Covetousness*), Afunden (*Envy*), Vreden (*Wrath*), rosseriet (*Gluttony*), Lättjan (*Sloth*), och Kättjan (*Letery*). Alla dessa hafva något att säga, när de passera rbi Faust. Girigheten önskar t. ex., att huset, der aust är, med allt tillbehör, måtte förbytas i guld, för att inna läggas i hennes kista, och slutar sitt tal med utp: "o mitt sköna guld!" ("*o my sweet gold*"). Afunn önskar, att en hungersnöd kom öfver verlden, så t alla menniskor dogo, ty, säger hon: "hur fet skulle jag bli!" Frosseriet frågar Faust, om han vill bjuda nne på qvällsvard, till hvilket Doctorn försigtigtvis kar. Lättjan "ville för allt i verlden ej säga ett d" — o. s. v.

Nu uppträder Choren åter och förkunnar på ett mbastiskt språk, att den store och vidtberyktade trollrlen Faust är i Rom. Härpå följa en mängd bullermma uppträden, det ena besynnerligare än det andra.

I Rom begagnar Faust sin makt till åtskilliga sällmma streck. Han gör bekantskap med Påfven och ardinalerna, frälsar en fången, af Kejsar "Carolus" lsatt, motpåfve "Bruno" ur fängelse o. s. v. Bland mat är Faust i osynlig måtto närvarande vid ett stort istabud, der Påfven, Cardinalerne och en mängd andra ärkliga personer äro bjudna. Här roar Faust sig med t spela gäck med den stackars Påfven på ett mindre anmlaga sätt. Så snart den helige fadren t. ex. från sin llrick vill föra en matbit till munnen, är Faust straxt lreds att rycka gaffeln ur hans hand, och vill han föra n gyllene pokalen till sina törstiga läppar, rycker troll-

karlen äfven denna ifrån honom. Som Faust under allt detta är osynlig, väcker det naturligtvis ett stort uppseende i gästabudssalen, så att Påfven och de andra helige fäderne ej veta rätt, hvad de skola tro. Men Mephistopheles har sin innerliga lust åt alla dessa skalkstreck. Från Rom begifver Faust sig till kejserliga hofvet, der han såsom en vida beryktad och i hemliga konster välförfaren man blir artigt emottagen. En gång yttrar hans Kejserliga Majestät sin önskan att se Alexander den store och hans älskarinna Thais. Han vill genom denna något dristiga begäran sätta Fausts undergörande förmåga på prof. Faust vänder sig till sin tjenare Mephistopheles, som straxt ur de dödas rike uppkallar Alexander och hans "Paramour." Skuggorna tåga till det kejserliga hofvets stora förvåning högtidligt förbi, och Mephistopheles förbjuder alla strängeligen att tilltala dem. Men detta är ej det enda underverk, som Faust gör under sin vistelse hos Kejsaren. På en hofman, vid namn Benvolio, som engång, medan Faust går förbi på gatan, tittar ut genom ett fönster, sätter Faust i hast ett långt horn, hvarigenom mycket åtlöje uppväckes bland åskådarne. Hofmannen beslutar att blodigt hämnas denna skymf. En dag, när Faust lustvandrar i en lund utanför staden, lägger sig Benvolio med några kamrater i försåt, möter trollkarlen, hugger hufvudet af honom — men o ve! Faust lefver upp igen och lemnar Benvolio och alla hans medhjelpare åt Mephistopheles, som i hast förvandlar dem i djur. Faust fortsätter sina resor och sina äfventyr. Åt en hästhandlare säljer han sin "förträffliga" häst, men varnar likväl köparen att ej med denna häst rida i något vatten, emedan han då lätteligen kunde komma i fara. Hästhandlaren är innerligen glad öfver sin handel, men kan ej motstå sitt begär att äfven försöka sin häst i vatten, för att utröna

austs mening med förbudet. Han försöker att vada öf-
en flod; då förvandlar sig hästen i hast till ett
"halmstrå", och den bedragne handelsmannen räddar
d möda sitt lif. Derpå besöker Faust en Hertig, åt
ars gemål han midt i vintern, förmedelst Mephisto-
eles' biträde, skaffar friska vindrufvor.

Scenen förändras åter, och Faust råkar två af sina
dna lärjungar. Dessa hafva med största förundran
t sin vördade lärares undergörande förmåga omtalas,
anhålla nu, att han, som ett prof på sin konst,
e visa dem den sköna Helena. Med lika lätthet, som
förut framkallade Alexander, uppbesvärjer han äfven
Menelai frejdade gemål ur grafven. Derpå inträder
gammal okänd man, och börjar att för Faust predika
hans syndiga lefverne och uppmana honom till bot
r bättring. I början afhör Faust honom med tålamod,
n slutligen blir han förbittrad och beder gubben gå sin
, hvilket denne under hotelser och spådomar om stun-
nde olycka efterkommer. Fausts själ är numera helt
hållet försänkt i svartkonstens förskräckliga hemlig-
ter och de yppiga njutningar, Mephistopheles på hans
nsta vink förskaffar honom. Då han för sina bägge
jungar visade den sköna Helena, blef han kär i hen-
s bild, och begär slutligen, att Mephistopheles skall
pkalla henne i lifvets hela fullhet och låta honom njuta
nnes kärlek. För Mephistopheles är ingenting ogörligt;
lena visar sig för den af begär upptände Faust, blom-
ande och skön som fordom, när hon gjorde Priami
lycklig. Faust utropar med hänryckning:

> Är detta då den underskönа qvinna,
> Som fordom satte tusen stolta skepp
> I rörelse, och brände Ilions torn?
> Ja, det är hon — o ljufva Helena,

Gör mig odödlig med en kyss!
Ack! dina läppar suga fram min själ —
Se, der hon flyger — kom, o Helena,
Gif mig min själ, gif mig mitt lif igen!
Här vill jag dröja, här jag lefva vill,
Ty himlens sällhet bor på dessa läppar —
O du är skönare än aftonhimmeln
Med myriader gyllne stjernor smyckad,
Du lyser klarare än sjelfva Zevs,
När han i lågor gick till Semele *). —

Men under dessa vexlande nöjen och äfventyr hafva oförmärkt de tjugufyra utlofvade åren försvunnit. Under alla sina yrande fröjder kan Faust likväl ej för sig sjelf dölja, att den hemska stunden, då han för alltid skall öfverlemna sig åt mörkrets furste, med stora steg nalkas. Han gör sitt testamente och utgjuter för sin tjenare Wagner sina bekymmer. När han vill gråta, säger han, aftorkar Satan hans tårar; och vill han upplyfta sina händer mot himmelen, håller den onde anden dem med en makt, starkare än jernkedjor, tillbaka. Slutligen bebåda åtskilliga tecken, att den förfärliga dagen är nära. Faust tager afsked af sina förskräckta lärjungar, och lofvar dem, att han nästa morgon, om han lefver, skall besöka dem; hvarom icke, är Faustus "*goes to Hell.*"

Nu uppträda för sista gången de bägge änglarne, den gode och den onde. Den gode visar honom en skimrande, gyllene thron, som nedsänker sig under en ljuflig musik, omgifven af änglar och helgon, och säger:

---

*) Vid dylika ställen igenkänner man den skald, som skref den vackra visan: "*Come, live with me and be my love*", hvilken finnes införd i Percys "Reliqnes of Ancient Poetry", och är en bland de täckaste blommor, denna rika sångkrans innehåller.

Se, Faust, se,
I hvilken herrlig skrud du kunde sutit
På denna thron, bland dessa ljusa helgon,
Och öfver synd och afgrund triumferat!

Den onde ängeln deremot visar honom Helvetet med dess fasor: furier, som kasta själar på glödande ar, koka kroppar i smält bly, m. m., som är för ligt att nämna.

Efter denna förberedelse nalkas katastrophen. Faust r "*solus*" i sin kammare. Klockan är elfva. Faust r:

O Faustus!
Nu har du blott en timma qvar att lefva,
Och sedan du för evigt blir fördömd.
J himlens sphärer! J som ständigt rullen!
O stannen, stannen! att den snabba tiden
Må sluta upp, och midnatt aldrig komma.
Och du, naturens sköna, klara öga!
Stig upp igen och gör en ständig dag —
Låt denna timma blott få bli ett år,
En månad blott, en vecka — ja en dag,
Att Faust må få ångra sig och salig bli!
O lente, lente currite noctis equi!
Men — stjernorna de röra sig ändå —
Och tiden flyr, och snart skall klockan ljuda,
Och Satan kommer — Faust blir fördömd.
O jag vill upp till himlen flykta — ha!
Hvem drar mig ner igen?
Se, Christi blod på firmamentet lyser —
En droppa blod kan frälsa mig — o Christus!
Förkrossa ej mitt hjerta, om jag nämner
Min Herre — honom vill jag kalla — spar mig
O Lucifer!
Hvar är det nu? Det borta är — Jag ser
En arm, som hotar, och ett vredgadt anlet —
J berg och kullar, fallen, fallen på mig
Och gömmen mig för himlens tunga vrede!

Nej — då jag vill rakt ner i jorden rusa —
Upplåt, o jord, ditt svalg! — O nej! förgäfves!
Du mäktar ej att herbergera mig.
J stjernor! som i lifvet in mig lysten!
Som mig åt helvet och åt död bestämden!
O dragen upp Faustus som en dimma
I edra molns inelfvor — att, när se'n
De spy mig ut i luften, mina lemmar
Må hit och dit i tomma rymden flyga,
Men fri och säll min själ till himlen ila!

(Klockan slår).

Re'n halfva timmen flydd — snart allt är slut.
O, om min själ skall lida för min synd,
Gör något slut på mina svåra plågor!
Låt Faust bli fördömd i tusen år,
I hundratusen år, och se'n bli salig —
Dock — slut ej gifs på de fördömdas qval.
Hvi var du ej ett djur förutan själ? —
Hvarför är den odödlig, som du har?
O Metempsychosis! Om sann du vore,
Då skulle denna själ ifrån mig fly,
Och jag till djur förbytas —
Ett djur likväl är lyckligt — när det dör,
Dess själ i elementerna försvinner.
Men min skall lefva för att evigt plågas.
Ve öfver de föräldrar, som mig födde!
Nej, Faust, nej, förbanna blott dig sjelf
Och Lucifer, som himlens fröjd dig röfvat.

(Klockan slår tolf).

Hon slår, hon slår — nu, kropp! förbyts till luft,
Ty annars släpar Lucifer dig bort —
O själ! förbyt dig till små vattendroppar,
Och störta ner i Oceanens djup!

(Djeflarna inträda — dunder och blixt).

Barmhertighet, o himmel! blicka ej
Så vildt på mig! J ormar och J drakar!
O låten mig ännu en stund få andas!
Uppspärra ej ditt gap, du hemska afgrund!

Vik hädan Lucifer! Jag mina böcker
Vill bränna upp — o Mephistopheles! *)

Nu förändras scenen på nytt. Det är morgon; Fausts lärjungar inträda. De hafva aldrig, säga de sinsemellan, sett en så förfärlig natt; de hafva hört "underliga läten och klagande rop." Nu finna de Doctor Fausts lemmar sönderslitna af "dödens hand." Mellan tolf och ett, säger en af lärjungarne, hörde jag honom ropa på hjelp, och hela huset stod liksom i ljusan låga. Emellertid, i anseende till hans stora lärdom och andra förträffliga egenskaper, skall han få en tillbörlig begrafning (*due burial*), och

Hvar student, i svarta sorgeskruden,
Bivista skall hans sorgliga begrafning.

Nu uppträder Choren och slutar sorgespelet med följande ord:

---

*) För vänner af Engelska poësien torde begynnelsen af denna Fausts sista monolog förtjena att anföras på originalspråket:

O Faustus!
Now hast thou but one single houre to live,
And then thou must be damn'd perpetually.
Stand still, you evermoving spheres of Heaven,
That time may cease and midnight never come,
Fair natures eye, 'rise, 'rise again and make
Perpetuall day, or let this day be but a year,
A moneth, a week, a naturall day,
That Faust may repent and save his soul.
O lente, lente currite noctis equi!
The stars move still, time runnes, the clock will strike,
The devill will come and Faust must be damn'd.
O I'le leap up to Heaven — who pulls me down?
See, where Christs blood streames in the firmament,
One drop of blood will save me — —

Afhuggen nu är denna stolta gren,
Som kunde herrligt hafva blomstrat än;
Och bränd är den Apollos lagerqvist,
Som fordom prydde denne lärde man.
Försvunnen Faust är — betrakta nu
Hans svåra fall, du vise! lär att blott
Med undran skåda de förbudna ting,
Som med sitt djup förleda djerfva själar
Att verka mer, än himlens makt tillåter.

Betrakta vi nu denna Marlowes Tragedi i sin helhet, så kan man ej neka, att den är behäftad med många brister. Den är en i stor scala tilltagen tafla, på hvilken en mängd vidunderliga figurer endast i flyktiga drag äro tecknade. Men dessa drag äro djerfva, och några, t. ex. den scen, der contractet uppsättes och Fausts blod stelnar, när han skall skrifva under, äro värdiga en Byron. Faust sjelf är väl tecknad; förträffligt skildrar skalden hans leda vid alla menskliga kunskaper, hans längtan efter en högre, hemligare vishet, hans ögonblickliga, snart försvinnande ånger öfver sitt förbund med mörkrets makter, hans tilltagande förblindelse, och slutliga förtviflan. Den råa, men kraftiga dikten röjer en nära slägtskap med de gamla så kallade Mysterierna och Moraliteterna, och har en omisskännelig didaktisk syftning, att nemligen visa, huruledes en menniska, som förmätet eftersträfvar en kunskap och en kraft, som af en allvis försyn blifvit de dödlige förnekad, råkar i de onda makters våld och går under. Chorens sista ord antyda bestämdt denna grundtanke. Men Marlowe har behandlat sitt ämne med en viss lättsinnighet, och förledd af sin förkärlek för det putslustiga och bizarra, har han inblandat en mängd smutsiga uppträden, som betydligen minska intrycket af det helas förfärlighet. Märkvärdigt är, att han ej skildrar Fausts

kärleks-äfventyr med den utförlighet och yppighet, som man af en sådan författare kunde vänta. Utom den sköna Helena uppträder ingen märklig qvinna i hela piecen; och med alla sina andar och djeflar har Marlowe ej kunnat åstadkomma något så förskräckligt upprörande, som Valentins mord och scenen i fängelset mellan Gretchen och Faust hos Goethe. Fausts bägge monologer och de uppträden mellan honom och Mephistopheles, hvilka vi ofvanföre anfört, äro onekligen det bästa i Marlowes Drama, och dylika ställen kunde väl gifva Ben Jonson anledning att tala om Marlowes *"mighty line"* *).

Att en så vidunderlig composition någonsin kunnat uppföras, kan förefalla närvarande tid besynnerligt. De Engelska Theatrarne hade på Marlowes tid väl ej så stora ressourcer, men åskådarne voro ej eller så nogräknade, och deras phantasi fick ersätta mången brist på theatergrepp och decorationer. Åtskilliga uppträden torde dock varit svåra att föreställa, såsom när den af änglar och helgon omgifna thronen nedsjunker och helvetesstraffen visas för Faust. Men åskådare med så liflig inbildningskraft som de, för hvilka Marlowe och Shakspeare författade sina skådespel, voro ej så svåra att tillfredsställa, som en nyare tids vid Operans trollkonster vana publik. Eljest ägde de gamla Theatrarne stundom tillgångar, som förefalla oss verkligen förvånande. För att ej tala om de Engelska, som onekligen ej saknade maschineri, berättas det t. ex., att när Pas-

*) August Wilhelm Schlegel förundrar sig öfver, att Ben Jonson kunnat begagna detta uttryck (Dram. Kunst. 2 Del. s. 234). Men af det ställe, vi här på Engelska anfört, kan man se, att äfven versificationen är ganska god, och Ref. kan ej smickra sig dermed, att de bägge monologerna vunnit i öfversättningen.

sions-brödraskapet i Frankrike (*La confrairie de la Passion*) på 1400-talet uppförde *Le mystère de la Passion de notre Seigneur Jesus Christ*, hvilket skådespel varade i flera dagar, uppträdde på första dagen ej mindre än: Fadren, Sonen och den Helige Ande, sex Änglar och Ärke-Änglar, de tolf Apostlarne, Herodes med sitt hof, sex djeflar, med flera, till ett antal af 87 personer. Till den ständiga theater-apparaten hörde en hög ställning, på hvilken Gud Fader sjelf, klädd i en lång talar, omgifven af sina Änglar, satt. Nedanföre låg helvetet. Vidare omtalas det, att i ett *Mystère*, som uppfördes i Metz 1437, visade sig på Theatern, som föreställde Helvetet, en colossal Drake, som så väldigt uppspärrade sitt gap mot åskådarne, att alla förtjustes, och i hans hufvud lyste två ögon af poleradt stål, som gnistrande stjernor *). Slikt förnöjde de gamla Fransoserne; och deras bildade och upplysta afkomlingar skulle troligen ännu i dag med nöje sett ett så "stort spectakel" **).

. . . .

Jemnförelser mellan skalder från olika tider och olika folk blifva oftast ofullkomliga och haltande; någongång lärorika. Så upptäcker man en anmärkningsvärd likhet mellan den Tragiska konstens uppkomst, fortgång och förfall hos Grekerne och Engelsmännen. Den djerfve Aeschylus var den egentlige skaparen af Grekiska tragedien; med den harmoniske Sophokles uppnådde det sin högsta fulländning, och med Evripides inträffade dess förfall. Förhastadt vore det väl att i konstvärde jemnföra Marlowe med Aeschylus; men med alla sina fel rö-

*) Se Bouterwek, Geschichte der Poesie, B. V.

**) Den i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning nyligen omtalta "La tentation de St. Antoine" torde i vidunderlighet fullt uppgå mot de Gamla Mysterierne.

r likväl denne Dramaturg en slägt af samma höga och
erfva anda, som, i förening med det ädlaste konst-
ıne, hos Shakspeare uppnådde sin culminations-punkt
h gaf det moderna Europa en Sophokles (om man bör
gagna en sådan jemnförelse). Med Beaumont och
letcher, hvilka i glänsande partier och andra förtjen-
er väl kunna förliknas med Evripides, började också
n Engelska Dramatiken att urarta, och förföll smånin-
m, till dess slutligen en ny period inträffade, hvilken
väl i jemnförelse med den förra blott är en vacker
st efter den skönaste sommar*). Den Engelska Thea-
rns blomstringstid har äfven en annan likhet med den
ekiska; ty liksom den Attiska Dramatiken utvecklade
ıa herrligaste blommor i glansen af dagarne vid Mara-
on och Salamis, inträffade äfven i England den Drama-
ka konstens gyllene tid under Elisabeths långa och
ckliga regering, ett tidskifte, som också i konstens hi-
oria är af den högsta märkvärdighet, och förtjenar att
taga ett rum bredvid Augusti, Mediceernes och Ludvig
a Fjortondes prisade tidehvarf.

*) En vän af jemnförelser kan äfven i den Franska Tra-
diens öden finna en motsvarighet till utvecklingen af den
ekiska och Engelska. Först nemligen den djerfve Corneille;
lan den milde Racine (hvars Athalie ännu torde vara den
persta af alla Franska Tragedier), och se'n sophisten
ltaire.

E. W. RUDA.

Om Förnuftets förhållande till Uppenbarelsen, af D:r A. Tholuck. Öfversättning. Upsala, Palmblad & C. 1833. 44 sidd. 8:o.

Denna afhandling är visserligen af ett ganska obetydligt omfång, och af ett kanhända ännu obetydligare vetenskapligt värde; men genom vigten af det ämne, hvilket den afhandlar, och genom Förf:s anseende inom ett visst vetenskapligt parti, kan den likväl anses förtjena uppmärksamhet. Det är också med afseende på dessa omständigheter, som vi våge hoppas, att man skall ursäkta vidden af denna recension, eller, om man så vill, af denna uppsats, till hvilken den gifvit anledning. Det skall nemligen här blifva vårt bemödande, att icke allenast angifva och bedömma bokens innehåll, utan äfven att genom några anmärkningar befordra en noggrannare undersökning af sjelfva ämnet.

Hufvudsatserne i Tholucks afhandling synas oss vara ungefär följande *):

*) Vi anmärke här en gång för alla, att vi ofta anföre Förf:s ord i sammandrag, emedan hans skrifsätt tillåter det. Att någon hufvudsaklig origtighet derigenom skall hafva uppkommit, vilje vi ej förmoda; åtminstone skulle sådant vara mycket emot vår vilja. — Parentheser inom meningar, hvilka vi citere ur Förf., äro våra egna tillsatser eller anmärkningar.

I) Tvistepunkten emellan Rationalismens och Supernaturalismens anhängare är "det subjectivas förhållande till det objectiva, det subjectiva menskliga förnuftets förhållande till en objectif gudomlig undervisning" (sid. 9).

Rationalismen tillerkänner nemligen menniskoförnuftet förmåga att finna och rättighet att bedömma den religiöst-moraliska sanningen. Supernaturalismen gör tvärtom, eller medger det åtminstone icke rättigheten att pröfva och bedömma (sid. 9).

Rationalismen påstår, "att alla de religiösa phänomenerna stå i sammanhang med naturen, och låta tillräckligt förklara sig såsom producter (?!) af hennes verksamhet." Supernaturalismen nekar detta och antager "sådana Guds inverkningar på mennisko-själen, hvilka efter inga naturliga lagar kunna förklaras" (sid. 10).

Dessa bägge föreställningssätt böra dock ej tagas alltför strängt, hvilket skulle leda till sanningens upphäfvande. De hafva i sjelfva verket sällan alldeles uteslutit hvarandra, och de behöfva ej eller göra det (sidd. 11, 12). — (Huru detta är möjligt utan inconseqvens, begriper man icke; och det blir icke eller förklaradt i sjelfva afhandlingen).

II) Rationalistens fordran af grunder för Uppenbarelsens antagande måste erkännas för naturlig och rättvis. Frågan är blott, hvilka och huru giltiga dessa grunder kunna vara.

"Rationalisten yrkar, att ingenting må påtrugas oss såsom sannt, så länge vi icke känne oss nödgade att derföre erkänna det. Den vill ej anse en lära för sann, blott derföre att en lärare föredragit den såsom sådan. Och hvilken skulle väl kunna ogilla denna fordran?" (sid. 13).

"Men skulle nu icke tron på Uppenbarelsen äfven för kunskapsförmågan hafva egenskapen af någonting nödvändigt?" (sid. 14). Med andra ord: Skulle det icke för oss gifvas några giltiga grunder för Uppenbarelsens antagande?

III) För att besvara denna fråga anmärkes, att menniskan onekligen har något, som empiristen frånkänner henne, nemligen ett omedelbart varande eller lif i Gud — ett omedelbart medvetande af det Gudomliga, en inre gudomlig väckelse eller undervisning o. s. v.

Detta omedelbara är: "grunden, roten och enheten för alla andens phänomener" (sid. 15), "det charakteristiska för anden såsom ande" (ders.), "primum movens för allt tänkande och beslut" (ders.), "en gudomlig ingifvelse, ifrån hvilken allt sannt, stort och godt uppkommer" (sid. 16), "ett Guds lif i mennisko-själen" (sid. 25), "ett vetande genom sjelfva varandet, ett medvetande, en förnufts-instinct — en känsla" o. s. v.

Och att det verkligen finnes hos menniskan, kan bevisas redan af den skillnad, som vanligen göres emellan förnuft och förstånd. Man definierar det förra såsom en förmåga af ideer; men äfven dessa äro tankar, såväl som förståndsbegreppen, och förnuftet är således genom dem ej tillräckligt skildt ifrån förståndet. "Skall någon verklig skillnad dem emellan gifvas, hvaruti kan denna ligga, om icke deruti, att förnuftets vetande är omedelbart, ett medvetande, ett vetande genom sjelfva väsendet, eller en känsla!" (sidd. 22, 23).

"Således ligger äfven i denna definition ett erkännande af det omedelbara, som i det inre är såsom enhet och blott af det reflecterande förståndet upplöses

i en mångfald af idéer, eller, rättare sagdt, sjelf framgår ur sin omedelbarhet och utvecklar sig i tankar" (sid. 23).

Dessutom måtte man väl icke vilja "förlägga Samvetet helt och hållet på tänkandets område", och anse det "såsom ett resultat af förstånds-reflexionen?" Då "måste man äfven tillstå, att ideen om det goda icke är någon annan än ideen om det nyttiga; ty ett förstånd, som icke har sitt innehåll i det omedelbara medvetandet, känner icke det goda, utan blott det nyttiga" (sid. 23).

(Så grundligt vet Förf. att deducera sina påståenden! Lyckligtvis äro dessa, när de rigtigt förstås, i sig sjelfva vida bättre, än de grunder, som anföras till deras bestyrkande).

IV) Grunden för vår öfvertygelse om Uppenbarelsens [illegible]nning och gudomlighet är vårt medvetande af hennes [illegible]het, hennes förvandtskap med ofvannämnde omedelbara [illegible]vetande hos menniskan. Detta är nemligen här "en anvisning af det Gudomliga i vårt inre, hvilket vill leda [illegible] till samma mål, som anvises oss af Uppenbarelsen, [illegible] anvisning, hvilken tillika är en själens naturliga [illegible]krift" o. s. v. — Förf:s resonnement är med hans egna [illegible]rd följande:

"Det gifves intet bättre bevis för den uppenbarade sanningen, än att förstå den" (sid. 26). (Och då behöfves naturligtvis ej eller något annat).

"Åtminstone får man icke börja på att bevisa förr, än man lärt sig att förstå" (ders.). — (Denna sats upphäfver likväl den föregående. Kan jag förstå förr än jag bevisar, så är det förra ännu icke detsamma, som det sednare).

"Men för att förstå phänomener af andelig natur, är andelig enhet eller förvandtskap (en "viss disposition" &c.) ett alldeles oundgängligt villkor. *To ὁμοιον τῳ ὁμοιῳ χωρει*, blott det beslägtade kan förstå det beslägtade" (ders.).

"Enda sättet åter att ernå andelig likhet (enhet, förvandtskap?) är kärleken, som enligt sin natur drager det beslägtade till det beslägtade och sammanbinder bägge till ett" (ders.). — (Hvilken djup vishet! Men huru ernå kärleken? Kanske är detta svaret):

"Den religiösa sanningen vinner tillträde till vårt inre (älskas och omfattas?) blott i den mån vår andeliga natur är vid helsa" (sid. 27).

"Och emedan vi alle äre behäftade med ett moraliskt ondt, och allt (?) tillfrisknande begynner dermed, att den sjuke (?) känner och förstår (?!) sitt onda, så begynnes äfven menniskans andeliga tillfrisknande dermed, att hon känner och förstår sitt andeliga förderf" (sid. 28).

V) Denna åsigt af förnuftets väsende (III) och af Uppenbarelsens pröfning inför förnuftet (IV) bekräftas fullkomligt af det Nya Testamentet (sidd. 30—42), och öfverensstämmer äfven med vår Kyrkas lära i denna punkt (sidd. 42—44).

Detta är, efter hvad vi kunnat finna, det väsendtliga innehållet af Th:s afhandling. De speciellare satserne äro förbigångne; men de kunna anföras längre fram, i händelse det skulle anses nödvändigt. För det närvarande vilje vi framställa några anmärkningar, rörande:

1. *Tvistefrågan emellan Rationalismens och Supernaturalismens anhångare.*

Denna har icke Förf. träffat särdeles lyckligt, för att ej derom säga något värre. Frågan, som skall besvaras, är helt enkelt: huru bör jag i egenskap af vetenskapsman enligt förnuftet förhålla mig i anseénde till hvarje religionslära, hvilken utgifves för öfvernaturlig, gudomlig Uppenbarelse? Endast angående svaret på denna fråga kan någon tvist emellan Rationalisten och Supernaturalisten äga rum.

Om nemligen förnuftet tages i sträng och objectif bemärkelse, sådant det är i och för sig sjelft eller för Gud, så är ingenting lättare, än att bestämma dess förhållande till en Uppenbarelse: "denna skall vara identisk med förnuftets innehåll, såvida den skall vara sann och gudomlig." Ty det förnuftiga är identiskt med det rätta. Hvad som icke är sannt och godt, det är såvida icke eller förnuftigt.

Om åter man med förnuftet förstår menniskans kunskapsförmåga, så måste väl frågan i allmänhet vara denna: hvilket förhållande bör menniskan med sin kunskapsförmåga enligt förnuftet iakttaga i anseende till läror, hvilka utgifvas för öfvernaturliga och gudomliga? Dock som icke alla nödvändigt hafva samma pligter i anseende till samma föremål, så måste frågan inskränkas till sådane, hvilkas egentliga kall det är att befatta sig med detta ämne. Desse äro här slägtets representanter. De öfrige kunna i allmänhet hvila vid dessas auctoritet, och — de måste i sjelfva verket merendels så göra.

Det är ock klart, att man vid frågans uppställande icke får hafva i sigte en viss uppenbarelse t. ex. den christna, och efter eller dock med afseende på denna bestämma svaret. Frågan, som skall undersökas, är i

sin natur allmän, och måste först besvaras såsom sådan, innan något afseende kan göras på det speciella: jag bör veta, huru jag skall förhålla mig i anseende till hvarje föregifven Uppenbarelse, innan jag kan veta, huru jag skall förhålla mig till någon viss. Också måste frågan i denna sin allmänhet besvaras endast och allenast ur förnuftet; ty detta är pligternas ursprungliga och enda kunskaps-princip, åtminstone sålänge Uppenbarelsen icke är godkänd. Jag kan icke engång veta, om och huruvida någon viss Uppenbarelse äger ett företräde framför de öfriga, innan jag vet, hvad jag bör fordra af den, som skall kunna godkännas. Medan jag således sysselsätter mig med att undersöka det sednare, måste jag fullkomligt abstrahera ifrån det förra. Och lika litet får det tagas i betraktande, att en viss Uppenbarelse är omfattad af millioner och skyddad af makten. Medborgarens pligter i anseende till ett offentligt gällande föreställningssätt kunna vara andra, än forskarens pligter emot Uppenbarelsen såsom blott lära; men här handlas alldeles icke om de förra, utan endast och allenast om de sednare.

Att Förf. i sin undersökning idkeligen inblandar den christna Uppenbarelsen talar således icke särdeles för hans skarpsinnighet. Han har likväl för ingen del undersökt förnuftets förhållande till Christendomen; ty dertill hade det varit nödvändigt, att han undersökt och jemnfört bägges innehåll, hvilket här icke skett. Men han har genom denna inblandning förvridit den rätta synpunkten, och möjligen hos en eller annan väckt den villfarelsen, att Rationalisten bestrider den Christna Religionen. Rationalisten kan dock såsom sådan vara en äkta christen, likaväl som Supernaturalisten; då han blott frågar efter vetenskapsmannens pligter i anseende till

rarje Uppenbarelse, behöfver han icke neka verklig-ten eller innehållet af en viss. Skulle han hafva rig-t angifvit de ifrågavarande pligterna, och skulle en s Uppenbarelse med deras iakttagande ej kunna god-nnas, så är detta naturligtvis icke hans fel.

2. *Rationalismens begrepp.*

Äfven detta har icke Förf. varit nog lycklig att an-va begripligt och rigtigt. Ty för att blott fästa oss l en enda sak:

Hvad har man att tänka sig vid det af honom be-gnade uttrycket natur (se ofvan I)? Den yttre ma-iella naturen? Men hvilken Rationalist har betraktat religiösa kunskaperna såsom "producter" af stockar h stenar eller dylikt? Att medvetandet af religionens nningar utvecklar sig hos menniskan under hennes xelverkan med naturen, måtte väl icke innebära det-mma? Eller menas kanske den inre naturen — sinn-heten hos menniskan med dess föreställningar och be-r? Då gäller, med någon förändring, ungefär samma iga. Man skall väl ej neka, att t. ex. Plato, som icke nde någon Uppenbarelse, bör räknas till Rationalister-s antal. Men aldrig har någon bestämdare än han stått, att ingen kunskap, ingen sanning grundar sig på nligheten. Och detsamma gäller om alla de bättre land Rationalisterne. Redan genom namnets förändring kallades förut Naturalister) hafva de ådagalagt, att de s menniskan erkände en högre kunskaps-princip.

Om föröfrigt icke alla fästat ett nog tydligt och tigt begrepp vid ordet förnuft, så kan dock detta icke nda Förf. till ursäkt: ty hans åliggande var att fram-lla Rationalismens begrepp i och för sig sjelft, för att

derefter afgöra en vetenskapsfråga; och då hade hans bemödande bort vara att framställa det rent och fullkomligt, icke så, som en eller flere fattat det ofullkomligt.

Men hvad är då Rationalism? Hvad lärer den om förnuftet i allmänhet, och menniskans pligter i anseende till Uppenbarelser i synnerhet? — Vi svare följande, såsom en möjlighet, utan att här ingå i några deductioner eller bevis.

Det evigt och absolut sanna är endast ett, och detta är den andeliga verlden — det Gudomliga Förnuftet eller sjelfmedvetandet med dess lefvande tankar eller ideer. Menniskans förnuft åter är hennes medvetande af det gudomliga, skildt ifrån detta genom sin mindre omfattande klarhet, men icke genom sitt innehåll, emedan det sanna är endast ett. Detta innebär den bekanta sanningen, att det verkligt förnuftiga är det absolut rätta, och det absolut rätta det verkligt förnuftiga; eller att ingenting är i sjelfva verket förnuftigt till så stor del, som det är falskt eller origtigt. Och vidare innebär det, att hvarje verkligt förnuftig tanke hos menniskan är — till innehållet identisk med samma tanke hos Gud, samt så vida en Uppenbarelse för henne af det Gudomliga. Om derföre någon känner en gudomlig sanning, så vill detta ej säga annat, än att han så vida tänker förnuftigt och sannt, liksom Gud; och om han uppenbarar denna sanning för en annan, så leder han honom blott genom vissa tecken till att också i samma afseende tänka förnuftigt eller att concentrera sitt medvetande på samma tanke. Ty förnuftets innehåll, som äfven är dess föremål, skapas icke af menniskan: det är evigt, i sig sjelft nödvändigt och oföränderligt; det kan endast af henne f i n n a s eller u p p t ä c k a s, genom att hennes medvetande derpå rigtas och concentreras.

Sålunda är det en grundsats i all äkta Rationalism, att en läras sanning i och för sig sjelf är alldeles detsamma, som hennes förnuftighet — hennes identitet med förnuftets innehåll; och **vårt** medvetande af denna identitet detsamma, som **vårt** medvetande eller vår **öfvertygelse** om hennes sanning.

Men detta medvetande kan hafva oändliga nuancer af klarhet och tydlighet, ifrån den dunklaste **känsla** eller **aning**, intill den mest klara och lefvande insigt. Och det är icke sagdt, att en dödlig någonsin kan uppnå den absolut högsta graden af klarhet, eller att hvar och en menniska behöfver för sin bestämmelse uppnå samma grad, som hvar och en annan. Likväl kan icke slägtet i sin helhet vara belåtet med blotta känslan och den derpå grundade tron; det kan detta ej mera, än det i physiskt afseende kan vara belåtet endast med morgonrodnaden. Känslan är enligt sin natur en dunkel princip, och kan utan vetenskapen förfalskas och missleda; den har i sjelfva verket ledt till Fetischismen, Lamaismen, Brahmaismen, kort sagdt till det falska såväl som till det sanna i alla Uppenbarelser. Om derföre också alla andra kunna åtnöja sig med sin känsla och tro, så tillhör det dock dem, som här hafva att vårda slägtets interesse, att icke stanna på denna punkt. Vetenskapsmannens **allmänna pligt** är att alltid i sin sak söka att höja sig till begreppets klarhet eller till vetande och insigt; och samma pligt har han således äfven, då han reflecterar öfver förnuftets förhållande till Uppenbarelsen.

Men Uppenbarelsens innehåll kan vara **dels** rationelt d. ä. läror, som göra anspråk på upphöjdhet öfver tid och rum; **dels** historiskt, eller berättelser om facta i vissa tider och rum. Genom dessa elementers olikhet

blir det nödvändigt att bestämma den allmänna pligten något närmare.

Hvad nemligen det förra elementet beträffar, så bör vetenskapsmannens bemödande vara att pröfva dess sanning, d. ä. att inse och visa dess öfverensstämmelse eller strid med förnuftets innehåll. Och finner han dervid något, som verkligen är identiskt med detta innehåll, så är det hans pligt att sjelf erkänna det för sannt, och för andra framställa det såsom sådant, och detta med all den evidens, som för honom är möjlig. Men skulle han finna något strida emot evidenta förnuftssanningar, så bör han förklara detta för falskt, och med den styrka och klarhet, hvaraf han är mäktig, ådagalägga dess falskhet. Att han dervid kan misstaga sig, måste medgifvas; men detsamma kan ske i mathematiken och hvarje annan vetenskap; deraf uppkommer blott den nya pligten för honom och andra att idkeligen anställa nya pröfningar och undersökningar. I allmänhet är ju hvarje vetenskaps problem för menniskan oändligt, så att dess lösning kan blott mer och mer adproximeras. Äfven i anseende till Uppenbarelsens läror måste det inträffa, att forskaren om många ej bör eller kan fälla ett bestämdt omdöme; och i anseende till dessa har han således att lemna k ä n s l a n och t r o n deras rätt. Han kan för egen del antaga eller förkasta dem, allt eftersom han finner dem vara i öfverensstämmelse eller strid med hans känsla: men han bör icke vilja utgifva sin subjectiva t r o för den objectift rätta; icke fordra, att andra nödvändigt sköla instämma i hans föreställningssätt. Han bör alltid bemöda sig att sjelf iakttaga den vetenskapliga modestiens pligter, och hos andra motverka, så vidt han förmår, den andeliga despotismen.

Hvad åter det historiska elementet beträffar, så bör vetenskapsmannens bemödande vara att först och främst

atta dess rätta betydelse; och sedan pröfva, huruvida grunderna för dess antagande äro förnuftiga eller icke. Den sanna giltigheten af en historisk berättelse kan icke ligga i den berättande sjelf, hvilken såsom menniska måste anses kunna berätta det falska, såväl som det sanna. Den kan ej eller ligga i berättelsens egen sanning i och för sig sjelf, emedan det just är denna, som vid pröfningen sättes i fråga och skall undersökas. Den måste följaktligen ligga uti förnuftigheten af de grunder, genom hvilka vi finne oss böra tillägga berättaren trovärdighet. I allmänhet kan ingen rätteligen antaga en historisk underrättelse af annan orsak, än emedan förnuftet finner grunderne för dess antagande förnuftiga. Och således hänvisar Rationalisten äfven här på förnuftet såsom den yttersta grunden för all förnuftig öfvertygelse. Men äfven här gäller, hvad vi sagt om den vetenskapliga forskningens oändlighet och om de pligter, som i följd deraf åligga de forskande. Den vetenskapliga modestien är i anseende till det historiska elementet så vida nödvändigare, som frågorna derom sällan kunna besvaras mer än probabelt.

Sammanfattas nu det föregående uti ett resultat, så har man den äkta Rationalismens begrepp och dess föreställningssätt om förnuftets dignitet; all grundad öfvertygelse om det sanna och rätta hvilar ytterst på förnuftet, hvilket ensamt för oss har borgen för sin sanning och giltighet i sig sjelft; allt annat, om det för oss har någon grundad giltighet, får denna endast och allenast från förnuftet. Sjelfva vår egen erfarenhet är icke sann och giltig genom sig sjelf (ty den kan bedraga); den är detta endast derföre att, och i den grad och i den mening förnuftet erkänner henne för sådan.

5. *Menniskans Kunskapsförmögenheter.*

Ehuru vi anse för en dårskap, att Rationalisten och Supernaturalisten tvista om förnuftets förhållande till Uppenbarelsen, sålänge de icke äro ense om förnuftets begrepp och väsende, kunne vi likväl här icke egentligen försöka att åstadkomma en sådan enighet. Dertill skulle fordras en större utförlighet, än utrymmet för denna tillfälliga uppsats kan medgifva. — Men för att väcka till ytterligare undersökningar vilje vi dock framställa några anmärkningar, hufvudsakligen afseende Tholucks yttranden i detta ämne.

Det är, såsom vi sett, hans mening, att förnuftet och förståndet måste åtskiljas icke blott genom innehållets eller föremålets olikhet, utan äfven genom olika verkningssätt. Men detta kunne vi för vår del icke finna nödvändigt. De äro ju bägge kunskapsförmögenheter, d. ä. de äro bägge theoretiska yttringar af andens innersta substans och princip — eller lifvet i högsta bemärkelse såsom absolut sjelfmedvetande och sjelfverksamhet. De måste följaktligen öfverensstämma med hvarandra deruti, att deras innehåll utgör modi af denna princip, eller tankar; och skillnaden, om den är någon, kan endast bero af dessa tankars egen olikhet, nemligen huruvida de höra till den eviga eller den timliga verlden — huruvida de äro förnufts-ideer eller förstånds-begrepp. För att blott väcka den tanken, att detta är möjligt, skole vi försöka följande resonnement.

I och för sig sjelf eller omedelbart för Gud gifves blott en enda verld, och denna är evig och oföränderlig, icke i rummet varande — icke utsträckt, yttre, aflägsen, icke materiell, icke ogenomskådlig eller ogenomtränglig, utan blott andelig, blott lif eller sjelfmedvetande och

sjelfverksamhet, och detta i det hela såväl som i alla sina delar. Den är med ett ord, såsom vi ock redan nämnt, ingenting annat än Gud eller det eviga Lifvet och Förnuftet med dess likaledes lefvande (sjelfmedvetande och sjelfständiga) tankar eller ideer *). Af denna

*) Då denna åsigt möjligtvis kunde för en eller annan synas pantheistisk, så anse vi oss här böra anmärka, att den är absolut idealistisk eller spirituell, och derföre, enligt vår tanka, fullkomligt oförenlig med Pantheismen. En Idealistisk Pantheism är en verklig motsägelse: detta var klart redan för Leibnitz, ehuru man sedan antagit begreppet, utan att dialektiskt rättfärdiga det. Att bevisa detta påstående är icke här möjligt; men vi skole antyda vår mening genom en fiction: den som kan tänka, och noga begrundar denna, skall finna den nära motsvarande ett bevis. — Man tänke sig de naturliga talen och antage, att deras enhet — princip, substans, — vore Lif eller sjelfmedvetande, och följaktligen Vara i och för sig sjelf eller sjelfständighet; så skulle de alla, och hvar för sig, vara (mer eller mindre) lefvande och sjelfständiga väsenden. Men detta oaktadt skulle hvarje tal, t. ex. talet 100, när det tänkte sig sjelft, tänka äfven de öfriga talen, hvilka det innehöll, ja äfven, ehuru möjligtvis mer eller mindre origtigt, de högre talen, i hvilka det innehölls, emedan det ej eller utan dem kunde vara, hvad det vore. Och dessa skulle det tänka såsom sina bestämningar, antingen så, att det tänkte sig innehålla dem uti sig, eller att det tänkte sig sjelft innehållas uti dem. Inom den ideella verlden är det således ingen motsägelse, utan en nödvändig sanning, att samma väsende kan på en gång vara sjelfständigt och tillika en bestämning hos ett annat väsende, som också är sjelfständigt. Talet 10 t. ex. är ett sjelfständigt tal, såväl som något annat, men ändå är det en bestämning i 20, 30 och egentligen hvarje annat. — Äfven må det här observeras, att om det funnes ett absolut sista tal, hvilket här är omöjligt, så vore detta det egentligen absoluta talet, och svarande mot Gudomligheten inom andeverlden; ty detta talet behöfde endast och allenast tänka sig sjelft, så tänkte det alla de öfriga; men alla de öfriga vore relativa, förutsättande hvarandra, och det sista.

verld är således äfven menniskan — till sitt sanna och eviga väsende (såsom ande) — en relatif medlem, så att hon ej kan vara eller, som här är detsamma, förnimma sig sjelf, utan att också mer eller mindre förnimma de öfriga väsenden, med hvilka hon står i relation. Men emedan hon icke är allvetande, såsom Gud, utan ändlig och inskränkt, så kan hon icke förnimma hela den andeliga verlden sannt och klart eller sådan han är (för Gud), utan hon måste förnimma honom mer eller mindre sådan han icke är, allt eftersom hon i en enda förnimmelse deraf omfattar en större eller mindre del. Vill hon förnimma honom sannt och klart, d. ä. vill hon förnimma honom på samma sätt, som Gud, eller så att den blir äfven hennes tankar, liksom den är Guds, så kan detta för henne ej lyckas annorlunda än i en högst inskränkt vidd: hon måste då icke allenast concentrera sitt medvetande på de aldraallmännaste (abstractaste) och följaktligen på innehåll tommaste af dess beståndsdelar, utan hon måste äfven ibland dessa fästa sig vid blott en och en i sönder. Den andeliga verldens beståndsdelar äro nemligen modi af lif eller sjelfmedvetande, d. ä. tankar eller begrepp, och af dessa äro somliga allmännare, i flere andra ingående och på innehåll tommare, andra åter speciellare, flere i sig innefattande och följaktligen på innehåll rikare. Och endast i den mån de höra till det förra slaget, kunna de af menniskan förnimmas sannt och klart; i den mån de deremot äro till innehållet rikare, måste de i högre grad visa sig för henne såsom **hvad de icke äro**, d. ä. såsom motsatsen af deras absolut sanna vara.

För den ändliga menniskan gifves således, utom den absoluta och öfversinnliga verlden, äfven en relatif och sinnlig verld, hvilken tillhör henne omedelbart, och

d medelbart (genom henne), och hvilken är det i och sig sjelft origtiga, men dock relatift till menniskan lvändiga och rigtiga phänomenet af den förra. Och edan denna verlden är den relativa motsatsen af den solut sanna, så måste dess delar vara mer eller min- timliga och förgängliga, i rummet varande (utsträck- yttre, aflägsna), icke andeliga, utan materiella, icke solut lefvande, utan (relatift) liflösa, medvetslösa, ofria ssiva), ogenomskådliga o. s. v. Förhållandet är här gefär detsamma, som inom den sinnliga verlden sjelf: en denna är endast en, när han skådas i och för sig lf eller från alla möjliga synpunkter på en gång; men han skådas ofullkomligt och ifrån blott en enda syn- ıkt i sönder, så visar han sig under äfven så många skilda, relatift giltiga former. Och huru mycket visar icke i dessa litet, som dock är stort; oregelbundet, n dock är regelbundet; nära, som dock är aflägset o. s. v.

I händelse nu detta ägde sin rigtighet, så skulle n säga, att menniskan i sitt medvetandes enhet före- r tvenne verldar, en högre, hvilken är sjelfva väsen- t, och en lägre, hvilken är väsendets phänomen. Och tta, och ingenting annat, vore då meningen af det van- a uttrycket, att menniskan för bägges uppfattande har nne kunskapsförmögenheter. — Men dessa hennes nskapsförmögenheter, d. ä. hennes medvetande af dessa rldar, kunna yttra sig med olika klarhet och styrka, t eftersom hennes ursprungliga mått är vidsträcktare er inskränktare och hennes rigtningsförmåga mer eller ndre utbildad.

Hvad nemligen först och främst den lägre kunskaps- mågan beträffar, så yttrar sig denna till en början last dunkelt och oredigt såsom Sinne uti sensitivitet r (kroppslig) Känsla, och utvecklar sig sedan äfven

till Föreställningsförmåga eller Inbildningskraft. Men egentlig kunskapsförmåga blir den först såsom Förstånd, då den, såvidt den förmår, fattar den sinnliga verlden i begrepp och omdömen; ty först uti dessa förnimmer hon det sinnliga klart och sannt eller sådant det är. I sjelfva verket äro de sinnliga föreställningarne ingenting annat, än en större mängd af på en gång omfattade begrepp; dessa äro blott alltför många, för att af oss kunna fattas klart och sannt, och de måste derföre blifva för oss något annat än begrepp, något i förhållande till dessa yttre och mera objectift. Och detsamma gäller om sensationerne, relatift till de sinnliga föreställningarne; ja äfven om de yttre objecterne, relatift till sensationerne. Hela den yttre verlden är ingenting annat, än en oändlig, för vårt medvetande ogenomskådlig mängd af förståndsbegrepp, närmast grundade uti vår perceptions-förmågas inskränkthet, och endast uttryckande vårt sätt att fatta den eviga verlden. Också är detta orsaken, hvarföre hvarje sinnlig föreställning och hvarje förståndsbegrepp, när dess föremål tages för annat än ett phänomen, har en inre orimlighet eller motsägelse. Och det är just denna motsägelse, som genom sitt obehag negatift väcker menniskan till att forska, och slutligen tvingar den conseqventa speculationen till att erkänna det öfversinnliga.

Hvad åter medvetandet af den öfversinnliga verlden eller den högre kunskapsförmågan beträffar, så yttrar sig äfven denna (ehuru i tiden sednare) på samma sätt till en början endast dunkelt och oredigt såsom (andelig) Känsla eller aningsförmåga, hvarefter den, förenad med det sinnliga, tillika verkar såsom Phantasi i högre bemärkelse eller symboliserande och allegoriserande Inbildningskraft. Men egentlig kunskapsförmåga blir äfven denna först såsom Förnuft, då den fattar det öfversinn-

liga, såvidt den förmår, i klara och tydliga tankar, d. v. s. sådant det är i och för sig sjelft, eller såsom ideer. Förnuftet är nemligen väsendenas substans och princip — Lifvet eller sjelfmedvetandet, såvida detta förnimmer sig sjelft klart och lefvande i sina eviga former, hvilka tillsammans utgöra Gud och hans ideer, eller den eviga och absoluta verlden. — Men föröfrigt kan menniskan icke eller såsom förnuft fatta med klarhet och sanning mer, än de aldraenklaste och abstractaste ideerne, och mer än en af dessa i sönder; och om hon i en enda förnimmelse omfattar flere, så måste dessa, efter hvad vi redan nämnt, för henne blifva något icke öfversinnligt, utan sinnligt. Dock kan detta sinnliga antingen begränsas af ett förståndsbegrepp och liksom genomträngas af en förnufts-idé, i hvilken händelse förnuftet såsom phantasi framställer det öfversinnliga uti och genom det sinnliga; eller ock kan det vara på innehåll ännu rikare och icke bestämmas af ett sådant begrepp och en sådan idé, i hvilken händelse förnuftet yttrar sig blott dunkelt och oredigt såsom (andelig) känsla. Denna form antager nemligen förnuftet, då menniskan först och främst icke rigtar sitt medvetande på det sinnliga och yttre, utan endast på det andeliga och inre, och sedan ej eller fattar blott en och en i sönder af det andeliga lifvets eviga modi (ideerna), utan omfattar på en gång flere, så att hon icke mäktar förnimma dem med klarhet och redighet.

Dessa äro de satser om förnuftets natur och väsende, hvilka vi ansett oss här böra framställa såsom möjliga. Ehuru de icke äro rättfärdigade genom några deductioner eller bevis, ådagalägga de dock, att, utan en ny undersökning, förnuftet ej kan sägas skilja sig ifrån förståndet genom annat än begreppens (innehållets) olikhet. Längre fram torde vi få tillfälle att återkomma till

detta ämne. Nu vilje vi försöka, huruvida det anförda kan sprida något ljus öfver ett eller annat hit hörande phänomen, och i synnerhet öfver Tholucks yttranden om kunskapsförmågan.

Det är ett bekant, ehuru icke tillräckligen förklaradt factum, att de så kallade känslo-menniskorne i allmänhet äro fiendtligt sinnade emot deras antipoder begrepps-menniskorne. Denna fiendskap röjer sig icke blott i Theologernes, ofta mindre ädla, förhållande mot Philosopherne, utan äfven i känslo-philosophernes förhållande mot de egentligen speculativa tänkarne. Likväl är detta factum icke alldeles oförklarligt. Känslo-menniskan, som förnimmer det öfversinnliga rikt och djupt (ehuru derföre så mycket dunklare), känner, att den, som tvingar henne att tänka — att i medvetandet upptaga blott ett och ett begrepp i sönder, förminskar hennes inre rikedom och likasom förgrundar hennes själ. Hon kan visserligen icke så bestämdt veta, hvad det är, som hon besitter i sin känsla, och hon blir derföre merendels svarslös, när man spörjer henne derom. Men så mycket känner hon likväl, att detta är någonting gudomligt och godt, och någonting outsägligen dyrbart för hennes lycksalighet. Tillika känner hon, att det klara begreppet är jemnförelsevis oändligt fattigare, och att jagandet efter detta är oroande och farligt, emedan det åtminstone **kan** förtorrka hennes känsla. Genom medvetandet häraf erhåller hon således ett visst **interesse att icke begripa**, ja hon anser ofta det medfödda sträfvandet derefter såsom en förmätenhet, ett slags arfsynd, hvilken vill inleda henne i olycka. Den som nu beständigt hotar henne med denna olycka, kan han väl annat än vara hennes naturliga fiende? Och sedan, hvilka andra försvarsmedel kan hon använda mot en sådan, än gift, klor, eller andra dylika, hvilka ej höra till saken? Annor-

nda kan hon ju icke återkomma honom, utan att för-
ındla sitt hjertas rika skatt i begreppens torftiga va-
ən, hvilket är just hvad hon skyr? Med känslan kan-
an dock icke objectift eller inför andra vederläggå någon.

Det bör visserligen anmärkas, att den icke är att
ckönska, hos hvilken förnuftskänslan genom ensidig
gtning af själskrafterne förlorat sin lifligbet. Hon är
ımligen den innerliga, värmande, lifvande och glädjan-
ı principen hos menniskan: ty hon rigtar sig på sjelfva
ın eviga källan för allt lif, till hvilken vi utan henne
hafve någon tillgång; hon kan derföre icke umbäras,
enniskan måste åtminstone äga henne i hoppet, om ej
fvet skall förlora sitt värde. Men med allt detta är
ıt icke blott fruktlöst, utan äfven förderfligt, att vilja i
seende till det öfversinnliga qvarhålla menniskan en-
ast på känslans ståndpunkt. Den mera bildade kan i
ıt hela omöjligen värja sig för tänkarens makt, han må
rfölja honom så mycket han vill. Detta röjer sig re-
an i de philosophiska speculationernes inflytelse på
'heologien och dess bearbetningar. Men äfven den min-
re bildade kan icke stanna vid blotta känslan; ty phan-
sien åtminstone söker ovillkorligt att i föreställnin-
ar utveckla hennes innehåll. Och då denna, såsom be-
ant är, blandar sinnligt med osinnligt, timligt med evigt,
et falska med det sanna, och då den obildade alltid är
nägen att mera fästa sig vid det förra, så finner man,
ara så många falska eller ofullkomliga religioner kun-
it uppkomma. Skall nu slägtet icke för alltid vara
ittradt i dessa, skall det framskrida till allt större klar-
ıt och renhet i religiöst afseende, så böra åtminstone
igre söka att höja sig till begreppets klarhet eller till
tande och insigt. Och detta bemödande medför icke
dvändigt någon fara för dem sjelfve eller andra, alle-

nast de icke alldeles försumma att lifva och underhålla sin känsla. Dessutom har äfven vetandets klarhet sitt egna behag, i hvilket forskaren kan finna ersättning; ty att vinna allt bör ingen ändlig varelse begära. De så kallade Känslo-philosopherne vilja njuta utan att arbeta; vinna forskningens lön, utan att underkasta sig dess möda. Men namnet vetenskapsman förtjenar ingen genom blotta känslan; dertill fordras något mer än negativa protester mot begreppets fattigdom och ensidighet.

Hvad föröfrigt angår Tholucks yttranden om förnuftet, så äro dessa till en del rigtiga; men de behöfva likväl några inskränkningar eller förklaringar. Så säger han, att det omedelbara medvetandet af det öfversinnliga, d. v. s. förnuftet såsom känsla, hos menniskan är grunden eller roten till alla det andeliga lifvets phänomener, att det är *primum movens* för allt tänkande och beslut o. s. v. Detta gäller, när man blott frågar efter, huru det visar sig för oss. I tiden går alltid känslan före begreppet; ty den ändliga menniskan måste först förnimma dunkelt och oredigt, innan hon kan förnimma redigt och klart. Till detta sednare kommer hon endast genom en e g e n f r i verksamhet ö f v e r känslan, — genom medvetandets concentrerande på blott ett enda af hennes många dunkla begrepp och genom dess relativa abstraherande ifrån alla de öfriga. Derigenom framträder detta begreppet för medvetandet med större klarhet och sanning (såsom begrepp), under det deremot de öfriga så mycket mer deruttur försvinna. I bemärkelsen af en *terminus a quo*, eller ett för oss i tiden först gifvet, må således känslan kallas de andeliga phänomenernes "rot och grund"; och äfven kan hon såvida kallas "ett vetande genom sjelfva väsendet" eller varat, i motsats mot det e g e n t- l i g a vetandet, som f ö r v ä r f v a s genom den fria refle-

ionen. Men noga bör det dock anmärkas, att förnuftet egentlig bemärkelse såsom tankeförmåga är det i och r sig ursprungliga — att det är sjelfva det eviga vändet, då deremot känslan är endast en ofullkomlig form, varunder det till en början yttrar sig hos den ändliga ırelsen. Redan det factum, att man väl talar om det ıdomliga förnuftet, men aldrig om den gudomliga änslan, visar tillräckligt, att den sednare är någonng relatift, förgängligt och menskligt subjectift, hvilket ke är fallet med det förra.

Vidare säger Förf. äfven icke origtigt, att förnuftsänslan är en ingifvelse af Gud, ehuru hon då visırligen icke bör anses för någonting utomordentligt, om såvida hon hos någon yttrar sig i en ovanlig grad. n gudomlig ingifvelse är hon icke blott derföre, att hennes innehåll, eller det som kännes, är Gud och hans leer, såsom vi sagt; utan äfven derföre, att hon finnes os menniskan ursprungligen, innan ännu den ofvanämnde fria verksamheten, att liksom tillegna sig hennes innehåll, i någon särdeles märkbar grad föregått. lon måste således visa sig såsom en gudomlig gåfva, tt Guds verk hos menniskan, i motsats mot vetenskaen (genom begreppet), hvilken, såsom förvärfvad ıedelst fri forskning och ansträngning, kan såvida kalıs menniskans verk. Äfven phantasien, som, när ırnuftskänslan är ovanligt liflig, ovillkorligen söker att öreställa sig dess innehåll, är ännu en för litet fri erksamhet, för att i enthusiasmens eller inspirationens gonblick betraktas såsom menniskans egen, så mycket er, som den sättes i rörelse genom känslan. Också rklaras häraf, hvarföre ingen egentligen speculatif tänıre utgifvit sina producter för gudomliga ingifvelser, 'ilket deremot varit händelsen med vissa Religionslärare

och Skalder, på en relatift lägre grad af tänkeförmågans utbildning.

Ett annat Förf:s yttrande om förnuftskänslan innehåller, att den är principen för allt sannt stort och godt hos menniskan, och att detta är, utom flere andras, äfven Platos mening. "Allt sannt stort och godt eller Gudomligt är, enligt hans åsigt, icke förvärfvadt genom τεχνη (öfverläggning och färdighet, enligt Tholuck), utan framträder i själen, såsom något inifrån gifvet. Och då menniskan vet med sig, att sjelf icke hafva skapat och bildat det, hvarifrån kan det då härröra, om icke ifrån en högre ingifvelse, från Gud, som verkar i vårt inre!" (sid. 16). Men äfven här bör det anmärkas, att känslan blott är *terminus a quo*, eller den första och ofullkomligaste formen för det godas manifestation hos menniskan. Hvad Plato beträffar, så är, enligt hans system, Gud eller det öfversinnliga det enda i och för sig sjelft sanna, goda och sköna, och allt annat verkligen godt endast en manifestation eller participation af detta. Menniskan är god och fullkomlig blott i den mån hon i förnimmande, viljande och bildande tillegnar sig och uppenbarar i sin verld det absolut Goda — blott i den mån hennes förnimmande och verkande sammanfaller med Guds. Det menskliga goda är med andra ord vetenskap, sedlighet och konst, men i dessa ords högsta bemärkelse, då de nemligen äro relatift olika sidor af Religion. Till dessa har visserligen menniskan af naturen anlag eller tendens, på samma sätt, som växten äfven under form af frö har tendens till stam och blomma. Men först i den mån denna tendens, hvilken i början yttrar sig såsom dunkel känsla och instinct, öfvergår till fritt och medvetet sträfvande, d. ä. till Kärlek, eller (när detta är lifligt i högre grad) till Enthusiasm, gör den det goda, som sökes, till menniskans eget. Utvecklingen

af det medfödda anlaget, och således förverkligandet af möjliga Goda inom menniskans krets, är hos henne vida mer än hos växten och djuret öfverlemnadt åt egen frihet och arbetsamhet. Väntar någon, att det goda skall sjelfmant komma till honom antingen inifrån eller utifrån, så kan han vara försäkrad, att det aldrig blir hans tillhörighet. Detta må vara nämndt till förekommande af möjligt missförstånd, och att icke Plato måtte anses för gynnare af någon contemplation eller *rationis ignavia*.

Vi skulle nu lemna detta ämne, vid hvilket vi måhända för länge uppehållit oss; men dessförinnan torde vi böra fästa uppmärksamheten på ännu en vigtig sida af förnuftets väsende. Förf. säger (sid. 23), "att äfven i den vanliga definitionen på förnuftet ligger ett erkännande af det omedelbara vetande", hvilket han betraktar såsom förnuftets distinctiva kännemärke i förhållande till förståndet. Och om detta omedelbara säger han, att det "i det inre är såsom enhet, och blott af det reflecterande förståndet upplöses i en mångfald af ideer, eller, rättare sagdt, sjelf framgår ur sin omedelbarhet (outreddhet, otydlighet?) och utvecklar sig i tankar." Vid detta kan först och främst anmärkas, att det reflecterande förståndet är vida mer egentligen inre och andeligt, än känslan, hvilken, såsom man känner, alltid refererar sig till kroppen och utan honom ej låter tänka sig. Vidare kan känslan eller det omedelbara vetandet ej kallas tankarnes eller ideernas enhet i annan bemärkelse, än att de i henne ännu icke urskiljas klart och tydligt; på samma sätt, som ett mycket aflägset sinnligt föremål visar sig såsom en enhet, sålänge man icke förmår urskilja dess mångfald. Vidare är troligen det reflecterande förståndets verksamhet, när det upplöser denna

complexa enhet i dess mångfald, ingenting annat än medvetandets successiva concentrerande på blott en och en i sönder af enhetens beståndsdelar eller bestämningar, hvarigenom dessa då förnimmas så mycket klarare och sannare, utan att föröfrigt undergå någon förändring. Och ändtligen, hvilket är vigtigast att anmärka, kan väl ej denna enhet genom det reflecterande förståndets verksamhet upplösa eller utveckla sig (för medvetandet) i en mångfald af ideer eller tankar, om icke den i sjelfva verket endast består af sådana, ehuru det visserligen för oss kan till en början visa sig annorlunda.

I allmänhet kunde man fråga, om genom ett föremåls noggrannare (successiva, partiella) betraktande någonting annat kan för oss derutur utveckla sig, än hvad som redan innehölls deruti, innan det genom betraktelsen utvecklades (= urskiljdes)? Detta är så otroligt, att blotta tänkbarheten deraf skulle absolut förinta all sanning i våra förnimmelser. Hvad jag tänker eller begriper i tanken, får icke vara annat, än det, som i sjelfva verket finnes i objectet; i annat fall tänker jag icke det, som objectet är — jag tänker således falskt. Men uti och genom tanken fattar jag endast tanken sjelf; jag tänker t. ex. utsträckning, ogenomtränglighet, färg, rörelse o. s. v., hvilka i denna sin allmänhet ej äro annat, än begrepp. Följaktligen måste äfven objectet ytterst bestå af sådane, ehuru möjligtvis af för många, för att icke visa sig såsom annat än begrepp, såsom någonting yttre och objectift. I sjelfva verket säge vi uti hvarje omdöme om äfven ett yttre object, att det är det eller det, hvarvid enligt Logiken prædicatet alltid är ett begrepp. Dermed är väl icke meningen, att prædicatet är identiskt med objectet, så, att omdömet kunde omvändas; ty objectet kan vara mycket mera och följ-

aktligen annat, än detta prædicatet; omdömet tillkännagifver blott, att det ibland annat äfven är detta. Men kunde vi likväl hafva sagt allt, hvad objectet är — kunde vi hafva uppräknat alla dess prædicater eller bestämningar utan undantag, så hade vi dermed också sagt, att det är just dessa prædicater, dessa begrepp eller tankar tillsammans, och ingenting vidare; ty vore det någonting mera, så hade vi ju icke sagt allt, hvad det är. — Och hvarföre kunne vi icke säga allt, hvad ett yttre föremål är? Hvarföre är så mycket deruti, och följaktligen det hela, annat än våra tankar? Utan tvifvel derföre, att den stora rikedomen af dess innehåll eller bestämningar vida öfverstiger vår förmåga att tänka d. v. s. att förnimma med klarhet och sanning. För ett allvetande väsende kan förhållandet vara annorlunda, och för detta kan möjligtvis hela föremålet vara endast dess tankar. Denna åsigt af kunskapsförmågans, och i allmänhet af tingens, väsende förtjente en undersökning; kanhända skulle man derigenom kunna förklara en mängd af hittills icke förklarade phänomener.

Man kallar förståndet eller rättare tankeförmågan en formell förmåga och tyckes föreställa sig henne såsom ett bildbart ämne, hvilket efter föremålen antager olika former och liksom afbildar dessa eller deras bestämningar i allmänhet. Deremot betraktar man föremålen såsom de sanna realiteterne, hvilka, liggande liksom utanföre tankeförmågan, utgöra de af henne oberoende urbilderne för hennes tankar. Detta föreställningssätt, hvilket origtigt tager phänomenet för sjelfva väsendet, har sin grund uti en ganska vanlig förblandning af föreställningar och begrepp, af Inbildningskraft och Tankeförmåga. Men dessa bägge förmögenheter äro åtskilda; och det är ej svårt att finna, uti och genom hvilken-

dera vi förnimme det sanna. Inbildningskraften och föreställningarne visa oss alltid det i tid och rum bestämda det yttre och föränderliga, ehuru detta ännu icke är rikt på innehåll, och följaktligen ej eller så yttre och objectift, som sensationernes innehåll eller de yttre objecterne. Genom tankeförmågan och begreppen åter förnimme vi det icke i tid och rum bestämda, det inre eviga och oföränderliga, ehuru blott generella; ty, såsom vi redan sagt, vi förmå icke tänka (klart och sannt förnimma) det i högre grad individuella. Begreppet uttrycker således alltid det varande; det är en i sig sjelf nödvändig tankeform, det skapas icke af menniskan utan är evigt och oföränderligt: begreppet hvithet t. ex. kan aldrig blifva begreppet svarthet eller något annat. Derjemte är begreppet till sitt inre väsende en identitet af tanke och vara — en modus af lif eller sjelfmedvetande, hvilken alltid har sig sjelf till sitt object: ty t. ex. en menniska i allmänhet finnes ingenstädes utom i tanken och är således ej annat än en tanke; hvad jag förnimmer genom begreppet om henne, är just detta begreppet sjelft. Deremot uttrycka föreställningarne och de yttre föremålen det blifvande och föränderliga, så att t. ex. ett hvitt föremål kan efter en tid upphöra att äga denna färg och antaga en annan. Och detta är lätt förklaradt, om, såsom vi redan nämnt, de i och för sig sjelfva ej äro annat än oredigа, för oss ogenomskådliga massor af lefvande krafter eller begrepp. Deras förändring innebär då endast det, att deras beståndsdelar uti och utur dem efterhand liksom framträda för vårt medvetande med större eller mindre klarhet. Det är nemligen de yttre objecterna, som förändras, genom att deras beståndsdelar eller bestämningar (de oföränderliga begreppen) uti dem visa sig (för oss) och försvinna. Men beståndsdelarne eller begreppen sjelfva förändras deremot

:e: ty uppkomst och förgängelse innebära ingen inre ändring hos det, som uppkommer och förgås; dessa grepp uttrycka blott ett yttre förhållande till oss och vårt medvetande. — Men om detta så förhåller sig, ilket utgör då det sanna, det ursprungliga och varan- — antingen begreppen eller föreställningarne och de- objecter? Utan tvifvel de förra, som äro det eviga, ingenting kan uppkomma, utan att förut, åtminne i sina beståndsdelar, vara. Ty det som icke , det kan ju ej hafva någon enda positif bestämning, edes ej eller bestämningarne uppkomst och förgängelse.

Att föröfrigt det sanna varat är endast Lifvet och is modi eller lefvande väsenden, och att det är blott egreppen vi fatte dessa sannt, såvidt det är möjligt oss, kan bekräftas äfven genom flere andra betrakser. Man medgifver t. ex., att Lifvet eller Sjelfmedandet finnes, och att det måste finnas i principen för versum och alla dess delar, så framt det annars skall ına deruti förekomma. Men uti principen kan det ej a förenadt med någonting lifl öst; ty lifvet och dö- ı, det lefvande och liflösa hafva ingenting gemensamt utom lifvet; det sednare är endast en ofullkomlig nomen-form, hvarunder det förra visar sig för oss, vi ej kunne fatta det, sådant det är. Följaktligen ste lifvet ensamt utgöra hela denna principen; hvaraf r följer, att allt det sanna varat — hela univer- n och hvarje dess del, till sitt sanna väsende är en- it Lifvet och modi af lif d. ä. lefvande väsenden *incipium* och *principiata).* Ty om t. ex. Rummet så- n tanke (ej föreställning) är principen för alla de geotriska figurerne (såsom tankar), så äro ock dessa ingting annat än modi af Rummet d. v. s. tanken Rum d vissa närmare bestämningar. Och på samma sätt,

om den abstracta Enheten (ej talet ett) är principen för alla tal, så äro ock alla tal blott bestämdare enheter, d. ä. Enheten med vissa tillagda bestämningar o. s. v. Då nu hvarje tanke eller begrepp, efter hvad vi redan nämnt och straxt skole visa äfven på ett annat sätt, är en bestämd modus eller form af sjelfmedvetande*); så är ock hvarje sådant ett sannt vara, ehuru icke mer än ett allmänt eller i flera andra ingående (tänkt), hvarföre det ej eller kan i anseende till den inre rikedomen och bestämdheten täfla med den sinnliga föreställningen eller det yttre objectet.

På en annan väg kan man komma till samma resultat, om man analyserar begreppet sanning, — en analys, hvilken här är så mycket mer på sitt ställe, som vi flere gånger sagt, att det förnuftiga är identiskt med det sanna, hvarföre man kunde fråga efter grunden till detta yttrande. — Man säger allmänt, att sanning är tankens öfverensstämmelse med sitt föremål eller med det som är, och detta är utan tvifvel rigtigt; men frågan är, hvad man vid detta uttryck egentligen bör tänka sig? Öfverensstämmelse emellan tvenne föremål innebär en lik-

*) Någon kunde fråga, om t. ex. en mathematisk figur är ett lefvande väsende? Vi svare nej, om man menar en sådan, som fattas med inbildningen och sinnena; ty sinnena visa oss endast materien och dess accidenser, och inbildningskraften blotta bilderna deraf. Men menas en mathematisk figur såsom tanke eller begrepp, så är han en modification af lif eller sjelfmedvetande, och såsom sådan lefvande. Ty en modification af lifvet kan lika så litet vara utan lif, som en modification af rummet, t. ex. en cirkel, kan vara utan rum, ehuru man kan reflectera blott på peripherien, och abstrahera ifrån det öfriga. Begär man att se en tanke eller ett begrepp, såsom sådant, med sinnena, så begär man en orimlighet; men detta har man för egen räkning.

het i bägges bestämningar eller egenskaper, och ju flere de lika bestämningarne äro, desto större är öfverensstämmelsen. Om derföre alla det ena föremålets bestämningar utan undantag äro absolut lika med alla det andras, så är öfverensstämmelsen fullkomlig eller absolut. Men i denna händelse äro föremålen uppenbarligen absolut identiska, d. ä. de utgöra icke tvenne, utan blott ett och samma föremål; ty det ena har alldeles ingen egenskap eller bestämning, genom hvilken det kunde skiljas ifrån det andra. Detta innebär således den vigtiga sanningen, att absolut öfverensstämmelse är detsamma, som absolut identitet; hvaraf åter följer, att tvenne föremål alltid äro absolut identiska eller utgöra blott ett enda väsende till så stor del, som de öfverensstämma med hvarandra fullkomligt.

Det bör visserligen anmärkas, att om tvenne föremål ock hafva blott en enda bestämning olika, så äro de genast tvenne särskilda väsenden: ty det ena är då i något afseende annat än det andra; ja äfven de lika bestämningarne äro i sin förening med den olika sjelfve annorlunda bestämda och sålunda olika. Men denna särskildhet hindrar icke, att de ju ändå kunna hafva en relatif identitet, hvilken man kallar deras likhet, deras (relativa) öfverensstämmelse, deras förvandtskap eller homogenitet o. s. v. Man behöfver blott abstrahera ifrån det olika i deras bestämningar, så är det för tanken återstående det, hvaruti de öfverensstämma fullkomligt — hvaruti de äro absolut identiska.

Om man t. ex. tänker begreppet Triangel, utan någon enda vidare bestämning, så gifves det blott en enda sådan; han är ett evigt, oföränderligt och oförgängligt väsende, en gudomlig idé; han är icke här el-

ler der, hvarken i bestämd tid eller i bestämdt rum. Men om man till detta begreppet tänker bestämningarne liksidig och oliksidig, så har man genast tvenne andra och särskilda väsenden eller begrepp, och i afseende till dessa gäller alldeles detsamma, som vi sagt angående det förstnämnda. Och på samma sätt, om man till dessa tänker än ytterligare bestämningar, och så i oändlighet. Men detta hindrar icke, att de tvenne särskilda begreppen, den liksidiga triangeln och den oliksidiga, hafva någonting, som är absolut identiskt i bägge; och detta är just det förstnämnda begreppet Triangel i allmänhet, hvilket är endast ett, såsom vi sagt.

Man kunde invända, att allt detta gäller endast i och om begreppen; men vi svare, att om det gäller i och om dem, så är det sannt, ty det är endast genom dem, som vi kunne tänka det som är; och skulle den sinnliga verkligheten motsäga detta, så är hon såvida för oss obegriplig och orimlig. En mathematicus, som med evidens bevist en mathematisk sanning ur begreppen, behöfver ej frukta att blifva vederlagd genom en ritning och mätning på fältet. Han vet, att en sådan mätning tillhör sinnena, och kan vara falsk, och att den måste vara det, om den är stridande mot begreppet, hvilket alltid är sannt, om det verkligen är begrepp.

I förbigående kunde man fråga, hvarföre Mathematiken har sin bekanta sanning och evidens för oss, och om icke evidensen här och öfverallt har samma grund? De mathematiska kunskaperne äro sanna för oss först och främst derföre, att deras föremål äro begrepp, och icke sinnliga föreställningar eller yttre objecter; ty om t. ex. en cirkel, uppritad uti inbildningen eller på taflan, har eller icke har alla peripheriens punkter till

a afstånd ifrån centrum, kan jag ej veta med visshet;
nena gifva ingen kunskap, än mindre någon evidens.
dare har Mathematiken evidens för oss derföre, att
ss föremål äro mycket enkla och abstracta, så att de
tare än många andra kunna fattas såsom begrepp och
ömmas till deras innehåll. Är innehållet rikare, så-
m när man multiplicerar mycket stora och udda tal, så
äfven här evidensen för oss till en början mindre,
h egentligen blott grundad på medvetandet af opera-
nssättets rigtighet och allmängiltighet. Ändtligen bör
t ock tagas i betraktande, att de mathematiska be-
eppen så enkelt och lätt kunna försinnligas genom ex-
pel, hvilket menniskan behöfver, emedan det för
nne är lättare att begagna sina sinnen och inbildnings-
aften, än sin tankeförmåga. Dock har denna omstän-
ghet icke så mycket afseende på evidensen i och för
 sjelf, som på den större eller mindre lättheten för
s att vinna denna, antingen detta sker genom andras
dervisning eller genom eget eftertänkande.

I händelse således hvad vi antydt om begreppet
verensstämmelse äger sin rigtighet, så är deri-
nom gifvet, att om sanning är öfverensstämmelse emel-
n tanken och tankens föremål eller varat, så äro
nken och föremålet identiska till så stor del, som de
verensstämma fullkomligt, eller det sednare tänkes
nnt. Hvaraf åter följer, hvad vi här velat visa, att
n sanna tanken, och följaktligen äfven det sanna varat,
tid har sig sjelf till sitt föremål, eller är en viss mo-
s eller form af sjelfmedvetande, och ingenting annat.

Vidare, om det finnes ett allvetande Väsende, hvil-
t tänker allt som är (allt Vara) med absolut klarhet
h sanning, så måste, i enlighet med hvad vi här sagt

om sanningens betydelse, allt Vara sammanfalla med detta väsendets tankar, d. ä. vara dess Ideer och ingenting vidare. Och emedan ett sådant väsende äfven måste tänka sig sjelft sannt, så måste det ock sjelft vara identiskt med sin tanke (om sig sjelf) och således vara en identitet af tanke och vara, samt följaktligen af samma slag eller väsende med sina ideer, som, efter hvad vi sagt, äro sådana identiteter. Och såvida identitet af tanke och vara eller sjelfmedvetande är Lif i ordets högsta och egentliga bemärkelse, så är också allt sannt Vara Lif eller modus af lif, och ett dödt Vara detsamma som ett falskt — eller ett phänomen af det sanna. Och om lif är Vara i och för sig sjelf eller sjelfständighet, så äro ock alla ideer sjelfständiga såsom sådana, och sjelfständiga äfven för sig sjelfva till så stor del, som de förnimma sig sannt, eller som deras tanke sammanfaller med Guds tanke om dem sjelfva. Derföre känner ock menniskan, att såvida hon tänker och handlar rigtigt, d. ä. enligt sin idé, så tänker och handlar hon fullkomligt fritt och sjelfständigt; men att detta oaktadt hennes tänkande och handlande då tillika är Gudomlighetens tänkande och handlande uti och genom henne. I sjelfva verket, om tvenne eller flere personer tänka sannt i samma sak, så tänka de ock såvida samma tanke; ty hvad som gör deras tankar olika och särskilda är antingen icke sannt, eller hör åtminstone icke till saken. Så är t. ex. den tanken 2·2=4 en en enda evig och oföränderlig tanke, den må föröfrigt derjemte tänkas af mig eller någon annan, och såvida vara en särskild tanke, hvilket här icke kommer i fråga. — Denna anmärkning kan äfven tjena till att väcka ett begrepp om menniskans förhållande till Gudomlighetens och till sina medmenniskor. (Jemnf. sid. 361, noten).

Men att vidare utveckla följderne af det antydda begreppet om öfverensstämmelse och sanning, hör icke hit, och det har dessutom redan till en del skett i det föregående. Vi anmärke endast såsom ett resultat, innan vi lemne detta ämne, att den sanning, hvilken vi finne oss nödgade att tillerkänna förnuftets begrepp eller ideerna i och för dem sjelfva och utan afseende på något förhållande till utom dem varande föremål, har sin grund deruti, att tanken och det tänkta eller varat uti dem äro ett, och att detta vara är Guds eviga och oföränderliga väsende, icke våra egna relativa och föränderliga phänomen-bestämningar. — Identiteten af tanken och varat är just sjelfva sanningen; och när densamma inträder uti vårt medvetande, är den evidens eller sanning för oss.

4. *Grunderna för en Uppenbarelses sanning och gudomlighet.*

Hvilka dessa grunder enligt vår tanka måste vara, nämnde vi redan, då vi angåfvo Rationalismens begrepp; ty vi kunne icke annat än vara anhängare af denna åsigt, sådan hon här blifvit framställd. Det återstår således att undersöka halten och värdet af det bevisningssätt för en Religionsläras sanning och gudomlighet, hvilket D:r Tholuck anser för det bästa eller åtminstone för tillräckligt till ändamålet.

1:o "Det gifves", säger han, "intet bättre bevis för den christna sanningen, än att förstå den", och deruti har han onekligen rätt — så framt han med "förstå" menar förstå grundligt, eller inse en sak af dess grunder. Annars kan man ock sägas förstå en sak, fastän man icke känner grunderna för dess sanning; man kan t. ex. förstå thesens mening i 47:e prop. 1:a Bok.

af Euclidis Elem., ehuru man icke känner beviset; ja enligt Förf. får man ej ens börja bevisa förr, än man förstår. Tages således ordet i denna bemärkelse, så har Förf. uppenbarligen orätt: ty deraf, att jag förstår något, följer icke, att det är sannt; jag måste ju äfven förstå det falska, innan jag kan förkasta det. Och likå orätt har Förf., om han vill hänföra begreppet förstå till känslan eller till hvad han kallar det omedelbara hos menniskan: ty att det icke är känslans utan förståndets sak att förstå, derom vittnar redan språket, och deruti instämma äfven alla Psychologier. Genom känslan kan man väl ana, och, om den är klarare, tro en sak; men tro är icke detsamma som förstå, än mindre detsamma som förstå grundligt eller kunna bevisa. Att känslan och tron således icke ensamme äro tillräcklige till bevisande, finner man lätt; och att de ej äro det högsta, hvartill vi med afseende på Uppenbarelsen kunne och böre sträfva, torde vi hafva visat i det föregående. Förf. tyckes annars hafva trott, att här var frågan om åstadkommandet af en subjectif öfvertygelse, och att denna vore för ändamålet tillräcklig. Men först och främst kan ingen vetenskaplig strid äga rum om sättet att åstadkomma en sådan: ty detta kan efter subjecternas olikhet vara ganska olika; ja ofta med bättre framgång bestå i ett falskt argumenterande *ad hominem*, än uti anförande af verkliga grunder. Och sedan har icke ordet bevisa denna betydelse, utan det innebär ett grundligt, tydligt och objectift visande af en sats för en annan eller för sig sjelf såsom tviflande. Och detta bör vara ändamålet, när det är fråga om en sådan sats, som att en Religionslära är gudomlig.

Föröfrigt bör det anmärkas, att här alldeles icke handlas om något "bevis för den christna sanningen"

(denna bör icke neddragas i striden emellan Rationalisten och Supernaturalisten), utan här handlas endast om rätta bevisningssättet för den satsen, att en religionslära är sann och på öfvernaturligt sätt af Gud meddelad. För denna fråga, hvilken är allmän, och måste besvaras endast ur förnuftet, är det fullkomligen indifferent, om läran sjelf är den christna eller någon annan, ja äfven om den är falsk eller sann, om den är verklig eller blott ponerad. Förf. har således här, liksom i det följande, förfelat eller oredat sjelfva tvistefrågan.

2:o "Det första villkoret åter för möjligheten att rätt förstå Christendomen (och att förstå är här detsamma, som att bevisa) är en andelig likhet, enhet eller förvandtskap med den, en viss disposition — en anvisning af det Gudomliga i vårt inre, hvilket vill leda oss till samma mål, som Uppenbarelsen, en anvisning, hvilken tillika är en själens naturliga drift" o. s. v. För att bedömma detta, är det nödvändigt att skilja emellan det historiska och det rationella elementet i Christendomen. Hvad det förra beträffar, så kan naturligtvis icke dess sanna giltighet för oss bero af någon disposition eller inre förvandtskap, utan den måste bero af den kännedom vi äge om de historiska källornas trovärdighet. Ju klarare vi kunne inse de förnuftsgiltiga grunderne för denna, desto förnuftigare och fastare kunne vi tro på sanningen af det som berättas. Men utan en sådan insigt och sådana grunder är man ej disponerad att tro en historisk berättelse, eller bevisar åtminstone en sådan disposition ingenting för dess rigtighet. Hvad åter det rationella elementet beträffar, så gäller Förf:s sats i anseende till detta; men när den befrias ifrån sin dunkelhet och bringas till något begripligt, så är den i sjelfva verket blott rationalismens. En rationell läras sanning är nemligen

enligt detta föreställningssätt ingenting annat, än hennes förnuftighet eller identitet med förnuftets innehåll, hvilket är sannt i och genom sig sjelft; och det är således ganska naturligt, att lärans öfverensstämmelse eller likhet (identitet) med förnuftet är första villkoret för möjligheten af hennes bevisande.

Man kunde härvid anmärka, att Förf. talar om den bevisandes likhet eller förvandtskap med läran, då deremot vi tale om lärans identitet med det bevisande förnuftets innehåll; men vi svare, att dessa begrepp här komma på ett ut, och att våra ord endast noggrannare uttrycka det rätta. Man måste nemligen antaga, att förnuftssanningarna i och för sig sjelfva (i det gudomliga förnuftet) utgöra ett oföränderligt system, eller ett organiskt helt, uti hvilket ingen enda beståndsdel kan saknas eller förändras, utan att hvar och en af de öfriga och det hela upphäfves. Förhållandet är här detsamma, som inom Geometrien och Arithmetiken: får man blott neka en enda sanning deruti, så kan man, genom conseqvent slutande ifrån denna, kullkasta alla de öfriga; ty de hänga alla tillsammans och förutsätta hvarandra såsom de naturliga talen, den ena antingen innehåller de andra uti sig, eller innehålles sjelf uti dem. Och efter detta systemet är det första och sjelfva urbilden för hvarje annat, så måste det äfven vara ett strängt slutet helt, uti hvilket ingenting kan insättas eller tilläggas, utan att vara deremot stridande. Hvad man så ofta fått höra, att det är nog, om Uppenbarelsens sanningar ej strida mot förnuftet, gäller åtminstone icke, när man bland dessa menar de rationella. I allmänhet kan jag ej engång veta, att en sats ej strider mot ett vetenskapligt systems innehåll, så framt jag ej har insett, att han deruti är nödvändig. I Geometrien är

nstöne vet jag det ej förr, än jag bevist min sats; ä. förr än jag insett hans nödvändiga sammanhang d andra, hvilka jag redan funnit obestridliga. Och arföre skulle ej det samma gälla med lika och större ll om systemet af de eviga sanningarne i det Gumliga förnuftet? Kort sagdt: att icke motsäga, hafva förvandtskap eller öfverensstämmelse, och utgöra en nödvändig beståndsdel är här detmma. Det sista är blott ett mera egentligt och posi: uttryck af det rätta.

Ville nu någon häremot erinra, att detta väl gäller i det Gudomliga förnuftet, men att här endast är fråga i det menskliga, hvilket är ändligt eller inskränkt; måste detta medgifvas: men deraf följer dock ingenig, som kan vederlägga våra anmärkningar. Ty äfven mniskan känner flere förnuftssanningar (hon vore ju nars icke förnuftig); och när hon således känner nåa, så har hon, för det nyssnämnda sammanhangets ald, äfven de öfriga, om också endast *potentiâ*, d. ä. nkelt och medvetslöst. Man kan derföre icke egentlin säga, att någon enda förnuftssanning ligger utom er öfver hennes förnuft; man kan blott säga, att te alla äro för henne klara, eller komna till hennes dvetande. Detta åter är med andra ord detsamma, m att hon icke (*actu*) känner dem — något, som ller om en oändlighet af sanningar inom hvarje vetenap, utan att dessa derföre anses vara öfver förnuftet. m som kan t. ex. räkna till en million, kan också, m att gå utom sin sphär, räkna till decillioner, ehuru t ingen menniska har verkställt eller skall någon- i verkställa det. Af menniskans ändlighet får man såles icke draga den slutsatsen, att någon enda sanning n ligga öfver eller utom henne, och att den då

kan och måste inbringas i henne utifrån. Man kan dast hos henne väcka eller bringa till medvetande tankar, som hon redan (*potentiâ*) har; man kan end leda henne till att rigta och concentrera sitt medveta på det, som ligger inom hennes möjliga synkrets. det sistnämnda inskränker således Rationalisten allt domligt och menskligt biträde; ty äfven han nekar ingen del verkligheten och nödvändigheten af någotde han yrkar blott, att man ej må antaga möjligheten af sådant biträde, som är oförenligt med menniskans väsen

Men har nu menniskan på detta sätt genom and kommit till medvetande af en sanning eller m. a. o. vu nit en kunskap, så fordras vidare, om den för hen skall äga någon visshet, att den af henne skall förnii mas i sitt nödvändiga sammanhang med någon anna hvilken antingen är sjelfklar, eller redan för henne b vist. I annat fall befinner hon sig i anseende till den i samma belägenhet, som den, för hvilken man upp producter af mycket stora tal — han känner sig beh va tänka eller räkna efter, för att inse deras ri tighet. Det är väl sannt, att man ofta blott på en nans ord tror mycket, för hvilket man annars ej k ner några grunder. Men om ej denna tro skall va en fördom, så måste man först och främst vara förnuft förvissad, att han har sagt det, och sedan på sam sätt förvissad, att han har trovärdighet. Hvad det se nare villkoret beträffar, så kan något tvifvel derom äga rum i anseende till Gud; men Rationalismens o Supernaturalismens tvistefråga rör icke sanningen af som Gud har sagt, utan sättet att inse, om han verk gen har sagt, hvad en Uppenbarelse innehåller, så detta icke behöfver någon vidare pröfning. Då nu derom ej kunne begära ett svar af Gud, emed

vi icke stå i beröring med honom genom annat, än vårt förnuft, och då vi ej eller kunne i denna punkt lita på Uppenbarelserne sjelfva, emedan de alla utgifva sig för gudomliga; så måste den satsen, att en viss Uppenbarelse är Guds egna ord, antingen sakna all grundad giltighet för oss, eller ock bringas i något nödvändigt sammanhang med en eller flere för oss evidenta förnuftssanningar. Det förstås, att detta sammanhang, om det är möjligt, kan förnimmas med större eller mindre klarhet, och sanningen således för menniskan komma af känslan eller af insigt. Men egentligen bevisande är det dock först, när det tänkes d. ä. förnimmes i klara och tydliga begrepp. Härvid ankommer det naturligtvis på att finna mellansatserna emellan den redan evidenta satsen och den, som skall bevisas; hvilket kan dels ske genom eget eftersinnande, dels äfven underlättas genom andras biträde. Så lärer Rationalisten i förening med Logiken. Men hvad D:r Tholuck anser för ändamålet tillräckligt och nödvändigt, torde man finna af det följande.

3:o "Enda sättet", säger han, "att ernå andelig likhet" (med Uppenbarelsen, således med andra ord: villkoret, hvarförutan vi ej kunne vinna den ofvannämnde förvandtskapen med henne och dispositionen för hennes antagande, hvilken utgör det första villkoret för att förstå och bevisa hennes sanning) "är kärleken, hvilken enligt sin natur drager det beslägtade till det beslägtade och sammanbinder bägge till ett." Då Förf. icke gifvit någon begriplig förklaring af ordet kärlek på detta ställe, så måtte det finnas ursäktligt, i händelse vi skulle misstaga oss om dess betydelse. Med anledning af dess betydelse i andra ämnen, dit det egentligare hörer, synes det oss i anseende till Uppenbarelsen ej kunna innebära något an-

nat, än ett **behof** eller **interesse**, och en deraf följande, med **välbehag** förenad, **benägenhet** att tro och antaga henne för sann. Också synes oss detta bäst instämma med gången af Förf:s resonnement. Men äfven så förmå vi icke begripa, att kärleken skall kunna hos menniskan åstadkomma likhet eller förvandtskap med Uppenbarelsen; den synes oss tvärtom sjelf förutsätta, hvad den skall åstadkomma, således ej vara *conditio*, utan *conditionatum*. Förf. säger ju sjelf, att kärleken drager det (redan) beslägtade till det beslägtade, och sammanbinder bägge till ett. Och dessutom — detta "**ett**" — sedan de blifvit det, hvad göra de då? . . . Men kanske vi finne förklaringen af alltsammans i det följande.

4:o "Den religiösa sanningen vinner tillträde till vårt inre (vinner vår kärlek och öfvertygelse?), *blott* i den mån vår andeliga natur är vid helsa." Dock skulle vi äfven här vilja sätta *conditio* till *conditionatum;* ty är menniskan redan vid andelig helsa, hvartill behöfver hon då Uppenbarelsens läkemedel? De gamle, conseqvente Theologerne räknade alltid **Ordet** och Sacramenterne till Salighetens (till den andeliga helsans) **medel** eller villkor; Förf. tyckes ej vara af samma tanke. Dessutom talar han idkeligen om de religiösa sanningarne såsom sådana, då här likväl är fråga om sättet att kunna se, om de äro sådana eller icke.

5:o "Och emedan vi alle äre behäftade med ett moraliskt ondt, och allt tillfrisknande begynnes dermed, att den sjuke känner och förstår sitt onda" (den vansinnige t. ex., som icke det gör, kan således ej blifva frisk), så begynnes äfven menniskans tillfrisknande dermed, att hon känner och förstår sitt andeliga förderf." Här och i det föregående nämnes icke, om sjukdomen är ovilja el

förmåga, om den är viljans eller förståndets; men längre fram (sidd. 33 o. f.) sättes viljans förderf i närmaste samband med förståndets såsom dess grund, och man kan således antaga, att sjukdomen är bägges.

Så framt vi nu icke hafva misstagit oss om Förf:s mening, så är hans begrepp om sättet att bevisa en Uppenbarelses gudomlighet med få ord följande. Det bästa, och följaktligen det rätta beviset, att en Uppenbarelse är gudomlig, ligger deruti, att man förstår henne, hvartill fordras en viss disposition, en andelig likhet eller förvandtskap med henne, hvilken åter ej kan vinnas utan kärlek — utan behof och benägenhet för hennes antagande, hvilken kärlek vidare förutsätter, att man är vid andelig helsa eller fri från inre hinder för antagandet, hvilken helsa ändtligen ej kan börja utan att man känner och förstår sitt andeliga förderf, sin naturliga obenägenhet att antaga Uppenbarelsen och sin oförmåga att pröfva, om den är, hvad den utgifver sig att vara; ty om något annat kan icke här vara fråga.

Huru föga hela detta resonnement leder till ändamålet, finner en hvar vid minsta eftertanke. Ja, Förf. skulle sjelf hafva funnit detsamma, om han föreställt sig, att t. ex. en Brahmin velat på detta sätt bevisa gudomligheten af sina Wedas. Ty, såsom vi ofta nämnt, när man vill undersöka, om en Uppenbarelse är, hvad den utgifves att vara, så är det fullkomligen likgiltigt, om denna är den christna eller någon annan. Den ena och den andra måste alltid anses problematisk, så länge pröfningen icke är fulländad. Ännu mera måste detta gälla, när det icke är fråga om sjelfva pröfningen, utan om att bestämma sättet eller förfarandet, som dervid bör

iakttagas. Detta är något, som kan och bör ske oberoende af hvarje Uppenbarelses beskaffenhet. Hvad Förf. har sagt, synes oss icke vara stort annat, än det gamla, omsagda: "det är förnuftshögmodet, som gör, att menniskan ej vill antaga Uppenbarelsen, utan att pröfva henne. Den som är vid andelig helsa — är omvänd till hjerta och förstånd, han sätter sig icke öfver Uppenbarelsen, han tager sitt förnuft till fånga och tror enfaldigt, hvad hon lärer. Den åter, som icke vill antaga henne utan bevis, han måste således vara andeligen sjuk, eller ock en förhärdad syndare." Att detta åtminstone icke är höfligt, torde medgifvas; man försälle sig, att flere förde samma språk för särskilda Uppenbarelser. Och att det ej eller bevisar något, torde man inse, om vi framställe Förf:s resonnement litet tydligare:

När man vill pröfva en föregifven Uppenbarelse, skall man börja med att känna och förstå — att erkänna menniskans andeliga förderf, hennes viljas förvändhet, och hennes förnufts förblindelse. Genom det misstroende till menskliga krafter, som deraf uppkommer, botas man ganska lätt från den sjukan, att före lärans antagande vilja sjelf eller genom andra hafva undersökt och insett dess gudomlighet, och efter antagandet finna dess pröfning och bevisning af särdeles vigtighet. I stället uppstår i ens inre ett behof efter något af mer än menklig auctoritet, vid hvilket man kan trygga sig, ett behof af en öfvernaturlig, gudomlig Uppenbarelse, och en kärlek för denna, en benägenhet att hålla henne för sann. I händelse då den Uppenbarelse, som erbjudes, befinnes vara öfverensstämmande eller "beslägtad" med hvad man behöfver, så familiariserar man sig med den, så "införlifvas man med

den", så "förenar den sig med ens inre, så att man ej vidare kan släppa den." Men hvad som bidrager till att mätta själens behof "till harmoni och fulländning", det håller man gerna för sannt — det "är det sanna", säger Förf.; och denna bevisning är, enligt hans tanka, om icke den enda, åtminstone den bästa, så mycket mer, som den skall öfverensstämma med den Heliga Skrift och med vår Kyrkas lära i denna punkt.

Huru det nu kan förhålla sig med det sista, lemna vi här billigt derhän; onekligen har detta bevisningssätt den fördelen, att det ej kan med några argumenter vederläggas, och att det gäller ej mindre för den olärde, än den lärde, endast att läran befinnes sammanstämma med hvad han känner sig behöfva. Ja det är till och med säkrare, att det är tillfredsställande för den förre, än för den sednare; ty denne kan möjligtvis tycka, att hvarje annan Uppenbarelse kan vara bättre belåten dermed, än den christna, som bjuder att pröfva allt och behålla det sundt är. Han kan också tro sig observera, att det är i full motsägelse med sig sjelft; emedan det genast i början upphäfver sjelfva bevisningsgrunden.

Det utgår nemligen från menniskans andeliga förderf, och medger således, att hennes andeliga behof och väckelser kunna vara mer eller mindre orenade, och mer eller mindre origtigt fattade. Men det minsta, som fordrades, om det skulle bevisa något, vore, att behofven icke allenast i sig sjelfve hade den högsta sanning och nödvändighet, utan äfven vore af menniskan riktigt uppfattade och förstådde. Först då kunde man, såsom här sker, sluta till sanningen af en lära, som tillfredsställde dem, i händelse detta slutningssätt dugde till något. I sjelfva verket, hvad var det, som gjorde,

att våra förfäder på sin lägre bildningsgrad funno sig belåtna med den katholska läran; och hvad är det, som gör, att söderns invånare ännu i dag finna sig bättre belåtna dermed, än nordens? Månne icke den näring, som denna läras ceremonier förskaffar åt phantasien, och hvaraf våra förfäder hade ett större behof fordom i följd af deras lägre odling, och söderns menniskor än i dag i följd af deras retligare temperament? Ty den obildade hopen söker i alla religioner dels denna näring, dels äfven surrogater för den besvärliga dygden och tröstemedel för det anklagande samvetet. Och huru frikostigt erbjuder ej Katholicismen sådant allt genom sina otaliga ceremonier, och genom den vigt den lägger på dessa? Om också den Lärde eller Theologen bestämdt yrkar lefvernets förbättring, så har dock detta hvarken samma vigt eller samma betydelse för mängden. Denna väljer och omfattar egentligen endast hvad den i följd af sitt bättre eller sämre tillstånd behöfver. Derföre har också Muhammedanismen slagit så djupa rötter hos Österns vekliga och vällustiga folkslag, och derföre räknar den nihilistiska Buddhaismen 280 millioner anhängare bland sydöstra Asiens slappa och qvietistiska invånare.

Särskildt kunde det anmärkas, att ifrågavarande bevisningssätt gör Uppenbarelsen sjelf nästan öfverflödig, och hänvisar oss endast på det inre sinnet, genom hvilket vi känne, hvad vi behöfve. Ty kan jag sluta, att det, som tillfredsställer mina andeliga behof, är sannt och gudomligt, så behöfves ej mera, än att jag väl studerar dessa; jag får då ock med detsamma veta, huru den lära skall vara beskaffad, som skall tillfredsställa dem, och jag behöfver ej grunda min öfvertygelse på främmande undervisning. Men såsom vi sagt, fordras likväl då, att behofven skola vara icke blott i sig sjelf-

ssamma och nödvändiga, utan äfven i medvetandet rigt uppfattade eller förstådda.

Detta är hvad vi om innehållet af D:r Tholucks rift öfver närvarande ämne ansett oss böra anmärka. h resultatet synes vara, att Christendomen, utan att tvifla den goda afsigten, men med afseende på utfödet, kan säga om sådane sina försvarare: Gud bere mig för mina vänner, för mina fiender skall jag nog rja mig. I sjelfva verket har den gjort det hittills, h skall utan tvifvel göra det hädanefter. En lära, ilken nyare tidens störste Tänkare, Leibnitz, älskat h försvarat, och med hvilken hans själsförvandt i fornen, Plato, i de flesta punkter nästan ordagrannt samnstämmer, — en sådan lära behöfver ej frukta något n förnuftets sida. Endast oförnuftet har kunnat ra några anfall mot henne; och endast detta har å ira sidan genom andens misskännande fördröjt hennes ier. Men der anden är god, finner han förr eller sede den rätta formen. Oförnuftets seger är alltid ent skenbar.

5. *Tholucks värde såsom författare.*

Vi kunne ej lemna detta ämne, utan att beklaga tidehvarfs vetenskapliga förfall, i hvilket en sådan fattare, som Tholuck, kunnat vinna anseende inom veskapens område. För två till tre sekler tillbaka hade n svårligen kunnat erhålla en plats inom de theologia författarnes antal. Man studerade dåförtiden sin lo:, man visste behörigt pröfva och ordna sina satser, n tänkte och uttryckte sig redigt och sammanhängande, n man upphäfde icke i den följande meningen, hvad n sagt i den föregående. Om ock en viss inskränkt: och oskuld i åsigterna då var rådande, och mycket

förutsattes utan betänkande, hvilket hade bort noggrannare undersökas; så åtminstone utvecklade sig föredraget med klarhet och conseqvens ifrån de grunder, som voro antagna. Derföre kan man ännu med nöje läsa den tidens Theologer, en Melanchthon, en Chemnitz m. fl.; men den, som i vetenskapliga ämnen fordrar vetenskaplig behandling, torde svårligen kunna göra detsamma med de nyare. Undantag finnas visserligen, och lysande undantag; men dessa äro jemnförelsevis få, och dessutom icke tidens älsklingar.

Hvad Tholuck särskildt vidkommer, så förmode vi visserligen, att närvarande uppsats är ett hastverk, tillkommen för att fylla en förbindelse mot den Tidskrift, i hvilken den finnes införd. Men äfven i detta fall kan den ej annat än vittna ofördelaktigt om Förf:s förmåga. Det skall alltid synas anmärkningsvärdt, att på de 30 första sidorne, hvilka innehålla det, som hörer till ämnet, man ingenstädes, citaterne undantagne, skall kunna läsa trenne meningar i rad, utan att stöta på något, som är origtigt. Detta kan synas öfverdrifvet sagdt, men vi kunne bevisa det factiskt i hela dess vidd. Exempelvis vilje vi taga afhandlingens början, ehuru denna för ingen del är det sämsta.

"Menniskoanden kan lika litet försjunka till absolut osanning, som till absolut ondska." Här bör tydligen stå menniskan i stället för menniskoanden; ty anden kan såsom ande icke alls förfalla till någon ondska och osanning, mycket mindre till någon absolut. Men menniskan är ande och icke-ande, förnuft och icke-förnuft (sinnlighet), och hon kan derföre tänka det falska och vilja det onda, allt eftersom hon gör det oförnuftiga hos sig rådande öfver det förnuftiga. Detta erkänner ock Förf. sjelf i följande sats.

"Andens väsende, såsom ande, är, att veta och vilja; och detta vetande är ingalunda innehållslöst (alldenstund ett vetande utan någonting, hvilket man vet, icke är tänkbart), utan det är fastmera ett vetande af sjelfva sanningen; och denna vilja är äfvenledes icke utan föremål, utan vill just moralitetens högsta lag." Att denna sats är rigtig, medgifve vi gerna; men troligen är den utplockad ur någon philosophs skrift; ty hade Förf. funnit honom genom egen undersökning, svårligen hade han kunnat framställa så många andra satser, som äro med denna oförenliga. Allt, hvad vi sagt om menniskans väsende, kunde genom en lätt analys af denna sats utvecklas. Föröfrigt, om skämt här vore tillåtet, skulle vi säga, att Satan står i mycken förbindelse hos Theologerne och Förf.: ty de förre göra honom till ande — bara ande; och Förf. lärer, att han såsom sådan ej kan tänka och vilja annat, än det rätta. Enligt Tholuck måste han dock vara andens (eller det godas) motsats, d. ä. endast materia — ett ganska gammaltföreställningssätt.

"En absolut villfarelse, ett absolut *arbitrium* är således en absolut frånvaro af allt vetande och viljande, och innebär i och med detsamma den andeliga naturens fullkomliga förintelse." Af denna absoluta mening förstå vi ingenting. Hvad vi hade väntat, var: ett andeligt (anti andeligt) väsende, som alltid tänkte blott det falska, och alltid ville blott det onda, vore en motsägelse; eller något dylikt. En eller flere absoluta villfarelser äro ganska möjliga: t. ex. när man i Arithmetiken calculerar orätt, så är facit, om det ej corrigeras genom en ny villfarelse, alltid absolut origtigt; ty der gifves ej något mer eller mindre af felaktighet.

"Härmed hafve vi icke sagt någonting annat (?), än hvad man vanligtvis uttrycker sålunda: äfven hos den mest förvillade och ondskefulle finnes ett anlag, en receptivitet för det sanna och goda." Här sättas anlag och receptivitet såsom synonyma. Men vi åtminstone förstå icke, hvad receptivitet för det sanna och goda kan betyda. Finnes då det sanna och goda utanför menniskan, och emottages eller intages det af henne på samma sätt, som skänker, föda, medicamenter, eller annat? Huru ser det då ut, och hvar finnes det, innan det recipieras? — "Ty hvarje receptivitet vittnar om en förvandtskap med det, som recipieras, och förutsätter således, att hos subjectet redan finnes åtminstone ett *minimum* af någonting dermed likartadt." Denna mening innehåller antingen någonting ganska trivialt, eller någonting ganska nytt. Det sednare vore fallet, om Förf. ville säga, att t. ex. ett käril, som hade *receptivitet* för vatten, alltid måste hafva åtminstone ett *minimum* af något *liquidum* uti sig. Dessutom kunne vi ej finna, hvartill detta skall utgöra grunden; och en grund skall det väl utgöra, eftersom det begynner med "ty".

"Kan derföre menniskoanden aldrig absolut försjunka uti osanningen, så kan den ock aldrig ur sig sjelf framalstra, hvad som icke i något afseende berörer och innehåller sanningen." Men ur annat, än sig sjelf, kan den kanske göra det? Menniskan åtminstone kan dock framalstra lögner och brott, och Förf. har således åtminstone uttryckt sig dunkelt.

"Hade man alltid erkänt detta, så skulle striderna i vetenskapen (i Theologien), såväl som i lifvet, varit färre och mindre passionerade." Denna tanke är icke

rätt skicklig. Man bestrider icke det i sin motståndares föreställningssätt, hvilket man erkänner för sannt; utan man bestrider blott det falska deruti, om också detta vore blott en tusendedel i förhållande till det förra. Strider kunna och måste finnas, så länge menniskor äro menniskor; och stridsämnen skola aldrig tryta. Men hettan och passionen borde kunna vara borta; dertill fordrades, att man bortlade högmod och egensinnighet, samt att så kallade känslomenniskor ej inblandade sig i vetenskapliga ämnen. I allmänhet hafva emellan Philosopherne striderna varit förda utan hetta och passion; det är hufvudsakligen inom Theologiens område humanitetens fordringar i alla tider blifvit åsidosatta.

"Då skulle hvar och en hafva frågat, hvaruti den sanning bestode, hvilken hans motståndare, äfven under sin villfarelse, åsyftade och sökte (men denna hade man ej bestridt), och om icke en skugga (?) af villfarelse ännu vidlådade hans egen föreställning om sanningen." Hvarföre ej snarare: om icke han sjelf hade orätt i sina påståenden; detta hade varit modestare, och kanske hade då ingen strid uppstått.

Men vi vilje ej längre härmed trötta läsaren. Vi hafve blott recenserat en och en half sida i skriften; ville vi uppdaga alla origtigheter på sidorna 26 och 27, så skulle vi nödgas skrifva hela ark. Det anförda må vara nog såsom prof.

— ST —

Utländsk Litteratur.

1. Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt, verfasset von Jac. Ph. Fallmerayer, Prof. der allgem. Geschichte am K. B. Lyceum zu Landshut. Eine von der Königl. Dänischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Kopenhagen mit Auszeichnung gekrönte Preisschrift. München, 1828. 354 sidd. 4:o.

Vi anse oss härmed böra fästa uppmärksamheten på ett arbete, som, af Kongl. Danska Vetenskaps-Sällskapet belönadt, redan inom Tyskland vunnit ett förtjent bifall. Förf. har deruti gjort oss bekanta med ett Rike, om hvilket vi, af de ofullständiga underrättelser vi hittills ägt, ej kunnat erhålla någon sammanhängande kännedom. Den lärde Du Fresne har väl, i sitt berömda verk öfver de Byzantinska Kejsar-familjerna, uppräknat namnen på några Trapezuntiske Imperatorer; men med det uttryckliga tillägg, att ett ogenomträngligt mörker betäcker denna del af Historien. Bland en sednare tids författare tillhör Rühs den förtjensten att hafva fästat uppmärksamheten på denna brist; ehuru han sjelf, i de upplysningar han om Trapezunt meddelat, för det mesta afskrifvit Du Fresne, med tillägg af några anmärkningar, hvilka ej sakna sina origtigheter.

De underrättelser Förf. lemnat oss om det Trapezuntiska Riket äro till större delen hämtade ur åtskilliga på Bibliothe-

erne i Paris, Wien och Venedig förvarade Grekiska, Turkiska och Persiska Handskrifter. Från Pariser-Bibliotheket erhöll Förf. en noggrann Copia af en der befintlig handskrifven resa till Trapezunt af den Byzantinske Nomophylax Eugenius, jemte alla till det Trapezuntiska Rikets Historia hörande upplysningar ur den Persiske Historieskrifvaren Scheefeddin Ali. Men framförallt erbjöd det Venetianska Bibliotheket Förf. en rik skörd, genom de der förvarade Grekiska Manuscripter af Cardinalen Bessarion och Senatorn Zecanati; bland hvilka Förf. var nog lycklig att träffa på en Trapezuntiske Hand-Secreteraren Michaël Panaretos' krönika, deruti man finner anteckningar ej blott öfver de Trapezuntiske Kejsarnes namn, ålder, regeringstid, familjförhållanden och palats-revolutioner, utan äfven här och der öfver deras krigsdåter; ofullständigare från år 1204 till 1350, fullständigare och bättre ordnade, med noggranna genealogiska och chronologiska bestämningar, derifrån till år 1382.

Det är i synnerhet denna vigtiga upptäckt vi hafva att tacka för hvad vi nu äga — en af Förf:s skickliga hand bearbetad fullständig Historia öfver det af den siste Comnenske Kejsaren i Constantinopel, Andronici I:s sonson, Alexius, 1204 i Trapezunt stiftade Kejsar-riket. Man ägde förut ej någon underrättelse, hvarken om Alexii dödsår, eller hans närmaste efterträdares namn och öden ända till 1280, då Johan Comnenus innehade thronen. Du Fresne låter endast 1 Kejsare, af hvilka han blott namngifver 9, regera under rikets hela tid — under ett tidelopp af 258 år. Af den handskrifna Palats-chrönikan har man vunnit den upplysningen, att ej mindre än 20 Regenter herrskat öfver Trapezunt, hvaribland 5, och ej blott 2, som man förut trodde, mellan Alexius och Johan Comnenus; hvilken sednare vanligtvis ansetts såsom den, hvilken först antagit kejsar-titeln, under förebägg, att hans företrädare åtnöjt sig med benämningen af Duces eller Κύριοι. Men Hr Fallmerayer har med fullgiltiga skäl, hvilka väl ingen lärer kunna bestrida, tydligen bevisat, att redan Alexius I. varit beklädd med den kejserliga värdigheten, och kallat sig, i likhet med sina efterträdare, "Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ πάσης Ἀνατολῆς ὁ Μέγας-Κομνηνός.

Äfven om Rikets geographiska och politiska gränsor har Förf. lemnat oss flera vigtiga upplysningar, hufvudsakligen hämtade ur den numera sällsynta resebeskrifningen af Ruy Gonzales Clavijo, som i egenskap af Castilianskt sändebud, på sin resa till Samarcand år 1404, besökte Trapezunt. Han berättar — hvad som vederlägger Rühs' origtiga uppgift *) — att det Trapezuntiska Riket ännu sistnämnde år sträckte sig i vester längs utåt hafskusten ända till staden Kerasunt, 20 tyska mil från hufvudstaden. I öster tillhörde Comnenerna kustlandet i en sträcka af 36 mil; emot söder låg gränsen närmare och räckte blott till Arsinga, tvenne små dagsresor från Trapezunt. Visserligen var denna makt i alla fall inskränkt, såvida man betraktar Kejsaren såsom Öfverhufvud för hela den Trapezuntiska statsföreningen, till hvilken de mäktige Kron-vasallerne hörde, som, under de inre oroligheterna, efter hand gjort sig oafhängige, och med sina befästade slott och borgar intagit en betydlig del af kuststräckan ända till Phasis.

Utom ofvannämnda handskrifna hjelpredor, har Förf. med stor flit samlat och begagnat alla till sitt ämne hörande upplysningar ur Orientaliska, Grekisk-Byzantinska och andra, nyare källor. Bland de Orientaliske författarne vilja vi nämna: Abulfeda och Abulfaragius; bland de Byzantinske: Acropolita, Nicetas, Gregoras, Pachymeres, Laonicus, m. fl.; bland nyare, utom Clavijo, Tourneforts, Beauchamps, Moriers, Klaproths med fleres resor. Men Förf. medförde till sitt företag ej blott en vidsträckt kunskap, utan det, som ännu mer betyder — ett historiskt sinne; hvilket här framförallt fordrades, då ej så mycket fråga kunde bli att sammanställa och ordna några större verldshändelser, som fastmer att äga en blick för det inre i de menskliga sakernas förhållande. I sanning skulle det varit föga uppbyggligt att veta, hvem som efter Alexius I. bestigit thronen i Trapezunt, och hvad som tilldragit sig i det inre af ett sedeförderfvadt hof; — visste man ej, att Historien är en skola för lifvet, der den stora undervisningen oafbrutet fortgår, och att det är i den, som menniskan lär sig

*) Se Handb. i Medeltid. Hist. T. I. s. 189.

skillnaden mellan godt och ondt. Det fordras för att vara Historieskrifvare något mer, än att skumma fradgan af händelsernas lopp och dricka den som en behaglig sommardryck; det fordras att kunna se ned till bottnen af mensklig glädje och sorg, lycka och olycka, ro och oro — och att vårda den lärdom man, på detta sätt, ur det förflutnas en gång lefvande bröst emottagit. Och hvar finnes väl denna lärdom, inom en kortare tiderymd, tydligare uttalad, än i det Trapezuntiska Rikets Historia, hvilket liksom för sig sjelft, i en särskild act, spelar om det Byzantinska väldets stora sorgespel; deruti vi se de sista convulsiviska ryckningarne af en ånifrån förstörd statskropp, från hvilken det ena lefvande stycket efter det andra bortfaller — tills intet mer återstår, än den ännu i dag förfärande skuggan?

Förf. har, sedan han i en särskild Inledning afhandlat Trapezunts Historia, innan Kejsaredömet der grundlades, indelat sitt verk i trenne afdelningar: hvaraf den första sträcker sig från Kejsaredömets grundläggning genom Alexius I. till utbrottet af revolutionen efter Kejsar Basilii död, eller Perioden för den Comnenska Kejsar-dynastiens öfvervigt öfver Trapezunts gamla Län-Aristokrati; den andra från revolutionens utbrott efter Basilii död till Rikets undergång med David Comnenus, eller Perioden för den Trapezuntiska Aristokratiens öfvervigt öfver Kejsarnes makt; den tredje, som innehåller Anmärkningar öfver Landets beskaffenhet, Innevånare, Cultur och Kyrko-förhållanden.

Med rätta härleder Förf. det Trapezuntiska Rikets egentliga uppkomst från den Revolution i Constantinopel, hvarigenom den Comnenska Dynastien der störtades. Den tid var kommen, då folket ropade: "Οὐκέτι θέλομεν ὑπὸ Κομνηνῶν βασιλεύεσθαι" — och med Andronicus Comnenus, år 1185, föll den siste kraftfulle man på den Byzantinska thronen. I detta ögonblick lyckades det Prinsessan Thamar, en dotter af den fallne Kejsaren, att rädda sina unge brorssöner, Alexius och David, sedan äfven deras fader, Michaël Comnenus, blifvit ett offer för folkets raseri. Genom hennes tillställning fingo de tillfälle att med sina anhängare fly undan till Colchiernas land vid Phasis-floden, det

Byzantinska Rikets yttersta gräns. I skuggan af de Caucasiska bergen uppväxte Alexius — vid sin ankomst till Colchis blott ett barn af 4 års ålder — till yngling; intilldess han, vid de vesterländske Korsfararnes eröfring af Constantinopel år 1204, sjelf kunde framträda för att i Asien åter upprätta sina fäders thron. I spetsen för sina vid Phasis samlade stridskrafter inryckte han i Trapezunternas land, eröfrade Trapezunt, Kerasus, Mesochaldion och alla städer längs utåt svarta Hafvet ända till Amisus. Men redan hans närmaste efterträdare nödgades inträda i det Ikoniska Sultanatets Statsförbund, hvilket i visst afseende kunde liknas vid Rhenförbundet i en sednare tid. Ett ögonblicks anseende återvann det Trapezuntiska riket under Johan II., då det mer än 70 år afbrutna politiska förhållandet med Constantinopel förnyades. Michaël I. af Palæologiska Huset innehade då, sedan han år 1260 förjagat Frankerne, den Byzantinska thronen. För att finna ett skydd för sitt vacklande välde, vände sig Michaël till Romerska Kyrkans Öfverhufvud, och åstadkom verkligen 1274 en förening mellan de flera århundraden skilda Vesterländska och Österländska Kyrkorna. I sin förbittring flydde straxt alla rättrogne till Kejsaren i Trapezunt, såsom Grekiska Kyrkans beskyddare, och erbjödo honom till och med sjelfva den Romäiska kejsarespiran. Uppäggad af det Anti-Michaëlska partiet, antog Johan verkligen för någon tid titel af "Βασιλεὺς Ῥωμαίων"; och då Michaël genom sina sändebud deröfver lät beklaga sig, svarades honom med stolthet: "att den kejserliga värdigheten vore ett fädernearf, som af ålder tillhört den Trapezuntiska thronen, och som så mycket mindre derifrån kunde skiljas, då den en så lång tid åtföljts af en orubbad besittning af alla en Kejsare tillkommande ärebetygelser och rättigheter." Då Michaël ingenting härmed kunde uträtta, ansåg han för rådligast att på god väg försona sig med Johan; hvilket skedde derigenom, att han till gemål erbjöd honom en af sina döttrar. — Förderfligare för Riket än alla yttre fiender, hvilkas antal dagligen ökades, var den inre strid, hvars frön lågo djupare och först egentligen utvecklade sig under Johans sonson Andronicus III. Sedan ifrån äldre tider stridde inom landet tvenne partier, af hvilka det ena visade sig vara på Hofvets sida, och det andra föregaf sig skydda den gamla, ursprungligen Grekiska Co-

onens i Trapezunt rättigheter. I spetsen för Hofpartiet stodo e höga och förnäma Byzantinska familjer, hvilka genom välfningarne åren 1185 och 1204 jemte Comnenerna blifvit förjagade till Colchis, och der bildade den nya Kejsarens föfstat. Folkpartiet deremot, eller det inhemska partiet, bestod af de rika slägter, som af ålder varit bosatte på de trapezuntiska kusterna och innehade de stora Rikslänen. Man kallade de sednare, efter deras hufvudsäte, Mesochaldier; de förra, eller de invandrade, Scholarier. Dessa stridiga elementer, i hvilka man bör söka första grunden till Rikets undergång, bekämpade hvarandra oupphörligt, tills, efter Basilii död, det inhemska partiet blef ensamt rådande och helt och hållet förqväfde Kejsarens makt. Under förfärliga inre skakningar uppkastades på thronen efter hvarandra Irene, Anna Comnena, Michaël Comnenus, och hans son, Johan, den tredje af detta namnet; tilldess det lyckades Alexius III., Basilii oäkte son, att genom slägtskapsförbindelser med nästan alla Rikets fiender, genom uppoffringen af hela sitt anseende och fördragandet af de djupaste förödmjukelser, en längre tid bibehålla skuggan af den kejserliga makten. — Det var likväl först under den tredje Regenten ifrån honom, Calo-Johannes, hvilken genom fadermord bestigit thronen, som Trapezunt i egentlig mening upphörde att vara en fri stat. Utom sig af glädje, underrättade Kejsaren historieskrifvaren Phranzes, som vid sin återkomst från berien uppehöll sig i Trapezunt, om Amurads död, och att den unge Muhammed gjort honom samma vänskapsförsäkringar som fadren; men Phranzes svarade: "att han ansåge Amurads död för en stor olycka för den Grekiska nationen, och att den unge Sultanen, en afsvuren fiende till de Christne, endast hade för afsigt att göra ett snart slut på Grekernas rike" *). Hans spådom gick i fullbordan. Inom tvenne år derefter fanns intet Byzantinskt Kejsarerike mera!

Segrande framträngde nu Muhammed till Trapezunts murar, — och det var endast genom en årlig tribut af 2000 guldstycken det lyckades Calo-Johannes att 1456 tillköpa sig

*) Phranzes, Lib. III. p. 48.

freden. Men döden bortryckte honom snart ifrån skådeplatsen; och det var ej han, utan hans yngre broder, David Comnenus, — hvilken efter honom öfvertagit regeringen — som skulle öfverlefva Rikets fullkomliga upplösning. Sedan större delen af mindre Asien fallit i Muhammeds händer, anlände om våren 1462 den Turkiska flottan utanför Trapezunt, hvars ointagliga fästningsborg ännu ingen främmande hand mäktat eröfra. Förgäfves bestormades staden i — 30 dygn, äfven sedan förstäderna blifvit lagde i aska. Då lät Muhammed, genom Protovestiarien*) i Trapezunt, tilltala Kejsaren på följande sätt: "Du ser, hvilken lång väg jag tillryggalagt för att komma hit, sedan jag beslutat att anfalla dig med krig; vill du nu utan dröjsmål genast öfverlemna staden, så skall jag anvisa dig ett land, der du kan lefva i lugn och ro." David nödgades bifalla allt. Några påstå, att fästningen genom Protovestiariens förräderi blifvit åt fienden öfverlemnad. — Oaktadt alla fagra löften, affördes Kejsaren genast med alla de sina till Constantinopel, der de kastades i ett hårdt fängelse, och ej långt derefter aflifvades. Äfven efter döden förföljde Muhammed den Comnenska familjen, och befallte, att de afrättades kroppar skulle ligga ofvan jord — till ett ref för hundar och fåglar. En berättelse säger, att Davids gemål, Helena Cantacuzena, sedan hon med ståndaktighet sett de sinas afrättning, vårdat deras lik om dagarna och efterhand nattetid begrafvit dem med egna händer; och sjelf åt sig utvalt en enslig halmhydda till boning, der hon under bot och fasta aflidit.

Borgen för sitt bestånd ägde det Trapezuntiska Riket hufvudsakligen i sin naturliga belägenhet. Mot norr skyddadt af hafvet för de Scythiska folkslagen, skiljdes det, på alla andra sidor, af branta, knappt tillgängliga bergsryggar, genomskurna af trånga, djupa dälder, från Asiens folk. Tätt utmed hafskusten, på en tafel-formig bergshöjd, låg den befästade hufvudstaden. Dess läge mot norden och sjöluften afkylde sommarhettan och gjorde Trapezunts klimat till ett af de angenämaste och helsosammaste. Öfverraskande var anblicken från hafvet af den amphitheatraliskt sig utvidgande staden

*) Protovestiarien beklädde den sjette Hofvärdigheten och hade uppsigt öfver Kejsarens skattkammare.

med sina torn och cupoler. Djupa bergsklyftor, med brusande bäckar, gjorde belägenheten från norra och vestra sidorna i hög grad romantisk. Öfverallt inom ringmurarne växte ofvanpå de platta taken blommor, vinrankor och de kostbaraste fruktträd. Herrlig var den kejserliga borgen, omgifven af luftiga balconger, med de skönaste utsigter åt alla kanter. Inuti palatset vandrade man på golf af hvit marmor, och från taket strålade guld och mångfärgade, konstigt inlagda blommor. Efter hvad Clavijo, Eugenicus, Bessarion och andra resande berättat, skall det inre af landet varit ett jordiskt paradis *). Ögat, säger Eugenicus, kan ej se sig mätt på blommornas glans, gräsets grönska, vinrankornas och cypressernas yppiga växt. Innevånarne skildrar han som välväxte, begåfvade med en stark helsa och ett stolt sinnelag — hvilket han tillskrifver landets läge och bergsluften. Den Trapezuntiska ungdomen i allmänhet, och i synnerhet de kejserliga Prinsessorna, voro öfver hela Asien berömda för sin skönhet, och sysselsatte mer än tvenne århundraden Sagoberättarne vid Orientens Hof.

En rik gren af den Ostindiska handeln gick genom Comnenernas hufvudstad, och bibehöll, midt under de inre oroligheternas stormar, det yppigaste öfverflöd. Äfven för Genuesarne och Venetianerne var den en betydlig nederlagsplats; men Trapezunts egen handel inskränkte sig mest till commissions-handel på Caffa och Constantinopel. — Det vanliga umgänges-språket var en förderfvad grekisk dialekt; men vid Hofvet och i offentliga urkunder herrskade ännu i 14:e årh. en vacker grekisk diction (φράσις ἑλληνικωτάτη). Likväl förekomma hos Panaretos i hans Palats-chrönika, ehuru han var samtidig med den Byzantinske Historieskrifvaren Niceph. Gregoras, en ej obetydlig mängd af laziska, persiska, turkiska och italienska uttryck och ordvändningar. —

*) I synnerhet den trakt, der det kejserliga lustslottet Parcharis med sina trädgårdar och parker var beläget, om hvilket Marini, i sin roman "Colloandro fedele", yttrar; "att man der, omgifven af en evig vår, ej skulle kunna dö." — "Chi menasse la vita in queste delicie, non mai morebbe, perche la primavera, ch'è qui eterna nei giardini, manterebbe ancora quella degli anni nostri."

Endast munkar och hofmän sysselsatte sig med litteratur, hvilken för det mesta inskränkte sig till tidens gängse dogmatiska stridsfrågor. Bland inhemske lärde förtjena dock utmärkas: Bessarion, hvars ännu öfriga Handskrifter vi förut omnämnt, och Georgius, med tillnamnet Trapezuntinus, bekant såsom återställare af de classiska studierna. — Efter Rikets grundlagar var thronen i den Comnenska slägten ärftlig för bägge könen, och Kejsarens makt, hvilken ansågs gudomlig, af inga lagliga former inskränkt. Men ibland landets gamla slägter lefde en beständig opposition, som på allt sätt sökte förminska Regenternes envälde, och föranledde de inre stormar, som på förhand upplöste Riket. — Kejsarne buro, såsom tecken till den högsta värdigheten, purpurröda halfstöflor och höga mössor med tran-fjädrar. Despotes, hvilken innehade rangen näst efter Kejsaren, och vanligtvis var någon af hans närmaste anförvandter, bar äfven röda halfstöflor, men hvit lif-rock och rosenröda öfverkläder. De öfrige Hof-embetsmännen hade svarta halfstöflor. Kejsaren bevisades samma vördnadsbetygelser, som Imperatorerne i Constantinopel. När man tilltalade honom, nyttjades uttrycken: "Ditt heliga, gudomligaste, aldrahögsta Majestät"; och alla bref började med: "Gudomligaste Kejsare!" (Θειότατε βασιλεῦ!). Hofstaten var talrik och glänsande. Nedifrån Comes Palatii, som kunde anses motsvara Drabant, ända upp till Despotes, räknades efter Constantinopels gamla Hof-ceremoniel, hvilket äfven i Trapezunt antogs, ej mindre än 91 grader. Likväl omtalas i den Trapezuntiska Historien egentligen blott 14 Riksvärdigheter. Ibland dessa var Protovestiarien Kejserlig Riks-Skattmästare; Megas-Stratopedarchos, Högste Befälhafvare öfver Landt-armeen; Protostrator, Stor-Amiral eller Befälhafvare öfver Sjöväsendet. Megas-Domesticus hade högsta uppsigten öfver Civil-förvaltningen. Megas-Logoriastes eller Logotheta förklara Grekerne sjelfve för hvad vi kalla Canzler. Megas-Mezason var en ifrån Orienten lånad värdighet, och betydde ungefär detsamma som Stor-Vezir; genom honom utdelade Kejsaren sina befallningar till de öfrige Stats-Embetsmännen. Emir-Tschausch och Tatas äro likaledes ifrån Turkarne härledda Hof-ställen, och kunna anses motsvara Öfverste-Hof-Marskalk och Öfver-Hofmästare. Protospa-

tharius (af σπάθη, svärd) bar vid högtidliga tillfällen svärdet framför Kejsaren.

Trapezuntiska Riket var i ecclesiastiskt, likasom i politiskt afseende, indeladt i 13 Provincer. Hvar och en af dessa provincer hade i sin hufvudstad en Biskop, som ägde rang framför alla andra Biskopar inom provincen, och kallades Metropolit, ὁ Μητροπολίτης. Af dessa tretton Metropoliter var den i Cæsarea i Cappadocien den förnämste, och bar titel af Ärke-Biskop, Ἀρχιεπίσκοπος. Rühs har misstagit sig, då han säger, att en Patriarch stod i spetsen för det Trapezuntiska Cleresiet. Detta var icke engång händelsen, sedan Michaël Palæologus antagit Unionen. Såväl i Trapezunt, som i Constantinopel, var Kejsaren alltid högsta Öfverhufvudet både i andeliga och verldsliga saker, och valde sjelf till Patriarcher dem, som med honom voro af enahanda tänkesätt. Med Kejsaren föll derföre alltid Patriarchen. Det är anmärkningsvärdt, att den Trapezuntiska Församlingen ännu i dag fortfar i sin afsky för all förbindelse med den Vesterländska Kyrkan, och att den Romerska Stolens ofta förnyade bemödanden att förmå densamma till eftergift hittills varit fruktlösa.

— FZ —

2. Mémoires et Dissertations sur les Antiquités nationales et étrangères, publiés par la Société Royale des Antiquaires de France. Tome IX. Paris, 1832, (med särskild Atlas af 17 plancher i Stentryck).

Innehållet utgöres af berättelser öfver Samfundets arbeten under åren 1828, 29 och 30; af lefvernesbeskrifningar öfver aflidne Medlemmar; af afhandlingar och uppsatser af flerfaldigt slag jemte förteckningar på Sällskapets Ledamöter, hvaribland ingen Svensk finnes, samt på gåfvorna till dess boksamling.

De geographiska upplysningarna, eller rättare tvisterna, röra det Romerska *Genabum*, hvilket af olika författare sökes dels i staden Orleans, dels i den föga kända fläcken Gien. *Samarobriva* hänföres af några till Amiens och af andra till Saint-Quentin. Belägenheten af *Uruncæ*, hittills antagen att vara enahanda med det nya Illzach, har blifvit dubbel osäkerhet underkastad genom fynd både vid Hingersheim och vid Mühlhausen.

Särdeles märkvärdig är en afhandling om slagfälten vid Aix och Trest, hvarest Marius nedergjorde Ambronerna och Teutonerna. Romarnes läger och befästade ställning, som ännu invid den förstnämnda staden äro synliga, finnas aftecknade på 17:e planchen. Till sednare stället hänförer Förf. den andra striden, hvilken hufvudsakligast afgjordes genom Claudii Marcelli anfall i fiendernas rygg; och han upplöser den motsägelse, som kunde hämtas ur Plutarchi berättelse: att innevånarne i Marseille, 6 lieues aflägsen från Trest, instängde

sina vingårdar med de slagna barbarernas ben, derigenom att Trest, utan ryktbarhet, men en coloni från Marseille, inbegreps under dennas vidtfrejdade namn. Äfven stället, hvarest Marius, under det han antände ett bål af fiendernas vapen, ämnadt till tackoffer för segern, erhöll underrättelse, att han för femte gången blifvit vald till consul, utstakas och benämnes af de kringboende: *Salavoum* eller *Locus Salvorum*. Provences gamla innevånare, befriade från så farliga fiender, uppbyggde på en hög bergspets, ännu kallad Mont Victoire, ett tempel åt Segerns Gudinna, förvandladt af Christendomen till en kyrka. Efter 19 århundraden fortlefver en folksed, att vid April månads slut uppstiga på detta berg, under anförande af pipor och trummor, mot aftonen antända en stor riseld och upphöja ropet: seger, seger! som besvaras och utsprides i hela trakten, liksom Romarne på samma sätt plägade förtsända vigtiga nyheter.

Bland Samfundets bemödanden för språkforskning utmärka sig ordförteckningar utur åtskilliga franska dialekter. Ett i detta band inryckt Vocabularium för Velay och Haute Auvergne tyckes dock, vid en hastig öfversigt, icke innehålla något märkvärdigt för Skandinaviska språken.

En större uppmärksamhet torde böra lemnas åt tvenne endast anmälda Inskrifter med för Samfundet okända bokstäfver, den ena om trenne rader, upptäckt i Odenwald, och den andra af blott en rad uti det Marcomanniska tornet i Böhmen, båda afttecknade uti Kunst-Blatt för d. 24 Sept. 1829.

En historisk afhandling om Franska Lagstiftningen från äldsta tider intill år 751 utmärker sig genom korta, bestämda och sakrika uppgifter. Förf. erhåller af sitt ämne anledning att omtala sednare tiders upptäckter af upplysningar till Theodosii Codex, nemligen ett Romerska Senatens beslut, som innehåller kejserliga påbudet om Lagens offentliggörande, äfvensom af ett större antal hittills okända Constitutioner till de 5 första böckerna.

Det är en förlust, att omfånget af detta utdrag icke tillåter att upptaga alla de snillrika sammanbindningar, som anträffas i berättelsen om den Galliske afguden Roth eller Ruth. Invid och uti staden Rodez, äfvensom uti Rouen och byn

Mont de Roth, samt flerstädes, dyrkades colossala bilder af denne Gud, hvilka af Christna lärans första predikanter förstördes. De utsväfvande ceremonierna och bildens skapnad, bevarade till någon del genom urkunder och folksägen, gifva anledning att tro, det Guden föreställt en Phallus eller Lingam. Denna förmodan bestyrkes af det likljudande namnet Rutren, hvarmed Schiva af Hinduerne utmärkes, då han föreställes i en dylik skepnad; äfvensom af enstämmiga Tyska ordet Ruthe. Benämningen af de anförda städerna härledes otvunget från Gudens, så mycket vissare, som innevånarne kring Rodez kallades af de gamle Auctorerne *Ruteni, Ruthenses.*

Vid borttagandet af kyrkan St. Landri, belägen på Pariser-ön, funnos 1829 under jordens nuvarande yta, flera märkvärdigheter, aftecknade på de 10 första plancherna. Deribland förekomma halfupphöjda bildhuggerier, hvilka, jemnförde med invid dem upptagna medaljer, göra det troligt, att derstädes varit upprest ett segerminne öfver den slagtning Magnus Maximus år 383 vann öfver Kejsar Gratianus. De voro nu infästade uti en mursträckning, som förmodas vara qvarlefvor af den första befästning, hvarmed Paris blifvit omgifvet under följande århundrade, åtminstone sednare än år 388, då Valentinianus II., efter det Maximus och hans son Victor blifvit dödade, upphäfde alla deras inrättningar och troligen anbefallt nämnde segerminnes förstöring.

Uti en afhandling öfver Triumphbågen vid Orange, hvars föremål och byggnadstid varit underkastade en mängd olika omdömen, hvaraf de flesta förenat sig att hänföra honom till Domitii Oenobarbi seger öfver Allobrogerne vid Vindalum, söker Förf. bevisa, att den är uppförd åt Septimius Severus efter år 197, då han öfvervunnit den siste af sina medtäflare, Albinus. Ämnet föranleder till flera undersökningar om Romarnes krigsbruk, synnerligast att utreda frågan, från hvilken tid och vid hvilka tillfällen de begagnade sina särskilda fan-bilder af Örn, Varg, Minotaurus, Häst och Vildsvin.

Öfver Amphitheatern i Arles finnes en undersökning, till upplysning af den omtvistade frågan, huruvida han blifvit fullbordad och begagnad, eller ej. Den förra meningen bifalles, med stöd af Auctorers vittnesbörd och flera inskrifter, funna, sedan byggnaden nyligen blifvit rensad från sitt grus.

Några gräfningar, anställda 1830 i Arrondissementet Abbeville, hafva väl uppdagat en mängd medaljer och grundmurar af tvenne Romerska anläggningar, den ena af större omfång; men då de förra icke äro beskrifna, och de sednare icke omnämnas af någon gammal författare, är vinsten häraf för vetenskapen ännu obetydlig.

Uti Departementet Aisne hafva, på flera ställen och under olika tider, funnits vidsträckta begrafningsplatser med stenkistor, utan inskrift eller bildverk, grundt nedsatta i jorden, radvis i norr och söder, på några ställen i tvenne hvarf, det ena blott 3 fot öfver det andra. Bredvid de obrända liken, alla liggande med fötterna mot öster, träffas Romerska medaljer, svärd, piluddar, betsel, kopparnaglar, spännbucklor, nålar, glasperlor, ringar, inlagda porcellaines-prydnader, glaserade lerkäril, någongång flinthackor eller viggar m. m. Vid Chavignon är en annan nästan dylik begrafningsplats, hvarest i några kistor tvenne skeletter ligga skaföttes. Vid Cuissy synes på vissa stenkistor en upphöjd inskrift af ordet: "*Inivoi.*" Det är att beklaga, att Förf. icke låtit sin beskrifning åtföljas af bifogade teckningar, af hvilka man med mera säkerhet kunnat dömma, huruvida den likhet i sjelfva verket äger rum, som beskrifningarna tyckas antyda, mellan dessa fynd och flere af de föremål, hvilka ofta upptagas utur Sveriges grafhögar.

Kring Tarquimpot och Toul äro lemningar funna af Romerska byggnader i en stor och ädel stil. På en skadad Capitel, afbildad på 14:e pl., tror Förf. sig igenkänna Ceres, beskyddande Triptolemus, då han hos krigiska folk utbreder kunskapen om jordbruket. Denna lilla uppsats äger ett retande behag; läsaren bortlägger gerna, liksom Förf., granskningens lugn, för att endast hänföras af framställningens liflighet.

Underrättelserna om det fordna klostret St. Père i Chartres, hämtade utur dess registraturer, som börja med år 928, äro ganska läsvärda. Noterna dertill innehålla utdrag af flera diplomer. Det sista, eller N:o 40, uttrycker hos Författarinnan en särdeles förlägenhet öfver det mindre ärbara namnet på en fastighet (*grossus testiculus*), den hon skänker till klostret.

Från Drottning Maria Stuart finnes ett handbref i fac simile, till K. Carl IX. af Frankrike, egenhändigt skrifvet d. 28 Maj 1567 från Carlisle.

Med förbigående af gånska många olikartade anmälanden af mindre fynd, eller uppsatser af blott localt värde, återstår att utur årsberättelserna anmärka: Ett börjadt arbete om rättegångar, förda mot djur — en insänd historia öfver Guillotinen — några ofullständiga uppgifter om Druidiska minnesmärken, ett vid Carnac i skapnad af en orm, ett annat vid Bonneval af 500 fots längd och 200 fots bredd, hvaraf flera äro beskrifna och tecknade i föregående delar, förtjenta af en noggrann jemnförelse med våra äldsta stensättningar eller så kallade Dyr-hus. Fortsatta upptäckter af Mexicanska ruiner och fordna städer. — Berättelser om öppnandet af några Tumuli, af lika inredning med många Svenska, eller en askvård bestående af uppresta stenar och öfver dem en täckhäll. — Uppgift från Samfundets correspondent i Köpenhamn Rafn om den på Grönland 1824 funna rune-inskriften från 1135, hvars text och öfversättning bifogas. — Betviflad anmälan om en Vas, upptagen utur jorden på ön Cuba, välbehållen, betäckt af Hieroglypher omkring Skyttens stjernbild. — Berättelse af Depping om en Run-Calender på skifvor, befintlig nära Paris, af någon olikhet med de Svenska, och om hvars lithographerande Samfundet tyckes gifva hopp. — En i K. Bibl. återfunnen handskrift af Aimé, fordom Ärkebiskop i Bordeaux, innehållande en historia öfver Norrmännen uti Italien under 11:e århundr. — Forskning, genom en nedsatt Commission, huruvida en från Basel åt Franska Regeringen hembuden handskrift af Bibeln vore densamma, som af Alcuin öfverlemnades åt Carl den Store; hvarvid blifvit intygadt, att den väl härstammade från angifna tidehvarfvet, men innebure inga kännetecken på den förste ägaren. — Förteckningar öfver enskildes samlingar, t. ex. M:r de Mourcin's, som redan 1829 ägde öfver 8000 stycken redskaper, prydnader m. m., till en god del af Galliskt ursprung, alla från trakten af Perigord. — Slutligen, resande i främmande länder: Cadalvène uti Levanten, Mindre Asien och Macedonien; Baradère, återvänd från America med en dyrbar samling Mexicanska antiquiteter, och Rifaud, som från Egypten och andra länder hemfört 6000 ritningar.

L. F. R.

Innehåll.

FÖRSTA HÄFTET.

ANDRA HÄFTET.

UPSALA, PALMBLAD & C. 1835.